

Melding for året 1963
fra
Stortingets Ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1964

Dokument nr. 7.

(1963—64)

Melding for året 1963

fra

Stortingets Ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1964

Innhold.

	Side
Innledning	5
I. Oppbygging av institusjonen	
1. Personale	6
2. Kontorlokaler	6
3. Instruks	6
II. Opplysninger om sakene	7
III. Referat av saker	
1. Inntektsbeskatning av husleie, tilbakebetalt i henhold til kontraktsbestemmelse ved fraflytting fra tjenesteleilighet i forsvaret (husleiebonus)	10
2. Taresanking («tarefiske») er ikke fiske eller fangst etter reglene for tilskott til kondemnering av fiske- eller fangstfartøy	11
3. Spørsmål om tilbakebetaling av innskott i Statens Pensjonskasse, gjort under plikttjeneste i offentlig tannrøkt	11
4. Politianmeldelse henlagt uten underretning til anmelder	12
5. Klage over at utlignet skatt til tross for særlige forhold ikke var nedsatt på billighetsgrunnlag	13
6. Klage over ansettelse av stasjonsmester ved Norges Statsbaner	13
7. Beregning av pensjonsgivende fartstid etter lov om pensjonstrygd for sjømenn	14
8. Klage over at byggverk oppført uten foreskrevet byggemelding, ikke ble pålagt revet	14
9. Klage over at en lastebil ved feil fra myndighetenes side var avskiltet; erstatningsansvar for staten	15
10. Kompetanseforholdet til Stortinget; — mangelfulle opplysninger i stortingsproposisjon ...	18
11. Klage over leie for garasje, tilknyttet tjenestebolig	19
12. Klage over at handelsbrev, båndlagt for firma under konkursbehandling, ikke ble frigitt ...	19
13. Brev fra ombudsmannen til innsatte i fengsler skal nå adressaten uåpnet	20
14. Klage over samordning av kommunale pensjoner	20
15. Klage over Prisnemndas og Prisdirektoratets fastsettelse av høyeste lovlige overdragelsespris for leilighet	21
16. Kompetanseforholdet til Stortinget; klage over departementets forberedende behandling av lovsak	21
17. Klage over frammetogodtgjørelse i Sivilforsvaret	21
18. Tillegg til lønnsansiennitet i sivil, offentlig stilling for utdannelse med etterfølgende plikttjeneste i forsvaret	22
19. Klage fra pasient over at han ikke fikk tilstrekkelige opplysninger om resultatet av legeundersøkelse	23
20. Kompetanseforholdet til Stortinget; saken behandlet i grunnlagt spørsmål, som var besvart	24
21. Erstatning for verdisaker, bortkommet mens politiet hadde dem i forvaring	24
22. Skatteplikt til Norge for norsk hvalfanger på landstasjon i Syd-Georgia	25
23. Klage over at privat vegrett over prestegard ikke ble respektert	26
24. Klage over at søknad om skogsarbeiderpensjon var avslått	26
25. Klage fra lege over at Helsedirektoratet hadde avslått å gi registreringstillatelse for legemiddel; spørsmål om ankeordningen	27
26. Klage over at myndighet til å inndra førerkort var delegert fra politimester til politifullmektig	29
27. Klage over gruppering av abonnenter i Rikstelefonkatalogens yrkesliste	30
28. Klage over ansettelse, foretatt etter innstilling fra ansettelsesråd hvor inhabilt medlem hadde deltatt	32
29. Klage fra sjømann over at han bare fikk helseerklæring for et begrenset fartsområde og ikke fikk vite grunnen til dette	33

	Side
30. Klage over at ambassade nektet å sende hjem et pengebeløp for sjømann etter sjømannslovens § 19, 3, og over tjenestemanns opptreden	24
31. Klage fra kystlos over beregning av pensjonsgivende fartstid i pensjonstrygden for sjømenn	35
32. Overtidsbetaling til rektor ved navigasjonsskole	36
33. Forståelsen av § 9, annet ledd nr. 3, i Stortingets vedtak om omsetningsavgift av 7. desember 1962	36
34. Klage over at oppsagt håndverksbrev som var avløst av nytt håndverksbrev, ble nektet tilbakelevert	37
35. Klage over Industridepartementets saksbehandling og avgjørelse ved valg av trasé for N. S. B.'s kraftledning ved Ustaoset	37
36. Kompetanseforholdet til Stortinget; klage over mangler ved kunngjøring av embete	39
37. Klage fra innsatte i fengsel	39
38. Klage over at departementskontor hadde unnlatt å svare på forespørsel	44
39. Klage over saksbehandling og avgjørelse av sak om kjøring av skolebarnrute	45
40. Klage over vedtak om ordensstraff etter tjenestemannslovens § 21, 2	48
41. Spørsmål om vilkårene for tilskott til kondemnering av fiskebåt, overtatt av bank for misligholdt pantelån	49
42. Spørsmål om tjenestemann i henhold til tilsagn hadde krav på skyss- og kostgodtgjørelse under opphold på anlegg	50
43. Kompetanseforholdet til Stortinget; ordning med tilskott til nedskrivning av råfiskpris i Lofoten i 1962 var godkjent av Stortinget	51
44. Klage over at omsetningsavgift ikke ble refundert for garderobebygg, oppført for kommunale midler og nyttet også av skolene	51
45. Klage over avgjørelse av konsesjonssak	53
46. Spørsmål om den som er undergitt rettspsykiatrisk observasjon, kan kreve å få se observerende leges referat av samtaler med ham og få tilbake egne opptegetninger	53
47. Klage over at barnevernsnemndas vedtak om å overta omsorgen for to barn ikke var opphevet	54
48. Ansiennitetsberegning for drosjesjåfør som grunnlag for tildeling av drosjebevilling	55
49. Klage over ansettelse	56
50. Innsatt i arbeidsanstalt ilagt refselse av Fængselsstyret for samme forhold som direktøren alt hadde refset ham for. Koordinering av refselsesmyndighet og formen for meddelelse til innsatte om ilagt refselse	57
51. Klage over at krigstidsrekvisisjon av lokaler fortsatt opprettholdes	58
52. Klage over at Norges Statsbaner avslo å betale akkordavsavn under sykefravær etter skade i tjenesten	59
53. Spørsmål om etterbetaling av ytelser til vanfør for tidsrom som lå forut for søknad om vanførehjelp	60
54. Klage over at lærer ikke fikk medregnet i lønnsansiennitet et år på Statens sløyd- og tegnelærerskole	61
55. Spørsmål om vurderingsprinsippene ved skattetakst over jordbruks eiendommer med tomteverdi	62
56. Spørsmål om anvendelse av overgangsbestemmelser om skattefri avvikning av skog	62
57. Ulovlig overpris for tomt ved feil i forelegg inndratt til fordel for statskassen, i stedet for til kjøper	63
58. Klage over avslag på søknad om grunnstønad til dekning av diabetikers merutgifter til kosthold	64
59. Klasseføring i trygdekassen og refusjonsberegning for medlemspremie til alders- og uføretrygd	64
60. Klage over at feilparkert bil ble avskiltet etter borttauing	65
61. Beregning av lønnsansiennitet ved overgang til lærerstilling fra annen statsstilling; forskjellsbehandling	66
62. Klage over behandling av ankesak om midlertidig leievognbevilling	68
63. Klage over at politiet hadde henlagt anmeldelser, uten å underrette anmelderne	69
64. Spørsmål om klausul i skjøte var til hinder for gjennomføring av rasjonaliseringstiltak etter jordlovens § 1	70
65. Klage over behandling av søknad om lærerstipend for videre utdanning	71
66. Klage over at etterlignede skatter ikke ble frafalt	73

	Side
67. Spørsmål om forståelsen av overgangsbestemmelse i lønnsregulativ for lærere v. 1.1.1961	73
68. Klage over at staten ikke ville refundere omsetningsavgift som var etterberegnet for for arbeider et firma hadde utført for Vegvesenet	77
69. Klage over feil ved innleggelse i psykiatrisk sykehus	79
70. Klage over feil ved innleggelse i psykiatrisk sykehus og over kontrollkommisjonens saksbehandling	80
71. Klage over manglende bilrutebindelse	83

Stortinget har vedtatt følgende vedtak:

Til Stortinget.

I henhold til lov om Stortingets ombudsman for forvaltningen av 22. juni 1962 § 12, jfr. Stortingets instruks av 8. november s.å. § 14, skal jeg med dette få gi melding for året 1963.

I avsnitt I er det gjort rede for oppbyggingen av institusjonen, i avsnitt II er gitt opplysninger om sakene og saksbehandlingen, og i avsnitt III er referert 71 saker som har vært behandlet, jfr. instruksens § 14. Siden meldingen er den første som gis, er referat-samlingen gjort forholdsvis fyldig og sakene valgt ut også med sikte på å få gitt et bilde av virksomheten og sakenes forskjelligartede karakter.

Oslo, i mars 1964.

Andreas Schet.

Stortinget har vedtatt følgende vedtak:

Stortinget har vedtatt følgende vedtak:

Stortinget har vedtatt følgende vedtak:

Stortinget har vedtatt følgende vedtak:

I. Oppbygging av institusjonen.

1. Personale.

Da jeg tiltrådte som Stortingets ombudsmann for forvaltningen ved nyttår 1963, engasjerte jeg som rent midlertidig kontorpersonale sekretær i Justis- og politidepartementet, Anders Ringnes, og kontorfullmektig I ved Høyesteretts kontor, fru Ellinor Nordahl. Begge fikk tjenestefrihet fra sine stillinger. Sekretær Ringnes arbeidet i heldagsstilling ved kontoret til 17. februar 1963 og utførte deretter ettermiddagsarbeid i ca. 2 måneder. Fru Nordahl sluttet 28. februar 1963.

Ved Stortingets vedtak av 25. januar 1963 ble det etter mitt forslag, som faste stillinger ved kontoret opprettet en kontorsjefstilling en stilling for saksbehandler (konsulent) og to assistentstillinger.

Stortingets Presidentskap tiltrådte den 1. februar s.å. min innstilling om å ansette statsadvokat i Oslo, Johs. Risting, som kontorsjef, overrettssakfører Tore Sinding-Larsen som konsulent, og frk. Erna Tone og frk. Alfhild Hagen som kontorassistenter. Kontorsjef Risting tiltrådte 4. februar, konsulent Sinding-Larsen 4. april, og frk. Tone og frk. Hagen henholdsvis 4. februar og 1. mars 1963.

Arbeidsmengden gjorde det meget snart nødvendig å øke personalet, og den 4. april 1963 vedtok Stortinget etter mitt forslag å opprette ytterligere en konsulentstilling, en stilling som førstesekretær og en kontorassistentstilling.

Samme dag ansatte Stortingets Presidentskap i samsvar med min innstilling, dommerfullmektig Sverre Thune i konsulentstillingen. Han tiltrådte 1. mai 1963. Den 30. mai ansatte Presidentskapet etter innstilling fra meg sekretær i Samferdselsdepartementet, cand. jur. Leif Hovlandsdal, som førstesekretær, og frk. Helene Berger som kontorassistent. Begge tiltrådte 1. juli 1963.

Siden 1. juli 1963 har personalet således bestått av

- 1 kontorsjef
- 2 konsulenter
- 1 førstesekretær
- 3 kontorassistenter.

På grunn av arbeidsmengden og til dels også på grunn av sykefravær har det i perioder vært nødvendig å engasjere ekstra skrivehjelp. Siden de faste assistentstillingene ble besatt, har det i 1963 ved engasjert ekstrahjelp vært utført skrivearbeid, svarende til seks arbeidsuker for en kontorassistent.

I brev av 26. november 1963 til Stortingets

Presidentskap om bevilgning til ekstrahjelp pekte jeg på at det utover høsten hadde vært en betydelig stigning i sakmengden, men fremholdt som min oppfatning at dette for en del måtte antas å ha sammenheng med forhold av forbigående karakter. Jeg foreslo derfor at man skulle se den videre utvikling noe an, før spørsmålet om mer personale i tilfelle ble tatt opp, og i mellomtiden nytte engasjert skrivehjelp i den utstrekning dette var nødvendig for å unngå restanser. Det er fremdeles min mening at man bør stille seg avventende noen tid.

2. Kontorlokaler.

Som en rent midlertidig ordning stillet Telegrafstyret fra nyttår 1963 til rådighet for ombudsmannsinstitusjonen tre kontorlokaler i Telegrafverkets nye administrasjonsbygning i Universitetsgaten 2, — et rom med tilstøtende forværelse og et lite enkeltkontor i en annen etasje i bygningen. Da kontorsjefen tiltrådte, ble det ytterligere avgitt et rom til ham — også dette i en etasje for seg. En av kontorassistentene fikk plass på et av Telegrafverkets skriverom.

Den 10. april ble kontoret flyttet til Fr. Nansens plass 5, hvor man fikk overta 4 rom som Departementet for handel og skipsfart hadde disponert. Senere ble det avgitt ytterligere et rom, og kontoret har dessuten helt midlertidig fått låne et rom i nabogården, Fr. Nansens plass 4. Leiekontrakt er inngått direkte med gårdeieren.

Med samtykke av Stortingets Presidentskap er det inngått kontrakt om leie av permanente lokaler i Akersgaten 45 (Backegården), som er under oppføring. Etter planen skal kontorene være ferdige til innflytting ved årsskiftet 1964/65.

Kontorforholdene har vært vanskelige, og dette har på mange måter gjort arbeidet besværligere. I Backegården vil forholdene, både når det gjelder lokaler og beliggenhet, bli meget gode.

3. Instruks.

Instruks for ombudsmannen er fastsatt av Stortinget 8. november 1962. I Innst. S. nr. 14 (1962-63) har utenriks- og konstitusjonskomitéen understreket at instruksene er å betrakte som foreløpig og anfører videre om dette:

«Etter at Ombudsmannsinstitusjonen er satt ut i livet og man har fått noe erfaring å bygge på, vil det være naturlig å ta opp spørs-

målet om en revisjon av instruksene, med sikte på å gjøre institusjonen mest mulig effektiv. Komitéen mener det kan være særlig grunn til å se nøyer på spørsmålet om Ombudsmannens virkeområde, både når det gjelder underordnede forvaltningsorganer og når det gjelder forholdet til Stortinget og Odels-tinget. Endelig vil komitéen peke på at det har vært Stortingets forutsetning at forholdet til Forsvarets ombudsmannsinstitusjoner må bli vurdert på nytt før 1. juli 1964, da funksjonstiden for disse institusjonene løper ut. Komitéen vil i denne sammenheng vise til Innst. O. XV for 1961—62, side 3, der dette spørsmål er omtalt.

Også når det gjelder spørsmålet om avgrensingen av ombudsmannens virksomhet i forhold til kommunale forvaltningsorganer, er det i innstillingen fremholdt at sterke grunner taler for å gå forsiktig frem inntil man har vunnet erfaring. Som et vesentlig moment pekte komitéen også på hensynet til ombudsmannens arbeidsbyrde.

Under behandlingen i Stortinget kom flere representanter nærmere inn på kompetanseforholdet mellom Stortinget og ombudsmannen og spørsmålet om avgrensingen av ombudsmannens virksomhet i forhold til kommunene.

Etter min mening var det riktig at man ikke straks søkte å gi instruksens bestemmelser mer varig karakter, og jeg ser det også slik at det ennå er noe for tidlig å ta de foreløpige bestemmelsene opp til revisjon. Det er ønskelig å vinne mer erfaring enn virksomheten har kunnet gi i dette ene, første året, og det er også av betydning å se om den store tilgangen på klager vil vare ved, eller om klagetallet etterhvert kommer til å stabilisere seg på et rimeligere nivå. Etter erfaringene hittil kan jeg ikke se at det er noe påtrengende behov for øyeblikkelige endringer i instruksene. Jeg mener derfor at spørsmålet foreløpig

bør utstå og tas opp til ny overveielse når også erfaringene fra 1964 foreligger.

Etter anmodning har jeg i brev til Odels-tingspresident Jakob Pettersen av 28. februar 1964 gitt en uttalelse om mitt syn på spørsmålet om endring av kompetanseforholdet til forsvarets ombudsmannsinstitusjoner. Jeg anførte at etter min oppfatning taler ingen prinsipielle grunner for å trekke et skille mellom den sivile og den militære del av statsforvaltningen når det gjelder ombudsmannstilsynet. Saklig sett ville det være naturlig at arbeidsområdet for Stortingets ombudsmann for forvaltningen også omfatter den militære forvaltning, så langt det gjelder saker som etter sin art faller innenfor kompetansen etter den fastsatte instruks. En rekke av de oppgaver ombudsmannsmemnda og ombudsmannen for forsvaret nå har, faller imidlertid utenfor denne ramme, og disse oppgaver kunne det etter min oppfatning neppe bli tale om å overføre.

Begrunnelsen for å opprettholde den nåværende ordning måtte i tilfelle søkes i rent praktiske hensyn, og forholdet med arbeidsbyrden er her en faktor man ikke uten videre kan se bort fra. Hvis det fortsatt blir like stor tilgang på sivile klager, vil en overføring av saker fra forsvarets ombudsmannsinstitusjoner under enhver omstendighet gjøre det nødvendig med mer personale ved mitt kontor.

Min konklusjon var at det ville være å foretrekke om spørsmålet om en slik utvidelse av arbeidsområdet kunne utstå noen tid. På den annen side anså jeg ikke forholdet med arbeidsbyrden for noen avgjørende hindring, om man skulle komme til at det ville være av vesentlig betydning å få gjennomført endringen fra 1. juli 1964, da funksjonstiden for ombudsmannsmemnda og ombudsmannen for forsvaret løper ut.

II. Opplysninger om sakene.

Det er i 1963 registrert i alt 1257 klager, som fordeler seg slik på de enkelte måneder:

Januar	172
februar	106
mars	131
april	110
mai	121
juni	73
juli	61
august	75
september	73
oktober	129

november	129
desember	77
	<u>1 257</u>

Hertil kommer 18 saker som er tatt opp av eget initiativ, i alt 1275 saker.

Geografisk fordeler klagenes seg forholdsvis jevnt når hensyn tas til folketallet. Det er ingen slik forskjell mellom landsdelene eller mellom land og by at den ikke kan bero på tilfeldigheter i den korte tid det her gjelder.

Av sakene er 402 tatt opp til nærmere undersøkelse, 868 er avvist, henlagt eller tilbake-

kalt 5 saker er tilbakesendt: klagerne med anmodning om nærmere opplysninger, som vil være avgjørende, for om grunnlaget for å realitetsbehandle dem er til stede. Disse opplysninger er ennå ikke gitt. I mange av de åvviste og henlagte sakene har dokumentene vært gjennomgått og visse undersøkelser ellers foretatt, for å bringe på det rene om sakene ga grunnlag for realitetsbehandling.

Etter avvísingsgrunnen kan de åvviste sakene grupperes slik:

1. Forhold utenfor kompetanseområdet:	
a) Domstolenes virksomhet	147
b) Tidligere behandlet av Stortinget	20
c) Avgjørelser i statsråd	13
d) Kommunale forhold	98
e) Andre utenforliggende forh.	115
	393
2. Forholdet foreldet	97
3. Klagerett til høyere administrativ myndighet	128
4. Klager uten tilstrekkelig grunnlag	91
5. Tilbakekalte klager	48
6. Anonyme og uforståelige henvendelser	20
7. Ikke egentlige klager (forespørsler m. v.)	91
	868

Til enkelte av de oppførte grupper bemerkes:

1. b) Tidligere behandlet av Stortinget.

Et kompetansespørsmål som kan være tvilsomt, er behandlet i sak nr. 20. Det forhold klagen gjaldt, hadde tidligere vært tatt opp i Stortinget i et grunnlagt spørsmål som vedkommende statsråd hadde svart på. Spørsmålet var om forholdet dermed kunne sies å ha vært behandlet av Stortinget og således unntatt fra ombudsmannens arbeidsområde etter instruksens § 5, tredje ledd, som lyder slik:

«Har det forhold klagen gjelder, tidligere vært behandlet av Stortinget, Odelstinget eller protokollkomitéen, kan Ombudsmannen ikke ta klagen opp til behandling».

Meget kunne tale for ikke å anse forhold som tas opp i interpellasjoner eller spørsmål, for behandlet av Stortinget, når Stortinget ikke tar standpunkt til saken. Jeg er likevel blitt stående ved at det er riktigst å tolke bestemmelsen i § 5, tredje ledd, slik at den også omfatter tilfeller som dette, og har så lågt avgjørende vekt på at kompetansespørsmålet bør løses slik at det er klart at grensen mot Stortingets eget kompetanseområde ikke overskrides. Det er mulig at grensen her bør trekkes anderledes, men det bør i så fall skje

ved at instruksens klargjøres, og ikke ved en tolking som kan diskuteres.

Noen stor praktisk betydning har spørsmålet ikke hatt hittil. Det har bare foreligget i et par tilfeller. Jeg antar derfor at spørsmålet om en mulig endring av instruksens på dette punkt kan utstå til instruksens likevel skal opp til revisjon.

1. c) Avgjørelser i statsråd.

Etter instruksens § 4 ligger avgjørelser, truffet i statsråd, utenfor ombudsmannens arbeidsområde. I noen saker som er avgjort i statsråd, har det vært klaget over departementets forberedende behandling av saken, således i sak nr. 36. Jeg har i disse tilfeller lagt avgjørende vekt på om det forhold klageren påberoper seg, har hatt eller kan ha hatt betydning, for avgjørelsen. Hvis dette er tilfelle — og det har vært hevdet i alle klager som har foreligget om dette — angriper klagen i realiteten grunnlaget for den avgjørelse som er truffet i statsråd, og bør da i tilfelle rettes til protokollkomitéen. Gjelder klagen derimot saksbehandlingsfeil som har betydning isolert sett og ikke infiserer avgjørelsen, faller den innenfor ombudsmannens kompetanseområde. På tilsvarende måte er kompetansespørsmålet løst i sak nr. 10. Etter at Stortinget hadde samtykket i salg av en stats-eiendom til en kommune, ble det klaget over at departementet ikke hadde gitt tilstrekkelige opplysninger i Stortingsproposisjonen om saken og hevdet at dette hadde hatt avgjørende innflytelse på utfallet. Klagen ble ikke tatt under behandling, fordi spørsmålet om det var mangler ved det materiale Stortinget hadde fått seg forelagt og om dette i tilfelle hadde hatt betydning for avgjørelsen, måtte bedømmes av Stortinget selv.

3. Klagerett til høyere administrativ myndighet.

Klager over avgjørelser som kan innbringes for et høyere forvaltningsorgan, blir normalt avvist i henhold til instruksens § 5, første ledd, og klageren veiledet om adgangen til å anke. Er saken tilstrekkelig opplyst, blir klagen, hvis det etter forholdene er rimelig grunn til det, oversendt til vedkommende ankeorgan som rette vedkommende, og klageren underrettet om dette.

Særlig to forhold kan føre til at klager realitetsbehandles, selv om adgangen til administrativ overprøvelse står åpen. Det ene er at klagen er klart ubeføyet, slik at det ikke kan tjene til noe å henvise klageren til å bruke ankeadgangen først. Klageren får da meddelelse om at det ikke er funnet grunn til å

kritisere avgjørelsen, men blir samtidig orientert om adgangen til å få saken prøvet av høyere forvaltningsmyndighet. Det annet tilfelle er at saken haster så meget at det ikke er rimelig å henwise klageren til først å gå veien om de administrative ankeinstanser. Går uttalelsen ham imot, blir han også her gjort oppmerksom på at den administrative ankeadgang fremdeles står åpen.

4. Klager uten tilstrekkelig grunnlag.

Etter instruksens § 7, første ledd, kan ombudsmannen avvise klager som finnes åpenbart grunnløse. Ikke minst når det gjelder klager over skjønsmessige avgjørelser, har jeg i denne første tiden ansett det for riktig å anvende bestemmelsen med varsomhet. Det har vært ønskelig å vinne erfaring i arbeidet, og på mange områder har det vært nødvendig å få nærmere oversikt over forvaltningsorganenes praksis, også av den grunn at klagerne hyppig gjør gjeldende at de har vært utsatt for forskjellsbehandling.

Etterhvert vil praksis i disse saker forsvarlig kunne strammes inn.

Det har vært en del henvendelser fra klagere som synes det trekker for lenge ut før de får sin sak avgjort av myndighetene. I slike tilfeller blir forholdet i alminnelighet undersøkt pr. telefon og klageren orientert om hvordan saken står. Henvendelser som ikke gir grunn til noen forføyning utover dette, blir ført i gruppe 4.

Som nevnt, er 402 saker tatt opp til nærmere undersøkelse og realitetsbehandling. De har vært forelagt for det forvaltningsorgan eller den tjenestemann de har gjeldt, i samsvar med instruksens § 7, annet ledd. I en del tilfeller har en og samme klage omfattet flere forhold og til dels vært rettet mot forskjellige myndigheter. Av praktiske grunner er det i slike tilfeller ikke foretatt noen oppdeling av saken. Klagen er registrert som én sak og betegnet ved det klagepunkt som har vært ansett som det vesentligste.

Disse sakene fordeler seg slik på de forskjellige departementer (medregnet underordnede forvaltningsorganer):

Utenriksdepartementet	3
Kirke- og undervisningsdepartementet	31
Justis- og politidepartementet	99
Kommunal- og arbeidsdepartementet	22
Sosialdepartementet	101
Departementet for familie- og forbrukersaker	0
Departementet for industri og håndverk	5
Fiskeridepartementet	9
Landbruksdepartementet	21

Samferdselsdepartementet	37
Finans- og tolldepartementet	23
Lønns- og prisdepartementet	13
Departementet for handel og skipsfart	5
Forsvarsdepartementet	7
Andre administrasjonsgrener	26
	<hr/> 402

I en del tilfeller har en og samme sak forelediget uttalelser fra to eller flere departementer. Det har bl.a. vært tilfelle med saker om lønns- og tjenesteforhold. Disse saker er i statistikken i alminnelighet ført under vedkommende fagdepartement.

Det store antallet av klagesaker ved siden av arbeidet med å få etablert institusjonen, har gjort at det i dette første året er blitt mindre tid enn ønskelig til undersøkelser av eget tiltak. Som nevnt, er 18 saker tatt opp etter eget initiativ (lovens § 5, jfr. instruksens § 6, annet ledd). I 10 tilfeller er det reist spørsmål om det foreligger mangler ved lover eller administrative forskrifter, jfr. instruksens § 11.

Av de klager som er tatt opp til realitetsundersøkelse, har det alt overveiende antall rettet seg mot forvaltningsorganenes avgjørelser, men i en del tilfeller er også saksbehandlingen angrepet. Klagen over saksbehandlingen har oftest rettet seg mot behandlingstiden. Bare i to tilfeller har det vært fremført klager over tjenestemenns opptreden eller uttalelser.

En del klager har angått forvaltningsorganenes skjønsmessige avgjørelser. Etterhvert som retningslinjene i arbeidet har festnet seg, har det ikke i samme utstrekning som i den første tiden vært nødvendig å innhente uttalelse fra administrasjonen i saker av denne art. Normalt vil det ikke være tilstrekkelig grunn til å forelegge for forvaltningsorganene klager over rent skjønsmessige avgjørelser, med mindre det hevdes å foreligge feil i saksbehandlingen eller det påberopes særlige forhold som underbygger klagen.

De største klagegruppene har angått tjeneste- og lønnsforhold og sosiale trygder, i første rekke uføretrygden. Av andre relativt store grupper kan nevnes klager i forbindelse med frihetsberøvelse, klager over at straffesaker er henlagt, at søknader om fri sakførsel er avslått, at avgifter av forskjellig slag er uriktig beregnet, og klager over avgjørelser etter samferdselsloven.

I 327 av de 402 sakene som ble tatt opp til undersøkelse i 1963, var behandlingen avsluttet pr. 15. mars 1964. Av de gjenstående 75 saker var 60 til uttalelse, enten i vedkommen-

de forvaltningsorgan eller hos klageren, og 15 saker var under avsluttende behandling ved kontoret.

I 250 saker har klagen ikke foranlediget endring i avgjørelsen eller gitt grunn til bemerkninger. I 39 saker er den påklagede avgjørelse omgjort under klagebehandlingen, uten at forholdet har gitt grunn til bemerkninger. 48 saker har gitt foranledning til kritikk og/eller henstillinger til administrasjonen, enten i den konkrete sak eller som spørsmål av generell karakter. I to saker hvor det var gjort feil som hadde medført tap for klageren, er erstatning ydet.

I tillegg har det vært 10 saker som har vært behandlet i forbindelse med de saker som er nevnt ovenfor. Disse 10 sakene er behandlet som del av de saker som er nevnt ovenfor.

Inntektsbeskatning av husleiebeløp, tilbakebøt ved fraflytting fra tjenesteleilighet i Forsvaret («Husleiebonus»).

(Jnr. 115/63).

A. klaget over at han var inntektsbeskattet for et beløp som han, i henhold til bestemmelse i husleiekontrakten, hadde fått refundert av innbetalt husleie da han flyttet fra tjenesteleilighet i forsvarer. Leiekontraktens bestemmelse om dette lød slik:

«Leietakeren forplikter seg til uten søksmål å fraflytte leiligheten når leieforholdet av forannevnte grunner opphører, jfr. tvangsfullbyrdslovens § 3, pkt. 9.

Dersom leietakeren oppfyller bestemmelsene om fraflytting etter kontraktens opphør, utbetales han en bonus tilsvarende 25 % av den innbetalte husleie i kontraktperioden, begrenset oppad til kr. 1.500,-»

Ligningsnemnda fant at bonusbeløpet representerte skattepliktig inntekt og Finansdepartementet inntok samme standpunkt.

A. gjorde gjeldende at bonusbeløpet på denne måte ble beskattet som inntekt to ganger, fordi det ikke hadde vært adgang til å føre den innbetalte husleie til fradrag ved skatteliggingen. Han anførte at ordningen med husleiebonus utelukkende tok sikte på å kompensere ulempene ved at leietiden var begrenset, og at det ikke var meningen at ordningen skulle bety noen lønnsforbedring. De 25 % representerte etter hans mening en garanti for at husleiekontrakten ble oppfylt, og det beløp den enkelte leieboer fikk tilbake måtte i enhver henseende betraktes som refuksjon av for meget innbetalt husleie.

Saken ble forelagt for Riksskattestyret, som blant annet uttalte:

«I saker hvor det er kommet frem nye opplysninger av betydning eller hvor den påklagede avgjørelse av andre grunner har fremstillet seg som tvilsom, har jeg fulgt den linje at det overfor vedkommende forvaltningsorgan er pekt på de nye forhold eller de tvilsspørsmål som har foreligget, og hvor det er funnet grunn til det, er forvaltningsorganet bedt om å overveie saken på ny.

Det har i 1963 vært ca. 500 konferanser med klagere.

I tillegg har det vært 10 saker som har vært behandlet i forbindelse med de saker som er nevnt ovenfor. Disse 10 sakene er behandlet som del av de saker som er nevnt ovenfor.

III. Referat av saker.

«I henhold til landskattelovens § 42 ansees enhver fordel vunnet ved arbeide eller virksomhet som skattepliktig inntekt. Når skatteyter har gratis bolig i hus tilhørende arbeidsgiveren, vil dette således representere skattepliktig inntekt. Hvis det i stedet betales en leie som åpenbart ligger under vanlig markedsleie, anses fordelene ved delvis fri bolig som skattepliktig inntekt.

Når det gjelder ordningen med innføring av «husleiebonus» i forsvarer er det vist til budsjetttinnst. S nr. 172—1957. Det fremgår av denne at Forsvarsdepartementet anbefalte at befalets boligproblemer ble søkt løst ved en begrenset leietid. Departementet anførte at en slik begrensning med plikt til fraflytting etter forholdsvis kort tid ville medføre betydelige ulemper og stille befalets leieforhold i en særstilling, og anbefalte at en del av den leie som er innbetalt i kontraktstiden skulle tilbakebetales ved fraflyttingen.

Militærkomiteen erklarte seg enig i departementets forslag om å søke å løse en del av boligproblemet gjennom en begrensning av leietiden, slik at leilighetene i større utstrekning enn nå kan disponeres for befall som beordres til nytt tjenestested.

Det avgjørende vil etter skattedirektørens mening være at husleien i forsvarerens boliger så vidt en kan se er satt til en rimelig markedsleie for slike boliger. Den bonus på 25 % av innbetalt husleie som utbetales ved fraflytting innen kontraktstidens utløp antas å medføre at leietakerne må anses å ha delvis fri bolig. Da fordelene knytter seg til og flyter av arbeidsforholdet, antar en at den representerer skattepliktig inntekt.

Jeg pekte på at spørsmålet hører under domstolene, men utalte at jeg for min del fant at bonusbeløpet var å anse som skattepliktig inntekt for mottakeren.

Skattemyndighetene hadde bygget på at den fastsatte husleien svarte til ordinær markedsleie, og opplysningene i saken gav ikke

grunnlag for å anta at dette var feilaktig. Leienivået i forsvarets boliger hadde vært vurdert også av Befalsutvalget, som i sin innstilling blant annet anførte (jfr. St. prp. nr. 1 (1957), Forsvarsdepartementet, side 14).

«Under forutsetning av at leilighetenes standard i det enkelte tilfelle er tilfredsstillende mener utvalget at de fastsatte husleiesatser ikke kan karakteriseres som urimelige sammenlignet med husleiene i sivile etterkrigsleiligheter.

Ut fra denne betraktning finner utvalget derfor ikke grunn til å ta opp spørsmålet om generell senking av husleienivået i Forsvarets bygg.»

Selv om man så ordningen med husleiebonus som en kompensasjon for ulemper ved tidsbegrensningen, kunne dette ikke bringe spørsmålet i noen annen stilling. Reelt sett hadde disse tjenestemenn fått en økonomisk fordel som skattemessig måtte vurderes på samme måte enten den ble gitt i form av lønnstillegg eller ved nedslag i den regulære leie. Jeg var enig med Riksskattestyret i at bonusordningen måtte anses å gi leietakerne delvis fri bolig, og denne fordel var skattepliktig etter landskattelovens § 42.

2.

Taresanking («tarefiske») er ikke fiske eller fangst i kondemneringsreglens betydning.

(Jnr. 98/63).

A. klaget over at Fiskeridepartementet hadde avslått hans søknad om kondemneringstilskott til fiskefartøy.

Etter regler for tilskott til kondemnering av eldre, uhensiktsmessige fiske- og fangstfartøyer m.v., fastsatt ved kgl. resolusjon av 2. september 1960 og endret ved kgl. resolusjon av 17. mars 1961, er det et vilkår for kondemneringstilskott at fartøyet i løpet av de siste tre år har vært «i bruk som fiske- eller fangstfartøy». Fartøyet hadde i løpet av den nevnte tid vært brukt til taresanking («tarefiske»), og det mente klageren var tilstrekkelig.

Jeg var enig med Fiskeridepartementet i at taresanking ikke er fiske eller fangst i kondemneringsreglens betydning. Departementet har ingen adgang til å dispensere fra reglene. Skulle bestemmelsene endres eller fravikes, måtte det i tilfelle gjøres ved kgl. resolusjon, men det måtte anses for tvilsomt om en fravikelse i det foreliggende tilfelle ville være i samsvar med Stortingets forutsetninger for bevillingen, St. prp. nr. 1, Tillegg nr. 4 (1959/60) og Tillegg 2 til budsjettinnstilling S nr. 112 (1959/60).

Etter anmodning fra A. ble saken senere behandlet i Statsråd og søknad om kondemneringstilskott avslått.

3.

Spørsmål om det er en mangel ved loven om Statens Pensjonskasse at tannleger som ved pliktjeneste slutter i den offentlige tannrøkt, ikke får tilbakebetalt noen del av sine innskott i Statens Pensjonskasse.

(Jnr. 92/63).

Tannlege A. tok i henvendelse hertil opp spørsmålet om det er rimelig at tannleger som gjør pliktjeneste i den offentlige tannrøkt, men deretter slutter i denne, ikke får betalt tilbake noen del av det innskott de har måttet betale til Statens Pensjonskasse. Han opplyste at flertallet av nyeksaminerte tannleger pålegges tjenesteplikt etter lov av 21. juni 1956 — fra 1962 for inntil 18 måneder —, men at mange, i likhet med ham selv, ikke fortsetter i den offentlige tannrøkt når pliktjenesten er avsluttet. Tidligere betalte pensjonskassen i slike tilfelle tilbake 6/10 av innskottet, men denne ordning ble opphevet ved lov av 24. juni 1958. Det foretas nå ingen tilbakebetaling, og tjenestemenn med mindre enn 3 års innskottstid opparbeider ingen rettigheter, bortsett fra at de får tiden medregnet som pensjonsgivende, dersom de senere igjen blir medlemmer av Statens Pensjonskasse.

Etter A.s mening rammer lovendringen den nevnte gruppe tannleger tilfeldig og lite rimelig i og med at de blir pålagt den tjeneste som medfører pliktig medlemskap i pensjonskassen. Situasjonen for dem er en annen enn for søkere som frivillig velger å ta ansettelse i stilling, innlemmet i Statens Pensjonskasse. Spørsmålet om plikt-tjenestemennenes særlige stilling kunne ikke ses berørt i forarbeidene til endringslov av 24. juni 1958. Jeg fant grunn til å ta spørsmålet opp til undersøkelse i henhold til § 11 i ombudsmannsinstruksen, og forela saken for Statens Pensjonskasse, som gav uttalelse.

Pensjonskassen viste til at ved endringsloven av 24. juni 1958 ble grensen for rett til oppsatt pensjon satt ned fra 10 til 3 innskottsår. Samtidig bortfalt den tidligere ordning med tilbakebetaling av 6/10 av innskottene for tjenestemenn som ved avskjeden har mindre tjenestetid enn den som kreves for å få rett til oppsatt pensjon. Reglene gjelder generelt for alle medlemmer i pensjonskassen — også medlemmer som gjør pliktjeneste. For alle midlertidig tilsatte tjenestemenn er regelen at de skal være medlemmer dersom tjenestetiden antas å bli av minst ett

års varighet. Så lenge de er medlemmer, har de vanlig uføre-, enke- og barnpensjonsforsikring.

Pensjonskassen anførte videre:

«Vi kan opplyse at tannleger som avtjener plikttjeneste, får vanligvis lønn etter lønnsklasse 23 som distriktstannlege A. Innskottet i Pensjonskassen for denne stilling utgjør etter någjeldende satser:

6 % innskott av lønn	kr. 36 467,— =	pr. år kr. 2 188,—
+ ¾ refusjon av alders- og uføretrygdpremie (pensjonslovens § 43)		» 686;40
Netto innskott		pr. år kr. 1 501,60

Det er denne premie distriktstannleger A betaler for å få de rettigheter som er fastsatt i pensjonsloven.

En eventuell hel uførepensjon for den nevnte stilling vil i dag utgjøre kr. 1 939,— pr måned. Enkepensionen utgjør kr. 1 204,— pr måned. Det ytes dessuten pensjon til barn under 18 år (ved skolegang inntil 21 år).

Tjenestemenn i Forsvaret, sykepleiere ved medisinske anstalter m.fl. er også medlemmer av Pensjonskassen under plikttjeneste etter endt utdanning.

Vi vil peke på at en tannlege som avtjener sin plikttjeneste, har adgang til å søke om å bli fritatt for medlemskap i Pensjonskassen i henhold til bestemmelsene i pensjonslovens § 8, siste ledd. Etter den praksis som Pensjonskassens styre følger i slike saker, vil en tannlege kunne regne med å bli fritatt for medlemskap her hvis han under sin plikttjeneste tegner en privat pensjonsforsikring med noenlunde like pensjonsytelser som i Pensjonskassen, og den private pensjonsforsikring er en forsikring han regner med å opprettholde som senere privatpraktiserende tannlege.»

I en tilleggskrivelse viste Statens Pensjonskasse blant annet til at ingen av de andre offentlige pensjonsordninger — Pensjonsordningen for Statens arbeidere, Pensjonstrygden for sjømenn, Pensjonstrygden for skogsarbeidere, m.fl. — har hatt utløsningsrett og at det var et hovedhensyn ved lovendringen i 1958 å få ensartede regler på området. Det ble også pekt på rent praktiske hensyn som har gjort seg gjeldende. En ordning med tilbakebetaling medfører merarbeid, ikke bare for pensjonskassen, men også for ligningsmyndighetene, idet pensjonsinnskott kan trekkes fra ved inntektsskatteligningen. Forholdet er videre at medlemmer som er trådt ut, ofte blir ansatt igjen i innlemmet stilling senere. De kan da kreve sin tidligere tjenestetid medtatt ved pensjonsberegningen, og det refunderte pensjonsinnskott må betales tilbake til pensjonskassen med rentetillegg. I brevet er for øvrig blant annet anført:

«Når en skal vurdere spørsmålet om rime-

ligheten av å oppheve utløsningsretten, bør en være oppmerksom på at pensjonssystemet i Pensjonskassen ikke er bygget opp slik at tjenestemennene i alle tilfelle får rettigheter som helt ut svarer til det innskott de har betalt. Pensjonskassen er en kollektiv pensjonsordning hvor alle medlemmer betaler det samme pensjonsinnskott til tross for at Pensjonskassens ansvar for de enkelte tjenestemenn er svært forskjellig. Det kan i denne forbindelse også pekes på at tjenestemenn som har betalt innskott i Pensjonskassen over 30 år, som kreves for å få full pensjon, ikke får noe tillegg til pensjonen for innskottstiden ut over 30 år.

Det vil sikkert være kjent at tjenestemennenes innskott i Pensjonskassen på langt nær dekker pensjonsutgiftene. Statens tilskott til Pensjonskassen antas å være minst dobbelt så stort som det samlede innskott fra tjenestemennene, bortsett fra at staten i hvertfall etter 1945 — har forhøyet pensjonene i takt med den alminnelige lønnsøkning i staten.»

Pensjonskassen understreket også at tjenestemennene har hatt invalid-, ektefelle- og barnpensjonsforsikring i den tid de har vært medlemmer av pensjonskassen, og at tjenestemennenes eget innskott i hvertfall ikke dekker mere enn disse rettigheter.

Etter det som var opplyst av Statens Pensjonskasse, fant jeg ikke at det kunne sies å være en mangel ved loven at ordningen med delvis tilbakebetaling av pensjonsinnskott var opphevet generelt, uten at det var gjort unntak for tjenesteplikt-medlemmer. Sterke prinsipielle og praktiske grunner lå til grunn for lovendringen, og hensett blant annet til opplysningene om forholdet mellom medlemmenes innskott og rettigheter i medlemstiden og til den adgang tjenestemenn med plikttjeneste har til å oppnå fritagelse for medlemskap i Statens Pensjonskasse, kunne jeg ikke se at den nye ordning rammet plikttjeneste-medlemmene på en urimelig måte.

4. Anmelder burde ha vært underrettet om at politiet hadde henlagt hennes anmeldelse.

(Jnr. 55/63).

A. klaget over at politiet i 1961 hadde henlagt en anmeldelse fra henne om ulovlig gravning på hennes eiendom. Politiets beslutning var opprettholdt av statsadvokat og Riksadvokat. I 1962 hadde A. sendt politiet en ny anmeldelse for det samme forhold, men denne gang var anmeldelsen rettet mot en navngitt person. Hun hadde senere ikke hørt noe fra politiet om denne anmeldelse.

Ved undersøkelse av saken viste det seg at heller ikke den siste anmeldelse hadde gitt anledning til noen forføyning fra politiets side, men at politiet ikke hadde underrettet

A. om dette. Det skyldtes at saken like etter var sendt Kommunal- og arbeidsdepartementet, idet spørsmålet om erstatningsansvar for kommunen var reist. Det var kommunens folk som hadde foretatt gravingen.

Jeg fant ikke grunnlag for å kritisere at politiet hadde henlagt saken som straffesak, men uttalte at A. burde ha vært underrettet om at heller ikke hennes siste anmeldelse hadde gitt grunn til noen forføyning.

5.

Det kunne ikke kritiseres at lovlig utlignet skatt ikke ut fra billighetshensyn var nedsatt til det beløp den ville ha utgjort etter en senere foretatt endring av skatteloven.

(Jnr. 87/63).

A. hadde som ene-arving overtatt arv og gjeld i dødsbo og var for 1954/55 lignet for sine egne og arvelaterens inntekter sammenlagt. Hun klaget over at Finans- og tolldepartementet ikke ville ettergi den del av skatten som oversteg hva hun og dødsboet tilsammen ville ha fått i skatt, om de var blitt lignet hver for seg.

Etter byskattelovens § 16, første ledd, 2. punkt, som bestemmelsen lød da ligningen for 1954/55 ble foretatt, skulle arving som overtok dødsbo udelt, lignedes for sin og avdødes sammenlagte inntekt i det året det gjaldt. A. som ikke var oppmerksom på denne skattemessige følge av at hun overtok boet udelt, ble ilignet en betydelig høyere skatt til stat og kommune enn den hun ville ha fått om boet var skiftet, og hun og dødsboet lignet hver for seg. For statsskattens vedkommende utgjorde merbeløpet ca. kr. 4 550,—.

A. søkte om ettergivelse av merbeløpet. Kommunen avsto, mens Finans- og tolldepartementet i 1955 satte statsskatten ned med ca. kr. 1 100,—.

Ved lov av 19. juni 1959 ble landskattelovens § 21 og byskattelovens § 16 endret slik at ene-arving som overtar dødsbo udelt, kan kreve sin og avdødes inntekt lignet hver for seg. Begrunnelsen var at den tidligere ordning i praksis til dels hadde ført til urimelige resultater, særlig når ene-arving overtok arv og gjeld. Etter lovendringen søkte A. på ny om nedsettelse, men fikk avslag.

Jeg pekte på at etter ombudsmannslovens § 6, tredje ledd, var saken foreldet, men at jeg etter omstendighetene likevel hadde funnet grunn til å se på den, jfr. instruksens § 6, annet ledd.

Det var ikke tvilsomt at ligningen var i samsvar med byskattelovens § 16 som bestemmelsen lød før lovendringen av 19. juni 1959.

Resultatet var imidlertid lite rimelig, og det var forståelig at A. hadde hatt vanskelig for å slå seg til ro med avgjørelsen. I betraktning av at det gjaldt en skatteligning som lå flere år forut for lovendringen, kunne jeg imidlertid ikke kritisere at søknaden om ytterligere nedsettelse var avslått. Siden spørsmålet om nedsettelse også hadde vært behandlet flere ganger, fant jeg ikke tilstrekkelig grunnlag for å be saken overveiet av departementet enda en gang.

6.

Ansettelse av stasjonsmester ved NSB gav ikke grunnlag for kritikk.

(Jnr. 89/63).

A. klaget over at han var forbigått ved be-
settelse av stilling som stasjonsmester ved en større stasjon.

Han hadde best ansiennitet av alle søkerne og hadde tidligere gjort tjeneste ved den stasjon det gjaldt i mange år. Dette burde etter klagerens skjønn «mer enn oppveie de 3 års aldersforskjell mellom den ansattes 57 og mine 60 år.»

Det hadde vært dissens i distriktskollegiet ved innstilling av søkerne. Flertallet innstilte som nr. 1 den som senere ble tilsatt. Han var nr. 11 på ansiennitetslisten. Som nr. 2 og 3 innstilte flertallet henholdsvis nr. 16 og 17 i ansiennitetsrekken. Mindretallet, personalets representanter, stemte på klageren som nr. 1 og førte som nr. 2 og 3 opp henholdsvis nr. 2 og 9 i ansiennitetsrekken.

Ved ny behandling av saken fastholdt både flertallet og mindretallet sitt standpunkt. Flertallet pekte på

«at det hadde forsøkt å komme frem til noe yngre tjenestemenn. Kollegiets innstilling av noe yngre søkere kan bla. begrunnes med at Statsbanenes Personal- og pensjonsnemnd gjennom mange år har fulgt den praksis at tjenestemenn i stillinger med aldersgrense 65 år i alminnelighet ikke ansettes etter fylte 60 år. I første rekke er denne praksis blitt fulgt når det gjelder stillinger av ledende og kontrollerende art, f.eks. stasjonsmesterstillinger. Det ville være uheldig å få hyppig personskifte i slike stillinger, noe en ville få hvis en ansatte tjenestemenn som var 60 år eller eldre i stillinger med aldersgrense 65 år, og med adgang til å slutte ved fylte 62 år, jfr. pensjonslovens § 21.»

Mindretallet uttalte at «Søker nr. 1 er etter personalets mening vel egnet til stasjonsmesterstillingen . . . ». Det ble anført at klageren ved siden av sitt grundige kjennskap til stasjonen og til de forhold av spesiell karakter som var til stede, ansås «å ha de nødvendige lederegenskaper».

I Statsbanenes Personal- og pensjonsnemnds møte ble den som var innstilt som nr. 1 ansatt i stillingen med 3 mot 2 stemmer. Mindretallet, som bestod av personalets representanter, stemte på klageren. Mindretallet påanket ikke avgjørelsen til Samferdselsdepartementet.

I sin uttalelse om klagen pekte Hovedstyret på at spørsmålet om aldersgrense ved forfremmelse tidligere hadde vært drøftet av Stortingets protokollkomité, Innstilling O. nr. 18-1959/60. I innstillingen er først gjengitt svaret som statsråd Varmann gav på et spørsmål i 1955. Det heter hér:

«Det finnes ingen skriftlig utformet bestemmelse som sier at en jernbanetjenestemann ikke kan forfremmes etter at han er fylt 60 år; men det har gjennom mange år utviklet seg den praksis at tjenestemenn i stillinger med aldersgrense 65 år i alminnelighet ikke ansettes i nye og høyere stillinger etter fylte 60 år. I første rekke har en fulgt denne praksis når det gjelder stillinger av ledende og kontrollerende art, for eks. stasjonsmesterstillinger. En ny og høyere stilling på et annet arbeidssted vil alltid kreve evne til en viss omstilling og elastisitet som en må regne med ikke er så alminnelig hos folk i 60-årene. En sådan tjenestemann kan gjøre en utmerket innsats i den stilling han har, men en må gå ut fra at han ikke så lett som en noe yngre tjenestemann vil kunne tilpasse seg en ny situasjon. Det vil dessuten være uheldig å få hyppig skifte av personer i slike stillinger, og det ville en få hvis en ansatte folk som var over 60 år gamle i stillinger med aldersgrense på 65 år, og med adgang til å slutte ved fylte 62 år, jfr. pensjonslovens § 21.»

Begge disse hensyn taler for en slik ordning som den en i lengere tid stort sett har anvendt ved NSB.»

Protokollkomitéen uttalte

«at den ikke finner det urimelig om NSB's Personal- og pensjonsnemnd tar søkerens alder med i vurderingen når det gjelder besettelse av mer krevende stasjonsmesterstillinger, slik at søkere, som umiddelbart eller kort tid etter ansettelse i slik stilling kan slutte tjenesten ved fylte 62 år, vanligvis ikke blir å ansette.»

Komitéen vil likevel bemerke at den praktiserte 60 årsgrense bare rent unntaksvis bør fravikes.»

Hovedstyret anførte at det anså den ansatte som best kvalifisert, ut fra de krav som måtte stilles til stasjonsmesteren ved en stasjon av den størrelse det her gjaldt. Hovedstyret hadde også funnet å burde legge vekt på alderen.

Jeg uttalte at det ved avgjørelser som denne i høy grad var spørsmål om en skjønnsmessig helhetsvurdering av søkerens faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper. Klagerens bedre ansiennitet var en av de faktorer som

måtte gå inn i vurderingen, men på den annen side måtte også det forhold veies at klageren hadde fylt 60 år da ansettelsen ble foretatt. Under hensyn til de alminnelige retningslinjer som regulært ble fulgt ved ansettelse i stillinger som denne, og som for så vidt 60 årsgrensen angår hadde fått Stortingets tilslutning, fant jeg ikke at det var grunn til å kritisere avgjørelsen.

7.

Beregning av pensjongivende fartstid etter lov om Pensjonstrygd for sjømenn av 3. desember 1948.

(Jnr. 340/63).

A., som har alderspensjon av Pensjonstrygden for sjømenn fra 1. juli 1953, fikk ved fastsettelsen av pensjonsgrunnlaget opprinnelig ikke medregnet en fartstid på 6 måneder som han oppgav å ha hatt i 1910—1911, men ikke kunne dokumentere. Etter nye henvendelser fra A. godkjente pensjonstrygden denne fartstid den 1. februar 1958, men bare med virkning fra s.d. A. klaget over at godkjenningen ikke var gitt virkning fra tilståelsen av alderspensjon — 1. juli 1953.

Jeg tok spørsmålet om etterbetaling opp med sjømannstrygden, som i brev av 6. april 1963 omgjorde sitt tidligere vedtak, og foretok etterbetaling for perioden 1. juli 1953 — 1. februar 1958.

Etter min mening var omgjørelsen riktig. Når disse 6 måneder først ble godtatt som pensjongivende fartstid, var det neppe grunnlag for å la godkjenningen få virkning bare for fremtiden.

8.

Selv om bygningslovens bestemmelser om byggeanmeldelse var overtrådt, kunne byggverk ikke kreves fjernet når det ikke var i strid med materielle bestemmelser i loven.

(Jnr. 114/63).

A. klaget over at Justisdepartementet hadde avslått hans søknad om bevilgning til fri sakførsel i en sak han ville anlegge for å få kjent ugyldig et vedtak av bygningsrådet.

A.s nabo førte i 1958—59 opp et uthus ved grensen mot A., uten å ha sendt foreskrevet byggemelding til bygningsrådet. Bygningsrå-

det gav ham pålegg om å stanse byggingen og sende inn tegninger, og da dette ikke ble overholdt, bestemte bygningsrådet at uthuset skulle fjernes innen en bestemt frist. Pålegget ble ikke etterkommet og forholdet anmeldt til politiet, som henla saken fordi den var foreldet som straffesak.

Bygningsrådet vedtok deretter å godkjenne uthuset på nærmere fastsatte vilkår.

A. påanket vedtaket til Kommunal- og arbeidsdepartementet, som stadfestet det. Departementet fant at uthuset ikke strid mot bygningslovens materielle bestemmelser.

A. søkte deretter om bevilgning til fri sakførsel for å få omstøtt bygningsrådets vedtak. Han anførte i søknaden at vedtaket var usaklig, vilkårlig og motivert av hensyn som faller utenfor lovens formål, og at bygningslovens materielle bestemmelser var overtrådt.

Søknaden ble avslått blant annet under henvisning til uttalelse fra Kommunal- og arbeidsdepartementet om at uthusbygget ikke kunne antas å stride mot gjeldende bygningsbestemmelser.

På spørsmål fra meg opplyste A. at han ikke kunne peke på bestemte materielle bestemmelser i bygningsloven som han mente var overtrådt. Det vesentlige for ham var at uthuset var oppført uten tillatelse og unnlatt revet i strid med bygningsrådets pålegg. Bygningsrådet hadde ikke gitt noen begrunnelse for at pålegget var tatt tilbake.

Jeg måtte etter det som forelå legge til grunn at bygningsrådets pålegg om at uthuset skulle fjernes ble gitt fordi bygningslovens bestemmelser om den formelle fremgangsmåten ved igangsettelse av et byggearbeid ikke var overholdt. Spørsmålet om byggverket også var i strid med lovens materielle bestemmelser ble det den gang ikke tatt standpunkt til. Da hverken bygningsrådet eller Kommunal- og arbeidsdepartementet fant at materielle bestemmelser i bygningsloven var overtrådt, ble bygget senere godkjent på dette grunnlag.

Jeg uttalte at jeg ikke kunne finne at det ved bygningsrådets første vedtak var stiftet noen rett for A. til å se uthuset revet. Selv om det ikke var kommet til nye opplysninger, måtte bygningsrådet i en sak som denne ha adgang til å endre standpunkt, om det fant dette riktig. Etter Høyesteretts kjennelse av 13. november 1937, Rt. 1937 s. 905, gir bygningslovens § 153,2 ikke adgang til å kreve fjernet eller rettet et byggearbeid, medmindre bygningslovens materielle forskrifter er overtrådt. Det som forelå i saken gav ikke holdpunkt for å anta at så var tilfelle. Det kunne ikke kritiseres at søknaden om bevilgning til fri sakførsel var avslått.

9.

Kjennemerkene for motorvogn inndratt på grunn av feil fra myndighetenes side. Spørsmål om innfordringssystemet og ordningen ved bilsakkyndiges kontor var betryggende. Erstatningsansvar for staten.

(Jnr. 278/63).

A. klaget i brev av 25. februar 1963 over at kjennemerkene på hans lastebil, X-15533, den 16. s.m. var inndratt av lensmannen på grunn av påstått skyldig vektavgift for 5. og 6. termin 1961, til tross for at avgiftene for lengst var betalt. I brev av 18. april s.å. klaget han videre over at bilen var blitt stående avskiltet i 31 dager, idet kjennemerkene først kom tilbake fra Statens bilsakkyndige 18. mars 1963.

Han hadde som følge av avskiltingen lidt et tap på kr. 1 580,— som han krevde erstattet.

Saksforholdet var i store trekk følgende:

Lastevoggen, som var registrert i Harstad på nr. X—69, ble i oktober 1961 meldt solgt til et firma i Tromsø. Statens bilsakkyndige slettet vognen i motorvognregistret i Harstad og sendte registreringsdokumentene til Troms politikammer. Han opplyser at det samtidig ble sendt avgangsmelding til Avgiftsdirektoratet, som imidlertid ikke kan se å ha fått den. Umiddelbart etter ble bilen solgt videre til A. som var bosatt i Harstad distrikt, og Troms politikammer sendte derfor registreringsdokumentene tilbake til Statens bilsakkyndige i Harstad, uten at bilen i det hele tatt hadde vært registrert i Tromsø. I Harstad ble vognen registrert under nytt nr., X 15533, og tilgangsmelding sendt Avgiftsdirektoratet, med opplysning om at det gjaldt omregistrering av X — 69. Ved en feil ble det gamle registerkort for X — 69 stående i den bilsakkyndiges kartotek over slettede kjøretøyer.

I brev til Statens bilsakkyndige i Harstad av 26. mai 1962 bad Avgiftsdirektoratet om at X — 69 måtte bli avskiltet, idet 5. og 6. termin av vektavgiften for 1961 ikke var betalt. Ved den bilsakkyndiges kontor overså man at X — 69 var omregistrert, og returnerte avskiltingsbegjæringen til direktoratet, med den feilaktige opplysning at vognen var overført til Tromsø. Direktoratet sendte så avskiltingsordren til politikammeret i Troms, som straks videresendte den til Statens bilsakkyndige i Harstad og gjorde oppmerksom på den misforståelse som forelå. Politikammeret underrettet ikke direktoratet om oversendelsen.

Etter at en søknad om ettergivelse av de to avgiftsterminer var avslått av Avgiftsdirektoratet, betalte den tidligere eier av bilen 5. termin den 14. september 1962 og A. betalte 6. termin den 7. november s.å. Avgiftsdirekto-

ratet tilbakekalte deretter avskiltningsbegjæringene i brev til Troms politikammer av 19. september (5. termin) og 12. november (6. termin). Disse tilbakekallelser mener politikammeret at det straks sendte videre til den bilsakkyndige i Harstad, som imidlertid hevder at han ikke har mottatt dem. Heller ikke disse oversendelser ble Avgiftsdirektoratet underrettet om.

I brev av 14. januar 1963 anmodet den bilsakkyndige i Harstad lensmannen på A.s hjemsted om å inndra vognens kjennemerker i henhold til direktoratets avskiltningsordre av 26. mai 1962. Da A. fikk varsel om dette fra lensmannen, underrettet han omgående Avgiftsdirektoratet i brev av 22. januar 1963 og bad direktoratet bekrefte at avgiftsterminene var betalt og sørge for at avskiltningsordren straks ble tilbakekalt. Dette gjorde direktoratet i brev til den bilsakkyndige av 9. februar. Brevet kom frem til den bilsakkyndiges kontor 13. februar, men det ble ikke foretatt noe og den 16. s.m. inndro lensmannen kjennemerkene.

Jeg behandler i det følgende hver enkelt myndighets forhold for seg.

Avgiftsdirektoratet har gitt uttalelser i brev av 28. mars, 30. april og 14. august 1963.

I brevet av 28. mars er blant annet anført:

«Arsaken til at vognen ble avskiltet på tross av at skyldig avgift var betalt er etter direktoratets oppfatning følgende:

1. At statens bilsakkyndige i Harstad i ekspedisjon hit av 22. juni 1962 meddelte at vognen var solgt til Tromsø. Den var på dette tidspunkt registrert i Harstad under kjennetegn X-15533.
2. at Troms politikammer ikke underrettet direktoratet da det videreeksperterte avskiltningsbegjæringene til Harstad.
3. at Troms politikammer ikke videresendte tilbakekallingene av avskiltningsbegjæringen til Harstad.
4. at statens bilsakkyndige i Harstad ikke fikk underrettet lensmannen i T. om at avgiften var betalt før denne avskiltet vognen.»

I brevet av 14. august anførte direktoratet at det ikke kunne se å ha mottatt avgangsmelding fra den bilsakkyndige i Harstad for X — 69. For øvrig ble det pekt på at det skyldtes den feilaktige opplysning fra Harstad at avskiltningsordren og senere tilbakekallingen av den ble sendt politikammeret i Troms, men at det hele ville vært oppklart hvis politikammeret hadde meldt fra til direktoratet om at ekspedisjonene var sendt videre til Harstad.

Om Avgiftsdirektoratets forhold i saken uttalte jeg i brev av 5. november 1963:

«— — — Det er uklart hvordan det forholder seg med avgangsmeldingen for X-69,

som den bilsakkyndige i Harstad opplyser å ha sendt direktoratet 11. oktober 1961, men som direktoratet ikke kan se å ha mottatt. Forholdet lar seg nå neppe bringe på det rene, men har, såvidt skjønnes, heller ikke vesentlig betydning i saken.

Når det gjelder avgiftskravet, ble dette først riktig sendt den bilsakkyndige i Harstad. Det kan være forståelig at direktoratet, da ekspedisjonen ble returnert med opplysning om at vognen var overført til Tromsø, uten å undersøke forholdet sendte saken videre til politikammeret der. Derimot kan det vel spørres om den misforståelse som her var oppstått, burde ha trukket etter seg at direktoratet også ved det fortsatte arbeid med saken bygget på den bilsakkyndiges feilaktige opplysning og således også sendte tilbakekallingen av avskiltningsordrene til Tromsø noen måneder senere. Som politimesteren i Troms peker på, hadde vognen aldri vært registrert der. Jeg går imidlertid ikke nærmere inn på dette, fordi jeg mener at direktoratet da det fikk A.s brev av 22. januar 1963, under enhver omstendighet burde ha grepet inn straks for om mulig å forebygge avskiltingen.

Direktoratet hadde om dette i brev av 30. april d.å. anført:

«A.s brev av 22. januar 1963 ble mottatt her den 25. januar s.å.

Det framgår av sakens dokumenter at konsept ble satt opp her allerede den 26. januar 1963. Da imidlertid saksbehandleren feilaktig trodde at tilbakekalling av avskiltningsbegjæring allerede var sendt Statens bilsakkyndige i Harstad — se noten på konseptet (bil. 1) — og således var effektiv, ble saken ikke gitt prioritet ved renskrift, men ble lagt til skriving som en vanlig sak.

På grunn av saksmengden vil ekspedisjoner av vanlige saker måtte ta noen tid.»

Brevet ble først sendt den 9. februar s.å.

Jeg uttalte at jeg ikke kunne finne at det som var anført gav en tilstrekkelig begrunnelse for at det ikke ble handlet hurtigere. Avskiltningsordrene var tilbakekalt av direktoratet den 19. september og 12. november 1962. Når så A. meldte fra om at den bilsakkyndige i Harstad så sent som 14. januar 1963 hadde gitt lensmannen beskjed om å avskilte vognen, var det, uansett om saksbehandleren trodde at tilbakekallingen var sendt den bilsakkyndige i Harstad, all grunn til å frykte for at et eller annet hadde slått feil med tilbakekallingene. Under disse forhold måtte det kritiseres at ikke direktoratet straks satte seg i forbindelse med den bilsakkyndige i Harstad for å få klarløst forholdet, men nøyet seg med et brev som ikke engang fikk prioritet ved renskrivningen og derfor først ble sendt 14 dager senere. At brevet likevel rakk frem tidnok til at den bilsakkyndige kunne ha avverget avskiltingen, var noe som direktoratet ikke kunne rekne med og som derfor ikke kunne bringe spørsmålet om det ble handlet med rimelig hurtighet i noen annen stilling.

Jeg bad også overveiet om det ikke, etter det som forelå i denne saken, var grunn for Avgiftsdirektoratet til å se nærmere på innfordringssystemet og håndhevelsen av det.

I sin tilleggsklage av 18. april hadde A. krevd erstattet det tap som avskiltingen hadde påført ham og som han oppgav til kr. 1 580,—. I brev av 25. juni 1963 meddelte Finans- og tolldepartementet at det, etter å ha forelagt saken for Justis- og politidepartementet, hadde anvist beløpet til utbetaling. Begge departementer var enige om at det ikke skulle gjøres regress gjeldende mot noen av de tjenestemenn som hadde gjort feil i saken.

Statens bilsakkyndige i Harstad har forklart at det berodde på en forglemmelse at registerkortet for X—69 ble stående i kartoteket for slettede kjøretøyer også etter at vognen var omregistrert til sitt nye nummer og at denne feil bevirket at avgiftskravet ble returnert til direktoratet den 22. juni med den feilaktige opplysning at vognen var overført til Tromsø. Han har anført at han ikke har mottatt Avgiftsdirektoratets tilbakekallelse av avskiltingsordren fra Troms politikammer, og at dette er årsaken til det hele.

Troms politikammer mener som nevnt at tilbakekallingene er sendt videre til Harstad. Det har ikke latt seg bringe på det rene hva som er gjort med tilbakekallingene etter at Troms politikammer mottok dem. Jeg har derfor ikke gått inn på dette forhold, og heller ikke på forholdet med at den bilsakkyndige i Harstad feilaktig sendte avskiltingsordren tilbake og derved villedet Avgiftsdirektoratet.

Jeg uttalte blant annet at det måtte kritiseres at den bilsakkyndiges uriktige opplysning til direktoratet om at vognen var overført til Tromsø ikke ble beriktiget da han mottok Troms politikammers brev av 9. juli og ble gjort oppmerksom på misforståelsen. På spørsmål fra meg om grunnen til dette har den bilsakkyndige anført:

«Jeg kan ikke se at det herfra er foretatt noe for å korrigere den misforståelse som oppstod ved brev herfra til Avgiftsdirektoratet av 22. juni 1962, med påtegning fra Troms politikammer av 9. juli 1962.

Vedkommende saksbehandler her kan heller ikke gi noen nærmere redegjørelse for grunnen til at dette ble utelatt. Det må således være en forglemmelse.»

De alvorligste forsømmelser var likevel etter min mening, at den bilsakkyndige ikke foretok seg noe for å avverge avskiltingen da han mottok direktoratets bekreftelse på at de to avgiftsterminer var betalt og avskilt-

ingsbegjæringene tilbakekalt, og at skiltene ble liggende i lengere tid hos ham etter at avskiltingen var foretatt.

Om forholdet med at den bilsakkyndige ikke straks tilbakekalte sin avskiltingsordre da han den 13. februar fikk direktoratets melding om at avgiftene var betalt, har han anført: «En beklager at ikke avskiltingsbegjæringen kunne bli tilbakekalt samme dag som vi mottok den, men selv om så var blitt gjort, ville en slik begjæring på grunn av mindre gode kommunikasjoner til — — — neppe nådd lensmannen i tide. På grunn av stort sykdomsfravær ved kontoret i denne tiden har det vært vanskelig å kunne ekspedere de forefallende saker så hurtig som ønskelig kunne være.»

På spørsmål fra meg om ikke dette kunne ha vært ordnet pr. telefon eller telegrafisk og hva grunnen var til at skiltene ikke straks ble sendt tilbake, svarte den bilsakkyndige:

«Det er riktig når herr Ombudsmannen sier at vi kunne stoppe avskiltingsbegjæringen telegrafisk eller pr. telefon. Praksis er også at dette gjøres når det blir helt nødvendig. Hvorfor dette ikke ble gjort i nærværende tilfelle har jeg ikke funnet noen forklaring på. Det må i denne forbindelse nevnes at dersom lensmennene får dokumentert at avgiften er betalt når de kommer for å foreta avskilting, er det praksis at avskilting ikke blir foretatt. På grunn av relativt store overskridelser på telefonbudsjettet har funksjonærene her generell instruks om at telefon ikke må brukes uten at det er helt nødvendig.

Det må beklages at ikke kjennemerker og vognkort ble returnert A. omgående etter at de var hitsendt av lensmannen og mottatt 23. februar 1963.»

Om arbeidsforholdene ved kontoret uttalte han i samme brev:

«Som nevnt — — var det i høst og vinter stort sykdomsfravær ved kontoret her. Da dette sikkert har hatt avgjørende innflytelse på saken, ihvertfall i siste omgang, vil jeg gjerne anføre:

— — — S. var innlagt på sykehus og sykemeldt fra 18. sept.—2. des. 1962. — — — B. var sykmeldt fra 22. jan.—24. jan. og 1963. — — — L. fra 19. januar—24. februar og videre fra 7. febr.—3. mars 1963. — — —

S. fra 4. mars—17. mars 1963. Når jeg videre kan fortelle at det ved mitt kontor er ansatt 3 stk. kontorfunksjonærer i heldagsstilling (de 3 førstnevnte) og en kontorfunksjonær i halvdagsstilling (den sistnevnte), og vi ikke hadde annen hjelp enn at vedkommende funksjonær i halvdagsstilling virket i heldagsstilling under hele det samlede fravær, tør det være klart at vår stilling var meget vanskelig. Det var således ikke til å unngå at en del ekspederinger ikke gikk raskt nok. Det må her innskytes at ev. ekstrahjelp for så korte vikariater heller ikke er så lett å skaffe, likeså at jeg aldri på forhånd visste hvor lang tid det enkelte sykefravær ville være.»

Jeg uttalte at jeg ikke fant at det som var anført gav fyldestgjørende forklaring. Statens bilsakkyndige hadde den 14. januar sendt avskiltingsordren til lensmannen og ordren gikk ut på at vognen skulle avskiltes omgående. Da han den 13. februar fikk direktoratets melding om at ordren var tilbakekalt, måtte han regne med at avskiltingen kunne bli foretatt når som helst, hvis den ikke alt var gjennomført. Det måtte også kritiseres sterkt at det heller ikke ble reagert da den bilsakkyndige 23. februar mottok skiltene fra lensmannen. Det var all grunn til å søke å begrense skadevirkningene av den uberettigede avskilting som var foretatt.

Jeg anførte videre at de feil og forsømmelser som her var begått, burde tilsi at forholdene ved den bilsakkyndiges kontor ble gjennomgått nærmere og gjorde derfor Vegdirektoratet, som Statens bilsakkyndige administrativt hører under, oppmerksom på forholdet.

I betraktning av at Finans- og tolldepartementet og Justis- og politidepartementet var enige om at regressansvar ikke skulle gjøres gjeldende i saken, fant jeg etter omstendighetene ikke tilstrekkelig grunn til å ta dette spørsmål opp.

Når det gjaldt Troms politikkammeres befatning med saken, pekte Avgiftsdirektoratet på at politikammeret ikke hadde gitt underretning til Avgiftsdirektoratet da politikammeret den 9. juli 1962 oversendte avskiltingsbegjæringen til Statens bilsakkyndige i Harstad. Troms politikammer har beklaget at avgiftskravet ikke ble returnert til direktoratet, men har samtidig vist til at kjøretøyet aldri hadde vært registrert i dette distrikt og at saken forsåvidt den hele tid hadde vært politikammeret uvedkommende.

Jeg uttalte at det ville ha vært riktig å underrette Avgiftsdirektoratet om at avskiltingsordren og senere tilbakekallingene av denne ordre var sendt videre til den bilsakkyndige i Harstad som rette vedkommende. Siden feillekspedisjonen til Tromsø imidlertid berodde på en ren misforståelse som politikammeret tidligere hadde klaglagt overfor den bilsakkyndige, var det forklarlig at politikammeret hadde gått ut fra at det hele dermed var i orden.

Jeg fant ikke å kunne legge til grunn at politikammeret hadde unnlatt å sende direktoratets tilbakekallelse av avskiltingsordren videre til Harstad. Politimesteren hadde i brev av 28. mai anført at slike meldinger ikke blir journalisert fordi politikammeret ikke kan makte dette med den kontorhjelpe man har.

Jeg uttalte om dette forholdet var uheldig og at politikammeret burde ta spørsmålet om journalføring opp.

Lensmannens forhold i saken gav ikke grunnlag for kritikk. Vegdirektoratet har meddelt at det i rundskriv til Statens bilsakkyndige, politi og lensmenn av 20. november 1963 har fastsatt nærmere retningslinjer for behandling av avskiltingsbegjæring, for å prøve å gjøre systemet sikrere. Vegdirektoratet har meddelt at forholdene ved kontoret i Harstad, vil bli gjennomgått.

Klage over at det i en stortingsproposisjon var gitt mangelfulle opplysninger, lå utenfor ombudsmannen kompetanse.

(Jnr. 393/63)

A. klaget over at han ikke hadde fått kjøpe en liten eiendom (eldre batteristilling), som Forsvarsdepartementet i stedet hadde solgt til kommunen. A. hadde i 1958 søkt Forsvarsdepartementet om å få kjøpe eller bygsle eiendommen, og søknaden var anbefalt av militære distriktsmyndigheter. Den ble av departementet sendt til vedkommende kommune for å få undersøkt om den tidligere eier var interessert i gjenkjøp. Kommunen meldte seg da som kjøper selv og gav i samsvær med uttalelser fra Riksantikvaren og Forsvarets krigshistoriske avdeling uttrykk for at eiendommen hadde historisk interesse og burde bevares ubebygget.

I St. prp. nr. 1 (1962—62) bad Forsvarsdepartementet om fullmakt til å selge eiendommen til kommunen, mot at kommunen forpliktet seg til å bevare eiendommen såvidt mulig slik den var i 1902—1905. Stortingets samtykke ble gitt i møte 11. desember 1962. Departementet overdro deretter eiendommen til kommunen på det nevnte vilkår.

A. gjorde gjeldende at saken var avgjort på utilstrekkelig og misvisende grunnlag. Hans egen søknad var neglisjert av departementet og var i det hele tatt ikke nevnt i Stortingetsproposisjonen. Han anså det også for uriktig at stedet har historisk interesse. Etter klagerens oppfatning hadde disse forhold hatt betydning for Stortingets standpunkt til salget.

Jeg fant at saken lå utenfor ombudsmannens kompetanse og måtte avvises. Salget til kommunen var foretatt i henhold til Stortingets samtykke, og avgjørelsen kunne da ikke angripes i klage til ombudsmannen, jfr. lovens § 4, nr. 1, og instruksens § 5, tredje

ledd. Spørsmålet om det var mangler ved det materiale Stortinget hadde fått seg forelagt og om dette hadde hatt betydning for utfallet, måtte Stortinget selv bedømme.

11.

Spørsmål om lovligheten av garasjeleie, fastsatt generelt for garasjer tilknyttet tjenestebolig, uten hensyn til garasjenes forfatning.

(Jnr. 379/63).

Etter forhandlinger mellom Staten og tjenestemennenes hovedsammenslutninger i 1962 skulle embets- og tjenestemenn som har tjenestebolig med garasje betale en garasjeleie av kr. 480,— pr. år. Bestemmelsen ble satt i verk fra 1. juli 1962. A. klaget i brev av 21. mars 1963 over at garasjen til hans embetsbolig er i så dårlig forfatning at en leie av denne størrelse ikke kan være lovlig. Hans henvendelser til myndighetene om forholdet hadde ikke ført frem.

Saken ble forelagt for Lønns- og prisdepartementet som i brev av 4. mai 1963 bekreftet at det hadde vært meningen, at leien skulle være kr. 480,— årlig, uansett garasjenes forfatning. Departementet hadde imidlertid motatt en rekke henvendelser om forholdet, og hadde etter nærmere overveielse funnet at bestemmelsen burde modifieres. Departementet hadde derfor den 3. mai 1963 sendt ut et nytt rundskriv hvor det blant annet var anført:

«..... Som det fremgår av dette har departementet for det første bestemt at bestemmelsene bare skal gjelde for de tjenestemenn som har alminnelig samtykke til bruk av bil i tjenesten. Dette vil medføre at tjenestemenn som ikke har slikt alminnelig samtykke ikke lenger vil berøres av bestemmelsene om garasjeleie.

For det annet medfører endringene at de enkelte tjenestemenn vil kunne søke Lønns- og prisdepartementet om nedsettelse av leien hvis garasjens beskaffenhet m. v. gjør en nedsettelse av leien berettiget.

Når det gjelder forholdet til prisbestemmelsene er å bemerke at etter at rundskriv av 17. juli 1962 var sendt ut, er Lønns- og prisdepartementet i tvil om bestemmelsene om garasjeleie kunne sies å være unntatt fra husleiereguleringslovens bestemmelser. Lønns- og prisdepartementet har også av denne grunn endret garasjeleiebestemmelsene dithen at leien nå skal kunne nedsettes i spesielle tilfelle.»

I brev av 9. s.m. samtykket Lønns- og prisdepartementet deretter i at leien for A.s garasje ble satt til kr. 20,— pr. måned med virkning fra 1. juli 1962.

Jeg var enig i at det vanskelig kunne antas at bestemmelsene om garasjeleie var unntatt

fra husleielovens regler, men fant ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet, siden forholdet var ordnet ved de endrede bestemmelser av 3. mai 1963, og for klagerens vedkommende ved vedtaket om leienedsettelse av 9. s.m.

12.

Handelsdepartementet hadde avslått å frigi handelsbrev som var båndlagt for et firma under konkursbehandling, men gikk etter nye opplysninger med på frigivelse.

(Jnr. 295/63).

A. klaget over at Handelsdepartementet hadde avslått å frigi hans handelsbrev, som var båndlagt for et firma under konkursbehandling. Han hadde vært forretningsfører for firmaet og trengte handelsbrevet for å starte ny forretning. Handelsbrevet hadde aldri vært misligholdt og ville automatisk bli frigitt når konkursbehandlingen var ferdig.

Jeg bad i brev til Handelsdepartementet opplyst hvilke retningslinjer departementet følger i slike saker og i hvilken utstrekning det har vært dispensert fra bestemmelsene i lov om handelsnæring § 32, annet ledd, om at handelsbrev i tilfelle som det foreliggende ikke gir grunnlag for utøvelse av handelsrett så lenge konkursbehandlingen varer. I sitt svar uttalte departementet blant annet:

«Ifølge siste punktum i handelslovens § 32 kan departementet under særlige omstendigheter dispensere fra bestemmelsene i paragrafens annet ledd.

Angående hvilke retningslinjer som følges i slike saker, foreligger intet utover det som Stortingets justiskomite bemerket i Innst. O. II — 1935 s. 16.

I årene 1960, 61 og 62 kom det inn henholdsvis 4, 2 og 1 søknader om dispensasjon. Alle ble innvilget. I 1963 er hittil kommet inn 2 søknader, hvorav den ene er innvilget, og den annen som nærværende klage gjelder, er avslått.

Departementets dokumenter vedkommende de 8 innvilgede søknader følger vedlagt i eget omslag til gjennomsyn og retur.

Etter en helhetsvurdering av de foreliggende opplysninger fant departementet ikke å burde innvilge søknaden i A.s tilfelle.»

Da Skifteretten noe senere opplyste at den regnet med at det ville gå en betraktelig tid før konkursboet kunne tas opp til slutning, tok jeg igjen saken opp med Handelsdepartementet. Departementet meddelte deretter at det etter det som nå var opplyst fant å kunne innvilge søknaden om dispensasjon.

Etter dette gav saken ikke grunn til merknader fra min side.

Brev fra ombudsmannen til innsatte i fengsler m.v. skal nå adressaten uåpnet.

(Jnr. 441/63). Det opplyses at

A., som var innsatt i lukket anstalt, klaget over at et brev fra ombudsmannen til ham var åpnet av «sensor» på anstalten.

Vedkommende velferdsbetjent forklarte at han var kommet til å åpne brevet ved en uaktsomhet. Han hådde straks kalt A. opp på kontoret og forklart ham forholdet og beldaget det, samtidig som han utleverte brevet.

Direktøren for anstalten anførte at «det intrufne førte til at jeg innskjerpet overfor fengselspresten og velferdsbetjenten om å vise stor varsomhet under åpningen av brevposten; for at brev som skal gå usensurert ikke blir åpnet».

I brev til Justis- og politidepartementet om saken, anførte jeg blant annet:

«Bestemmelsen i § 4 i instruks for Stortingets ombudsmann fastsetter bare at den som er berøvet sin personlige frihet, har rett til å klage til ombudsmannen i lukket brev. Jeg antar imidlertid at også ombudsmannens svar på slike henvendelser bør nå klageren uåpnet. Ikke minst i tilfelle som det foreliggende, hvor fangen får meddelelse om at hans klage ikke kan tas under behandling, bør innholdet av hans henvendelse være en sak mellom ham og ombudsmannen. I tilfelle hvor klager tas under behandling, skal klagen i alminnelighet legges frem for det organ eller den tjenestemann klagen gjelder, og de skal også få underretning om resultatet av behandlingen, jfr. instruksens § 7, annet ledd og § 10. Her vil det forsåvidt ikke ha den samme reelle betydning at ombudsmannens brev når klageren uåpnet. Av praktiske grunner må imidlertid regelen være den samme i alle tilfelle, og prinsipielle hensyn taler også for at brevveksling mellom folk som er berøvet sin personlige frihet og ombudsmannen foregår i lukket omslag.»

Jeg tilføyet at hvis det ansås ønskelig av sikkerhetsmessige grunner, d.v.s. for å sikre seg mot at ombudsmannens offisielle konvolutter kunne bli brukt av uvedkommende for å oppnå usensurert forbindelse med innsatte, kunne lukkede brev fra ombudsmannen til innsatte sendes i ekspedisjon til anstalten, og av denne leveres uåpnet til adressatene.

Denne ordning er senere gjennomført for ombudsmannens brevveksling med innsatte i alle lukkede anstalter.

Hensett til at det lukkede brev til A. var åpnet ved en ren uoppmerksomhet, som vedkommende betjent hadde beklaget, og til at varsomhet under åpning av brevposten var innskjerpet, gav forholdet ikke grunn til ytterligere forføyninger.

Samordning av kommunale tjenestepensjoner og alderstrygd.

(Jnr. 498/63).

A., som har vært ansatt i to kommuner, klaget over samordningen av sine to kommunale tjenestepensjoner. I den første kommune, hvor opptjeningstiden for full pensjon var 25 år, hadde han vært ansatt i 23 år. I den annen kommune hadde han tjent opp full pensjon. Han gikk av etter oppnådd aldersgrense i 1956. Da samordningsloven av 6. juli 1957 trådte i kraft 1. januar 1959, ble tjenestepensjonene samordnet og senere samordnet også med alderstrygden.

A. anførte at hans pensjon fra den siste pensjonskasse ved samordningen ble redusert fra kr. 19 284,— til kr. 8 832,—. Fra dette ble så en del av alderstrygden trukket. Han mente at samordningsloven ikke kunne komme til anvendelse overfor ham som var gått av etter oppnådd aldersgrense i 1956, fordi den i så fall ville virke tilbake.

Jeg pekte først på at det før samordningsloven trådte i kraft var mulig å oppnå full pensjon i to pensjonsordninger på grunn av den forholdsvis korte opptjeningstid for full pensjon. Den som hele tiden var knyttet bare til én pensjonsordning, kunne ikke oppnå samme fordel. Samordningsloven bygger på det prinsipp at én som har vært medlem av flere pensjonsordninger, ikke skal stilles gunstigere enn den som i hele sitt arbeidsliv har vært knyttet til en og samme pensjonsordning.

Det kunne ikke være tvilsomt at loven gjaldt i det foreliggende tilfelle.

Om samordning av tjenestepensjoner bestemmer lovens § 7, første ledd:

«Alderspensionen kan ikke være større enn at den sammen med tidligere opptjent alderspensjon i annen pensjonsordning utgjør pensjon for full tjenestetid i den pensjonsordning vedkommende sist ble innlemmet i.»

I § 27, annet ledd, er bestemt:

«Ved gjennomføringen av bestemmelsene i denne lov skal pensjons- eller trygdeytelser til person som før lovens ikrafttreden oppebar slik ytelse, ikke settes ned mer enn at summen av ytelsene blir den samme som den var ved lovens ikrafttreden.»

Etter det som var opplyst, oppebar A. pr. 31. desember 1958 tjenestepensjoner med til sammen kr. 23 220,—. Senere var begge pensjoner forhøyet. Den 6. november 1962 reduserte den siste pensjonskasse A. hadde vært medlem i, pensjonen derfra, slik at summen av full pensjon fra den første pensjonskasse

og redusert pensjon fra den siste pensjonskasse utgjorde kr. 23 220,—, eller m.a.o. summen av pensjonene pr. 31. desember 1958. Noen rettsstridig tilbakevirkning forelå da etter min mening ikke.

Tjenestepensjonene var dernest samordnet med alderstrygden i samsvar med bestemmelsen i samordningslovens § 19. Klageren oppbar ikke alderstrygd før behovsprøvingen ble opphevet fra 1. januar 1959. Da alderstrygdloven av 6. juli 1957 og samordningsloven begge trådte i kraft 1. januar 1959, kunne det heller ikke i denne henseende antas at samordningsloven var gitt tilbakevirkende kraft.

15.

Fastsettelse av høyeste lovlige overdragelsespris for leilighet, verdien av påkostninger.

(Jnr. 501/63.)

A. klaget over prisnemndas og Prisdirektoratets fastsettelse av høyeste lovlige pris for en OBOS-leilighet som hun skulle kjøpe.

Prisnemnda satte høyeste lovlige overdragelsespris til kr. 8000,—, og bygget da bl.a. på at selgeren skulle ha godtgjort kr. 1 500,— for påkostninger. Avgjørelsen ble påklaget til Prisdirektoratet, men anken ble forkastet.

Klageren anførte at påkostningsbeløpet var ca. kr. 400,— for høyt og mente at hun hadde krav på at høyeste lovlige pris ble redusert tilsvarende.

Prisdirektoratet anførte bl.a.:

«Direktoratet bemerker at klagerens anførsler refererer seg til enkelte poster i den oppstilling som en kontrollør som forberedte saken for nemnda har satt opp. Selv om enkelte av de oppførte påkostningsbeløp muligens kan diskuteres, må en her ta i betraktning at sluttresultatet bygger på en samlet vurdering der rent skjønnsmessige forhold må legges til grunn. Særlig gjelder dette fradrag for mangelfullt vedlikehold. Og både nemnda og direktoratets sakkyndige utvalg har etterat klageren har fremkommet med sine anførelser, gjennomgått saken på nytt og fastholdt det resultat de tidligere var kommet frem til.

Forøvrig vil direktoratet bemerke at prismyndighetenes vedtak etter husleiereguleringslovens § 17 ikke fastsetter noe beløp for oppgjøret mellom partene, men kun setter høyeste lovlige grense for overdragelsesprisen».

Jeg viste til bestemmelsene om fastsettelse av høyeste lovlige pris ved overdragelse av leilighet, gitt ved kgl. res. av 20. november 1959, og pekte på at det etter forskriftenes § 6 kan gis et rimelig tillegg til prisen for forbedringer. Hva som skulle regnes som rimelig tillegg, måtte først og fremst bero på

et skjønn, hvor prisnemnda var henvist til å vurdere påkostningene. Den fastsatte pris var ikke resultatet av en nøyaktig beregning av påkostninger og vedlikehold, men av en samlet skjønnsmessig bedømmelse.

Om det kunne påvises feil ved mindre enkeltposter i kontrollørens oppstilling, var ikke avgjørende, når prismyndighetenes resultat bygget på en skjønnsmessig helhetsvurdering.

Avgjørelsen ga ikke grunnlag for kritikk.

16.

Klage over departementets forberedende behandling av odelstingsproposisjon avvist. Lovgivningsspørsmål.

(Jnr. 673/63.)

En organisasjon — A. — klaget over Lønns- og prisdepartementets behandling av huseiernes krav om kompensasjon for økte vedlikeholdsomkostninger. Vedlikeholdskomiteéns innstilling forelå ved utgangen av 1960, men den videre behandling av saken var etter A.s mening trenert i departementet. I stedet for å foreslå husleiereguleringsloven forlenget i ytterligere et år til 1. juli 1964, hadde departementet, slik A. så det, hatt plikt til enten å fremme Vedlikeholdskomiteéns enstemmige innstilling eller selv fremsette forslag til ordning.

Jeg pekte på at forslaget om å forlenge husleiereguleringsens gyldighetstid var fremsatt ved Ot. prp. nr. 55 (1962/63) og vedtatt ved lov av 14. juni 1963. Det lå alt av den grunn utenfor ombudsmannens kompetanseområde å vurdere om det i stedet burde ha vært fremsatt Ot. prp. om endelig ordning, et spørsmål som for øvrig var av lovgivningspolitisk art. De feil som A. hevdet var begått, hadde etter hans mening hatt betydning for avgjørelsen. Innvendingene rettet seg således i realiteten mot grunnlaget for det standpunkt som Odelstinget og Lagtinget hadde tatt, og kunne ikke tas under behandling, jfr. ombudsmannslovens § 4, første ledd nr. 1, og Stortingets instruks § 3, første ledd nr. 1 og § 5, tredje ledd.

17.

Ved fremmøte til øvelser i Sivilforsvaret gis bare refusjon for den delen av reiseutgiftene som overstiger kr. 2,50.

(Jnr. 482/63.)

A. klaget over at han selv måtte dekke reiseutgifter ved fremmøte til øvelser i Sivilforsvaret inntil kr. 2,50, og bare fikk refusjon for utgifter som oversteg dette beløp. Han mente å ha krav på full refusjon.

Ordnungen med delvis refusjon for utgifter ved fremmøte til sivilforsvarsøvelser ble innført i forbindelse med sivilforsvarsbudsjettet for 1958/59. Den tidligere ordning gikk ut på at alle fikk en fast fremmøtegodtgjørelse på kr. 0,75, uansett størrelsen av deres faktiske reiseutgifter.

I budsjettproposisjonen (St. prp. nr. 1 for 1958 Justis- og politidepartementet) er anført på side 47:

«I samråd med Finansdepartementet og Lønns- og prisdepartementet finner Justisdepartementet etter dette å ville foreslå den generelle fremmøtegodtgjørelsen opphevet. Isteden vil man — for å kunne unngå at noen av mannskapene skal bli særlig ugunstig stillet i forhold til de øvrige — foreslå at det blir åpnet adgang til å refundere reiseutgifter som overstiger kr. 2,50 pr. fremmøte. Dette er i og for seg en rimeligere ordning enn den generelle fremmøtegodtgjørelse. En meget stor del av mannskapene har ikke reiseutgifter. Andre har — særlig i de større byer — reiseutgifter på flere kroner. Disse siste vil bli noe mer tilgodesett ved den nye ordning. De mannskaper som ikke har reiseutgifter har ikke noe rimelig krav på fremmøtegodtgjørelse.»

Stortingets Justiskomité anførte i budsjettinnst. S. nr. 60 (1958) blant annet:

«Godtgjørelsen kr. 0,75 pr. mann i forbindelse med fram møtene til kurs og øvinger, er foreslått sløyfet. I stedet er fremmet forslag om — for å unngå at noen av mannskapene skal bli særlig uheldig stillet — adgang til å refundere reiseutgifter som overstiger kr. 2,50 pr. fremmøte.»

Stortinget bifalt innstillingen uten debatt.

I rundskriv nr. 19 for 1958 fra Justis- og politidepartementet, Sivilforsvarets Sentralledelse, ble det deretter fastsatt nye regler, der det blant annet er bestemt:

«Ved fremmøte til kurs og øvinger kan den del av reiseutgiftene som overstiger kr. 2,50 pr. fremmøte refunderes.»

Da klagen ble forelagt for Justis- og politidepartementet anførte jeg blant annet:

«Jeg har festet meg ved at ordlyden i St. prp. (s. 47) ikke er helt den samme som i rundskrivet og at ordlyden i proposisjonen, isolert sett, kanskje ikke ville utelukke den forståelse at når reiseutgiftene er over kr. 2,50 skal de refunderes, og da i sin helhet. Jeg forstår det imidlertid slik at meningen har vært den som rundskrivet klart gir uttrykk for, men vil gjerne ha det ærede departementets uttalelse i saken.»

I sitt svarbrev anførte departementet blant annet:

«Justisdepartementet er enig i at det som er sagt i St. prp. nr. 1 (1958) om sløyfing av fremmøtegodtgjøringen, og innføring av en ordning med delvis refusjon av reiseutlegg ved sivilforsvarets kveldskurs kunne vært noe klarere utformet.

«Leser en teksten i sammenheng skulle det etter departementets mening likevel gå fram at det ikke har vært meningen å refundere reiseutleggene i sin helhet så fremt disse overstiger kr. 2,50 pr. fremmøte. En peker særlig på følgende passus i proposisjonen:

«Andre har — særlig i de større byer — reiseutgifter på flere kroner. Disse siste vil bli noe mer tilgodesett ved den nye ordning.»

Ordene «noe mer tilgodesett» må nødvendigvis indisere en begrensning.

Selv om ordningen med en begrenset adgang til refusjon av reiseutlegg ikke er tatt uttrykkelig med i budsjettvedtaket, antar departementet at det må kunne hevdes at Stortinget forutsetningsvis har godkjent ordningen.

Det pekes forøvrig på at det etter sivilforsvarslovens § 29, første ledd, tilligger Kongen å gi regler om skyss, kost og husvær for tjenestepliktige i sivilforsvaret, slik at angjeldende bestemmelse kunne ha vært fastsatt uten å forelegges for Stortinget.

Når adgangen til refusjon av reiseutlegg ble begrenset til den del som overstiger kr. 2,50 pr. fremmøte var dette for å unngå for mange småutbetalinger og ut fra den oppfatning at det ikke ville virke uforholdsmessig tyngende for den enkelte selv å måtte dekke inntil kr. 2,50 pr. fremmøte med de relativt få fram møter til kveldskurs den enkelte blir pålagt.

En vil her også peke på at det i Heimevernet ikke utbetales erstatning for reiseutgifter ved øvinger på hjemstedet. — — — »

Jeg var enig i at bestemmelsen i rundskriv nr. 19 for 1958 om refusjon bare av den del av reiseutgiftene som overstiger kr. 2,50 pr. fremmøte, var i samsvar med den ordning som var trukket opp i budsjettproposisjonen. Jeg var også enig i at ordningen forutsetningsvis måtte anses godkjent av Stortinget, selv om det formelle vedtak bare gikk ut på å oppheve den tidligere ordning som var fastsatt ved Stortingets vedtak av 20. juni 1955.

18.

Tillegg til lønnsansiennitet i sivil, offentlig stilling, for utdannelse med etterfølgende plikt-tjeneste i Forsvaret.

(Jnr. 486/63.)

Lektor ved handelsgymnasium, A., klaget over at han ikke hadde fått godskrevet i sin lønnsansiennitet som lektor i års plikt-tjeneste som offiser i Sjøforsvaret, avtjent etter gjennomgåelse av nederste avdeling ved Sjøkrigsskolens intendanturoffiserslinje. En kollega ved samme skole som hadde gjennomgått

infanteriets befalskole og deretter utført 1 års plikttjeneste i forsvaret, hadde fått pliktåret godskrevet i sin lønnsansiennitet som lektor. Forsvarsdepartementet og Lønns- og prisdepartementet hadde henvist til at ordningen om tilleggsansiennitet i sivil stilling bare gjaldt for befall som hadde gjennomgått en av forsvarets befalsskoler.

Ordningen med tilleggsansiennitet bygger på Stortingets vedtak av 5. juli 1951 som lyder slik:

«Vernepliktig (ulønt) befall som har gjennomgått en av Forsvarets befalsskoler av minst 1 års varighet og som tillike har utført den pliktige tjeneste som følger med denne utdannelse, og som etter denne militære utdannelse underkaster seg eksamen ved sivil utdanningsanstalt, skal ved konkurranse om ansettelse i sivile statslønte stillinger, hvor søkerens ansiennitet spiller inn ved besettelsen, gis 1 års tillegg til sin eksamens-ansiennitet fra vedkommende sivile utdanningsanstalt.

Ved tilsetning i sivile statslønte stillinger godskrives foran nevnte vernepliktige (ulønte) befall 1 års lønnsansiennitet».

Bestemmelsen var ledd i en rekke tiltak som ble gjort for å bedre tilgangen til befalsskolene, og det var ikke tvilsomt at ordningen var begrenset til disse skoler og således ikke gjaldt for Sjøkrigsskolen. Det kunne imidlertid spørres om det er en rimelig ordning at lektorer med krigsskole på denne måten får dårligere lønnsansiennitet enn lektorer med befalsskole, og denne side av saken ble forelagt for Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet meddelte at det ville overveie å ta opp forslag om å gjøre bestemmelsen om godskriving av lønnsansiennitet gjeldende for elever ved alle Forsvarets skoler som uteksaminerer vernepliktig befall med etterfølgende plikttjeneste. Departementet har deretter foreslått for Lønns- og prisdepartementet at bestemmelsene om godskriving av lønns- og konkurranseansiennitet gis følgende ordlyd:

«Vpl. befall som har gjennomgått en av Forsvarets skoler og senere består eksamen ved sivil utdanningsanstalt, gis ved konkurranse om tilsetning i sivile statslønte stillinger tillegg til sin sivile eksamensansiennitet og ved eventuell tilsetning godskriving av lønnsansiennitet etter følgende regler:

- Den militære skole må ha vært minst 12 måneder og må dessuten ha vært etterfulgt av avtjent plikttjeneste av minst 3 måneders varighet.
- Tillegget til eksamensansienniteten og godskrivingen av lønnsansiennitet fastsettes tilsvarende plikttjenestens lengde, begrenset oppad til 1 år, dog slik at tillegg/godskriving bare gis for det antall måneder som overstiger varigheten av førstegangstjenesten i vedkommende forsvarsgren når

skoletiden og plikttjenesten sees under ett».

Saken er etter det opplyste under behandling, og det er ikke foretatt noen undersøkelser vedrørende saken. 19. januar 1963 ble Spørsmålet om i hvilken utstrekning en pasient kan kreve opplysning om resultatet av legeundersøkelse.

(Jnr. 155/63.)

Asklaget over at legen som hadde behandlet ham på sykehus, ikke ville gi fullstendige opplysninger om resultatet av de undersøkelser som var foretatt. Han hadde henvendt seg både til sykehuset og til Helsedirektoratet uten å få full klarhet over forholdet.

Fra sykehuset ble opplyst at legen flere ganger hadde prøvd å orientere klageren, men at dette hadde vært nytteløst. Helsedirektoratet fant ikke å burde meddele pasienten opplysninger som sykehuset ikke hadde gjort ham kjent med.

Et lignende spørsmål, nemlig om legeerklæringer til Rikstrygdeverket i skadesaker skal være tilgjengelig for skadede, var i 1955 tatt opp med Rikstrygdeverket av Den Norske Sakførerforening. Sentralstyret i Den norske lægeforening uttalte i brev av 8. september 1956 blant annet at «Hvert enkelt tilfelle må vurderes for seg, og fordi vurderingen må foretas på et medisinsk grunnlag, anser man det påkrevd at den blir foretatt av en medisinsk instans, enten av legen, som har avgitt erklæringen eller av en av Rikstrygdeverkets hovedleger».

I uttalelse fra helsedirektøren av 26. november 1956 var blant annet anført:

Helsedirektøren antar prinsipielt at skadede bør få vite på hvilket grunnlag en avgjørelse er truffet.

Men det kan unntaksvis foreligge spesielle grunner for å nekte utlevering av en legeerklæring, navnlig når denne inneholder opplysninger som kan tenkes å skade pasienten, hvis han får rede på dem.

Det bør derfor — utelukkende av hensyn til pasienten selv — tas de nødvendige forholdsregler for å hindre at opplysninger som kan skade ham, kommer til hans egen eller offentlighetens kunnskap.

Følgen av dette må bli at spørsmålet om hvorvidt en legeerklæring skal utleveres til pasienten, må avgjøres individuelt.

Helsedirektøren pekte på at tilsvarende spørsmål blant annet oppstår når det gjelder adgangen til å bli gjort kjent med rettspsykiatriske erklæringer i straffesaker og med innleggelsesdokumenter m.v. for pasienter i sinnssykehus, og at spørsmålet i prinsippet er løst etter de samme retningslinjer.

For skadesaker i Rikstrygdeverket, ble ordningen at dersom Rikstrygdeverkets hovedlege finner at det er noe i legeerklæringen eller andre dokumenter som skadede av rent medisinske grunner ikke bør få vite, er dokumentene ikke tilgjengelige for ham. Hvis den lege som har utstedt erklæringen, selv har uttalt at skadede ikke må få se den, er dette uten videre avgjørende.

Jeg uttalte i den foreliggende sak at spørsmålet om hvilke opplysninger en pasient burde få om den sykdom han lider av, måtte avgjøres på medisinsk grunnlag av den behandelende lege, som kjenner pasienten og derfor har de beste forutsetninger for å bedømme virkningen av at han får fullt kjennskap til situasjonen. Det var ikke grunnlag for å anta at legen hadde bygget på andre hensyn enn de rent medisinske, og klagen gav ikke grunnlag for kritikk. Klageren måtte i tilfelle vende seg direkte til den behandelende lege.

Det forhold klagen gjaldt, hadde tidligere vært tatt opp i Stortinget i grunnlagt spørsmål som var besvart, og måtte anses for å ha vært behandlet av Stortinget. (Jnr. 18/63.)

En sivilingeniør, A., klaget over at han ikke fikk ansettelse i Statens vegvesen fordi han ble ansett for å være for gammel (vel 50 år). Han hadde drevet egen entreprenørforretning med bygging og planering av vegger, men hadde måttet legge den ned. Deretter hadde han hatt tidsbegrensete engasjement ved vegadministrasjonen i et fylke, men etter en tid hadde Vegdirektoratet nektet å fornye engasjementet. Nektelsen var begrunnet med at «rekrutteringen til vegvesenets ingeniørstab fortrinnsvis bør skje ved yngre ingeniører». Klageren pekte i denne forbindelse på at det på den tid det her gjaldt, var ca. 30 ledige ingeniørstillinger i vegvesenet. Klageren hadde eksamen fra Norges tekniske høgskole med vegger og vegbygging som hovedfag og hadde praksis i å planlegge og bygge vegger.

Klagen ble forelagt for Vegdirektøren, som ga uttalelse og samtidig opplyste at saken hadde vært tatt opp i Stortinget 9. februar 1962 i form av et grunnlagt spørsmål fra representanten Bjarne Støtvig til Samferdselsministeren. Spørsmålet lød slik:

«Mener statsråden det er riktig av Vegdirektoratet ikke å ville ansette en ingeniør på vel 50 år med den begrunnelse at direktoratet ønsket fortrinnsvis å knytte til seg yngre ingeniører?»

Representanten grunnla spørsmålet nærmere, statsråden svarte på det, og begge hadde ordet til ytterligere merknader. Selv om klagerens navn ikke ble nevnt, var det på det rene at det tilfelle som ble tatt opp i spørsmålet til Samferdselsministeren, var det samme som klagen gjaldt. Jeg meddelte klageren at jeg etter § 5, tredje ledd, i ombudsmannsinstruksen ikke fant å kunne behandle klagen. I og med at saken hadde vært oppe i Stortinget i form av et grunnlagt spørsmål som var besvart, måtte forholdet anses for å ha vært behandlet av Stortinget i instruksens forstand. Ordningen med interpellasjoner og spørsmål er ledd i Stortingets kontroll med Regjeringens virksomhet, og ombudsmannsinstruksen skjeler ikke mellom forskjellige former for behandling i Stortinget.

Erstatning av statskassen for verdisaker, som var kommet bort mens politiet hadde dem i forvaring.

(Jnr. 220/63.)

A. klaget 8. februar 1963 over at politiet trenerte behandlingen av et erstatningskrav han hadde fremsatt mot staten. Han var blitt innsatt i drukkenskapsarrest 11. mai 1962, og politiet hadde på vanlig måte tatt i forvaring hans verdisaker, kr. 17,— i kontanter, og 14 lånesedler. Ved en feil ble dette utlevert til en annen neste dag og mesteparten gikk tapt. A. hadde krevd en erstatning av statskassen på kr. 1000,—, men saken var ennå ikke ordnet.

En annen arrestant, B., var mistenkt for å ha mottatt A.s verdisaker, men nektet. Politiet greide bare å skaffe til veie en av A.s lånesedler, og to av de gjenstander han hadde pantsatt, og A. ble i september underrettet om dette. A. svarte at han da måtte overveie å gjøre erstatningskrav gjeldende mot B., men at han først fikk se om han selv kunne klare å finne noen av sine ting igjen. — Den 3. januar skrev han til politiet og forlangte kr. 1000,— i erstatning av staten. Han ble anmodet om å møte på politikammeret, men på grunn av forskjellige forhold kom han først 15. februar. Den 22. s.m. foreslo politimesteren overfor Justis- og politidepartementet at han skulle få en erstatning på kr. 300.—. Departementet forhøyet beløpet til kr. 400,— og A. aksepterte tilbudet.

Politimesteren anførte bl.a. at arbeidet med å finne ut av saken hadde vært forsinket på grunn av forskjellige forhold. Det ble straks satt igang undersøkelser for å bringe på det rene om det hadde skjedd en forveksling ved utleveringen og med sikte på å bringe forholdet i orden. Det vil gå fram av sakens dokumenter at de under-

søkelser som ble foretatt var ganske omfattende, og at undersøkelsene tok noen tid bl.a. fordi det var vanskelig å få tak i A. — — — Det vil videre gå fram av sakens dokumenter at A. den 31. september 1962 ble gjort kjent med resultatet av undersøkelsene, og at disse ikke hadde ført til at lånesedlene var kommet til rette. Han ga da uttrykk for at han selv ville gjøre henvendelse til låneinretningene og komme tilbake til spørsmålet om eventuell erstatning. — — — Hans erstatningskrav mot det offentlige ble så først fremsatt 3. januar d. å. — — —

Etter at dette erstatningskrav var reist, ble det — for å kunne foreta en mest mulig sikker bedømmelse av det reiste krav — foretatt en del nye undersøkelser. Disse undersøkelser ble avsluttet 15. februar d. å., og saken ble deretter 22. februar d. å. oversendt departementet til avgjørelse av det reiste erstatningskrav.

Saken har etter politikammerets oppfatning vært behandlet så hurtig som det har vært mulig etter forholdene i dette spesielle tilfelle.

Jeg fant at saken var behandlet med rimelig hurtighet etter at A. først hadde fremsatt sitt erstatningskrav. Det hadde imidlertid etter min mening vært grunn for politiet til selv å ta erstatningsspørsmålet opp med A. langt tidligere. Etterforskningen ble avsluttet i september, og det var på det rene at mistenkte B. var uten midler. Den eneste reelle mulighet A. hadde for å bli holdt skadesløs, var at staten erstattet ham tapet. Siden A. tydeligvis ikke selv var klar over dette, burde politiet ha orientert ham. Det gjaldt her verdier som politiet hadde tatt i forvaring og som det måtte ha et særlig ansvar for.

Som forholdet i saken var, syntes det tvilsomt om det ved utleveringen av verdiene kunne ha vært gått frem i samsvar med bestemmelsene i politimesterens ordre av 13. mai 1959 om at arrestantene «bør oppfordres til å kontrollere at det de får stemmer med oppgaven». Jeg ba overveiet om det kunne være grunn til å innskjerpe bestemmelsen.

22.

Norsk hvalfanger skattepliktig til Norge for inntekt ved 8 måneders arbeid på fangststasjon i Syd-Georgia. Spørsmålet om nedsettelse av skatten på billighetsgrunnlag.

(Jnr. 268/63.)

A., som var hvalbåtstyrermann, klaget over at han ikke fikk ettergitt skatt av arbeidsinntekt under 8 måneders opphold på Falklandsøyene i 1961. Finans- og tolldepartementet hadde på grunn av en uforutsett inntektsnedgang for klageren, av billighetsgrunner ettergitt et restbeløp på kr. 1 591,— av skatten, som i alt utgjorde kr. 8 189,—, men avslått

ettergivelse forøvrig. Klageren gjorde gjeldende at han ikke var skattepliktig for inntekten og at han under enhver omstendighet hadde krav på å få den ettergitt helt eller i det vesentlige, fordi dette var gjort i analoge tilfeller. Han viste til at fem andre hvalfangere som hadde vært 11 måneder på landstasjonen på Falklandsøyene, slapp med å betale skatt til Norge av 1 måneders inntekt.

Finans- og tolldepartementet pekte i sin uttalelse på at midlertidig opphold i utlandet ikke opphever skatteplikten til Norge, og at klageren ikke gikk inn under unntaksbestemmelsen i landskattelovens § 17 (byskattelovens § 12) tredje ledds 2. pkt. Denne bestemmelse fastsetter at utenlandsopphold på minst 1 år fritar for skatteplikt, dersom skattyteren godtgjør at han er skattepliktig som innenlandsboende i det land hvor han oppholder seg. Hvalfangere på Falklandsøyene betaler ikke skatt som innenlandsboende, men etter spesielle og gunstigere satser. For å hindre dobbeltbeskatning fratrekkes den skatt som er betalt til Falklandsøyene i skatten til Norge.

Selv om skatteplikten således var på det rene, hadde Finans- og tolldepartementet likevel i rundskriv av 20. januar 1958 på nærmere fastsatte vilkår samtykket i en ordning med «skatteettergivelse» for fangstfolk som overvintrer på Falklandsøyene. Det heter i rundskrivet bl.a.:

«Det bemerkes at departementet etter forslag fra skatteinspektøren i Vestfold har samtykket i en ordning for kommunene i Vestfold hvoretter det er forutsetningen at fangstfolk derfra som overvintrer på Falklandsøyene (dvs. oppholder seg der sammenhengende i 2 fangstsesonger), innrømmes skattefrihet her i landet for det inntektsår som begynner etter at fangstfolkene er kommet til Falklandsøyene. Eks.: En fangstmann oppholder seg på Falklandsøyene fra høsten 1957 til våren 1959. Han blir etter nevnte ordning å innrømme skattefrihet her i landet for inntektsåret 1958. Inntekt oppebåret på Falklandsøyene høsten 1957 og våren 1959 blir derimot å ta med til beskatning her mot nedsettelse i den norske skatt av slik inntekt etter «creditregelen» i skatteavtalens art. XVI (2). Ordningen kommer første gang til anvendelse på fangstfolk som tar opphold på Falklandsøyene høsten 1956. Skattefritakelsen skal skje i form av en ettergivelse i medhold av § 41, jfr. § 42, i lov av 21. november 1952 om betaling og innkreving av skatt».

Departementet opplyste at det ikke kjente til at det var gitt skattefritagelse i noe tilfelle som kunne likestilles med klagerens. De fem hvalfangere som var nevnt av klageren, hadde oppholdt seg på Falklandsøyene i 11 måneder i 1961 og hadde fått nedsatt sin skatt med 11/12 på grunn av helt spesielle forhold.

De var forhyret til landstasjon på Syd-Georgia for sesongen 1960/61 og 1961/62. Etter forhyringen skulle de få sammenhengende opphold på Syd-Georgia hele kalenderåret 1961 og gjorde således regning med å oppnå den skattemessige fordel hjemme i Norge som dette ville føre med seg. Oppholdet i land ble imidlertid avbrutt på grunn av rederiets endrede disposisjoner, som hvalfangerne ikke kunne innvirke på. Det ble også lagt vekt på at de fem hvalfangerne bare manglet en måned på at kalenderåret var fylt, og at oppholdet i Antarktis ikke ble avbrutt før tiden, men varte ca. 1 — 1½ år. På grunn av den manglende måned i land kom disse hvalfangerne ikke inn under ordningen etter rundskriv av 20. januar 1958, og departementet fant at full inntektsskatt under de foreliggende forhold ville virke høyst ubillig, og nedsatte skatten av billighetsgrunner.

Departementet pekte for klagerens vedkommende på at han ikke hørte med til samme ekspedisjon som de forannevnte hvalfangere, og at han var forhyrt til fangst i isen med hvalbåt, tilhørende flytende kokeri. Han kunne derfor ikke ha gjort regning med eller hatt noen berettiget forventning om et års opphold i land. Han gikk i land fra hvalbåten 12. april 1961 og arbeidet i land til han den 2. desember s.å. gikk ombord i hvalbåten igjen. Han hadde fått fratrukket i sin skatt til Norge det beløp han hadde betalt i «Falklandsskatt».

Det kunne ikke anses for tvilsomt at A. var skattepliktig til Norge for den inntekt det gjaldt, og at han ikke fylte vilkårene for ettergivelse av skatten etter bestemmelsene i rundskriv av 20. januar 1958. En ettergivelse eller nedsettelse kunne derfor i tilfelle bare ha vært foretatt av billighetsgrunner, jfr. skattebetalingslovens §§ 41 og 42. Jeg uttalte at jeg ikke kunne finne noe holdepunkt for å anta at nektelsen av å ettergi eller nedsette klagerens skatt ytterligere var i strid med departementets praksis i lignende saker. Noe forskjellsbehandling forelå således ikke. Spørsmålet om en ilignet skatt burde nedsettes av billighetsgrunner, var et utpreget skjønnsspørsmål, og det var ikke grunnlag for å kritisere det standpunkt departementet hadde tatt.

23.

Privat vegrett over prestegård vanskeliggjort, men forholdet ordnet. Tvist om gjerdehold.

(Jnr. 236/63.)

A. klaget over at en gammel vegrett som hans gård hadde over prestegården, var vanskeliggjort og til dels hindret, og at preste-

gården ikke lenger ville bære utgiftene til gjerde mellom eiendommene.

Kirke- og undervisningsdepartementet hadde i 1952 tatt opp spørsmålet om A. hadde rett til å bruke vegen gjennom prestegårdstunet som adkomst til sin eiendom, slik det hadde vært gjort i lang tid. Departementet krevde at A. skulle bevise sin rett. I 1960 erkjente departementet A.s vegrett og bad prestegårdstilsynet påse at A.s bruk av vegen kunne skje uhindret «så langt dette er mulig av hensyn til gårdens drift». Klageren anførte at forholdene tross anerkjennelsen av vegretten, fortsatt var like vanskelige. Med støtte i departementets forbehold tillot prestegårdstilsynet forpakteren å sette fra seg kjøretøyer og redskaper i vegen på en slik måte at A.s adkomst ble vanskeliggjort og til dels hindret.

Jeg uttalte overfor departementet at hvis A. hadde rett til vegen, kunne det neppe tas forbehold om at han bare skal bruke retten så langt hensynet til prestegårdens drift tillot det. Det ble pekt på spørsmålet om en ordning av forholdet etter lov av 23. mai 1874, § 3.

Kirke- og undervisningsdepartementet anførte at forbeholdet ikke innebar noe annet enn at forpakteren må kunne kjøre over veien med redskaper, drive besetningen over veien og plassere kjerre eller traktor i veibanen ved driftsbygningen for av- og pålessing osv. i den utstrekning det er nødvendig. — — — Departementet hadde tatt opp med prestegårdstilsynet spørsmålet om å finne en ordning på det forhold som særlig hadde voldt vansker, nemlig parkering av forpakterens traktor. Senere ble meddelt at det skulle oppføres garasje for traktoren. Vegspørsmålet var dermed ordnet, og departementet refunderte også utlegg på kr. 350,— som klageren hadde hatt til juridisk bistand for å få vegretten anerkjent. Klageren erklærte seg tilfreds med dette, og saken gav etter forholdene ikke grunn til noe mer fra min side.

For så vidt gjerdeholdet mellom prestegården og A.s eiendom angår, uttalte jeg at det ikke var ført bevis for at prestegården hadde plikt til å bære utgiftene med dette alene. Spørsmålet måtte løses ved gjerdeskjønn etter lov om grannegjerde av 5. mai 1961 §§ 14—16, om partene ikke kom til enighet.

Skogsarbeidspensjon tilstått uaktet fristen for å melde krav om godskrivning av premieuker var oversittet, jfr. lov om skogsarbeidspensjon av 3. desember 1951 nr. 2 § 49 nr. 1.

(Jnr. 553/63.)

A. klaget over at hans søknad om skogs-

arbeiderpensjon var avslått. Han var født i 1893 og hadde vært skogsarbeider i vinterhalvåret gjennom 40 år. Resten av året hadde han drevet som småbruker. De siste 12 år hadde han vært postbud. Hans søknad om godskriving av premieuker var avslått av trygdekassen og ankenemnda, som for sent innsendt. Etter kgl. res. av 21. april 1961, gitt i medhold av lov om pensjonstrygd for skogsarbeidere § 49, 4, kunne krav om godskriving av premieuker ikke settes frem etter 1. januar 1962. Klagerens krav ble først fremsatt 16. februar 1963.

Klageren anførte mot avgjørelsen at han ikke hadde vært kjent med fristbestemmelsen.

På spørsmål fra meg om på hvilken måte skogsarbeiderne var gjort kjent med fristen for å melde sine krav, og om det hadde vært godtatt krav fremsatt etter fristens utløp, uttalte Rikstrygdeverket blant annet:

«Det var allerede ved lovens ikrafttreden hensikten senere å sette en viss frist for framsetting av krav om godskriving, jfr. § 49, 4.

I rundskriv nr. 29P av 14. mai 1960 — som vedlegges — varslet Rikstrygdeverket trygdekassene om at da det nå var gått 8 år siden loven trådte i kraft, ville det bli foreslått satt en frist for framsetting av godskrivingskrav. En ba trygdekassene hvor oppsamlingskortet ikke var ajour om å henvende seg til skogsarbeiderne i kassedistriktet og sørge for at krav om godskriving ble fremsatt. En forutsatte at godskriving ble gjennomført innen utgangen av 1960.

På grunnlag av en henvendelse fra Rikstrygdeverket utvirket så Sosialdepartementet at det ved kgl. res. av 21. april 1961 ble bestemt at krav om godskriving av premieuker ikke kunne settes frem etter 1. januar 1962.

Trygdekassene ble underrettet om dette gjennom rundskriv nr. 51P av 23. mai 1961.

Rikstrygdeverket har ikke anledning til å gjøre unntak fra den frist som er satt i den kgl. res. I et enkelt tilfelle har man dog foretatt godskriving på grunnlag av et krav satt fram etter fristens utløp. Forholdet var der det at det var på det rene at trygdekassen hadde vist forsømmelighet og at betingelsene for godskriving åpenbart var til stede.

Når det gjelder A. er saken den at det er meget tvilsomt om han hadde fått noen godskriving selv om kravet var satt fram i tide.

Klageren opplyste at han ikke hadde fått noen henvendelse fra trygdekassen om godskriving av premieuker. Til dette anførte Rikstrygdeverket at trygdekassen ikke hadde kunnet varsle A. om fristen for godskriving, fordi han ikke hadde vært innmeldt i trygdekassen som trygdet skogsarbeider etter at loven om skogsarbeiderpensjon trådte i kraft. På grunn av sakens særegne karakter besluttet Rikstrygdeverket imidlertid å ta godskrivingsspørsmålet opp til realitetsbehand-

ling. Trygdekassen ble anmodet om å la klageren fylle ut de vanlige skjemaer, og gi ham anledning til å dokumentere at han fyller vilkårene for godskriving av premieuker.

Trygdekassen kom, etter å ha foretatt nærmere undersøkelser, til at det måtte antas at A. hadde hatt minst 75 uker i skogsarbeid i tiden 1947—1950.

Med hjemmel i lovens § 49, I, godskrev Rikstrygdeverket klageren deretter 795 uker og tilstod ham skogsarbeiderpensjon fra januar 1963.

Saken gav ikke foranledning til merknader fra min side.

25.

Godkjenning av farmasøytiske preparater.

(Jnr. 734/63.)

En praktiserende lege, A., klaget over at helsedirektøren ikke ville gi registreringstillatelse for et legemiddel, X, som hadde vært brukt i kirurgiske universitetsklinikker i Tyskland og Sveits i lengere tid. Han anførte at helsedirektøren også tidligere gang på gang hadde avslått innførsel til Norge av bestemte medikamenter, fordi han anså dem for uvirksomme. Legene hadde derfor i mange år måttet henvise pasienter som ønsket å bli behandlet med et bestemt, ikke registrert preparat, til selv å gå opp i spesialitetskontrollen og forlange registreringstillatelse. A. mente det var en uholdbar ordning at helsedirektøren etter forgodtbefinnende kunne tillate eller forkaste legers søknader om å få bruke bestemte preparater, uten at det var en ankeinstans som avgjørelsene kunne bringes inn for.

Helsedirektoratet har redegjort for gjeldende ordning på dette område og bl.a. anført:

«Bestemmelser om farmasøytiske spesialpreparater er gitt i lov av 24. juni 1938 om innførsel av apotekvarer og gifter, samt om handel med gifter, farmasøytiske spesialpreparater og en del andre varer. Videre er det 30. juni 1941 utferdiget særlige forskrifter om farmasøytiske spesialpreparater. Avtrykk av loven og forskriftene vedlegges. Det bemerkes at forskriftene forelå ferdig utarbeidet ved krigsutbruddet i 1940.

Etter lovens paragraf 3, jfr. forskriftenes paragraf 3, kan farmasøytiske spesialpreparater ikke bringes i handelen eller omsettes her i landet uten på forhånd å være godkjent av helsedirektøren. Godkjenningen gis på grunnlag av en bedømmelse av preparatets art, sammensetning, innholdsstoffenes renhet, kvalitet og holdbarhet, fremstillingsmåte, emballasje, pris m.v. Særlig kreves det at preparatet er medisinsk berettiget og trenges og at prisen ikke står i misforhold til verdien. Om preparatet er medisinsk berettiget vurderes i hvert enkelt tilfelle av helsedirektøren i samarbeid med medisinsk sakkyndige. Helsedirek-

tørens avgjørelse kan påklages til Sosialdepartementet (forskriftenes paragraf 8).

Ønsker en norsk lege å bruke ikke-registrerte preparater, kan han i medhold av paragraf 16, annet ledd, i forskriftene av 1941 søke om registreringsfritagelse. Slike søknader avgjøres av sjefen for Spesialitetskontrollen etter fullmakt. I tvilstilfelle forelegges de for Helsedirektoratet. Søknader om registreringsfritagelse vurderes i hvert enkelt tilfelle på grunnlag av de foreliggende opplysninger om legemidlets og sykdomstilfellets art. Registreringsfritagelse er ikke kurant, men innvilges i de fleste tilfelle, forutsatt at det er gitt tilstrekkelige opplysninger til å vurdere forholdet».

Om det spesielle preparat som var omhandlet i klagen, anførte direktoratet:

«A. og de få andre leger som bruker homøopatiske behandlingsmetoder, er henvist til å søke om registreringsfritagelse dersom de mener at en pasient trenger et bestemt preparat av denne art for sin sykdom. Slike søknader blir ofte imøtekommet når legen har gitt de nødvendige opplysninger og det ikke foreligger noen betenkeligheter ved å gi registreringsfritagelse. Helsedirektøren vil spesielt peke på at det er naturlig å imøtekomme håpløst syke menneskers ønske om å prøve slike preparater når all annen behandling har vært forsøkt uten å føre frem.

Helsedirektøren er kjent med at A. behandler kreft og prekankrøse tilfelle (tilfelle som kan utvikle seg til kreft) med «X», som er et preparat som inneholder *Viscum Album* (misteltein) samt jern i homøopatiske doser, til dels meget sterke fortyninger. Denne behandling kan ikke ventes hverken å motvirke eller helbrede kreft. . . . »

Helsedirektoratet viste i denne forbindelse også til at to professorer etter oppnevning av Det medisinske fakultetsråd, hadde avgitt en uttalelse om lege A.s behandlingsmetoder og bruken av bl.a. legemidlet X. De anførte bl.a. at «Det kan ikke ventes at preparatene kan helbrede de anførte lidelser, eller motvirke dem ved annen kjent mekanisme enn suggesjon», og videre at «Behandlingene kan imidlertid ha gjort skade hvis de har ført til at pasientene ikke har fått en effektiv terapi som en kyndig lege ville ha kunnet gi. — — ».

I direktoratets brev er om dette videre anført:

«Helsedirektøren har grunn til å frykte for at kreftpasienter blir utelukket fra adekvat behandling ved at de gis feilaktig forespeiling om å skulle bli helbredet eller bedret ved bruk av «X». Under disse omstendigheter ble det senest i møte 7. juni 1963 mellom helsedirektøren og det råd som bistår helsedirektøren i saker vedrørende farmasøytiske spesialpreparater (Spesialitetskontrollens råd) besluttet å avslå søknad om registreringsfritagelse for preparatet «X». Det bemerkes at A., på tross av rettledning fra Spesialitetskontrollen, har benyttet den frem-

gangsmåte å skrive ut en alminnelig resept på preparatet til vedkommende pasient. Denne resept er så fra apoteket via Norsk Medisinaldepot kommet til Spesialitetskontrollen. Noen ordinær søknad har altså ikke foreligget, og man har ikke fått de nødvendige opplysninger som en søknad skal inneholde. Helsedirektøren anser det imidlertid ikke for utelukket at spørsmålet om registreringsfritagelse kan bli vurdert på ny dersom de ovenfor anførte betenkeligheter i et enkelt tilfelle ikke er tilstede og den eventuelle søknad fra vedkommende lege ellers er vel begrunnet. Det kan i denne forbindelse opplyses at pasienten som er nevnt i brev av 24. juni 1963 fra Spesialitetskontrollen (vedlegg til lege A.s brev) senere har fått adgang til å skaffe seg preparatet «X».

A., som fikk seg forelagt Helsedirektoratets uttalelse, imøtegikk denne og anførte bl.a. at X ikke er et homøopatisk preparat.

Jeg viste til at det allerede tidlig ble innført lovregler som tok sikte på å kontrollere innførsel og handel med farmasøytiske spesialpreparater og at bestemmelsene flere ganger var endret for å gjøre kontrollen mest mulig effektiv. Endringene ble foretatt på grunnlag av erfaringer som etterhvert var vunnet, og alltid etter innstilling fra faglige komitéer.

De bestemmelser og forskrifter som gjelder i dag, bygger således på lang tids erfaring og tidligere arbeid med disse problemer og er gitt med sikte på å få en mest mulig effektiv kontroll med innførsel og omsetning av spesialpreparater til vern for publikum. Behovet for denne kontroll er vurdert i forbindelse med vedtakelsen av de respektive lovbestemmelser, jfr. særlig Ot. prp. nr. 51 for 1928 og Ot. prp. nr. 50 for 1938.

Når det gjaldt spørsmålet om på hvilken måte A. hadde søkt om preparatet X og hvilke opplysninger som var gitt, var det noen uoverensstemmelse mellom A. og Helsedirektoratet. Jeg fant ikke tilstrekkelig grunn til å gå nærmere inn på hvordan forholdet faktisk hadde vært, men viste til at Helsedirektoratet ikke utelukket at en vel begrunnet søknad ville bli vurdert på ny.

Jeg kunne ikke finne at noen av de konkrete klagemål A. fremførte, ga grunnlag for kritikk. Etter det som var opplyst om praksis, var det gått frem etter loven og forskriftene. Jeg har imidlertid, med foranledning i denne sak, i henhold til instruksens § 11 tatt opp med Sosialdepartementet spørsmålet om det kan være grunn til å se nærmere på ankeordningen. Etter forskriftenes § 8 kan helsedirektørens avgjørelse påklages til Sosialdepartementet. Avgjørelsen i disse saker vil i alt vesentlig måtte bygge på en medisinsk vurdering. Da den medisinske sakkynndighet i

departementet imidlertid representeres av det direktorat som har truffet den påklagede avgjørelse og som således vil være ugild i ankesakene, ba jeg overveiet om det ikke vil være grunn til i forskriftene å gi bestemmelser om sakkyndig bistand for departementet ved ankebehandlingen.

26.

Spørsmål om myndighet til å inndra førerkort kunne delegeres fra politimester til politifullmektig.

(Jnr. 526/63.)

En høyesterettsadvokat klaget på vegne av A. over at politiet hadde inndratt A.s førerkort. Han anførte for det første at det var en feil ved saksbehandlingen at avgjørelsen var truffet av en politifullmektig. Etter motorvognloven § 18 er det politimesteren som skal treffe beslutning om inndragning av førerkort, og loven gir ikke hjemmel for å delegere avgjørelsesmyndigheten. Selv om det her gjaldt et stort politikammer og det derfor kunne være vanskelig for politimesteren å overkomme å behandle sakene selv, kunne ikke dette hjemle en praksis som er i strid med loven. Inndragning av førerkort er for domfelte ofte så viktig at han må ha krav på den trygghet som ligger i at politimesteren selv avgjør saken.

Videre ble det gjort gjeldende at politiet hadde vurdert realiteten på en annen måte enn retten. Lagmannsretten hadde i dommen uttalt at domfeltes kjøring ikke hadde vært grovt uaktsom, og at han ikke hadde kjørt annerledes enn mange gjør på det sted det gjaldt, også under tilsvarende værforhold. Det uaktsomme begrenset seg etter rettens mening til at han ikke hadde tatt tilstrekkelig hensyn til at bilen var ukjent for ham. Politiet hadde imidlertid sett meget alvorlig på saken. Det kunne ikke være berettiget av politiet ved avgjørelsen av spørsmålet om inndragning av førerkortet å legge til grunn en annen vurdering enn den som retten hadde bygget på.

Advokaten pekte også på at det i dette tilfelle var reagert strengere fra politiets side enn i en tilsvarende tidligere sak mot N.N. Han mente at tilfellene var like med hensyn til karakteristikkene av kjøringen. Den eneste forskjell var følgen av kjøringen, i dette tilfelle en dødsulykke, i N.N.s tilfelle en alvorlig personskade. Klageren mente at en slik tilfeldig følge ikke kunne gi grunnlag for forskjellige avgjørelser.

Justis- og politidepartementet uttalte blant annet:

«Når det er praktisk behov for å avlaste en politimester for arbeid av denne art har departementet antatt at ordlyden i motorvognlovens § 18 ikke er til hinder for at vedtak om inndragning av førerkort treffes av en politifullmektig i henhold til bemyndigelse gitt av politimesteren. Det vises for øvrig til dom i Rt. 1950 side 501.

Den 13. mars 1963 avslo departementet en søknad om tilbakelevering av førerkortet. Det var da gått 7 måneder av inndragningstiden, som var satt til 3 år.

I rundskriv av 18. desember 1961 til politimestrene om praksis ved inndragning av førerkort har departementet, bl.a. uttalt:

«En peker på at det kanskje kan være grunn for politimestrene til å bruke inndragningsbestemmelsene i motorvognlovens § 18, første ledd, oftere og strengere enn før som reaksjon mot lovbrudd som ikke har sammenheng med kjøring av motorvogn i alkoholpåvirket tilstand. En nevner særlig at det ved grove brudd på trafikkreglene ved råkjøring eller annen framferd som setter liv eller helse i fare, neppe er grunn til å reagere mildere med omsyn til inndragning av førerkort enn når det er tale om promillekjøring.»

I det foreliggende tilfelle kjørte klageren den 4. august 1962 med uforsvarlig stor fart i sterkt regn på vanligvis meget trafikkert veg i Følgen var at han mistet kontrollen over bilen, som skar ut av vegbanen og kjørte inn i to lykestolper. Som følge av dette ble en passasjer i bilen drept.

Departementet er enig med politiet i at en lengre inndragningstid var på sin plass i et tilfelle som det foreliggende. Det er vist til at førerkortet for N.N. som i mai 1961 hadde forårsaket en trafikkulykke av omtrent samme karakter som søkeren, fikk inndratt førerkortet for et halvt år. Tilfellene er ikke helt parallelle og under enhver omstendighet bør den relativt korte inndragningstid for N.N. ikke danne noen norm.»

Politimesteren gav blant annet følgende uttalelse:

«Politikammeret følger følgende praksis:

a) *Midlertidig beslaglegging av førerkort (motorvognlovens § 18, 5. 1).*

Beslutning om midlertidig beslag av førerkort på etterforskningsstadiet under verterende straffesaker treffes av vedkommende politiembetsmann som leder etterforskningen. Han sørger også for å innhente forhørsrettens samtykke ved beslaglegging utover 3-ukers fristen hvor førerkortets innehaver nekter samtykke.

b) *Beslutning om inndragning av førerkort for bestemt tid eller for alltid.*

For å oppnå mest mulig ensartet behandling ved beslutning om inndragning for bestemt tid eller for alltid i medhold av motorvognlovens § 18 er disse avgjørelser tillagt Trafikkavdelingen. Den politiembetsmann som til enhver tid er beordret til Trafikkavdelingens hovedkontor er av politimesteren bemyndiget til å treffe vedtak om inndragning av førerkort. Alle saker som er rettskraftig avgjort og som i henhold til motorvognlovens § 18 skal

føre til inndragning av vedkommendes førerkort og saker hvor det etter samme paragraf antas å burde bli aktuelt med inndragning av førerkortet, blir oversendt Trafikkavdelingen til forføyning. Unntatt herfra er inndragning i forbindelse med forelegg etter løsgjengerloven og rusdrikkeloven, hvor inndragning foretas av vedkommende stasjonsfullmektig. (jfr. Ordre nr. 517).

Det enkelte vedtak om inndragning av førerkort blir ikke forelagt politiinspektøren ved Trafikkavdelingen eller politimesteren. Derimot blir de generelle retningslinjer for fastsettelse av inndragningstiden fastsatt av politiinspektøren ved Trafikkavdelingen etter konferanse med politimesteren og på grunnlag av de retningslinjer som til enhver tid trekkes opp av Det kgl. Justis- og politidepartement. I de tilfelle der det p.g.a. sakens særegne karakter eller av andre grunner kan være spørsmål om å fravike vanlig praksis forelegges saken for politiinspektøren ved Trafikkavdelingen.

Med hensyn til antall inndragningsbeslutninger som blir truffet i løpet av 1 år for overtredelse som ikke har sammenheng med kjøring i påvirket tilstand vises til vedlagte statistikk for 1962. Som det fremgår av oversikten ble det i 1962 inndratt ialt 475 førerkort, hvorav 157 ikke hadde sammenheng med kjøring i påvirket tilstand.

Hensett til den store arbeidsbyrde som er pålagt politimesteren, vil det være forbundet med store praktiske vanskeligheter om han personlig skal treffe vedtak om inndragning av førerkort. Det er derfor absolutt behov for å avlaste ham med avgjørelser av denne art.

Jeg anførte at det er på det rene at det ved det politikammer det gjaldt er fast praksis at inndragning besluttet av en embetsmann i henhold til delegert myndighet. Opplysninger om dette er blant annet gitt i Høyesteretts dom av 30. mai 1950 (Rt. 1950 s. 503), som departementet har henvist til. Høyesteretts-saken gjaldt gyldigheten av inndragning av kjøreseddel i medhold av § 17, tredje ledd, i Samferdselsdepartementets forskrifter av 24. mai 1948. Høyesterett uttalte at selv om det etter forskriftene er politimesteren som skal treffe beslutning om inndragning og forskriftene ikke inneholder hjemmel for å delegere myndigheten til en politiembetsmann, var dette ikke til hinder for delegasjon, når det åpenbart var til stede et praktisk behov for å avlaste politimesteren for arbeid. Jeg uttalte at jeg på samme måte antok at motorvognlovens § 18 ikke er til hinder for delegasjon av myndighet til å inndra førerkort. Etter de opplysninger som var gitt i politikammerets redegjørelse måtte det antas at behovet for delegasjon var til stede også her, og delegasjon er gitt i politimesterens ordre nr. 501 1 b. Jeg fant således ikke at det var en feil at beslutningen om inndragning av førerkortet var truffet av en politifullmektig ved politikammeret.

Heller ikke inndragningstidens lengde gav grunnlag for kritikk. Det var en rent konkret vurdering som var foretatt og en sammenligning med andre tilfeller hadde begrenset verdi. I det tilfelle det var vist til, var inndragning av førerkortet for øvrig foretatt før Justis- og politidepartementet i rundskriv av 18. desember 1961 ga uttrykk for at inndragningsbestemmelsen burde nyttes oftere og strengere enn før som reaksjon mot lovbrudd som ikke har sammenheng med kjøring i alkoholpåvirket tilstand. Jeg antok at det ved fastsettelsen av inndragningstidens lengde måtte være berettiget å legge vekt også på følgen av den uaktsomme kjøring.

Gruppering av abonnenter i Rikstelefonkatalogens yrkesliste foretatt på uholdbart grunnlag.

(Jnr. 573/63).

A. klaget over to forhold:

1. At Telegrafstyret i Rikstelefonkatalogen — yrkeslisten — hadde foretatt en oppdeling av gruppen «Musikk- og sangundervisning» i «Medlemmer av X. Musikk-lærerforening» og «Andre».
2. At Kirke- og undervisningsdepartementet hadde betegnet den eksamen som Norske Musikk-læreres Landsforbund avholder som «den offentlige pianolærereksamen».

A., som er pianolærer og ikke medlem av X. Musikk-lærerforening, anførte i brev av 27. mai 1963 om oppdelingen i yrkeslisten blant annet:

«Jeg ser for det første ordningen som en uberettiget omtale av mitt private foreningsliv», og dernest som en «ordning som er til skade for meg, fordi jeg til fordel for den private forening er fratatt den plass jeg tilkommer etter vanlig alfabetisk plassering av abonnentene». Når X.s medlemmer utover standard opplysninger som navn, adresse og telefon ønsker å reklamere med noe mer, hvorfor rykker de ikke da som jeg er henvist til, inn en privat annonse? I stedet henstillet de til Telegrafstyret å dele spalten i to. Hvorfor velger foreningen denne fremgangsmåte? Menner de da å kunne oppnå noe mer i deres virksomhet for å kapre kunder, som de ikke ville oppnå i en tydelig privat annonse?

Staten stiller nu som forutsetning for at jeg fortsatt skal få rykke inn min annonse at jeg aksepterer å bli titulert som «andre» i denne offentlige publikasjon. Staten kunne etter mitt skjønn mot foreningens ønske ikke publisere at bestemte pianolærere er medlemmer. Må ikke da konsekvensen bli at Staten mot mitt ønske heller ikke kan publisere at jeg ikke er medlem. Resonnementet må videre være at når Staten påtvinger meg at det opplyses om meg at jeg ikke er medlem av nevnte forening, må jeg også få gratis

spalteplass til å begrunne overfor de lesere spalten er myntet på hvorfor jeg har valgt ikke å være medlem.

Jeg vil videre anføre at opplysninger om «ikke-medlemskap» kan få de farligste konsekvenser. — — — — —

X. Musikkklærerforenings ønske om å publisere medlemmene forutsetter jeg selvfølgelig at det er meningen at publikum skal oppfatte som et kvalitetsstempel. Slik reklame må ikke skje i offentlig regi. Opplysningene om medlemskap skjer nu ikke privat, men av Staten. Opplysningen får da karakteren av at kvalitetsstemplet er «konfirmert» av Staten.»

Når det gjelder klagen mot Kirke- og undervisningsdepartementet anførte A. at han i brev til departementet av 29. september 1962 hadde stillet følgende spørsmål:

- «1. Kan det avlegges noen offentlig eksamen som gir offentlig godkjenning eller autorisasjon som pianolærer i privatpraksis?
2. For å bli medlem av X. Musikkklærerforening må det avlegges en musikkklærereksamen som er godkjent av Kirke- og undervisningsdepartementet. Tapes noen offentlige rettigheter som privatpraktiserende pianolærer ved ikke å avlegge denne eksamen?»

På dette svarte departementet i brev av 20. oktober s.å. følgende:

1. Norske Musikkklæreres Landsforbund har en egen eksamensprøve for pianolærere. Eksamensvilkårene er fastsatt av kirke- og undervisningsdepartementet.
2. Bortsett fra at privatpraktiserende pianolærere som ikke er medlemmer av Norske Musikkklæreres Landsforbund er avskåret fra å søke en del støttelegater som forbundet disponerer, tapes ingen bestemte offentlige rettigheter ved ikke å ha avlagt den offentlige pianolærereksamen. En annen sak er det at offentlig autoriserte pianolærere må antas å stå sterkere både som yrkesgruppe og vis å vis publikum enn de som etablerer privatpraksis på mer vilkårlig faglig basis.»

A. henvendte seg deretter til Justisdepartementet, som i brev av 5. desember 1962 uttalte:

«Deres brev av 27. oktober d.å. har vært forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som i påtegning av 27. november d.å. har uttalt:

«En skal få opplyse at Kirke- og undervisningsdepartementet ikke autoriserer pianolærere.»

Av — — — — — «Bestemmelser for opptagelsesprøve i Norske Musikkklæreres Landsforbund», som følger vedlagt, fremgår det som De vil se at den autorisasjon som gis av forbundet, ikke gir noen rettigheter ut over retten til medlemskap i forbundet samt retten til

å annonsere seg som musikkklærer autorisert av N.M.L.L. Autorisasjon er således ingen betingelse for å kunne praktisere som musikkklærer.»

A.s klage på dette punkt rettet seg mot Kirke- og undervisningsdepartementets uttalelse om at nevnte eksamen er en offentlig pianolærereksamen.

Jeg fant det etter uttalelsene fra Kirke- og undervisningsdepartementet og Justisdepartementet klarlagt hva departementets godkjenning innebar, når det gjelder den nevnte eksamen. Det uttrykk departementet hadde brukt i brevet av 20. oktober 1962 — den offentlige pianolærereksamen — kunne etter min mening ikke anses for helt dekkende, og i brev til Kirke- og undervisningsdepartementet av 15. juni 1963 anførte jeg at det riktigste vel måtte være at departementet selv korrigerer dette overfor klageren.

I brev til klageren av 1. juli s.å. anførte Kirke- og undervisningsdepartementet:

«Betegnelsen «den offentlige pianolærereksamen», som ble nyttet i departementets brev til Dem av 20. oktober 1962 kan ikke sies å være fullt dekkende og vi beklager dette.»

På forespørsel fra meg bekreftet klageren i brev av 4. august at han dermed anså saken for ordnet for dette klagepunkts vedkommende.

Til klagen om oppdelingen av yrkesgruppen i telefonkatalogen uttalte Telegrafstyret:

«Grunnlaget for oppdeling av gruppen «Musikk- og sangundervisning» er at vi har oppfattet svaret på en forespørsel til Kirke- og undervisningsdepartementet dithen at godkjenning av den eksamen en må avlegge for å oppnå medlemskap i X. Musikkklærerforening har vært å betrakte som en offentlig godkjenning som musikkklærer. Brevet fra Kirke- og undervisningsdepartementet datert 20. oktober 1962 til A. ville etter vår mening også måtte tolkes i den retning. De opplysninger som seinere er framlagt i saken — — — — — avvekker i betydelig grad det inntrykket vi tidligere har fått. Vi oppfatter det nå slik at Norske Musikkklæreres Landsforbund har innstiftet en privat eksamen som vilkår for retten til medlemskap i forbundet. Riktignok har denne eksamen fått et visst offentlig preg ved at eksamenskrav og juryen ved prøven er godkjent av Kirke- og undervisningsdepartementet. Selve medlemskapet i Norske Musikkklæreres Landsforbund innebærer derimot ikke i seg selv noen form for offentlig autorisasjon.

På grunnlag av det som foran er anført overveier Telegrafstyret å ta den nåværende oppdeling av gruppen «Musikk- og sangundervisning» i «Medl. av X musikkklærerforening» og «Andre» opp til ny vurdering. Før vi arbeider videre med spørsmålet forventer vi Ombudsmannens standpunkt til klagen fra A.

I yrkeslista i rikstelefonkatalogen har vi i dag bare en yrkesgruppeoppdeling som direkte kan sammenliknes med den påklagede.

Forøvrig når tilsvarende oppdeling er foretatt, mener vi å ha støttet oss til offentlig godkjenning eller offentlig autorisasjon.»

I svarbrev til Telegrafstyret pekte jeg på at grunnlaget for oppdelingen av gruppen etter det som nå forelå, hadde vist seg ikke å være til stede. Når dette var så, bad jeg overveiet om ikke Telegrafstyret straks burde ta standpunkt til om oppdelingen skulle opprettholdes, slik at en eventuell omgjøring ikke ble forsinket.

I brev av 30. s. m. anførte Telegrafstyret: «Etter de opplysningene som nå foreligger, finner Telegrafstyret at grunnlaget for deling av gruppen «Musikk- og sangundervisning» i rikstelefonkatalogens yrkesliste ikke lenger er til stede. Delingen vil derfor bli opphevet fra og med førstkommande katalog.»

Siden oppdelingen av yrkesgruppen skyldtes en misforståelse og forholdet var ordnet for fremtiden, gav saken ikke grunn til noe mer fra min side. Da Kirke- og undervisningsdepartementet hadde korrigeret og beklaget sin noe misvisende uttalelse, gav heller ikke denne del av klagen foranledning til bemerkninger.

28.
Spørsmål om gyldigheten av ansettelse foretatt etter innstilling fra ansettelsesråd hvor et eller flere medlemmer hadde deltatt. (Jnr. 639/63).

En funksjonærforening klaget over at det var begått feil ved tilsetting av overbetjent ved et av fengselsvesenets tjenestested. Tilsettingen var foretatt av Justis- og politidepartementet, som hadde fulgt en enstemmig innstilling fra ansettelsesrådet. Den feil som var gjort, var at det under behandlingen av saken i ansettelsesrådet hadde deltatt et medlem som var ugild etter bestemmelse i ansettelsesreglementet for fengselsvesenet m. v., fastsatt ved kgl. res. av 26. mai 1939. Vedkommende medlem var ansatt ved det tjenestested der stillingen var ledig og skulle ha fratrudd etter reglementets § 6, første ledd, som lyder slik:

«Når ansettelsesrådet forretter som innstillingsmyndighet, ansees tjenestemennenes representant som inhabil hvis han er ansatt ved den anstalt hvor vedkommende stilling er ledig.»

I klagen ble fremhevet at det her gjaldt tilsetting i overordnet stilling, og at ansettelsesrådets behandling er så viktig at man ikke kan godta en innstilling som er avgitt av et uriktig sammensatt råd.

Det måtte legges til grunn at hverken det medlem det gjaldt eller de øvrige medlemmer, hadde vært oppmerksom på inhabiliteten, idet bestemmelsen i reglementets § 6, første ledd, var oversett. Justis- og politidepartementet hadde ikke vært klar over forholdet og hadde heller ikke hatt grunn til å undersøke spørsmålet om medlemmenes habilitet. I møteboken for ansettelsesrådet var tilført at «rådets medlemmer erklærte seg habile til å behandle saken». Medlemmenes tjenestested var ikke oppgitt.

Jeg pekte på at ikke enhver saksbehandlingsfeil medfører at avgjørelsen blir ugyldig. Om feilen skal få denne virkning, avhenger i første rekke av hvilken sannsynlighet det er for at feilen kan ha hatt betydning for utfallet av saken.

Justis- og politidepartementet uttalte om dette:

«Departementet har gått ut fra at ansettelsen ville være ugyldig hvis det sannsynliggjøres at feilen kan ha hatt betydning for innholdet av avgjørelsen. Departementet fant imidlertid at det var usannsynlig at feilen hadde hatt en slik virkning for ansettelsen.»

Departementet mente at man med sikkerhet måtte gå ut fra at de to andre medlemmer ville ha stemt som de gjorde og at rådets innstilling følgelig ville ha blitt den samme, eventuelt med 2 mot 1 stemme.

Jeg uttalte at det ved den konkrete vurdering som her måtte foretas, gjorde seg gjeldende sterkt usikre faktorer, og at jeg fant spørsmålet tvilsomt. Det var imidlertid ikke grunnlag for å si at departementets bedømmelse var uriktig, og jeg kunne ikke kritisere det standpunkt departementet hadde tatt. Spørsmålet om ansettelsen kunne settes til side som ugyldig, måtte i tilfelle avgjøres av domstolene.

Det måtte beklages at bestemmelsen i reglementets § 6 var oversett ved behandlingen i ansettelsesrådet, og jeg tok opp med Justis- og politidepartementet spørsmålet om ved eventuell revisjon av reglementet å søke sikret at ugildhetsbestemmelsene ble overholdt, jfr. bestemmelsen i domstollovens § 115 hvor etter rettens formann før forhandlingene i en sak begynner, skal gjøre rettens medlemmer oppmerksom på i hvilke tilfeller de er utelukket fra å gjøre tjeneste. Forøvrig ga forholdet ikke grunn til bemerkninger.

29.

Sjømann fikk helseerklæring bare for kyst- og Nordsjøfart og krevde forgjeves å bli gjort kjent med årsaken til at fartsområdet var blitt begrenset.

(Jnr. 672/63).

A. klaget over at legekantoret for sjømenn bare ga ham helseerklæring for kyst- og Nordsjøfart. Han hadde seilt fra 1930 og periodevis fram til 1953, da han gikk i land. I 1960 ville ha på ny ta hyre i utenriksfart, men legekantoret for sjømenn i Bergen ga ham bare erklæring for et begrenset fartsområde — kyst- og Nordsjøfart. I oktober 1961 avslo legekantoret ny søknad fra ham om utvidet fartsområde. Han påanket avgjørelsen til legekantoret for sjømenn i Oslo, som forkastet anken. Klageren henvendte seg deretter til Helsedirektoratet for å få vite grunnen til fartsbegrensningen, men Helsedirektoratet hadde ikke gitt nærmere opplysninger. Direktoratet hadde meddelt at han kunne sende inn ny søknad etter 1 år i kyst- og Nordsjøfart.

Han gjorde i sin klage gjeldende at begrensningen av fartsområdet var ugrunnet og hadde påført ham økonomisk tap. Den hadde gjort at han ble mistenkt for å ha begått uregelmessigheter til sjøs. Han mente at han under enhver omstendighet måtte ha krav på å få vite grunnen til at fartsområdet var begrenset.

Klagen ble forelagt for Helsedirektoratet, som igjen forela den for legekantorene for sjømenn i Oslo og Bergen, og for Direktoratet for sjømenn.

Helsedirektoratet uttalte bl.a.:

«Angående den medisinske vurdering vises spesielt til uttalelsen av 7. juni 1962 fra spesialist i psykiatri, dr. R. Dr. R. undersøkte A. i egenskap av appell-lege, jfr. § 10 i vedlagte forskrifter om legeundersøkelse av sjømenn. Avgjørelsen ved denne appell-behandling er fortsatt gjeldende. Etter helsedirektørens syn finnes det ikke i øyeblikket tilstrekkelig grunnlag til å tilrå en endring av avgjørelsen.

Med henblikk på orientering til klageren om grunnen til begrensningen av fartstillatelsen, vises til den endring i siste ledd av § 9 i ovennevnte forskrifter som er påført det vedlagte eksemplar av disse. Endringen tar sikte på å unngå å måtte gi den undersøkte opplysninger som kan virke uheldig på vedkommende, spesielt med henblikk på psykiatriske tilstander.»

Helsedirektoratet opplyste at det etter konferanse med legekantoret for sjømenn i Oslo overveiet å gi undersøkte en orientering, men at det ville vente med dette til det var tatt standpunkt til klagesaken.

Bestemmelsen i § 9, siste ledd, i forskrifter om legeundersøkelse av sjømenn, gitt i medhold av sjømannslovens § 26 ved kgl. res. av 2. oktober 1953, lød opprinnelig slik: «Den undersøkte kan i slike tilfelle forlange legens detaljerte skriftlige erklæring om sin helsestand».

Etter endring, foretatt ved kgl. res. av 5. mai 1961, har bestemmelsen nå følgende ordlyd: «I slike tilfelle skal legen, medmindre det av medisinske grunner må anses utilrådelig, på forlangende av den undersøkte, gi ham en detaljert skriftlig erklæring om hans helsestand».

I Sosialdepartementets foredrag om saken var bl.a. anført:

«Legekantoret for sjømenn i Oslo har gjort oppmerksom på at denne bestemmelse har skaffet kantoret mange problemer, særlig når det gjelder mentale lidelser. Legekantoret opplyser således at det ikke er lett å forklare hyresøkende at de er sinnssyke eller psykopater, enn si gjøre dette skriftlig. Legekantoret er derfor av den oppfatning at det bør tas under overveielse å få sløyfet siste ledd under punkt 2 i § 9.

Spørsmålet har vært forelagt helsedirektøren, som er enig i at bestemmelsen er noe uheldig og har anmodet dette departement om å ta under overveielse å endre leddet på en slik måte at den nåværende bestemmelse opprettholdes som en generell regel, men samtidig gir legen anledning til å fravike bestemmelsen hvor det av medisinske grunner er ønskelig.

Saken har dessuten vært forelagt de interesserte reder- og sjømannsorganisasjoner, som støtter helsedirektørens forslag.

Departementet er enig med helsedirektøren i at bestemmelsen er for kategorisk formet, og at det bør gis anledning til å fravike den når det av medisinske grunner må ansees utilrådelig å gi vedkommende en slik erklæring».

Jeg uttalte at saken var behandlet på forskriftsmessig måte og at legekantorets helseerklæring, som bare tillot ham å ta hyre på begrenset fartsområde, bygget på en medisinsk vurdering som det ikke var grunnlag for å kritisere. Det var heller ikke grunnlag for å kritisere at legekantoret og Helsedirektoratet, etter en vurdering ut fra rent medisinske hensyn, ikke hadde funnet å burde meddele den hyresøkende grunnen til at fartsområdet var begrenset.

Senere har Helsedirektoratet, i forståelse med legekantoret, gitt klageren følgende opplysninger:

«De har ved undersøkelse hos sjømannslege frambudt visse psykiske symptomer, som også gav seg til kjenne ved appell-legens undersøkelse, og som gav grunnlag for den avgjørelse som er truffet».

30.

Bare hyre kan kreves hjemsendt etter Sjømannslovens § 19,3, ikke også kursgevinst, vunnet ved omveksling av hyrebeløp etter uoffisiell kurs. Spørsmål om rekkevidden av hjelpeordning, istandbrakt av ambassade fordi vedkommende lands valutaloggivning ikke tillot direkte hjemsendelse av hyremidler etter Sjømannslovens § 19,3. Kritikkverdige uttalelse av tjenestemann.

(Jnr. 582/63).

En maskinsjef klaget over to forhold:

- 1) At den norske ambassade i et oversjøisk land hadde nektet å sende hjem et beløp for ham etter sjømannslovens § 19,3.
- 2) At en tjenestemann i ambassaden i forbindelse med denne saken hadde brukt uttrykk om og til klageren, som denne fant krenkende.

- 1) *Nektelse av å sende hjem beløpet.*
Sjømannslovens § 19,3, lyder slik:

«En sjømann kan sende hyrebeløpet til Norge gjennom de konsuler som vedkommende departement bestemmer, hvis de stedlige valutabestemmelser gir adgang til det. Staten er ansvarlig for slike forsendelser, som skjer uten utgift for sjømannen.»

Klageren hadde vekslet inn i vedkommende lands valuta etter uoffisiell kurs en sjekk på lydende \$ 1 490,—, og bad ambassaden sende beløpet hjem etter sjømannslovens § 19,3. Beløpet omfattet hyre, bonus som skipets befraktere hadde betalt ham og kursgevinst ved omvekslingen.

Valutabestemmelsene i landet tillot ikke overføring av valuta til utlandet, og hjemsendelse av hyre etter sjømannslovens § 19,3, kunne derfor ikke foretas (Ot. prp. nr. 69/52 side 16). For å bøte på dette hadde ambassaden som en hjelpeordning gått med på å ta imot hyre innenfor rammen av sitt eget valutabehov og til dekning av dette, og føre tilsvarende beløp i norske kroner etter offisiell kurs i mellomregning med Utenriksdepartementet. Disse beløp kunne så heves i Norge. Ordningen var begrenset til hyre som sjøfolk fikk utbetalt ombord i landets valuta etter offisiell kurs.

Om grunnen til at beløpet ble nektet mottatt anførte visekonsulen ved ambassaden:

«I dette tilfelle fant jeg det imidlertid umulig å kunne ta imot beløpet, da ambassaden, dersom den tok imot beløpet, ville være delaktig i at maskinsjefen skaffet seg en urettmessig vinning ved å overføre penger til Norge etter en langt fordelaktigere kurs enn den han selv hadde betalt. Den såkalte «manuelle» kurs som maskinsjefen hadde fått vekslet sin sjekk etter, brukes ved innveksling av mindre beløp som turister venter å bruke under sitt opphold i landet.»

Utenriksdepartementet uttalte på min forespørsel at det vanskelig kunne sies noe sikkert om hvorvidt det ville ha vært i strid med landets valutabestemmelser å overføre pengene. Det ansås imidlertid for sannsynlig at det i alle fall ville være i strid med myndighetenes forutsetning om utenlandske ambassader dekket sitt behov for innenlandsk valuta ved å overta penger ervervet på «parallellmarkedet».

Jeg uttalte at uansett hvordan forholdet stillet seg etter valutabestemmelsene, ville en overføring av A.s penger i mellomregning med Utenriksdepartementet ha ligget utenfor rammen for den hjelpeordning ambassaden hadde fått i stand. Beløpet var ikke utbetalt ombord i landets valuta, det var ikke innvekslet etter offisiell kurs og omfattet heller ikke bare hyremidler. Det kunne derfor ikke kritiseres at ambassaden hadde avslått å ordne med overføring av pengene til Norge.

- 2) *Tjenestemannens uttalelser.*

Om dette punkt anførte klageren blant annet:

«Da vedkommende ved ambassaden fikk vite at jeg hadde vekslet dollars til overkurs, kunne ikke ambassaden sende hjem mine penger. Jeg fikk videre vite at jeg var en kjeltring i og med at jeg hadde vekslet penger på svartebørsen. Jeg fikk videre beskjed om at hvis jeg hadde vekslet mine dollars etter den offisielle kurs, skulle ambassaden ha sendt hjem mine penger uten kommentar.»

Klageren opplyste at han fremholdt at veksle-institusjonenes virksomhet på det frie marked var lovlige og offisiell, men hadde da fått vite at disse veksle-institusjoner gjaldt folk i land og ikke sjøfolk, og at jeg hadde opptrekk på en uhederlig måte i og med at jeg benyttet meg av slike veksle-institusjoner.»

Vedkommende tjenestemann har i et notat av 2. august 1963 forklart:

«Den annen side av maskinsjefens klage er at jeg hadde karakterisert ham som en kjeltring. Dette holdt han fast ved under senere samtaler som visekonsulen og jeg hadde med ham, til tross for at jeg gjentatte ganger hevdet, og fremdeles hevder, at jeg uttalte at jeg ikke ville være med på å overføre beløpet, da jeg anså det for å være en kjeltringstrek å veksle til seg penger til parallellmarkedets kurs og sende provenyet hjem til Norge til offisiell kurs via ambassaden.»

Det var ikke mulig å få brakt nærmere klarhet i hvordan ordene falt, og jeg anførte at når det ikke var godtgjort at uttalelsen gikk videre enn tjenestemannen innrømmet, måtte hans fremstilling legges til grunn.

Uansett hvordan en overføring av pengene ville ha stillet seg etter landets valutabestem-

melsers, fant jeg at det ikke kunne bebreides tjenestemannen at han anså det for utilstede- lig å medvirke til en overføring som lå utenfor rammen av den etablerte mellomregnings- ordning. Derimot uttalte jeg at et uttrykk som kjeltringstrek ikke burde ha vært brukt. Selv om tjenestemannen bare skulle ha ment å gi uttrykk for hvordan han ville bedømme sitt eget forhold om han bistod med over- føringen, burde han forstått at uttalelsen, slik ordene falt etter hans egen forklaring, kunne oppfattes som kritikk av klagerens handlemåte. Men som karakteristikk av kla- gerens forhold hadde uttalelsen ikke tilstrek- kelig grunnlag i sakens opplysninger. — Det var ikke på det rene i saken at klageren hadde begått noe ulovlig, men selv om dette måtte antas, kunne det ikke legges til grunn at klageren var klar over dette.

Det var grunn til å beklage det krasse ut- trykk som var benyttet, men for øvrig burde saken etter min mening ikke gi foranledning til noen forføyning.

31.

Klage fra kystlos over beregning av pensjons- givende fartstid i Pensjonstrygden for sjømenn.

(Jnr. 336/63).

A. som har alderspensjon av pensjonstryg- den for sjømenn, klaget over at han ikke hadde fått godkjent tjeneste som kystlos på skip tilhørende X. rederi i tiden 1919—1933 og Y. rederi i tiden 1921—1925.

A. hadde fått godskrevet i alt 111 måneders fartstid og fylte da ikke det ordinære minste- krav for alderspensjon. I henhold til samord- ningslovens § 6 hadde han likevel rett til en mindre pensjon, som utgjorde netto kr. 2 208,- pr. år. Spørsmålet om tjenesten som kystlos på de to nevnte rederier kunne godtas som pensjonsgivende fartstid, hadde vært oppe i 1953, og Pensjonstrygden forela da spørsmålet for Sosialdepartementet, og uttalte bl.a.:

«Etter pensjonstrygdlovens § 1 omfatter trygden bare de losere som er tilsatt som ar- beidstakere på norske skip. Forarbeidene peker på at det bare er ruteløse som står i en slik stilling at de kan sies å være arbeids- takere ombord. En rutelos er tilsatt med fast måneds- eller årslønn på samme måte som andre arbeidstakere ombord.

Det viste seg imidlertid i praksis at tidligere hadde enkelte rederier med skip i fraktestart tilsatt kystlosere med fast måneds- eller årslønn. Disse såkalte rederilosere sto således i samme stilling som ruteløse og får sin fartstid godkjent som pensjonsgivende.

De øvrige losere i løfart var stort sett ikke tilsatt på noe bestemt skip eller i noe bestemt rederi. De har derfor ikke vært ansett som arbeidstakere ombord som går inn under

loven. De har nærmest vært selvstendige yr- kesutøvere.

Det avgjørende for om en kystlos går inn under pensjonstrygden for sjømenn er således om han er tilsatt som arbeidstaker eller ikke. Det vil her lett kunne bli tvil om det fore- ligger et arbeidstakerforhold eller ikke.

Den foreliggende sak er det vanskelig å ta standpunkt til fordi opplysningene om hend- ingsforløpet, tjenestetiden og vilkårene ikke er tilstrekkelig klare. — — — — »

Pensjonstrygden gjennomgikk så de opp- lysninger som forelå, og konkluderte med at

«En samlet vurdering av disse forhold synes å føre til at han under sin lostjeneste på skip tilhørende rederiene X. og Y., fremdeles må sies å ha stått i en stilling som selvstendig yrkesutøver, kystlos, og at han ikke kan anses som slik arbeidstaker ombord som omfattes av pensjonstrygden».

Sosialdepartementet svarte at det etter samråd med Industridepartementets sjøfarts- avdeling fant å burde slutte seg til Pensjons- trygdens vurdering av A.s lostjeneste.

I tiden etterpå tok A. flere ganger opp saken igjen både med Pensjonstrygden og Sosial- departementet, uten at det ledet til noen endring i avgjørelsen.

Etter at Pensjonstrygden i en uttalelse til meg hadde redegjort for saken og det stand- punkt som var tatt til den, gjennomgikk jeg saken nærmere i et brev til A. For om mulig å få klarlagt hans virksomhet som los i den omhandlede tid bedre, ble det stillet forskjel- lige konkrete spørsmål, som A. besvarte.

Jeg forela deretter på ny saken for Pen- sjonstrygden og pekte på hovedpunktene i de opplysninger A. nå hadde gitt.

I sitt svarbrev uttalte Pensjonstrygden bl.a.:

«I den med Ombudsmannens brev vedlagte korrespondanse er det gitt nye opplysninger og til dels beriktiget tidligere gitte opplysning- er av en slik art at vi har funnet grunn til å vurdere hele saken på nytt. Vi har lagt den fram for Losdirektøren som har funnet saken tvilsom. Selv er vi etter de nye opplysninger i vesentlig større tvil enn før og har som ved- lagte P.M. viser lagt saken fram for Pensjons- trygdens styre med forslag om at en ved ny- vurderingen løser tvilen til gunst for pensjo- nisten.

Styret behandlet saken i møte den 3. okto- ber 1963 og sluttet seg til vår innstilling.

I samsvar hermed vil pensjonisten fra 1. juli 1949 få medregnet som pensjonsgivende 120 mdr. fartstid for X. rederi og 23 mdr. for Y. i samsvar med de foreliggende attester».

Jeg var enig i at saken hadde vært uklar i faktisk henseende, og fant under disse om- stendigheter at den tidligere avgjørelse ikke ga grunn til kritikk. Ved nye opplysninger

under klagebehandlingen var saken kommet i en annen stilling.

32.

Spørsmål om overtidsbetaling til rektor ved navigasjonsskole.

(Jnr. 831/63).

A. klaget over at Departementet for handel og skipsfart hadde pålagt ham å betale tilbake oppebåret godtgjørelse for 2 av 4 overtids-timer som han ukentlig hadde undervist i gjennom skoleåret 1962/63. Han viste til at han på forhånd hadde sendt inn en timefordelingsplan, hvor hans overtid var ført opp med 4 timer og at planen var godkjent av departementet. Klageren mente at han dermed måtte ha krav på å få betaling for alle 4 timene. Departementet erkjente at det på timefordelingsplanen var oppført 4. overtids-timer ukentlig og at planen var godkjent, men viste til at rektorer i den lønnsklasse klageren står i, etter rundskriv av 16. juni og 8. september 1960 ikke har krav på betaling for mer enn 2 ekstra timer pr. uke. Godkjenningen av timeplanen innebar ikke at bestemmelsene i rundskrivet ble satt til side.

Jeg tok klagen opp med Departementet for handel og skipsfart, som igjen forela den for Lønns- og prisdepartementet. Lønns- og prisdepartementet fant i dette spesielle tilfelle å kunne samtykke i at klageren ble gitt godtgjørelse for 4 ekstra timer pr. uke for skoleåret 1962/63 og tilbakebetalingskravet ble frafalt.

Det var på det rene at Departementet for handel og skipsfart ikke på egen hånd kunne fravike overtidsbegrensningen i rundskrivet. Godkjenningen av timeplanen medførte derfor neppe at rektor uten videre fikk krav på godtgjørelse for overtids-timer som oversteg det fastsatte maksimum, men det måtte legges til grunn at det var oppstått en misforståelse på dette punkt.

Da forholdet var ordnet, ga saken ikke grunn til bemerkninger fra min side.

33.

Forståelsen av § 9, annet ledd nr. 3, i Stortingets vedtak om omsetningsavgift av 7. desember 1962.

(Jnr. 377/63).

Et kommisjons- og meglerfirma klaget over at firmaet ved etterberegning var ilagt omsetningsavgift for fraktbeløp som firmaet mente ikke var avgiftspliktig. Avgiftsbeløpet utgjorde vel kr. 12 000,—, men Finans- og tolldepartementet hadde av billighetsgrunner satt det ned til kr. 7 700,—.

Firmaet anførte om det faktiske saksforhold bla.:

«I en av — — fjorder ligger et kalkverk. Som avfall ved kalkstensutvinning fremkommer subb, en hvit grustype. Dette gikk for det meste på avfallsdungen (sjøen) inntil vårt firma fikk en rekke kommuner interessert i subben som veigrus. Blandt de interesserte var X. kommune og Statens Vegvesen, som senere ble de største avtagere av subben. Disse var imidlertid interessert bare i det tilfelle at subben ble billigst mulig, dvs. ikke dyrere enn annen veigrus. Subben ble forsåvidt billig, mens det kostet over dobbelt så meget å få den fraktet fra produksjonsstedet til kjøperne, som dermed sa fra at de ville kjøpe varen FOB., slik at de kunne frakte den selv og slippe med å betale oms.avg. bare på grusen, altså ikke avgift også av fraktbeløpet. I dette tilfelle ble dermed oms.avg. pr. kbm. 0,70 istedenfor kr. 2,— som det ville blitt ved CIF-salg, dvs. avgift både på varen og frakten.

Vårt firma skaffet så kjøperne grusen, som vi fikk regning på fra produsenten, + 5 % rabatt, og leverte den for det meste for samme pris unntatt rabatten. I enkelte tilfelle kunne vi ta ca. 10 % fortjeneste. Vi skrev ut regning på varen inkl. oms.avg.»

Det var enighet om at grussalget var avgiftspliktig.

Firmaet anførte at dets hovedbeskjeftigelse var skipsmeglervirksomhet. I de fleste tilfeller hadde ikke kjøperne selv disponert båter. Etter anmodning av kjøperne brukte firmaet passende båter i forslag, og dette ble så godkjent. Som kommisjon hadde firmaet, i samsvar med vanlig praksis, fått 4 %, og dette beløp var betalt av båteierne, ikke av gruskjøperne. Firmaet hadde ikke stått ansvarlig for frakten, som først ble betalt når den gikk inn fra kjøperen. Kjøperne betalte frakten til firmaet, som så betalte den videre til båteieren med fradrag av kommisjonen på 4 %.

Firmaet mente at når det selv hverken hadde transportert grusen eller besørget transporten utført, og heller ikke hadde lagt ut frakten, var fraktbeløpene ikke avgiftspliktige etter vedtakets § 9, annet ledd pkt. 3.

Finans- og tolldepartementet uttalte i brev av 4. mai 1963 at det antok at avgiftsplikten forelå etter den nevnte bestemmelse. Det er her fastsatt at det ved beregning av omsetningsavgift ikke kan trekkes fra vederlag for ellers avgiftsritt arbeid «som den avgiftspliktige yter eller besørger ytet når ytelsen utgjør en del av eller et tillegg til avtalen». Som nevnt var imidlertid avgiftsbeløpet av billighetsgrunner redusert til kr. 7 700,—.

Etter at klageren hadde gitt en nærmere redegjørelse, ble saken på ny forelagt for departementet, idet de vesentlige punkter i klagerens redegjørelse ble presisert.

I svarbrev av 21. oktober 1963 anførte departementet:

«Ved avgjørelsen av spørsmålet om avgiftsplikten har departementet lagt til grunn at transporten fram til bestemmelsesstedet må ansees som et arbeid som firmaet har besørget ytet. Det forhold at firmaet skal sørge for båt, har en ansett som en del av eller et tillegg til leveringsavtalen. Departementet antar at det etter avgiftsvedtakets § 9, 2. ledd nr. 3, må foreligge avgiftsplikt for fraktbeløpene i de tilfelle firmaet har mottatt vederlag for frakten for videreoppgjør med rederne. En anser det således tilstrekkelig, men også nødvendig for avgiftsplikten at firmaet har skaffet båt og at det har innkassert frakten.

Som det vil fremgå av dette har departementet i dette tilfelle ikke ansett det som et avgjørende vilkår for avgiftsplikten enten at transporten i realiteten har foregått for klagerens regning eller at han har lagt ut frakten. Uttalelsen i rundskriv nr. 143 som er referert i Ombudsmannens brev, er en nærmere forklaring på forståelsen av den endrede bestemmelse i vedtaket om fastsettelsen av avgiftsgrunnlaget. De eksempler som er gitt i rundskrivet, dekker ikke alle forhold og således heller ikke direkte det som her foreligger. Imidlertid har en antatt at hovedregelen som er nevnt i avsnittets første setning i rundskrivet også dekker det her foreliggende forhold.

Finansdepartementet har hevdet en streng fortolkning av bestemmelsen i § 9, 2. ledd nr. 3. På denne bakgrunn har en av hensyn til konsekvensene tidligere funnet å burde fastholde avgiften som dog på grunn av betalingsvansker er nedsatt til kr. 7 700,—. Etter på ny å ha overveiet spørsmålet, har departementet likevel funnet å burde frafalle resten av avgiften på grunn av de spesielle forhold i saken, særlig klagerens forhold som skipsmegler. — — — —»

Jeg fant spørsmålet noe tvilsomt, men da saken var ordnet og forholdene i saken var spesielle, fant jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på det.

34.

Håndverksloven foreskriver ikke at håndverksbrev som oppgis for overføring av håndverksrett til ny næringskommune, skal oppbevares hos vedkommende myndighet i den nye kommune.

(Jnr. 981/63).

A. klaget over at lensmannen i B. ikke ville levere tilbake hans opprinnelige håndverksbrev, utstedt i Oslo i 1920 og senere oppsagt fordi han fikk overført sin håndverksrett til B. kommune. A. hadde senere fått tilbakeført sin håndverksrett til Oslo, og nytt håndverksbrev var utstedt der. Han anførte at det opprinnelige håndverksbrev fra 1920 hadde stor affeksjonsverdi for ham:

Lensmannen i B. uttalte at det er vanlig praksis at man ikke utleverer håndverksbrev

som er oppsagt, fordi de skal tjene som bevis for at vedkommende fyller vilkårene for å få håndverksbrev. Håndverksbrevet kunne i et hvert fall ikke leveres tilbake med mindre Departementet for industri og håndverk samtykket i det.

Departementet for industri og håndverk anførte at håndverksloven ikke forskriver at et oppsagt håndverksbrev fra den tidligere næringskommune skal oppbevares hos vedkommende tjenestemann i den nye næringskommune, men at dette kunne være en praktisk forholdsregel.

Deretter heter det i departementets brev blant annet:

«I nærværende tilfelle antas imidlertid at saken må kunne ordnes på denne måte:

Det tas en fotostatkopi av håndverksbrevet fra 1920, og denne kopi oppbevares hos lensmannen som bevis. Det originale håndverksbrev fra Oslo fra 1920 oversendes A. gjennom Oslo Byfogedembete II avdeling, som sendes gjenpart av dette brev til orientering. Byfogedkontoret forsyner håndverksbrevet med en påtegning om at nytt håndverksbrev er utstedt i Oslo 28. januar 1956. Sådant påtegning gis uten betaling, hvorefter håndverksbrevet utleveres.

Departementet ber om at det blir forholdt i samsvar med dette.»

Overensstemmende hermed ble det forholdt og saken gav ikke anledninger til bemerkninger fra min side.

35.

Industridepartementets saksbehandling og avgjørelse ved valg av trasé for NSB's kraftledning ved Ustaoset.

(Jnr. 488/63).

Overrettssakfører A. klaget på egne vegne og på vegne av andre hytteeiere ved Ustaoset over Industridepartementets behandling og avgjørelse av en sak om valg av trasé for NSB's kraftledning gjennom hyttebyen.

Han hevdet blant annet at linjevalget ikke skulle vært avgjort før det forelå rettskraftig overskjønn, at avgjørelsen var truffet på mangelfullt grunnlag og at grunneierne ikke hadde fått tilstrekkelig tid til å uttale seg i saken og til selv å skaffe materiale fra sakkyndige.

Skulle overskjønnet ha vært avventet?

I tillegg til den planlagte trasé gjennom hyttebyen (alt. I) hadde NSB etter oppfordring fra hytteeierne gått med på å stikke en alternativ trasé (alt. II), som stort sett gikk utenom hyttebyen. I ekspropriasjonstillatelsen til NSB var om dette inntatt følgende bestemmelse:

«Forsåvidt angår strekningen vestover fra Hovdestølen ved Ustaoset forbeholder departementet seg senere å treffe endelig bestemmelse om tillatelsen skal gjelde for den på kartet med rødt opptrukne trasé eller eventuelt for den trasé som er inntegnet på kartet med blå strek og merket Alt. II. Når skjønn på nevnte strekning er holdt og erstatningene fastsatt for begge alternativer, imøteser departementet utskrift av skjønnet, bilagt med en begrunnet redegjørelse for NSB's syn med hensyn til valg av trasé på denne strekning. Med redegjørelsen bør også følge uttalelse fra en sakkyndig meteorolog angående mulige særlige ulemper for driften av anlegget, dersom det bygges etter Alt. II.»

Underskjønn ble avhjemlet 6. februar 1963. Overskjønn var begjært, men ikke holdt, da Industridepartementet den 21. mai 1963 gav NSB tillatelse til å kreve avstått grunn og rettigheter etter Alt. I, og påbegynne arbeidet før endelig skjønn var holdt.

Klagerne gjorde gjeldende at departementet overfor grunneierne var bundet til å vente med å gi ekspropriasjonstillatelse for denne strekning til endelig skjønn forelå. De anførte også at det ikke var mulig å foreta en forsvarlig økonomisk vurdering av de to alternativer før man kjente det endelige skjønnsresultat.

Industridepartementet var ikke enig i at det var bundet til å avvente endelig ekspropriasjonsskjønn og heller ikke i at dette var nødvendig av hensyn til vurderingen av de to alternativer.

Jeg anførte at det som forelå var et forbehold fra departementets side om å vente med trasévalget til begge alternativer var vurdert ved skjønn, et forbehold som var tatt for at departementet skulle få et bedre grunnlag for sin avgjørelse. Grunneierne hadde ikke fått noe tilsagn om utsettelse og forbeholdet stiftet etter min mening ikke noen rett for dem. Det som for departementet måtte antas å være det vesentligste, når det gjaldt skjønnet, var å få en oversikt over hvordan ekspropriasjonerstatningene etter de to alternativer stillet seg i forhold til hverandre. Departementet fant at underskjønnet gav tilstrekkelig veiledning forsåvidt. Forskjellen på erstatningsbeløpene etter de to alternativer er relativt ubetydelig; ekspropriasjonerstatningene for trasé I var satt kr. 2 000 høyere enn for trasé II. Det var også av vesentlig betydning at arbeidet med elektrifiseringen ikke ble forsinket. Jeg fant ikke at det var grunnlag for å kritisere at departementet ikke ventet med trasévalget til rettskraftig overskjønn forelå.

Grunnlaget for avgjørelsen.

Et vesentlig punkt ved vurderingen av de

to alternativer var spørsmålet om faren for nedising av kraftledningen, og NSB hadde innhentet sakkyndige uttalelser fra statsmeteorolog Håkon Råstad og Det Norske Meteorologiske Institutt om dette.

I Råstads erklæring av 4. mai 1960 var blant annet anført om alternativ II at traséen ville få en del større islaster og sterkere vind enn traséen etter alternativ I. Trasé II ville også få en viss komponent av vinden lodrett på ledningen, mens trasé I lå best mulig langs etter vindretningen. Middelverdiene for islast på de to traséer ble for alt. I berignet til 6 kg/m og for alt. II til 12 kg/m.

Meteorologiske institutt anførte i sin erklæring av 28. januar 1963 at det var en rimelig antakelse å regne med fordobling av islastene fra alt. I til alt. II. Instituttet antok at trasé I stort sett lå under skyene, men at man ikke med samme sikkerhet kunne si dette om trasé II, selv om høydeforskjellen er relativt liten.

På grunnlag av de sakkyndige uttalelser og resultatet av underskjønnet meddelte NSB i brev til Industridepartementet at Statsbanene ikke fant det forsvarlig å bruke noe annet alternativ enn trasé I. Det ble blant annet lagt vekt på risikoen for driftsavbrudd, mulighetene for å få rettet feil hurtig og på at kostnadene ved anlegget inkludert ekspropriasjonsutgifter, skal være på et forsvarlig nivå.

A. gjorde gjeldende at isingsspørsmålet ikke var tilstrekkelig undersøkt og utredet. De sakkyndiges kritiske beregninger savnet etter hans mening støtte i praktiske erfaringer. Grunneierne måtte ha krav på at det foreliggende materiale ble undersøkt av andre sakkyndige og at de selv fikk rimelig tid til å legge frem selvstendig materiale og foreta egne vurderinger. Grunneierne var ikke sakkyndig og var derfor avhengig av sakkyndig hjelp. Til tross for at departementet hadde gitt A. tilsagn om å få gjennomgå dokumentene og redegjøre for grunneiernes syn på trasévalget, var de frister som ble satt for hans uttalelse helt utilstrekkelige.

Meteorologiske institutts uttalelse, som ble sendt fra NSB til departementet 12. februar 1963, ble først sendt videre til A. 25. mars, med 1 måneds frist for uttalelse. Fristen ble senere forlenget til 4. mai.

A. imøtegikk NSB's anførsler til støtte for alt. I.

Industridepartementet gjorde gjeldende at grunnlaget for trasévalget var betryggende, at det ikke var noen grunn til å innhente uttalelser også fra andre sakkyndige, og at grunneierne hadde fått tilstrekkelig tid til å gjøre rede for sin oppfatning. Når oversen-

delsen av Meteorologisk institutts uttalelse var blitt forsinket, skyldtes dette det arbeidspress som blant annet fristen for fremsettelse av proposisjon til Stortinget medførte.

Jeg uttalte at det ikke var noe holdepunkt for å trekke i tvil de sakkyndiges kvalifikasjoner eller deres objektivitet og uavhengighet. Det forelå heller ikke noe som gav støtte for A.s innvendinger mot den fremgangsmåte de sakkyndige hadde nyttet, eller mot det resultat de var kommet til. Etter min mening kunne det ikke kritiseres at nye sakkyndige ikke var trukket inn i saken.

Det var beklagelig at Meteorologisk institutts uttalelse ble oversendt klageren såvidt sent, men noen reel betydning i saken kunne det ikke antas å ha hatt. Uttalelsen inneholdt ikke noe vesentlig nytt i forhold til statsmeteorolog Råstads erklæring, som A. var kjent med fra sommeren 1962.

Jeg kunne ikke finne at grunneierne hadde fått utilstrekkelig tid til å vareta sitt tarv.

Valget av trasé var et utpreget vurderings-spørsmål, hvor faktorer som hensynet til driftssikkerhet, risikoen for ledningsbrudd, mulighetene for hurtig feilretting og spørsmålet om omkostninger måtte veies. Det forelå etter min mening ikke noe i saken som gav grunnlag for å kritisere den avgjørelse som var truffet.

36.

Kompetanseforholdet til Stortinget, klage over mangler ved kunngjøring av embete.

(Jnr. 491/63.)

A. klaget over at det i kunngjøringen av et embete ikke var opplyst at den som ble utnevnt, kunne regne med å få overta en interessant, lønnet spesialoppgave. Han anførte at hvis dette hadde vært opplyst, ville det ha meldt seg langt flere søkere, bl. a. klageren selv.

Vedkommende departement opplyste at spørsmålet om å legge den nevnte spesialoppgave til den som måtte bli utnevnt i embetet, overhodet ikke var reist da embetet ble lyst ledig. Spørsmålet ble tatt opp utenfra en tid senere, og departementets standpunkt var da at det ikke var mulig å knytte oppgaven til embetet som en fast ordning. Det måtte i tilfelle bli som en foreløpig løsning, noe departementet i tilfelle var innstillet på å medvirke til, for å avhjelpe foreliggende vanskeligheter. Noen uker etter at embetet var besatt, samtykket departementet i at den utnevnte inntil videre overtok arbeidet, i den utstrekning hans embetsplikter gjorde dette mulig.

Jeg uttalte at når det ved kunngjøringen etter klagerens mening var gjort en feil som kunne ha hatt betydning for utnevelsen, angrep klagen i virkeligheten det grunnlag avgjørelsen i statsråd bygget på og måtte da i tilfelle rettes til protokollkomiteén.

Nr. 37.

Behandling av innsatte i fengsel gav ikke grunn til kritikk.

(Jnr. 1022/63).

En del innsatte i Botsfengslet klaget i forskjellige henvendelser over restriksjoner som var gjennomført ved direktørordre nr. 36 av 17. oktober 1963. Et hovedpunkt i klagen var at celledørene nå ble holdt låst også i arbeidstiden kl. 07.30—12.30 og 13.30—17.00 for innsatte som arbeidet i enrom, og at de derved fikk 23 timers isolasjon i døgnet.

Innvendingene var stort sett de samme i de forskjellige klager. Klagepunktene hadde fått dekkende uttrykk i klagen fra A., som anførte at han skrev på vegne av seg selv og sine medfanger og at brevet ville dreie seg om

«Selve atmosfæren i anstalten — et reelt og meget viktig begrep i et fengsel som behandlingsinstitusjon betraktet.»

I klagen var videre blant annet anført:

«DAGENS SITUASJON: Samtlige fanger er innelåst på sine celler hvert minutt de ikke luffer eller er på verksted. Da langt over halvparten av belegget har sitt arbeid inne på cellen, vil dette si at de er totalt isolert 23 timer i døgnet. Vi er ikke engang betrodd å hente varmt vann selv. Kommer vi fra lufting eller verksted, bærer det rett inn på cella. Maten blir skjøvet inn til en mann om gangen i spann, mens døra et øyeblikk blir åpnet på gløtt. — De, som ikke har prøvd det selv, kan knapt tenke Dem hvordan dette virker på selvrespekten. Overalt blir vi «fotfulgt med nøkkelen». Den stillen som nå praktiseres overgår alt hva jeg har opplevd i de 5 årene jeg har bak meg. Jeg hadde aldri forestilt meg at jeg skulle få oppleve noe slikt.»

Om virkningene av denne isolasjon skrev A.:

Med det kjennskap man idag har fra psykologisk forskning, vil neppe noen påstå at total isolering 23 timer i døgnet ikke har skadelige virkninger. Menneskets sjelelige konstitusjon blir utsatt for et press som angriper den innenfra og bryter personligheten ned ved spaltning eller oppløsning med varig sjelelig mén.»

Både i denne og i andre klager var sterkt fremholdt at de hygieniske forhold er utilfredsstillende og at de innsatte måtte få adgang til å hente varmt vann selv.

A. kom også inn på forholdene ved Botsfengslet før restriksjonene ble satt i verk:

« — — — Den gang jeg kom hit» (for ca. 5 år siden) «ble fangene enda langt på vei «fotfulgt med nøkkelen». I forhold til hva som hadde vært god stil i fengslet tidligere, kan man likevel si at en viss oppmykning hadde funnet sted. Denne oppmykning fortsatte meget langsomt, og slo seg omsider til ro i en praksis som nå har vart de siste par årene. Den kan raskt skisseres opp slik: Når fangen blir tilkalt til et kontor e.l., har han uten følge fått gå dit. Over halvparten av belegget har sitt daglige arbeide inne i cellen. Disse har i arbeidstiden fått lov å ha celledøren åpen mot at de ikke beveget seg utenom avdelingen. Varmt vann er innlagt på en betjeningscelle i hver avdeling. Fangene har i arbeidstiden fritt fått gå dit og hente det vannet de trengte. Når fangen kommer fra verksted eller lufting til middag, har han fått et kvarters tid til å ta imot middagen og ordne seg før middagspausen 12.30—13.30. Likeledes har han etter endt arbeidstid 16.30 fått en halvtime frigang på avdelingen for å hente varmt vann, slå av en prat med sidekameraten og roe seg før de kommende 15 timer i ensomhet.

Denne praksis i anstalten har i meget stor grad satt sitt preg på atmosfæren. Den gamle velkjente fiendtlige spenning mellom fangene og betjeningen ble langt på vei borte, slik at den kontakten som er nødvendig for påvirkning og behandling, vokste frem. I forbausende stor utstrekning var fangesamfunnet — det miljø fangen lever i — preget av positiv holdning og vilje til å få bukt med det krinnelle element i den enkelte. Svart ble ikke så ofte malt hvitt, slik tendensen lett blir i et fengsel. Den snikende psykiske tortur, som følger med frihetsberøvelse — og som i særlig grad følger med isolasjon og følelsen av ikke å bli betraktet helt ut som menneske — maktet ikke å utmatte fangens sjelelige krefter så sterkt lenger, slik at den enkelte fikk noe mer overskudd til å arbeide med seg selv og sine problemer.

Men denne praksis hadde selvfølgelig også noen negative virkninger: av mer spesiell natur. Noen misforsto ledelsens humane innstilling og den større grad av indre frihet i anstalten dit hen at de tok seg større bevegelsesfrihet avdelingene imellom: enn rimelig. Noen få benyttet også det større psykiske overskudd til å lage utpekulerte rømningsplaner. Det fantes også de som oppfattet det hele som svakhet fra ledelsens side, og brukte trusler som «celleknusing» og «pulsåreskjæring» for å oppnå større «rettigheter». Enkelte spredte tilfeller av beruselse v.h.a. narkotiske piller og en ytterst sjelden gang v.h.a. brennevin, fulgte også dessverre med.

Første skritt som ble tatt for å avhjelpe noen av disse bivirkningene, var at avdelingene ble skilt fra hverandre med gittersperringer i mars i år. Den gangen disse ble satt opp reagerte vi fanger sterkt, da de fleste av oss mente at vi var helt uskyldige i det som gjorde dette skritt nødvendig. Vi mente at man heller burde reagere mer individuelt. Men det som i første rekke utløste våre protester var at gittersperringene tok seg så skremmende og støtende ut rent følelsesmessig.

Majoriteten av oss hadde ingen ting imot at avdelingene ble adskilt. Tvert om skulle dette vært gjort for lang tid tilbake. Men det burde vært gjort på en annen måte ved hel vegg eller f.eks. trådglassegg.

Deretter behandlet klageren forholdet med rømningene for en tid siden og fortsatte så:

«Hvorfor har så avsperringene av avdelingene så lite formådd å avhjelpe de uheldige bivirkningene av en oppmyket atmosfære i Botsfengslet? Ganske enkelt fordi det ikke gikk lang tid etter at gittersperringene var satt opp, før hvem som helst ble låst høfligst fra fløy til fløy når det måtte behage ham uten å behøve å vise til grunner eller tillatelse. Særlig smertefritt gikk det for de få blant oss som har vanskelig for å innrette seg og ikke ønsker å vise samarbeid for å oppnå noen enkle lempelser under oppholdet. Hvordan kunne slik utglidning være mulig? Hva med de tre nye førstebetjentstillingene som ble opprettet ved nyttårstider? De skulle vel neppe støve ned på en kontorkrakk!»

Klageren fremholdt at det behandlingssystem som nå var innført ikke var i samsvar med fengselslovens ånd og måtte anses som stridende mot loven.

Klagene ble forelagt for Justis- og politidepartementet og direktøren ved Botsfengslet, og også Tilsynsrådet for fengslet gav uttalelse. Etterforskningsdokumentene vedrørende rømningen fra Botsfengslet den 7. september 1963 ble gjennomgått.

I forbindelse med behandlingen av klagen så jeg også på forholdene ved Botsfengslet og hadde samtaler med noen av klagerne og andre innsatte.

Direktørordre nr. 36 av 17. oktober 1963 hadde følgende ordlyd:

«Orden og sikkerhet.

For snarest mulig å få bedre orden i fengslet, skal det fra og med mandag den 21. oktober gjennomføres følgende tiltak:

1. Innsatte som ikke arbeider på verksteder, har annet godkjent utearbeid, eller deltar i kontrollert undervisningsvirksomhet, underholdning eller fritidsvirksomhet, skal uten unntakelse oppholde seg på cellene, som holdes dobbeltlåste. Unntak fra denne bestemmelse kan bare gis av direktørene.
2. Ut- og innmarsj fra og til avdelinger, verksteder, lufting og fellesskapstiltak, skal skje i samlede grupper, under ledelse av vedkommende betjent. Innsatte som arbeider på verksteder eller andre arbeidsplasser utenfor cellene, kan ikke gis tillatelse til å «stikke innom» cellene på vei til eller fra lufting.
3. Alle hverdager unntatt lørdager skal tje-

nesten i A 2 og B 2, mellom kl. 8.00 og kl. 12.00 og kl. 13.30 og kl. 16.00 utføres av de tjenestemenn som har postene A 3 og B 3. Ansvar for disse avdelinger hviler i denne tid på tjenestemennene i A 3 og B 3.

De frigjorte tjenestemenn fra A 2 og B 2 skal sammen med 2 diversebetjenter stilles til disposisjon for førstebetjentene og sentralen. De skal ha opphold i «Børsen» og disponeres til:

- a) eventuelle fremstillinger,
- b) avvikling av besøk,
- c) tilsyn med eventuelle innsatte i sikkerhetscellene,
- d) visitasjon og kontroll med permitenter,
- e) ledsagelse til samtaler når disse må foregå på kontorene,
- f) tilsyn under lufting.

I den utstrekning de 4 disponible tjenestemenn ikke er disponert, skal de tjene som utrykningsklar reserve, hvis det noe annet sted i anstalten oppstår behov for bistand.

4. De innsatte henter selv varmt vann når de kommer fra lufting og verksteder til middag. For øvrig skal varmt vann hentes av gang-guttene under betjentenes kontroll. På lørdager henter de innsatte selv varmt vann når de kommer fra bading.

5. Avdelingsbetjentene sørger for at gang-guttene, eventuelt stedfortredere for dem, under vanlig kontroll, bistår med påfylling av varmt vann på termosflasker o.l., som leveres gjennom matlukene. Dette kan skje frem til kl. 20.30.

6. Avdelingsbetjentene i A 3, B 3 og C 3 har ansvaret for at alle celler er dobbeltlåste i egen avdeling og i henholdsvis A 2, B 2, og C 2 før fløyen forlates kl. 17.30 og ved tjenestens slutt kl. 21.15.

Disse bestemmelser gjør ellers ingen innkrenkning i de fellesskapstiltak for innsatte som nå er i gang eller i den gjeldende ordning med hensyn til opphold i fri luft.»

I brev av 5. november 1963 anførte direktøren ved Botsfengslet blant annet:

«Ved min tiltredelse her fant jeg forholdene i fengslet umiddelbart urovekkende. Spesielt to områder syntes å være inne i en uheldig utvikling, så uheldig at det etter mitt syn var påkrevet å handle raskt hvis man skulle få kontroll over situasjonen. Jeg sikter til de innsattes bevegelsesfrihet og til tjenestemennenes situasjon.

For å ta de innsattes bevegelsesfrihet først.

Under de daglige runder i selve fengslet i den første uken etter tiltredelsen kunne jeg forvisse meg om at bevegelsesfriheten blant de innsatte av alle kategorier med noen få unntak var særdeles stor, og etter mitt syn betydelig større enn fengselsreglementet gir anvisning på. I fengselsreglementets bestemmelser om fangebehandling er det en hovedregel at fellesskap bare kan tillates i den utstrekning de bygningsmessige forhold og tjenesteutsettingen gjør det praktisk mulig å gjennomføre tilstrekkelig kontroll og nødvendig tilsyn. På Botsfengslet var situasjonen den at unntakene etterhvert var blitt hovedregelen. Dessverre er forholdet i fengslet at mellom 80

og 90 innsatte må arbeide på cellene fordi man idag ikke har verkstedplasser nok og heller ikke nok arbeidsplasser utenfor cellene. De fleste av disse 80—90 innsatte hadde, med eller uten tillatelse, dørene åpne i arbeidstiden. De oppsøkte hverandre på cellene — ikke bare i egen avdeling, men også i andre avdelinger i samme fløy. Kaffedrikkning på cellene i arbeidstiden forekom ikke sjelden uten at det ble grepet inn. Når innsatte skulle til og fra verksteder til lufting, fikk de i mange tilfelle først gå inn på cellen for å hente ett eller annet. Det hele synes å foregå uten enhver kontroll.

Gitterportene mellom fløyene virker riktignok som en demper på trafikken mellom fløyene. Men mange tjenestemenn maktet ikke å stå imot det press som hele tiden var til stede fra innsatte som ville ut av fløyen under påskudd av et eller annet nødvendig ærend. Det hadde tidligere forekommet at innsatte hadde brutt seg gjennom gitterportene i fløyene uten at det var grepet effektivt inn, men ved nye forstøtninger mellom portene ble disse avstivet slik at de nå virker tilfredsstillende.

Den betydelige uro og aktivitet som de nevnte forhold førte til i selve fengslet, var ikke på langt nær til stede i samme grad utover ettermiddagen. Men noe av det samme syntes å være i ferd med å spre seg også ved fellesskapstiltak om kvelden, idet det ble vanskeligere og vanskeligere å få de innsatte inn på cellene etter undervisning, gruppevirksomhet, underholdning m.m. Disiplinen var blitt borte og kontrollsystemet var i ferd med å løse seg opp. Enkelte innsatte som jeg kjente fra tidligere og som stoppet opp et øyeblikk, antydde forsiktig at man nå var «på full fart inn i 1952-tilstander», hva de nå ellers måtte mene med det.

Det er forsåvidt meget i det A. anfører at det gamle faste system var ved gradvis å gå i oppløsning uten noe fast, ordnet regelsett ble satt i stedet. I motsetning til A. mener jeg at det første som måtte gjøres var å gjenvinne kontrollen. Vi måtte ha en plattform å stå på. Det er dette som er sakens kjerne.

Jeg ønsker her å innskytte at det i og for seg ikke var noe i atmosfæren i fengslet eller i de innsattes oppførsel som ga grunn til å tro at man stod umiddelbart foran opptøyer, rømningsforsøk eller liknende. Det avgjørende for meg var at alt synes å være på gli, og at det ikke var mulig å se hvor det ville stoppe.

Etter å ha behandlet forskjellige problemer vedrørende tjenesteforholdene, fortsetter direktøren:

På grunnlag av mitt førsteinntrykk ble situasjonen diskutert med underdirektøren og de overordnede tjenestemenn, som alle var enige om at bevegelsesfriheten måtte begrenses snarest mulig. Saken ble deretter nøye drøftet i anstaltsrådet, hvor et nærmere forslag i denne retning ble lagt frem. Forslaget fikk støtte fra samtlige.

Endelig ble saken lagt frem for tjenestemennene på parole 18/10. Tjenestemennene sa seg under parolen enige i de tiltak som ble

foreslått og var villige til å gjøre alt for å føre bestemmelsene ut i livet konsekvent og bestemt. Høflighet og korrekt fremtreden ble innskjerpet for å unngå uheldige episoder.

Jeg viser til vedlagte direktørordre av 18. oktober 1963.

De innsatte ble gjort kjent med de nye tiltak over radioanlegget av meg søndag kveld 20/10-63. Det er imidlertid grunn til å understreke at det ikke er foretatt innskrenkninger i det fellesskap de innsatte hadde tidligere utenfor arbeidstiden. Luftingen går som før, underholdningsarrangementer, bridge- og sjakk-kvelder avholdes som før, likeledes gudstjeneste og skoleundervisning. Derimot har det i enkelte samtalegrupper vært endel vanskeligheter fordi nettopp denne saken har opptatt sinnene for sterkt.»

Fengselsstyret gav i brev av 11. november følgende uttalelse:

«I det reglement som fengselsstyret har gitt, er det bestemt at døren skal være stengt når en innsatt oppholder seg på sitt rom. Hvis det anses påkrevd av hensyn til hans helbredstilstand og kan skje uten fare for sikkerheten, kan det likevel tillates en innsatt til visse tider på dagen å ha døren ulåst. Videre kan en innsatt som begunstigelse, tillates å ha døren ulåst til visse tider om dagen. Selv om en innsatt får ha døren åpen, må han ha spesiell tillatelse til å forlate sitt rom.

Det fremgår av de forklaringer som har vært innhentet i forbindelse med rømningssaken, og også av den redegjørelse direktøren nå har gitt, at det i Botsfengslet har vært praksis at de innsatte har hatt dørene åpne og at de har hatt bevegelsesfrihet i langt større utstrekning enn de foran nevnte regler forutsetter. Dette er skjedd til tross for at det overfor tjenestemennene gjentatte ganger fra fengslets ledelse har vært innskjerpet at dørene skal holdes låst.

Den ordning som nå er innført ved direktørens ordre av 17. oktober 1963, går ikke utenfor reglementets ramme. Den utglidning som er skjedd i fengslet, og som har hatt uheldige virkninger, var det nødvendig å stanse. Departementet mener at det av hensyn til ro og sikkerhet i fengslet er nødvendig å få en bedre kontroll med de innsattes bevegelsesfrihet, og har derfor ikke noe å bemerke til den ordre direktøren har utferdiget.

Den lengstetid en innsatt arbeider på celle, vil i alminnelighet ikke overstige tre måneder. Unntakelser vil forekomme, noen få vil det i det hele tatt være betenkelig å anbringe i fellesarbeid. Det vil imidlertid også være endel som på et meget tidligere tidspunkt kommer i fellesarbeid.

I samarbeid med departementet er direktøren — som han også opplyser i sin redegjørelse — gått i gang med å skaffe flere muligheter for arbeid i fellesskap i fengslet, slik at færrest mulig innsatte skal være henvist til å arbeide på cellen. Bortsett fra de særtilfelle hvor det ikke finnes tilrådelig å anbringe en innsatt i fellesarbeid skulle det være grunn til å tro at lengstetiden for cellearbeid ved disse tiltak skulle kunne bringes

ned til omkring en måned. Man vil bestrebe seg på å få dette gjennomført så snart råd er».

Tilsynsrådet uttalte i brev av 20. s.m.:

«Tilsynsrådet har i møte i dag behandlet saken og vil uttale følgende: Under gjentatte besøk i Botsfengslet har tilsynsrådet hatt konferanser med direktør Bjørnsen likesom rådets enkelte medlemmer har hatt samtaler med en rekke innsatte. Tilsynsrådet er videre gjort kjent med direktør Bjørnsens uttalelse i brev av 5. november 1963 til Justis- og politidepartementet.

Tilsynsrådet finner ikke grunnlag for å kritisere den ordning som er gjennomført nylig ved Botsfengslet med hensyn til innskrenkelsen i bevegelsesfriheten for de innsatte som har arbeid på cellen. Tilsynsrådet har heller ikke noe å bemerke til den begrunnelse som er gitt for ordningen. Man har ellers merket seg at fengslets ledelse vil gå inn for at flest mulig av dem som i dag arbeider på celle skal få arbeid i fellesskap.

Forøvrig vil man tilføye at spørsmålet om en innskrenkning av de innsattes bevegelsesfrihet ble tatt opp på et møte som tilsynsrådets formann og nestformann hadde med Fengselsstyrets og Botsfengslets ledelse den 5. juni 1962. Foranledningen hertil var at et av Tilsynsrådets medlemmer under et besøk i anstalten hadde fått inntrykk av at det var tegn til begynnende uro blant de innsatte. Samtidig som betjeningen virker engstelig og ikke syntes å ha situasjonen under full kontroll. På møtet var det enighet om at det burde treffes visse forebyggende tiltak overfor enkelte særlig vanskelige innsatte og at det forøvrig kunne bli tale om å foreta en tilstrømning av de innsattes bevegelsesfrihet. Når dette nevnes er det ikke som noen kritikk mot anstaltledelsen, men for å fremheve at problemet med de innsattes bevegelsesfrihet ikke er av helt ny dato. Det kom således ikke som noen overraskelse at det en tid etter det nevnte møte ble foretatt en viss innskrenkning av bevegelsesfriheten for de innsatte ved at det ble satt opp gitterporter mellom fløyene i anstalten.

Det er forståelig at den nye tilstrømning som skjedde forholdsvis kort tid etter den siste rømning fra Botsfengslet, av mange innsatte ble oppfattet som en kollektiv reaksjon på rømningen. Tilsynsrådet antar imidlertid at det ikke er noen sammenheng mellom rømningen og den foretatte nye tilstrømning av de innsattes bevegelsesfrihet. Det må være en forutsetning for enhver lempning i behandlingen av de innsatte at anstaltbetjeningen til enhver tid har de innsatte under betryggende kontroll. Hvis betjeningen ikke makter å opprettholde den nødvendige ro og orden i anstalten, vil tilstanden bli uholdbar.

Hverken betjeningen eller de innsatte vil da kunne ha den følelsen av trygghet som bør være tilstede i en slik anstalt. Tilsynsrådet har full tillit til at anstaltledelsen vil gjøre sitt ytterste for etter hvert å humanisere behandlingen av de innsatte, så langt forholdene ved denne anstalt til enhver tid gjør det forsvarlig.»

Kriminalsjefen i Oslo gav i brev til Statsadvokaten i Oslo av 22. oktober 1963 en redegjørelse for forholdene i forbindelse med rømningen fra Botsfengslet den 7. september 1963. Han sammenholdt her også bestemmelsene om utlåsning av de innsatte fra cellene med måten det ble forholdt på i praksis og pekte på at praksis var glidd meget langt bort fra bestemmelsene. Om dette er blant annet anført:

«Den utglidning som har funnet sted når det gjelder praktiseringen av de nevnte instruksjer, har etter hvert konsolidert seg i en så fast praksis at de innsatte har kunnet basere sine rømningsplaner på den. Utglidningen og den nye praksis har vært kjent for fengslets ledelse.»

I min uttalelse i saken, som ble gitt til Justisdepartementet, med gjenpart til klagerne, nevnte jeg innledningsvis to forhold som etter min mening var av betydning for forståelsen av saken.

Det ene var at man har å gjøre med et mer enn 100 år gammelt fengsel, som er bygget som cellefengsel for behandling av fangene i enrom etter Filadelfiasystemet. Med et belegg på 226 innsatte kan det ikke anses skikket som anstalt for behandling etter moderne prinsipper. I Fengselskomitéens innstilling av 25. juni 1956 er om dette anført:

«Komitéen har i et tidligere kapittel gjort rede for de prinsipper den mener bør legges til grunn for fangebehandlingen. Den har lagt stor vekt på gjennomføring av en fellesskapsbehandling for langtidsfanger. Det er utelukket at Botsfengslet i sin nåværende skikkelse kan tjene som anstalt for en slik fangebehandling.»

Som nevnt i direktør Bjørnsens redegjørelse hadde Botsfengslet så få arbeidsplasser på verksted og fellesrom at 80—90 av de innsatte måtte arbeide på cellene.

Det kunne ikke unngås at en som måtte arbeide alene på låst celle ville bli utsatt for et større press gjennom isolasjonen enn den som var beskjefteget sammen med andre. Heller ikke kunne man komme forbi at for enkelte måtte også de primitive sanitære forhold i cellene bety en økt påkjenning.

Det annet forhold som det kunne være grunn til å peke på, var at bestemmelsene i ordren av 17. oktober var restriksjoner i forhold til den praksis som hadde vært fulgt. De som rammes av skjerpede forholdsregler vil naturlig bedømme de nye bestemmelser på bakgrunn av den friere ordning de hadde vennet seg til. Det var imidlertid klart at det avgjørende måtte være spørsmålet om restriks-

sjonene etter en objektiv vurdering var nødvendige. Jeg uttalte at jeg ikke kunne finne at behandlingen ved Botsfengslet var i strid med loven. Da fengselsloven av 1958 ble vedtatt, var det på det rene at gjennomføringen av fellesskapsbehandling i betydelig utstrekning var avhengig av at man fikk skikkede anstalter, jfr. blant annet det som er gjengitt om Botsfengslet fra komitéens innstilling. Også i fengselsloven av 1958 er det forutsatt at fellesskapsbehandling ikke kan gjennomføres ubetinget. § 16 bestemmer i annet og tredje ledd:

«De innsatte kan etter nærmere regler være i fellesskap om dagen under nødvendig tilsyn. Hvor fellesskapsbehandling ikke kan anvendes eller ikke finnes formålstjenlig, skal de innsatte undergis behandling i enrom.»

Og fengselsreglementet av 12. desember 1961 fastsetter i § 31,2, tredje og fjerde ledd:

«Når en innsatt oppholder seg på sitt rom, skal døren være stengt. Det kan likevel tillates en innsatt til visse tider på dagen å ha døren ulåst, dersom det anses påkrevd av hensyn til hans helsetilstand og kan skje uten fare for sikkerheten. Hvis det anses påkrevd at døren holdes ulåst også om natten, må det for slik tillatelse gis, treffes betryggende sikkerhetstiltak.

En innsatt kan som begunstigelse tillates å ha døren ulåst til visse tider om dagen. Selv om en innsatt får ha døren åpen som nevnt, må han ha spesiell tillatelse til å forlate sitt rom.»

Jeg kunne ikke se at de tiltak som ble satt i verk ved Direktørens ordre nr. 36 gikk loven eller reglementet for nær.

Uansett spørsmålet om lovligheten av den nye ordren, gav klagerne imidlertid uttrykk for at de innsatte under enhver omstendighet anså restriksjonene for urimelige og uøndvendige.

Som det fremgår av redegjørelsen fra direktør Bjørnsen var han kommet til at «disiplinen var blitt borte og at kontrollsystemet var i ferd med å løse seg opp». Han bedømte situasjonen slik at «det første som måtte gjøres var å gjenvinne kontrollen. Vi måtte ha en plattform å stå på. Det er dette som er sakens kjerne». I sin klage var også A. inne på at disiplinen var svekket, men trakk en annen slutning av forholdet. Han anførte om dette:

«Regjeringen I.» hadde, om ikke imponerende stor, så iallefall noen forståelse for betydningen av å tillate en atmosfære i anstalten som ikke for sterkt trampet ned den enkeltes selvrespekt og menneskeverd. Den er sterkt kritisert fordi den ikke klarte å holde tilstrekkelig orden og disiplin. Men denne kritikken fremføres på helt galt grunnlag. Mangelen på orden og disiplin skyldtes såvissst ikke

manglende evne og mulighet til å bruke makt. Den skyldes at man i for stor grad satset på en s.k. gradvis naturlig utvikling. Dermed gikk det gamle fasttømrede system langsomt i oppløsning uten at man tok de faste og nødvendige skritt for å tømre et nytt etter hvert som det gamle falt. Med det fikk det hele noe flytende, for ikke å si tilfeldig, over seg. Men det betyr ikke at det var galt å oppmyke atmosfæren slik som den humant innstilte I.-regjeringen gjorde, men det betyr at oppmykningen ikke foregikk planmessig etter opptrukne og gjennomtenkte linjer. Hvis man på ansvarlig hold ikke blir helt klar over denne misforståelse og dermed ser sakens egentlige feilgrep, har utviklingen av fengselsvesenet kommet i en blindgate som det vil ta år å komme ut av.»

På samme måten som direktøren fant Justisdepartementet at det hadde skjedd en utglidning som det var nødvendig å stanse og at hensynet til ro og sikkerhet i fengslet gjorde det påkrevd å få bedre kontroll med de innsatte. Tilsynsrådet gav klart uttrykk for samme oppfatning og hadde allerede sommeren 1963 tatt opp spørsmålet om en innskrenkning i de innsattes bevegelsesfrihet. Kriminalsjefens oppfatning var den samme.

Etter det som forelå kunne jeg ikke finne at det var grunnlag for å anta at fengselsmyndighetene hadde bedømt situasjonen feil og heller ikke for å kritisere de tiltak som var satt i verk for å gjenopprette disiplinen.

I uttalelsen anførte jeg til slutt:

«Det sier seg imidlertid selv at det er om å gjøre at man så langt det overhodet er mulig søker å avhjelpe de særlige ulemper som de uheldige bygningsmessige forhold ved anstalten medfører i den foreliggende situasjon. Det må derfor anses for meget viktig at fengselsmyndighetene straks har tatt skritt til å ordne med flere plasser for fellesarbeid, noe som etter det opplyste også vil føre til at lengstetiden for celloarbeid kan bli brakt vesentlig ned.

Jeg vil også understreke betydningen av det direktør Bjørnsen nevner i sin redegjørelse, at fengselsledelsen nøye overveier hvilke lettelser det i det hele tatt er mulig å gi de innsatte, uten at det går ut over kontrollen.

Et punkt som flere av de innsatte har oppholdt seg ved, er vanskelighetene med å få hentet varmt vann. Jeg går ut fra at fengselsledelsen også vil ha sin oppmerksomhet henvendt på den ordning som er fastsatt i direktørordre nr. 36 når det gjelder henting av varmt vann, slik at det blir tatt skritt til å rette på mulige mangler om det i praksis skulle vise seg at ordningen ikke virker tilfredsstillende.

Jeg nevner til slutt at en av klagerne i forbindelse med restriksjonene hevder at også «lemmen nå er i bruk igjen på folk som ikke klarer disse metodene for frihetsberøvelse». Også dette har vært undersøkt, og jeg må etter det som er opplyst, blant annet av direktør Bjørnsen, legge til grunn at «lemmen»

overhodet ikke har vært i bruk siden han tiltrådte ved Botsfengslet.»

Det tilføyes at sikkerhetsseng, «lem», etter det som er opplyst aldri har vært brukt ved Botsfengslet.

Det er senere opplyst at tallet på innsatte som arbeider på ene-celle er brakt ned med ca. 30 til ca. 60. Av disse er det ca. 20 som foretrekker ikke å arbeide og som oppholder seg på celle etter eget ønske. Resten, ca. 40, er vesentlig nyinnsatte. Lengstetiden for arbeid på celle for dem som gjerne vil ha felleskapsbeskjeftigelse, er nå ikke over 60 dager.

Om forholdet med henting av varmt vann opplyser direktøren at ordningen synes å virke tilfredsstillende etter at den nå er nærmere innarbeidet.

Et par av klagerne besvaret seg over at de innsatte ikke hadde tilstrekkelig med varmt tøy, og også dette ble tatt opp. Fengselsstyret opplyste i brev av 29. januar at etter de bestillinger og innkjøp av genesere som nå var foretatt, ville behovet snart være dekket helt.

38.

Kritisert at et departement først svarte på forespørsel etter en rekke purringer.

(Jnr. 1040/63)

En høyesterettsadvokat klaget over at et departementskontor gjennom mer enn et halvt år hadde unnlatt å svare på skriftlige forespørsler fra ham om når en sak kunne ventes avgjort. Han hadde purret på svar i brev til vedkommende kontor av 17. april, 1. juni, 17. juli og 3. september 1963, og anførte i det sistnevnte brev bl.a.:

«Jeg konstaterer at jeg til dags dato ikke har mottatt et eneste livstegn fra det ærede Departement med beskjed om når klagesaken kan ventes avgjort. Dette til tross for at jeg har gjort Departementet oppmerksom på at spørsmålet også foreligger til prøvelse ved Oslo Byrett, og at det er av betydning for Byrettens videre behandling av saken å få vite klagesakens utfall.

Jeg tør derfor påny få henstille til det ærede Departement å gi nærmere orientering om når klagen kan ventes avgjort, — eventuelt hvilke ytterligere skritt der kan tas fra partenes side for å få behandlingen påskynnet.»

Da det heller ikke kom svar på dette brevet, skrev advokaten den 10. oktober 1963 til Statsministerens kontor. Brevet ble sendt videre til vedkommende statsråd, som den 24. s.m. svarte advokaten at saken vil bli avgjort i statsråd neste dag.

Departementet uttalte i brev til meg av 6. november 1963:

«— — — Som det ses er årsaken til at sakens behandling har tatt så lang tid det store arbeidspress ved vedkommende kontor, som ikke har kunnet utbygges i takt med stigningen i sakmengden. Departementet finner at høyesterettsadvokat — — med rette kan beklage seg over at hans henvendelser, om når saken kunne ventes behandlet, ikke er blitt besvart. En bør dog ikke helt se bort fra at høyesterettsadvokat — —, når han ikke fikk svar fra departementet, ved en telefonoppringning ville kunne ha fått opplysning om sakens stilling. Høyesterettsadvokat — — har tidligere hatt kontakt med departementet såvel pr. telefon som ved personlig fram møte».

Jeg uttalte at selv om det er stort arbeidspress ved kontoret, måtte det kritiseres at det gjennom så lang tid helt hadde unnlatt å svare på advokatens gjentatte forespørslar. At klageren ikke også hadde telefonert om saken, kunne ikke endre noe i dette; det var en utvei som hadde stått åpen også for kontoret.

39.

Under forhandlinger i Samferdselsdepartementet gikk A. med på å fraskrive seg en kontraktsmessig forkjøpsrett til bilrute, under forutsetninger som ikke ble overholdt. Skadevirkningene måtte søkes avbetet.

(Jnr. 405/63).

Rutebileier A. klaget over at samferdselsmyndighetene hadde nektet ham å overta kjøring av en skolebarn-rute. Han mente at avgjørelsen var uriktig og at saken ikke var behandlet i samsvar med avtalt fremgangsmåte.

Saksforholdet var i store trekk følgende:

A. var deltager i sammenslutningen J. Bilruter, sammen med rutebileier D. Rutebileier D. ønsket å overdra sin bilrute J.-G.-L. til andre, og etter vedtektene hadde A. da rett til å overta den mot erstatning, fastsatt ved voldgift. Da A. ikke var interessert i å overta det hele for den pris D. forlangte, men bare D.s skolebarnrute S.-J., innledet D. forhandlinger med A/S H. Bilselskap om overdragelse til selskapet av sine ruter, medregnet skoleruten. A/S H. Bilselskap har betydelig statsstøtte, og forhandlingene fant sted i forståelse med samferdselsmyndighetene.

Samferdselsdepartementet ønsket å få A.s svar på om han ville fraskrive seg forkjøpsretten og innkalte ham til en konferanse, som ble holdt 12. september 1962. Departementet var representert ved en byråsjef og en sekretær. Noe referat fra møtet ble ikke satt

opp, og det er ikke enighet om hva konferansen resulterte i.

A. hevder at han sa seg villig til å gi avkall på forkjøpsretten på betingelse av at han fikk overta skoleruten S.-J. Samferdselsdepartementets representanter oppfattet det slik at A. ikke satte dette som vilkår, men at det var et ønske fra hans side.

I brev til A. av 24. s.m. ble departementets oppfatning presisert. Det heter her:

«En viser til konferanse i departementet den 12. september 1962 vedrørende ovennevnte spørsmål.

En bekrefter herved hva De fremholdt under den ovennevnte konferanse at De ikke vil reise noen innvending mot at A/S H. Bilselskap overtar D.s rute J.-G.-L., idet De ikke ville gjøre gjeldende noen forkjøpsrett som De eventuelt måtte ha som deltager i J. Bilruter. Når De under konferansen fremholdt ønskeligheten av å kunne få overta kjøringen hav skoleruta J.-S., som De mener vil kunne kjøres billigere av Dem enn av A/S H. Bilselskap, har departementet anmodet samferdselskonsulenten og A/S H. Bilselskap om å ta dette spørsmålet opp til nærmere vurdering.»

Bakgrunnen for brevet synes å ha vært en viss usikkerhet hos departementets representanter om hvordan A.s uttalelser på møtet hadde vært å forstå. I et notat fra den sekretær som deltok i møtet, datert 17. januar 1963, er søkt rekonstruert hva som foregikk under konferansen. Det er anført at A. på møtet stadig kom tilbake til at han gjerne ville overta skoleruten, men at han på direkte spørsmål om dette var en betingelse, svarte nei. Deretter heter det bl. a.:

«På grunn av den uklarheten som rådet omkring ovennevnte spørsmål, mente departementet at det var mest riktig at en i et brev til rutebileier A. presiserte hvordan departementet hadde oppfattet hans uttalelser fra konferansen av 12. september 1962. Dette ble gjort bl.a. for eventuelt å få en reaksjon slik at en kunne få avklart mulige misforståelser».

I en påtegning av byråsjefen er anført at «Vi presiserte hvordan vi hadde oppfattet A. og at vi ville skrive dette til han — brev 24/9 — og han i såfall måtte reagere dersom han ikke var enig».

Alt før møtet den 12. september 1962 var forhandlingene mellom rutebileier D. og A/S H. Bilselskap kommet så langt at departementet var forelagt et utkast til overenskomst, hvorefter D.s ruter, herunder også skoleruten, skulle overdras til selskapet. Den 24. september, altså samme dag som departementet overfor A. skriftlig bekreftet hvordan det hadde oppfattet hans uttalelser på konferansen 12. s.m., skrev departementet således til samferdselskonsulenten:

«Vedlagt oversendes gjenpart av brev av i dag til rutebileier A.

Under henvisning til ovennevnte brev meddeles at departementet ikke har noe å bemerke til det tilsendte utkast vedrørende spørsmålet om A/S H. Bilselskaps overtagelse av D.s rute J.-G.-L. med tilhørende skolerute. Når det gjelder det spørsmålet A. har tatt opp i forbindelse med kjøringen av skoleruta J.-S. forutsetter departementet at konsulenten og A/S H. Bilselskap tar dette opp til nærmere vurdering.

Samferdselskonsulenten har i en uttalelse til Samferdselsdepartementet av 14. september 1963, avgitt i forbindelse med A.s klage, opplyst at han, straks han hadde mottatt departementets brev av 24. september 1962, satte seg telefonisk i forbindelse med departementet.

«for å få klarlagt på hvilket tidspunkt i den forestående saksutvikling jeg skulle ta initiativ til forhandling mellom rutebileier A. og A/S H. Bilselskap. Saken var nemlig den at før forhandling mellom rutebileier D. og A/S H. Bilselskap var sluttført var jo ikke A/S H. Bilselskap noen part i saken i forhold til rutebileier A. — — —

Da jeg klart fikk tilslutning fra det ærede departement for mitt syn at forhandling A./A/S H. Bilselskap var forutsatt å finne sted først når A/S H. Bilselskap hadde sluttført sine forhandlinger med rutebileier D. forholdt jeg meg, som det vil gå fram av mitt skriv av 26/9. 1962 til A/S H. Bilselskap».

I dette brevet til bilselskapet ba samferdselskonsulenten om at forhandlingene med D. ble ført videre.

På ekstraordinær generalforsamling i A/S H. Bilselskap den 27. september ble overenskomsten med D. om at bilselskapet skulle overta hans ruter, medregnet skoleruten, godkjent.

I en innstilling til samferdselsnemnda av 3. november 1962 har samferdselskonsulenten gjort rede for A.s reaksjon på dette. Det heter her bl.a.:

«— — — Samferdselskonsulenten fikk deretter melding om at det var oppnådd full enighet mellom A/S H. Bilselskap og D. — herunder også om overtakelse av skoleruten.

Samferdselskonsulenten fikk omgående en telefon fra rutebileier A. — som var langt fra behagelig — og A. rettet i sterke ordelag bebreidelser mot samferdselskonsulenten for ikke straks å ha tatt skritt til forhandling mellom ham og A/S H. Bilselskap om skolebarnkjøringen. A. hevdet at hans fraskrivelse av forkjøpsrett var betinget av at han fikk overta skolebarnkjøringen S. — til/fra J. sentralskole. — — —»

Dette meddelte samferdselskonsulenten straks videre til departementet.

Det første forhandlingsmøtet mellom A. og A/S H. Bilselskap ble holdt i Samferdselsde-

partementet den 16. oktober 1962. Det foreligger ikke noe referat fra møtet, men samferdselskonsulenten har gitt en fremstilling av det som passerte i den nevnte innstilling til samferdselsnemnda av 3. november s.å. Det heter her bl.a.:

«— — — A. la fram sitt syn på skolebarnkjøringen og fremholdt at det utvilsomt var mest rasjonelt at han overtok også kjøringen av skolebarn S. — til/fra J. sentralskole. Representantene fra A/S H. Bilselskap understreket sterkt at skolebarnkjøringen kunne utføres like rasjonelt om A/S H. Bilselskap også overtok skolebarntransporten på strekningen V. — til/fra J. sentralskole. Samferdselskonsulenten fremholdt at det ut fra begge alternativ syntes mulig å avvikle skolebarnkjøringen med 2 større rutevogner — mot tidligere 3 rutevogner. Hva angår adgangen til å utføre kjøringen er det imidlertid på det rene at A/S H. Bilselskap har konsesjon for hele området — og uten noen søknad kan påta seg kjøringen, mens A. i så fall han skal overta kjøringen enten må få kontrakt med A/S H. Bilselskap om på dette selskaps konsesjon å utføre skolebarnkjøring S. — V. kirke, — eller ved å få behandlet og avgjort søknad om å få konsesjon på strekningen V. kirke — S. Dette hadde også vært mulig for A. om han hadde overtatt D.s kjøring — men som tidligere nevnt hadde han ikke nyttet sin eventuelle forkjøpsrett. Det synes derfor lite rimelig at A. kan få kjøringen — som A/S H. Bilselskap med departementets samtykke har betalt et betydelig beløp for — uten noen som helst kompensasjon til A/S H. Bilselskap. Det ble således ikke i departementet oppnådd noe resultat ved forhandling A. — A/S H. Bilselskap og begge har gitt sine pristilbud til skolemyndighetene I J. Skolestyret har vedtatt å godta A.s tilbud — og sendt saken til J. formannskap. — — —»

J. skolestyre og formannskap godtok enstemmig A.s tilbud om å overta skolekjøringen.

I møte den 9. november 1962 godkjente samferdselsnemnda deretter, i samsvar med samferdselskonsulentens innstilling, overdragelsen til A/S H. Bilselskap av rutebileier D.s ruter, med skoleruten S.-J.

J. kommune påanket vedtaket til Samferdselsdepartementet, forsåvidt skoleruten angikk.

Det ble i tiden etterpå holdt noen møter i departementet med A. og representanter for A/S H. Bilselskap. Heller ikke fra disse møtene foreligger det referat, men spørsmålet om å overlate skoleruten til A. synes å ha vært lite fremme, fordi bilselskapet ikke var villig til å gi den fra seg. Det som særlig ble drøftet, var spørsmålet om en samarbeidsordning mellom A. og selskapet. Forhandlingene ble resultatløse.

Kommunens anke ble avgjort av Samferdselsdepartementet 8. januar 1963. Resultatet

ble at det ikke skulle foretas noen endring med hensyn til skolekjøringen i det skoleåret en var inne i og at spørsmålet om den fremtidige ordning skulle tas opp til ny behandling.

Samferdselsdepartementet har i brev av 26. september 1963 på spørsmål fra meg uttalt at departementet i møtet den 12. september 1962 «aksepterte A.s syn om at det skulle bli ført realitetsforhandlinger med hensyn til kjøringen av skoleruten S.-J. Det fremgår bl.a. av brev av 24. september 1962 til A. at det var departementets forutsetning at det skulle foretas en forsvarlig undersøkelse og vurdering av dette spørsmålet». Deretter heter det i brevet:

«Etter departementets oppfatning har da spørsmålet også blitt behandlet ut fra disse forutsetninger, men kanskje i noe andre former enn opprinnelig forutsatt. Årsaken til dette synes å være en misforståelse fra A.s side med hensyn til formene for forhandlingene. Departementet forutsatte, som det vil fremgå, at samferdselskonsulenten og A/S H. Bilselskap skulle ta spørsmålet opp til nærmere vurdering. Det måtte da være klart at når H. Bilselskap skulle være med i forhandlingene, måtte dette selskapet også være forhandlingspartner, d.v.s. disse realitetsforhandlingene kunne etter departementets forutsetninger ikke finne sted før det var klart at D.s ruter var over tatt av H. Bilselskap. A. gjorde muntlige henvendelser, såvel til samferdselskonsulenten som til departementet, og bygde da på at disse forhandlingene burde vært ført før forhandlingene mellom H. Bilselskap og D. var sluttført. Departementet gjorde det da klart overfor A. at dette spørsmålet om kjøringen av skolerutene S.-J. ville bli tatt opp så snart avtalen mellom H. Bilselskap og rutebileier D. var gjennomført».

Departementet anførte at det på møtene hadde vært fremsatt utkast til løsning, som etter departementets mening var akseptable, men som A. ikke godtok.

I brevet heter det til slutt:

«Når det gjelder spørsmålet om ordningen av skoletransporten fra og med skoleåret 1963/64, er det riktig at departementet anmodet samferdselskonsulenten i O. om snarest mulig å ta saken opp og anmode J. kommune om å oppta forhandlinger med sikte på å oppnå slike avtaler at en kunne få gjennomført en rasjonalisering av skolebarnttransporten. Som det vil fremgå av samferdselskonsulentens redegjørelse av 14. september d.å. har kommunen ikke villet ta opp disse spørsmålene før A.s klage til ombudsmannen er avgjort. I dag foregår kjøringen på samme måte som vinteren 1963, d.v.s. at H. Bilselskap utfører skolebarnttransporten fra S. Det synes etter departementets oppfatning ikke mulig å ta disse spørsmålene opp til ny vurdering uten i forståelse med J. kommune. Departementet er likevel innstilt på at så snart ombudsmannens avgjørelse av klagen fra A.

foreligger, vil en overfor samferdselskonsulenten straks fremme spørsmålet om i samarbeid med J. kommune å ta opp disse skolebarntrutene til ny vurdering for igjen å prøve om det finnes muligheter for et samarbeid mellom de rutebileiere som berøres av saken, og med tanke på å finne fram til en rasjonell skolebarnttransport såvel sett fra kommunens side som ut fra et samferdselsmessig synspunkt».

Kommunen har også under behandlingen av klagesaken fremholdt at A. bør få overta skoleruten.

Jeg fant det ikke nødvendig å gå inn på spørsmålet om A. under konferansen 12. september hadde satt som formelig vilkår for å gi avkall på sin forkjøpsrett, at han fikk overta skoleruten S.-J. Under enhver omstendighet måtte det legges til grunn at frafallet i det minste var knyttet til en klar forutsetning om at spørsmålet om å la ham overta skoleruten skulle tas opp til loyal og fair behandling. Etter min mening hadde den videre behandling fått et uheldig forløp.

Det som skulle undersøkes, var om forholdet kunne ordnes slik at A. fikk overta skoleruten, mens D.s rute forøvrig ble overdratt til A/S H. Bilselskap. Det var vanskelig å forstå at det av formelle grunner skulle være nødvendig å gå den omvei at først måtte det hele overdras til selskapet, og når det var gjort, skulle det forhandles om å tilbakeføre skoleruten til A. I saken var det ikke opplyst noe som på rimelig måte kunne forklare hvorfor det ikke lot seg gjøre straks å ta opp spørsmålet om det kunne foretas en oppdeling av D.s rute, slik at A. fikk skolekjøringen og bilselskapet det øvrige.

Under enhver omstendighet måtte det være klart at om man av formelle grunner valgte å gå veien om A/S H. Bilselskap først, måtte dette i allfall ikke føre til at A.s utsikter til å få skoleruten ble forringet. Etter min mening viste imidlertid det videre forløp av saken at den faktiske situasjon som ble etablert ved at selskapet overtok også skoleruten, fikk avgjørende betydning.

Bilselskapet selv syntes i det hele tatt ikke å ha oppfattet overtagelsen av skoleruten som en foreløpig ordning, truffet av formelle grunner. Det var forsåvidt betegnende at på den ekstraordinære generalforsamling, der overenskomsten med D. ble godkjent, ble styrets formann og disponent pålagt arbeid for at selskapet fikk overta endog skoleruten som A. selv kjørte i kommunen.

På forhandlingsmøte den 16. oktober ble også det etablerte forhold direkte anført mot A. Samferdselskonsulenten fremholdt her som nevnt, at bilselskapet har konsesjon og kan

utføre kjøringen uten ny søknad, «mens A. i så fall han skal overta kjøringen enten må få kontrakt med A/S H. Bilselskap om på dette selskaps konsesjon å utføre skolebarnkjøring S.-V. kirke, — eller ved å få behandlet og avgjort søknad om å få konsesjon på strekningen V. kirke-S. Dette hadde også vært mulig for A. om han hadde overtatt D.s kjøring — men som tidligere nevnt hadde han ikke nyttet sin eventuelle forkjøpsrett. — —»

Saken hadde etter min mening fått et skjevt forløp ved at forhandlingene om overføring også av skoleruten til A/S H. Bilselskap ble fortsatt og fullført uten hensyn til resultatet av konferansen den 12. september. Dette hadde vært til skade for A., og jeg uttalte at departementet burde overveie hvordan skadevirkningene best kunne avhjelpes. Jeg viste i denne forbindelse til at departementet i brevet av 26. september 1963 selv uttalte at det var innstillet på å ta spørsmålene opp igjen.

Departementet har senere meddelt at det i et møte med ordføreren, skolestyrets formann og samferdselskonsulenten har tatt opp spørsmålet om å finne en ordning av saken. Det var enighet om at kommunens vedkommende skulle arbeide videre med saken og innkalle partene til forhandlingsmøte.

Vedtaket om ordensstraff etter tjenestemannslovens § 21, 2, ble under klagebehandlingen omgjort av departementet og ordensstraffen opphevet. Departementet ga klagen oppsettende virkning. Ansettelsesmyndighetens undersøkelsesplikt.

(Jnr. 616/63).

To tjenestemenn i tollvesenet klaget over at de var suspendert fra sine stillinger etter tjenestemannslovens § 21, 2 c, i henholdsvis 2 måneder og 1 måned uten lønn. Vedtaket var truffet av Tollvesenets sentrale ansettelsesråd 19. november 1962 og stadfestet av Finans- og tolldepartementet 16. april 1963 etter anke fra tjenestemennene. Grunnlaget for ordensstraffen var beskyldninger om at tjenestemennene hadde vært beruset i arbeidstiden, fremsatt skriftlig av en utenlandsk kvinne som en formiddag hadde oppsøkt dem på kontoret for å få ordnet en sak. Beskyldningene ble skriftlig bekreftet av en person som ledsaget kvinnen ved anledningen. Tjenestemennene avga skriftlige forklaringer, som kort gikk ut på at beskyldningene mot dem savnet ethvert grunnlag og at de i det hele tatt ikke hadde nydt alkohol. Funksjonærer på tilstøtende kontorer hadde også av-

gitt erklæringer om at de ikke hadde sett noe som kunne tyde på at tjenestemennene hadde drukket.

Hverken anmelderen, hennes ledsager, klagerne eller deres kolleger hadde forklart seg muntlig.

Tjenestemennene innga klage 22. mai 1963, og suspensjonen var besluttet satt i verk 1. juni s.å. Klage til ombudsmannen har ikke oppsettende virkning, men jeg tok opp med Finans- og tolldepartementet spørsmålet om det ikke ville være rimelig å utsette iverksettelsen av ordensstraffen mens klagebehandlingen pågikk. Departementet besluttet deretter å utsette suspensjonen inntil videre.

Jeg fant at det skriftlige materiale som avgjørelsen i saken bygget på, ikke var tilstrekkelig til at klagen kunne vurderes, og at det var nødvendig å få avhørt anmelderen og hennes ledsager, de to tjenestemenn og vitner som var oppgitt. Etter konferanse med Finans- og tolldepartementet og klagerens prosessfullmektig ble det vedtatt å søke et bevisopptak holdt på mitt kontor, slik at man kunne få umiddelbare forklaringer av parter og vitner, som alle var bosatt i Oslo. Under bevisopptaket, som ble foretatt 25. juni 1963, var departementet representert ved en av sine embetsmenn og Regjeringsadvokaten, klagerne møtte med sin prosessfullmektig, og anmelderen og hennes ledsager, foruten 5 andre vitner, var til stede. Alle var villige til å forklare seg, avga forklaring og ble eksaminert nærmere. Forklaringene ble tatt opp på lyd-bånd.

Finans- og tolldepartementet meddelte deretter i brev av 9. juli s.å. at etter det som var fremkommet under bevisopptaket, ville departementet overveie saken på ny. I brev til Tolldirektoratet av 27. s.m. anførte departementet:

« — — Etter de nye opplysninger som er kommet fram gjennom de foretatte avhør, finner departementet å burde omgjøre den avgjørelse som er truffet i brev til Tolldirektoratet av 16. april 1963 og opphever:

1. Det vedtak som Tollvesenets sentrale ansettelsesråd har truffet den 19. november 1962, hvorved tollinspektør H. G. i henhold til tjenestemannslovens § 21, punkt 2 c, ble suspendert fra sin stilling i tollvesenet i 2 måneder uten lønn, og
2. det vedtak som Tollvesenets sentrale ansettelsesråd har truffet den 19. november 1962, hvorved tollbetjent L. i henhold til tjenestemannslovens § 21, punkt 2 c, ble suspendert fra sin stilling i tollvesenet i 1 måned uten lønn».

I et brev til Finans- og tolldepartementet av 7. september 1963 pekte jeg på forskjellige svakheter ved det skriftlige materiale som vedtaket om ordensstraff hadde bygget på,

særlig at beskyldningene var svært knapt underbygget og lite inneholdt om hvilke symptomer på beruselse erklæringsutstederne mente å ha sett. Det var sikkert ikke grunn til å tvile på at anmelderen og hennes ledsager selv mente at tjenestemennene hadde nydt alkohol, men spørsmålet var om de hadde gjort slike konkrete iakttagelser at det ga forsvarlig grunnlag for den oppfatning de hadde dannet seg. Jeg fant at det burde ha vært innhentet nærmere forklaring fra erklæringsutstederne før ordensstraff ble ilagt, og spurte om departementet ville innskjerpe overfor ansettelsesrådet betydningen av at slike saker blir søkt klarlagt best mulig før avgjørelse treffes.

I svarbrev av 15. oktober 1963 anførte departementet:

«Departementet er enig med herr Ombudsmannen i at det i saker som den foreliggende vil være oppfordring til å innhente nærmere forklaring fra erklæringsutstederne før avgjørelse treffes. Dette bør skje i forbindelse med behandlingen i ansettelsesrådet, som også bør benytte seg av de muligheter som ellers står åpne for å få en best mulig oppklaring av saksforholdet. Som det framgår av Tolldirektoratets uttalelse, vil direktoratet i nye liknende saker sørge for at de nødvendige undersøkelser blir foretatt for å oppnå dette.

Når det gjelder departementets behandling av klager over disiplinærstraffer, har en ikke funnet å burde fravike vanlig administrativ praksis. Skulle det etter departementets mening i det enkelte tilfelle ved ankebehandlingen vise seg nødvendig å innhente ytterligere forklaringer, vil departementet kunne be ansettelsesrådet om å gjøre dette. Videre vil den som rammes av en disiplinærforføyning, som tidligere få høve til å uttale seg muntlig til departementet hvis han yrtrer ønske om det.

Gjenpart av dette brev er sendt Tolldirektoratet med anmodning om å informere Tollvesenets sentrale ansettelsesråd. Regjeringsadvokaten er likeledes tilstillet en gjenpart».

Det nevnte brev fra Tolldirektoratet som departementet viste til, lyder slik:

«Tolldirektoratet vil for sin del uttale at hvis det i fremtiden skulle forekomme liknende saker, vil det bli foretatt de undersøkelser som måtte finnes nødvendige for å få saken klarlagt på best mulig måte før avgjørelse treffes av ansettelsesrådet».

Med foranledning i denne saken har jeg, i henhold til instruksens § 11, tatt opp med Lønns- og prisdepartementet spørsmålet om det ikke vil være riktig, når tjenestemannsloven nå er under revisjon, å ta inn i loven bestemmelser om plikt for ansettelsesmyndighetene til å sørge for at saker av denne art blir fullstendig opplyst. Det ble pekt på at bestemmelsen i tjenestemannslovens § 23 om

at tjenestemannen har rett til å forklare seg muntlig, ikke er tilstrekkelig i tilfelle der det er forklaring fra utenforstående personer som særlig har betydning.

Siden vedtaket om ordensstraff er opphevet, og hensett til det Finans- og tolldepartementet og Tolldirektoratet har uttalt i de nevnte brev, har saken etter omstendighetene ikke gitt grunn til noe mer fra min side.

41.

Også når en bank søker om tilskott til kondemnering av fiskebåt, er det et vilkår at båten har vært i bruk som fiske- eller fangstfartøy i løpet av de tre siste år.

(Jnr. 907/63).

En sparebank klaget over at Fiskeridepartementet hadde avslått å gi tilskott til kondemnering av fiskebåt som banken hadde overtatt, fordi båten ikke hadde vært i bruk som fiske- eller fangstfartøy i løpet av de siste tre år. Banken mente at dette vilkår ikke gjaldt når en bank hadde overtatt båten og søkte om tilskott til kondemnering av den.

Etter § 2, første ledd, i regler for tilskott til kondemnering av eldre, uhensiktsmessige fiske- og fangstfartøyer m.v., fastsatt ved kgl. resolusjon av 2. september 1960 med endring av 17. mars 1961, kan kondemnerings-tilskott ikke gis medmindre fartøyet har vært i vedkommende søkers eie i minst 3 år og har vært i bruk som fiske- eller fangstfartøy i løpet av de siste tre år. I § 2, siste ledd, var videre bestemt:

«Når fartøyets alder og tilstand forøvrig tilsier at dette bør kondemneres, skal foranstående bestemmelser forøvrig ikke være til hinder for at fartøyer overtatt av Statens Fiskarbank kondemneres med tilskott etter disse regler.»

Ved kgl. resolusjon av 10. mai 1963 ble bestemmelsen i siste ledd utvidet til også å gjelde fartøyer overtatt av andre banker.

Om forståelsen av bestemmelsen i § 2, siste ledd, har Fiskarbanken i brev til Fiskeridepartementet av 8. november 1963 blant annet uttalt:

«— — — Fiskarbanken har alltid tolket punkt 2, siste ledd, derhen at vilkåret om at fartøyet må ha vært nytt på fiske eller fangst i løpet av de siste 3 åra også gjelder når banken foretar kondemnering. Samtlige av de fartøyer som banken har søkt og fått kondemnert med tilskott i henhold til reglens punkt 2, siste ledd, har da også oppfylt dette vilkåret.

Når Fiskarbanken har forstått og praktisert bestemmelsen slik, henger dette sammen med kondemneringsordningens formål. Ordningen tar som kjent sikte på «å få ut av

drift en del båter som krever mannskap og som må antas å ha en ugunstig virkning på lønnsomheten i næringen», jfr. St. prp. nr. 1, Tillegg nr. 4 (1959-60). Erfaringsmessig er det meget sjelden at fartøyer som har vært ute av fiske eller fangst i 3 år eller mer vil komme igjen som fiske- eller fangstfartøyer. Slike båter vil såleis i de aller fleste tilfellene måtte anses som utgått som fiskebåter og det er derfor ikke noe behov for å få dem kondemnert med tilskott. Derfor er det i punkt 2, første ledd, inntatt bestemmelse om at vedkommende fartøy må ha deltatt i fiske eller fangst i løpet av nevnte tidsrom for at tilskott skal kunne innvilges. Hensynet bak bestemmelsen gjør seg like sterkt gjeldende når kondemnering foretas av banken som av andre.

Ved den kgl. res. av 10. mai 1963 ble det åpnet samme adgang for andre banker å bli tilstått kondemneringstilskott som for Fiskarbanken. Det var ikke meningen med tilføyelsen «andre banker» at det skulle bli lempeligere kondemneringsvilkår for Fiskarbanken eller andre banker enn for fartøyerne selv. Det bestemmes i punkt 2, siste ledd, tar sikte på er at bestemmelsen om eiertida ikke skal gjelde overfor banker. En lemping i regelen utover dette vil forøvrig lett kunne føre til omgåelser f.eks. ved at fartøyerne som ikke selv kan få tilskott, misligholder sine pantelån for å få vedkommende bank til å overta båten og få den kondemnert med tilskott. En nevner i denne forbindelse at M/K «— — —» tidligere er søkt kondemnert med tilskott av eieren, som imidlertid ikke hadde nyttet fartøyet på fiske eller fangst i løpet av den foreskrevne tid og dermed ikke fikk søknaden innvilget, jfr. brev herfra av 1. august d.å. og tidligere korrespondanse om denne saka. — — —»

Fiskeridepartementet sluttet seg i brev av 21. s.m. til uttalelsen fra Fiskarbanken og presiserte at det ved utformingen av kondemneringsreglene pkt. 2, siste ledd, ikke hadde vært forutsetningen at det skulle etableres lempeligere vilkår for kondemneringstilskott for banker enn for fartøyerne selv. For å gjøre dette helt klart, ble det ved kgl. resolusjon av 15. november 1963 uttrykkelig fastsatt at det bare er bestemmelsen om eiertid det kan dispenserers fra.

Jeg anførte at bestemmelsen i reglene pkt. 2, tredje avsnitt, under visse vilkår gav adgang til å fravike reglene, men at søkerne ikke fikk noe ubetinget krav på at dette skulle gjøres. Når Statens Fiskarbank og Fiskeridepartementet både overfor Fiskarbanken og andre banker bare hadde dispensert fra bestemmelsen om eiertid, var dette i samsvar med forutsetningene for ordningen, og var ikke i strid med de fastsatte regler. Banken ble gjort oppmerksom på at spørsmålet kunne innbringes for domstolene.

42.

Spørsmål om ytelser etter statens skyssregulativ.

(Jnr. 783/63).

A. klaget over at han ikke fikk de ytelser etter statens skyssregulativ som han mente å ha krav på etter tilsagn, gitt ved ansettelsen. Forholdet var følgende:

A. ble i september 1961 tilsatt ved Sivilforsvarets Sentralledelse. I følge tilsetningspapirene var hans faste arbeidssted Sivilforsvarets Sentralledelse, Oslo. Før han ble tilsatt spurte kontorsjef B. om han var villig til å tjenestegjøre ved Sivilforsvarets sentralanlegg og ta fast bopel der til anleggsperioden var over. Han kunne i tilfelle regne med å få de godtgjørelser som gjaldt i følge skyssregulativet. A. overtok stillingen og tok fast opphold ved anlegget.

A. mente han hadde krav på kostgodtgjørelse, reise penger og natt-tillegg for den tiden han bodde på anlegget med i alt kr. 4 243,—, men kravet ble avslått av Løns- og prisdepartementet.

Jeg forela klagen for Sivilforsvarets Sentralledelse, som opplyste at kontorsjef B. var avgått ved døden. Kontorsjef B. hadde imidlertid i sin innstilling om ansettelse av A. anført:

«Teknisk kontors forslag har som forutsetning at vedkommende ingeniør må kunne tiltre i august måned d.å., og at han er villig til å tjenestegjøre ved sentralanlegget ut dette år.»

Den nåværende leder av kontoret anførte i et notat av 14. august 1963:

«Ved ingeniør A.s tiltredelse ved Sivilforsvarets sentralledelse i 1961, var anleggsarbeidet ved sentralanlegget i full gang. Koordineringen og kontrollen av de tekniske arbeider var mangelfull. Ved sin tiltredelse i sivilforsvaret ble derfor ingeniør A. forespurt om han inntil videre, iallfall ut året, var villig til å tjenestegjøre ved sentralanlegget. Dette sa ingeniør A. seg villig til.

Av praktiske grunner ble det foreslått at A. skulle ta opphold på stedet, leie seg inn på hotell eller privat. Teknisk kontor fant denne ordning økonomisk rimeligere, enn om en måtte ansette egen kontrollør ute fra. Det var forutsetningen at A. skulle dekkes økonomisk ved dette ekstraordinære opphold. Teknisk kontor har ikke anvist husvær for A. På grunn av de vanskelige innkvarteringsmuligheter på stedet, fant A. det nødvendig å innkvartere seg i kontorhøden.

Noen reell skriftlig avtale med hensyn til godtgjørelse for ekstra utlegg A. måtte få, ble ikke opprettet.

For øvrig tiltrer jeg A.s skriv av — og 7. august 1962 (refererer seg til A.s 2 brev til ombudsmannen)».

Jeg tok deretter saken opp med Lønns- og prisdepartementet, idet jeg bemerket at det så vidt jeg kunne se, ikke kunne være tvil om at A. hadde hatt en berettiget forventning om å få kostgodtgjørelse og natt-tillegg. Saken ble av Lønns- og prisdepartementet ekspedert gjennom Justisdepartementet, som i brev av 12. desember 1963 bemerket:

«På grunn av de opplysninger ingeniør A. nå har gitt om det tilsagn om godtgjøring etter statens skyssregulativ som skal være blitt gitt ham av avdøde kontorsjef B. under en konferanse før A. tiltrådte engasjementet, finner Justisdepartementet å kunne samtykke i at A. etter omstendighetene får dekket den fremlagte regning fullt ut.»

Da saken tidligere hadde vært mangelfullt opplyst og A.s krav nå var etterkommet, gav saken ikke grunn til ytterligere bemerkninger.

43.

Kompetanseforholdet til Stortinget; ordning med tilskott til nedskrivning av råfiskpris i Lofoten var godkjent av Stortinget.

(Jnr. 9/63).

A. klaget over Fiskeridepartementets vedtak om å gi tilskott til nedskrivning av prisen på råfisk til salting i Lofoten i tiden 29. januar til 10. mars 1962.

Råfiskelaget hadde satt minsteprisen for torsk i Lofoten til kr. 1,— pr. kg. råfisk. En stor del av kjøperne i distriktet erklærte at de ikke kunne foreta innkjøp av fisk til denne pris, og det oppsto avtaksvansker. For å få avtaket i gang igjen, ble det etter initiativ fra departementet ført forhandlinger med partene. Resultatet ble en midlertidig ordning som gikk ut på at det i perioden 29. januar—10. mars 1962 skulle ytes et ekstraordinært tilskott til prisen på torsk over 43 cm med 10 øre pr. kg til salting og 7 øre pr. kg til frysing ved levering på Lofotens innerside.

A. gjorde gjeldende at denne ordning medførte at prisen på saltfisktorsk ble redusert tilsvarende og prisen på den nyproduserte klippfisk likeså. Lagerholderne av 1961-års produksjon måtte av den grunn selge med store tap. Prinsipalt mente han at staten måtte være ansvarlig for det fulle tap på hans beholdning av klippfisk av 1961-års produksjon, subsidiært at han for denne beholdning måtte ha krav på den samme støtte som ble gitt for 1962-års produksjon.

Klagen ble forelagt for Fiskeridepartementet, som gjorde rede for ordningen og for de forhold som lå til grunn for den. Deretter anførte departementet:

«I 1961 ble det i samme periode saltet 6 400 tonn torsk. I 1962 ble det saltet 7 650 tonn, slik at den etablerte ordning ikke kan sies å ha medvirket til en unormal stor produksjon som skulle ha trykket markedet.

Klippfiskprodusentene har alltid måttet bære risikoen for prisvariasjoner på markedet. Dette er noe de må ta med i sine beregninger ved anlegg av produksjon. Da kjøpestoppen oppsto i fjor var det bl.a. fordi produsentene hevdet at markedsutsiktene hadde forandret seg i ugunstig retning fra 1961 slik at det var vanskelig å oppnå regningssvarende priser på eksport med de fastsatte råfiskpriser.

Det tap A. må ha lidt på sin klippfiskproduksjon skyldes etter departementets oppfatning prisutviklingen på de utenlandske markeder og ikke den etablerte tilskottsordning som ikke medførte at det ble produsert noe uvanlig stort kvantum som skulle ha medført et ytterligere pristrykk. Departementet har ikke mottatt klager fra andre klippfiskprodusenter i forbindelse med denne ordning».

Jeg viste i min uttalelse til at det hadde vært forutseningen at tilskottsbeløpet, som i alt utgjorde ca. kr. 950 000,— og foreløpig ble lagt ut av Norges Råfisklag, skulle dekkes over statsbudsjettet. I St. prp. nr. 134 for 1962—63 om forhøyelse av bevilgningen under kap. 1531, Pristilskott, post 72, ble det fremsatt forslag om dette, og forslaget ble enstemmig vedtatt av Stortinget 10. juni 1963.

Jeg så det slik at tilskottsordningen i og med dette måtte anses godkjent av Stortinget, og det lå da utenfor ombudsmannens kompetanseområde å ta ordningen opp til vurdering. At A. ikke på grunnlag av ordningen kunne kreve tilskott for beholdninger av 1961-års fisk, måtte anses for klart i og med at ordningen ikke omfattet lagerbeholdninger av ferdig produsert klippfisk.

Spørsmålet om staten var ansvarlig for tap som ordningen måtte ha medført for A., hørte under domstolene, og jeg fant ikke grunn til å gå nærmere inn på det. Jeg tilføyet at jeg for min del antok at grunnlaget for et erstatningskrav neppe var til stede.

44.

Ikke refusjon av omsetningsavgift for garderobebygg som var oppført for kommunale midler og som også nyttes av skolene.

(Jnr. 822/63)

Et idrettslag klaget over at Finans- og tolldepartementet hadde avslått å refundere omsetningsavgift for et garderobebygg som kommunen hadde oppført på en idrettsplass. Idrettslaget skulle ha tilsyn med og forestå administrasjonen av bygget, men hadde ikke selv hatt midler til å føre det opp. Kommunen hadde overdratt sin rett til eventuell refusjon av omsetningsavgiften til idrettslaget.

Kommunen opplyste at garderobebygget, som var oppført på kommunens grunn, var nødvendig av hensyn til skolens gymnastikktimer, og at det blir nytt for 3 skoler i tilsammen 78 timer pr. uke i vår- og høstmånedene. Pengene til bygget var bevilget over helsekapitlet.

Klagen ble forelagt for Finans- og tolldepartementet som uttalte:

«Fra 1. juli 1958 ble det ved stortingsvedtak gitt fritak for alminnelig omsetningsavgift i forbindelse med oppføring av bl.a. skoler. — — —

Fra 1. januar 1962 har departementet gjennom en tilføyelse i avgiftsvedtakets § 12, siste ledd, også fått adgang til å yte tilbakebetaling av omsetningsavgift som er betalt ved oppføring av bygninger som delvis finansieres ved midler bevilget til skoleformål når bygget inneholder gymnastikksal som varig skal nyttes til undervisning for skole. Avgiftslettelse kan bare gis for kombinerte forsamlingsaler/gymnastikksaler der det samarbeides om oppføringen, og der det tas sikte på permanent bruk til skoleformål. Om begrunnelsen for forslaget viser en til vedlagte kopi av departementets brev av 17. november 1961 til Stortingets Finans- og tollkomité. — — —

Departementet har ikke funnet anledning til å imøtekomme søknaden fra idrettsklubben «G.» om tilbakebetaling av omsetningsavgift på garderobebygget som etter gjeldende bestemmelser ikke går inn under unntaket for skoler og heller ikke kan anses som bygg med gymnastikksal».

I det nevnte brev av 17. november 1961 fra Finans- og tolldepartementet til Stortingets finans- og tollkomité var bl. a. anført:

«Det er under sterk tvil departementet tillater seg å fremme dette forslag. Som kjent vil ethvert nytt fritak for en tendens til å trekke nye fritak etter seg eller utvide omfanget av det eksisterende. En har derfor ansett det nødvendig å sette en snever ramme for den fullmakt som departementet får. Den første betingelse er at det gjelder et bygg med gymnastikksal som også skal disponeres av skolen. Gymnastikk er etter skoleloven et obligatorisk fag. Utøvelsen krever et rom av en viss størrelse som samtidig kan dekke det lokale behov for møterom til foredragsvirksomhet, teater- og filmframvisninger, konserter o.a. Det er av stor økonomisk betydning at et lokale som medfører relativt høye anleggs- og driftskostnader kan utnyttes hele dagen.

Dernest er det satt som vilkår for fullmakten at fylket og kommunen yter tilskott av midler som er bevilget til skoleformål. Departementet har sett det som en naturlig forutsetning for et samarbeid med skolemyndigheten at det er av den karakter at det ytes tilskott av midler som er bevilget over skolebudsjettene. Hvis bygget finansieres uten bruk av midler bevilget til skoleformål, synes forholdet avgiftsmessig å burde likestilles med et vanlig leieforhold. Endelig har en funnet å

burde understreke at det skal være et forhold som er ment å være en varig ordning.

Hvis de nevnte vilkår foreligger, vil departementet etter en nærmere vurdering av den enkelte sak kunne samtykke i delvis tilbakebetaling av avgiften. Med hensyn til hvilke kriterier departementet skal legge til grunn for sin praksis bemerkes at det ikke kan bli spørsmål om full tilbakebetaling på grunnlag av en ren arealberegning idet gymnastikksalen også dekker bruk til formål som ikke er avgiftsfrie. På den annen side kan det i et gitt tilfelle være vanskelig når først tilbakebetaling skal skje for bruken av gymnastikksal til skoleformål, ikke å ta hensyn til at bygget også er utstyrt med andre spesialrom for obligatoriske fag som varig skal tjene skolens formål».

I en senere uttalelse i klagesaken anførte departementet:

«Departementet har under behandlingen av saken vært klar over at bygget var ført opp utelukkende for kommunens midler. En har imidlertid lagt til grunn at dette er uten betydning for avgjørelsen idet bygget etter gjeldende bestemmelser ikke går inn under unntaket for skoler, jfr. avgiftsvedtakets § 5, og heller ikke kan anses som bygg med gymnastikksal jfr. avgiftsvedtakets § 12, siste ledd.

Det er påberopt at bygget erstatter et liknende bygg som ellers ville vært ført opp av hensyn til skolene i A. — underforstått i tilknytning til en skoleidrettsplass. Til dette skal anføres at departementet alltid har tolket og praktisert bestemmelsene slik at bygget må ha karakter av et skolebygg i vanlig forstand for å komme inn under unntaket. At en skole også kan dra nytte av bygget har ikke vært ansett tilstrekkelig selv om kommunen har bevilget penger til oppføringen».

Jeg pekte i min uttalelse på at departementet i praksis har stilt strenge krav for avgiftsfritak, og viste i denne forbindelse også til ordsak i Stortinget 14. januar 1963 (interpellasjon fra Stortingsrepresentant Nordvik om avgiftsfritak for svømmehaller som skal tjene til varig undervisningsbruk for skolen; forhandlinger i Stortinget 1963 side 1828 flg.).

Det fremgikk av kommunens uttalelser at garderobebygget var oppført først og fremst av hensyn til skolene og at kommunen hadde vært nødt til å løse saken på egen hånd av hensyn til skolene, dersom ikke idrettsklubben «G.» hadde tilbudt et samarbeid. På den annen side var bygget ikke oppført av midler som var bevilget til skoleformål og det var idrettsklubben som skulle ha tilsynet og forestå drift og vedlikeholdet av anlegget.

Under disse omstendigheter fant jeg ikke grunnlag for å kritisere departementets forståelse av avgiftsvedtaket.

45.

Avgjørelse i konsesjonssak.

(Jnr. 494/63).

A. klaget over at Landbruksdepartementet hadde gitt konsesjon til Norsk Folkehjelp på ervervelse av Kure gård i Rygge til epileptikerhjem. Eiendommen var solgt av Rygge kommune. Etter A.s oppfatning kunne det ikke være riktig at en institusjon skulle legge beslag på så store arealer som det her gjaldt, når den i realiteten bare trengte et forholdsvis beskjedent område til sitt formål. A. pekte på at han måtte avgi sin eiendom ved ekspropriasjon til Rygge flyplass i 1952, og at det måtte være rimelig at stat og kommune tok hensyn til dette når han nå forsøkte å skaffe seg en ny eiendom.

Landbruksdepartementet uttalte i anledning av klagen:

«Kommunestyrets begrunnelse for salget av Kure gård til Norsk Folkehjelp var bl.a. at gården ved salg til Norsk Folkehjelp vil bli benyttet til en institusjon av en slik humanitær art at kommunen ønsket å støtte opp om dette. Når det gjelder Norsk Folkehjelp's behov for en slik eiendom som Kure til den planlagte institusjon, så mener kommunestyret at det er et vurderingsspørsmål som må overlates til de medisinske sakkyndige på dette område.

Skogutvalget kom ved sin behandling av konsesjonssøknaden til at det mest riktige måtte være at en av bygdens jordbrukere fikk kjøpt Kure.

Jordstyrets flertall kom ved behandlingen av saken til at Norsk Folkehjelp må være tjent med å få kjøpt en mindre del av eiendommen, og kunne derfor ikke anbefale konsesjon på hele gården.

Fylkeslandbruksstyret vedtok med 4 mot 1 stemme å anbefale konsesjon.

Norsk Folkehjelp skal benytte Kure gård til opprettelse av en institusjon for epileptikere og andre hjerneskadede, kombinert med arbeidshjem. Norsk Folkehjelp's søknad støttes av Helsedirektoratet, Rikstrygdeverket og Kommunal- og arbeidsdepartementet. Kjøpet er delvis finansiert av egne midler og delvis av tilskott og lån fra Rikstrygdeverket og Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Departementet skal bemerke:

Eiendommen vil fortsatt bli drevet som gårdsbruk idet Norsk Folkehjelp har ansatt den tidligere forpakter av eiendommen som bestyrer. Departementet legger imidlertid vekt på at selvstendige gårdsbruk i størst mulig utstrekning bør eies og drives av personer som har yrket sitt i jordbruket. Det avgjørende ved vurderingen av søknaden fra Norsk Folkehjelp må derfor være spørsmålet om søkeren har behov for en jordbrukseiendom av den størrelse det her er tale om til den planlagte institusjon. Dette er et skjønsspørsmål hvor det må legges stor vekt på de uttalelser som foreligger fra de medisinske sakkyndige på området. Helsedirektoratet,

overlege Georg F. Henriksen ved statens Sykehus for epileptikere og fylkeslege H. Bjelke, støtter alle opp om Norsk Folkehjelp's kjøp av eiendommen, og mener at det er nødvendig med et så stort areal som det her er tale om.

Departementet fant etter dette å måtte meddele Norsk Folkehjelp konsesjon på ervervelsen av Kure gård.

Jeg fant at saken var behandlet på forskriftsmessig måte. Det forelå ingen feil som kunne innvirke på gyldigheten av Landbruksdepartementets avgjørelse av konsesjonsspørsmålet.

Jeg fremholdt at spørsmålet om en konsesjonssøknad som denne burde innvilges, i høy grad berodde på en vurdering, hvor hensyn av forskjellig karakter og styrke måtte veies mot hverandre. Det kunne etter min mening ikke kritiseres at Landbruksdepartementet hadde lagt til grunn uttalelser fra de medisinske sakkyndige når det gjaldt spørsmålet om institusjonen har behov for en jordbrukseiendom av denne størrelse for å kunne løse sin oppgave. Jeg kunne heller ikke finne at det som for øvrig forelå i saken, ga grunnlag for å uttale at det var uriktig å gi Norsk Folkehjelp konsesjon på ervervelse av gården.

46.

Har den som er undergitt rettspsykiatrisk observasjon krav på å få se den observerende leges referat av samtaler med ham og få tilbake egne opptegnelser som legen hadde tatt vare på?

(Jnr. 518/63).

A., som hadde vært innlagt på psykiatrisk sykehus til rettspsykiatrisk observasjon, klaget over at han ikke hadde fått se det stenografiske referat som overlegen ved sykehuset hadde latt oppta av sine samtaler med ham, og at overlegen ikke ville levere tilbake endel dagbokopptegnelser m.v. som klageren hadde gjort under sykehusoppholdet.

Spørsmålet om en observand kan kreve å få se det stenografiske referat av samtaler som den sakkyndige har hatt med ham i anledning av observasjonen, ble tatt opp med Riksadvokaten og Den rettsmedisinske kommisjon på prinsipielt grunnlag.

Riksadvokaten ga følgende uttalelse:

«Hvorvidt en siktet som er undergitt rettspsykiatrisk observasjon har krav på å få se det stenografiske referat som den observerende lege har latt oppta av sine samtaler med ham, antas å være avhengig av hvordan referatet blir brukt. Er referatet vedlagt saksdokumentene, f.eks. som bilag til den rettspsykiatriske erklæring, antas å gjelde de vanlige straffeprosessuelle regler om partsøffentlighet. Forøvrig antas siktete ikke å ha noe prosessuelt krav på å få gjøre seg kjent med

det referat som legen måtte ha tatt av sine samtaler med ham. Oppstår det tvist om holdbarheten av den psykiatriske erklæring eller det materiale denne bygger på, antas det å måtte bli rettens sak å avgjøre i hvilken utstrekning og på hvilken måte bevisførsel skal finne sted i den anledning.»

Den rettsmedisinske kommisjon uttalte bl. a.:

«Det er vel i og for seg et rimelig krav fra observandens side at han vil sikre seg at det den sakkyndige uttaler i sin erklæring, etter hans synspunkter stemmer overens blandt annet med de samtaler som har funnet sted. Særlig når det gjelder kverulanter kan det være av betydning at der ikke oppstår noen misforståelser i så henseende. På den annen side inneholder de rettspsykiatriske erklæringer ofte stoff som kan tenkes å virke uheldig inn på observanden hvis han blir gjort bekjent med det.

Kommisjonen har derfor, når spørsmålet har dukket opp, fremholdt at den heldigste form for meddelelse til observanden, er at hans forsvarer meddeler ham det innhold i erklæringen som han ser det ønskelig og nødvendig at hans klient blir gjort bekjent med.

Når det gjelder det av de sakkyndige innsamlede materiale (forarbeider til erklæringen) kan imidlertid observanden, etter Kommisjonens syn, ikke ha krav på å få kjennskap til det. Hvis det i erklæringen refereres til sådant materiale, må imidlertid såvel forsvarer som observand ha krav på å få bevis for at stoffet er riktig gjengitt».

Jeg var enig i at en observand ikke kan antas å ha et ubetinget krav på å få kjennskap til materiale som den sakkyndige samler inn av hensyn til observasjonen, og at dette også måtte antas å gjelde stenografiske referater av samtaler med observanden. Det var hensynet til observanden som her måtte være avgjørende, og den observerende lege måtte derfor på medisinsk grunnlag vurdere om, og i hvilken utstrekning observanden talte å bli gjort kjent med referatet.

Til klagepunktet om at sykehuset hadde holdt tilbake A.s opptegnelser, anførte overlegen at det ikke er noen uvanlig fremgangsmåte at en observand gir skriftlige fremstillinger til observatørene og at det i slike tilfelle er vanlig at disse fremstillinger blir arkivert ved sykehuset. Han fremholdt at de opptegnelser klagen gjaldt, var av denne karakter.

Jeg forela spørsmålet for Helsedirektoratet og anførte at grunnlaget for å holde klagerens opptegnelser tilbake ikke syntes sterkt. I brev til overlegen uttalte Helsedirektoratet at det ville være best i samsvar med vanlige regler, at A. fikk tilbake de skriftstykker han selv hadde skrevet, og henstilte til overlegen å utlevere dem. Dette ble så gjort.

Jeg var enig i at det neppe kunne være

grunnlag for å holde klagerens egne opptegnelser tilbake mot hans vilje. Da saken imidlertid var ordnet, og legen hadde ment seg i overensstemmelse med vanlig praksis når han lot pasientens egne opptegnelser inngå i det observasjonsmateriale som ble arkivert ved sykehuset, ga saken etter omstendighetene ikke foranledning til noe mer fra min side.

47.

Ikke grunnlag for å kritisere at barnevernsmndas vedtak om å overta omsorgen for to barn ikke var opphevet.

(Jnr. 106/63).

Foreldrene klaget over at Sosialdepartementet ikke hadde omgjort barnevernsmndas og fylkesmannens vedtak om at foreldremyndigheten til deres to barn for tiden ikke kunne tilbakeføres til foreldrene.

Barnevernsmndas hadde i 1954 etter anmodning av faren tatt hånd om det eldste av barna — en pike — som den gang var 4 år. Moren var da innlagt på sykehus som sinnslidende, men ble etter 1/2 år utskrevet som frisk. I begynnelsen av 1955 søkte faren om å få piken hjem igjen, men etter foretatte undersøkelser fant barnevernsmndas dette utilrådelig. I mai 1958 kom hun til fosterforeldre, som hun fremdeles er hos.

Det annet barn — en gutt — er født i mars 1956 og kom til en tante og hennes mann i november s.å. Omstendighetene omkring denne flytning er uklare. Foreldrene anfører at tanten uten videre hentet gutten en gang de ikke var til stede, og at det, tross henvendelser til barnevernsmnd og lensmann, ikke lyktes å få ham tilbake.

Barnevernsmndas behandlet spørsmålet om å tilbakeføre barna til foreldrene i møte 23. oktober 1958 og gjorde følgende vedtak:

«Nemnda har måttet sette bort begge barna på grunn av vanrøkt, og da det antas at foreldrene ikke kan skaffe barna et hjem, finnes det nødvendig av hensyn til barnas tarv at nemnda overtar foreldremyndigheten.»

Nemnda behandlet spørsmålet på ny i møte 23. mai 1961 og deretter i møte 7. november s.å. med samme resultat. Vedtaket ble innbrakt for fylkesmannen som stadfestet det. Avgjørelsen ble deretter påanket til Sosialdepartementet, som kom til samme resultat.

Foreldrene mente at årsaken til denne ulykkelige utvikling var at moren en tid hadde vært på sinnsykehus, og at folk flest sannsynligvis trodde at hun fremdeles var syk og derfor ikke burde ha barna, uansett at legene

hadde erklært henne for frisk. Når så foreldrene gikk på for å få barna tilbake, var det gått prestisje i saken, som hadde låst seg aldeles fast.

Foreldrene hadde ikke fått lov å besøke datteren siden hun ble flyttet fra barnehjemmet til fosterhjem i 1958. Sønnen hadde de ikke fått adgang til å besøke.

Foreldrene har gjort nærmere rede for sine arbeids-, inntekts- og boligforhold og mener at det ikke er noe grunnlag for å nekte dem å ta barna hjem igjen. De forstår heller ikke hvorfor de ikke kan få besøke sine barn.

De har også gjort gjeldende at de ikke tror at alle henvendelser til nemnda har vært behandlet på vanlig måte.

Barnevernsnemnda har i sin uttalelse i saken gjort rede for grunnene til at den ikke har funnet å kunne ta ansvaret for å la barna flytte tilbake til foreldrene.

Sosialdepartementet har opplyst at før saken ble avgjort, hadde to av departementets tjenestemenn, en konsulent og en barnevernsinspektør, besøkt foreldrenes hjem og snakket med moren. De hadde også hatt møte med barnevernsnemnda, og barnevernsinspektøren hadde besøkt begge barna hjemme hos fosterforeldrene. Foreldrene hadde under besøk i departementet gjort rede for sitt syn på saken.

I sin uttalelse av 13. november 1963 anfører departementet videre blant annet:

«Det vil ses at departementet i sin avgjørd av 13. mai d.å. stiller i utsikt at en vil komme tilbake til spørsmålet om det er mulig å få opprette kontakt mellom barna og deres foreldre. Departementet har arbeidet med å finne en egnet sosialarbeider som kunne ta oppgaven, og det har lyktes å få den nyansatte sosialsekretær for den sosiale familierådgivning i Skedsmo, til å ta på seg dette kontaktarbeidet. Sosialsekretæren vil utføre oppdraget i samråd med de tilsynsførere som er oppnevnt for barna, og også i samråd med Rælingen og Nittedal barnevernsnemnder. Av utskrift av møtebok for Rælingen barnevernsnemnd for 24. oktober d.å. vil det forøvrig ses at nemnda har vedtatt å overføre omsorgen for barna til Nittedal barnevernsnemnd. En holder det for sannsynlig at Nittedal barnevernsnemnd vil være enig i en slik overføring.

Etter de opplysninger som foreligger, har hverken fylkesmannen eller departementet funnet å kunne underkjenne barnevernsnemndas vurdering i spørsmålet om barna på det nåværende tidspunkt kan tilbakeføres til foreldrene. En håper at det vil vise seg mulig å få i stand varig og god kontakt mellom barna og mellom dem og foreldrene, idet en mener at slik kontakt må være en av forutsetningene for at spørsmålet om en tilbakeføring av barna kan tas opp på ny.»

Jeg uttalte i brev til foreldrene blant annet:

«— — — Etter lov om barnevern § 48 skal nemndomsorgen oppheves «når det ikke lenger er tilstrekkelig grunn for åtgjerdelsen». Avgjørende vil her være forholdene på det tidspunkt da spørsmålet om opphevelse behandles. Selv om de forhold som opprinnelig ga grunn til at barnevernsnemnda overtok omsorgen ikke lenger er til stede, er ikke dette tilstrekkelig, hvis omstendigheter som senere er inntrådt tilsier at opphevelse likevel ikke bør foretas. Her vil det måtte overveies hvilken virkning det vil ha for barna om de nå blir flyttet tilbake til foreldrene.

Det som er avgjørende er derfor om forholdene nå gjør det mulig å la barna komme tilbake til foreldrene. De tidligere vedtak i nemnda er det under disse omstendigheter ikke grunn til å gå inn på. — — —

Det er i saken nøye gjort rede for de undersøkelser som har vært foretatt, og departementet opplyser at de har fått ubegrenset adgang til å fremholde foreldrenes syn på saken også i personlige konferanser. Jeg kan ikke finne at det kan reises innvendinger mot den måte saken er behandlet på.

Avgjørelsen i en sak som denne beror på en vurdering som er særlig vanskelig, fordi det ikke bare er hensynet til foreldrene, men i første rekke hensynet til barna som må tillegges vekt. Selv om foreldrene må føle det dypt tragisk at de ikke har fått barna tilbake, er det etter min mening ikke grunnlag for å kritisere at departementet ikke har funnet det forsvarlig å sette til side barnevernsnemndas og fylkesmannens vurdering i saken.

Etter det som er opplyst, har De ikke kunnet besøke Deres datter — — — og heller ikke hatt noen forbindelse med henne siden hun i mai 1958 ble anbrakt hos sine nåværende fosterforeldre. Hun var på dette tidspunkt ikke fullt 8 år gammel. Jeg forstår det videre slik at De heller ikke har hatt anledning til å opprettholde noen forbindelse med Deres sønn — — — som var 1½ år da barnevernsnemnda i oktober 1958 overtok foreldremyndigheten.

Som det vil sees av departementets brev, — — —, har departementet arbeidet med å finne frem til en tilfredsstillende ordning, slik at det kan bli etablert kontakt mellom foreldrene og barna. Såvidt jeg forstår, har den sosialarbeider som er nevnt i brevet, begynt å arbeide med dette.

Etter min mening er det avgjørende viktig for den videre utvikling i denne sak at det fra alle sider blir gjort det som kan gjøres for at det kan komme i stand en best mulig kontakt mellom foreldrene og barna.»

48.

Ansiennitetsberegning for drosjesjåfører som grunnlag for tildeling av drosjebevilling.

(Jnr. 389/63).

Drosjesjåfører A. klaget over at han i konkurranse med andre søkere om ledig drosjebevilling ikke hadde fått medregnet i sin ansiennitet som drosjesjåfører et tidsrom da han på grunn av sykdom hadde vært fraværende fra yrket.

A. hadde begynt som drosjesjåfør den 1. februar 1957, men gikk på grunn av en rygg-lidelse over i annet yrke fra 29. mars 1958. På grunn av to arbeidsulykker i hans nye yrke, begynte han som drosjesjåfør igjen den 23. november 1960 og har senere fortsatt med det. Samferdselsdepartementet behandlet saken som ankesak og fant ikke å kunne godskrive ham ansiennitet for tiden 29. mars 1958—23. november 1960. Dette mente han var feilaktig etter gjeldende regler.

Samferdselsdepartementet har opplyst at fravær som skyldes sykdom, etter departementets vanlige praksis ikke trekkes fra ved beregning av ansiennitet for drosjesjåfører. Departementet fant imidlertid ikke at hovedregelen kunne anvendes uten hensyn til sykefraværets varighet sett i forhold til den tid vedkommende faktisk hadde kjørt som drosjesjåfør. Departementet hadde godtatt A.s fravær fra yrket som sykefravær, men fant at fraværets lengde sett i forhold til den tid A. hadde kjørt tidligere, ikke gjorde det rimelig å anvende hovedregelen i hans tilfelle.

Jeg antok at de retningslinjer som var lagt til grunn i praksis ikke kunne forstås slik at sykefravær ubetinget skulle godskrives ved ansiennitetsberegningen, uten hensyn til de konkrete omstendigheter som forelå. Den tid A. hadde vært fraværende fra yrket var mer enn dobbelt så lang som hans tid som drosjesjåfør forut for 29. mars 1958. Selv om fraværet i og for seg var godtatt som sykefravær, forelå også det særegne forhold at A. hadde ment å oppgi sjåføryrket da han forlot det i 1958, og at det var senere inntrådte omstendigheter i hans nye arbeid som medførte at han gikk tilbake.

Slik forholdet lå an fant jeg ikke å kunne kritisere departementets avgjørelse.

Siden praksis i disse saker ikke bygger på skriftlige retningslinjer, har jeg med foranledning i denne og andre saker overfor Samferdselsdepartementet reist spørsmål om det ikke er behov for skrevne regler om beregning av kjøreansiennitet som skal danne grunnlag for tildeling av kjørebewillinger.

I sitt svarbrev har departementet blant annet anført:

«Som kjent ventes den gjeldende samferdselslov å bli avløst av en ny lov i løpet av våren. Når så er skjedd, vil det bli nødvendig å utarbeide helt nye bestemmelser om løyveordninger. Utformingen av disse bestemmelser vil avhenge av det innhold Stortinget gir den nye loven. Såfremt løyvetildelingen fortsatt vil være vesentlig avhengig av søkerens ansiennitet vil Samferdselsdepartementet overveie å innarbeide retningslinjer for ansiennitetens beregning i det øvrige regelverk.»

49.

Klage over ansettelse.

(Jnr. 1108/63).

En tjenestemannsorganisasjon klaget over at A. var tilsatt i stilling som stedfortreder for sjefen for administrasjonsavdelingen i et postdistrikt (soussjefstilling). Klagen som var tiltrådt av en av søkerne, gjaldt saksbehandlingen og avgjørelsen.

Administrasjonsavdelingen ble opprettet fra 1. november 1962 og sjef for avdelingen ansatt fra 1. januar 1963. Blandt stillingene var også en stilling som stedfortreder for sjefen, og i denne stedfortrederstillingen vikarierte A. fra 1. november 1962 til han ble fast ansatt fra 1. november 1963. Innvendingene i klagen gikk først og fremst ut på at ansettelsesaken ikke var behandlet raskt nok. A. hadde av den grunn fått et langvarig vikariat i stillingen, og dette hadde gitt ham et fortrinn som klageren, antok hadde vært avgjørende. Klageren mente at flere andre søkere etter praksis og kvalifikasjoner burde ha gått foran A., som var yngste søker. Det ble vist til at Ansettelsesrådet fant at B. burde ansettes.

Poststyret har på anmodning satt opp en datoliste som viser tidspunktet for de forskjellige trinn i saksbehandlingen, — fra kunngjøringen til ansettelsen. Etter denne oversikt ble stillingen kunngjort 27. april 1963 med søknadsfrist til 20. mai s.å. Innstillingsmyndigheten innstilte A. og saken ble sendt distriktssjefen 6. juni og derfra med uttalelse til Poststyret 7. juni. Den 22. juni ble saken behandlet i Ansettelsesrådet, som med 4 mot 1 stemme fant at B. burde ansettes. B. var imidlertid ikke med på innstillingen og etter tjenestemannslovens § 2,3 måtte saken da forelegges for innstillingsmyndigheten på ny. Dette ble gjort den 28. s.m. Innstillingsmyndigheten fastholdt sitt tidligere standpunkt og saken ble ekspedert til distriktssjefen den 13. juli, og med hans uttalelse videre til Poststyret den 19. s.m. Den 14. august ble saken på ny behandlet av Ansettelsesrådet, som med 3 mot 2 stemmer fastholdt at B. burde ansettes. Et av medlemmene hadde ved første gangs behandling vært representert ved varmann og tok et annet standpunkt enn varmannen hadde gjort. I henhold til tjenestemannsloven § 2, pkt. 3, og postreglementets kap. I, tillegg 7, § 4, måtte saken etter dette avgjøres av Samferdselsdepartementet. Alle medlemmer av Ansettelsesrådet fant å burde grunnngi sin stemmegivning før saken ble forelagt for departementet. Den ble derfor først sendt 19. september og den 3. oktober traff Samferdselsdepartementet sin avgjørelse.

Poststyret har blant annet vist til at hverken innstillingsmyndigheten, distriktssjefen eller noe medlem av Ansettelsesrådet endret standpunkt under behandlingen av saken. Den tid behandlingen tok, hadde således vært uten betydning for deres standpunkt i ansettelses-spørsmålet.

Samferdselsdepartementet anførte at det ut fra hensynet til de særlige kvalifikasjoner og egenskaper som kreves i stillingen, hadde funnet å måtte følge innstillingsmyndigheten. På grunn av spesielle forhold hadde behandlingen tatt noe lenger tid enn vanlig, men det kunne ikke ses at dette hadde hatt noen innflytelse på sakens utfall.

Jeg uttalte om saksbehandlingen at det at en søker vikarierer i den ledige stilling, er et forhold som gjør det ønskelig at saken blir behandlet og avgjort så raskt som det lar seg gjøre. Etter de opplysninger som forelå kunne jeg imidlertid ikke finne at det var noe vesentlig å si på den tid behandlingen av den foreliggende sak hadde tatt. Etter tjenestemannslovens § 2,3, måtte saken forelegges for innstillingsmyndigheten på ny og til slutt sendes Samferdselsdepartementet, noe som nødvendigvis måtte ta noen tid. Det var for øvrig i saken ikke holdepunkt for å anta at behandlingstiden hadde hatt betydning for utfallet.

Forsåvidt avgjørelsen angikk, pekte jeg på at spørsmålet om valg mellom søkere beror på en vurdering hvor mange faktorer må veies. Det var her gjennomført en ny administrasjonsordning og meningene om hvilke kvalifikasjoner og egenskaper stillingen først og fremst krevde, kunne være delte. Vurderingen av de enkelte søkeres kvalifikasjoner og forutsetninger for oppgaven kunne også være forskjellig. Etter min mening var det ikke grunnlag for å kritisere det skjønn som lå til grunn for avgjørelsen.

50.

Refselse for samme forhold, ilagt både av Arbeidshusets direktør og senere av Fængselsstyret. Spørsmål om koordinering av refselsesmyndighet og formen for underretning om refselsesbeslutning.

(Jnr. 1197/63).

En innsatt i arbeidsanstalt — A. —, klaget over at Fængselsstyret hadde ilagt ham en refselse på 14 dagers frihetsberøvelse utover anbringelsestiden, vel to måneder etter at han hadde utholdt refselse på isolering i 30 dager, ilagt av direktøren for anstalten for det samme forhold.

Fængselsstyrets beslutning skulle etter hans mening i tilfelle ha vært truffet og forelagt

ham før han var ferdig med den refselse direktøren hadde ilagt ham. Han besvaret seg også over at han ikke hadde fått avskrift av Fængselsstyrets beslutning, men bare en meddelelse fra direktøren om hva den gikk ut på.

Grunnlaget for de to refselser var at A. ved tilbakekomst etter permisjon 18. august 1963 hadde smuglet inn i anstalten medikamenter i tablettform. Tablettene delte han med en annen innsatt og begge ble synlig påvirket. Ved direktørens beslutning 14. september, truffet i medhold av fængselslovens § 26 nr. 4, ble A. refset ved innsetting i enerom for en tid av 30 dager, med tap av begunstigelser og utelukkelse fra fritidsarrangementer. Direktøren innberettet straks refselsen til Fængselsstyret.

I brev til direktøren av 26. oktober s.å. uttalte Fængselsstyret blant annet:

«Innsmugling av medikamenter i anstalten er en så alvorlig forseelse at det også bør reageres med frihetsberøvelse etter fængselslovens § 26 nr. 5, dersom ikke særlige grunner taler i mot det. En ber anstalten behandle dette spørsmål og gi sin innstilling til Fængselsstyret snarest.»

I svarbrev av 6. november 1963 opplyste direktøren at spørsmålet om frihetsberøvelse hadde vært vurdert i forbindelse med refselsesbeslutningen som ble truffet av direktøren den 14. september 1963. Rådet hadde nå behandlet saken på ny og uttalte at det ikke fant grunn til å tilrå at det ble reagert med frihetsberøvelse. Begrunnelsen var at domfelte i tillegg til den straffen han nå utholdt, også var idømt sikring, og man måtte regne med at dette vil bli i lukket anstalt. Direktøren for arbeidshuset var enig i dette.

Fængselsstyret besluttet deretter den 22. november 1963 at domfelte i tillegg til den refselse han var ilagt av direktøren skulle refses med frihetsberøvelse i 14 dager som ikke regnes med i anbringelsestiden, jfr. fængselslovens § 26, nr. 5.

I anledning av klagen uttalte Fængselsstyret blant annet:

«Ved vurderingen av refsesspørsmålet la Fængselsstyret vekt på at innsmugling av medikamenter etter permisjon er et meget grovt tillitsbrudd som det må reageres meget strengt i mot. En har erfaring for at innsmugling av medikamenter kan føre til alvorlige brudd på orden og sikkerhet i en anstalt. Selv om domfelte etter straffetidens utløp måtte bli undergitt sikring i lukket anstalt, fant en at reaksjonen mot forseelsen klart markeres ved en beslutning om særskilt frihetsberøvelse, etter fængselslovens § 26, nr. 5.

Da Fængselsstyret traff sin beslutning 22. november 1963, var en oppmerksom på at det

dessverre var gått lang tid siden forseelsen ble begått. En tok hensyn til dette ved fastsettingen av frihetsberøvelsens lengde.»

På spørsmål fra meg blant annet om praksis ved kombinasjon av refselsler etter fengselslovens § 26, pkt. 4 og 5, ilagt henholdsvis av anstaltens direktør og Fengselsstyret, svarte Fengselsstyret:

«Etter den praksis som følges i disse saker, ville fullbyrdelsen av den refselse som var besluttet av arbeidshusets direktør (innsetting i enrom i 30 dager), ikke blitt avbrutt, i tilfelle av at spørsmålet om refselse etter fengselslovens § 26 nr. 5, var blitt tatt opp ennå mens isoleringen pågikk.

Det forekommer ikke sjelden at en innsatt for samme forhold blir refset med innsetting i enrom — etter beslutning av bestyreren —, og med frihetsberøvelse — etter beslutning av Fengselsstyret.

For ordens skyld gjør en oppmerksom på at refselse i form av frihetsberøvelse ikke medfører at frihetsberøvelsen skal utholdes i enrom. Refselsen innebærer i praksis at løslatingstidspunktet blir utskutt.

Departementet vil sørge for at det ved meddelelse av refselse samtidig blir gjort kjent for den innsatte hvilken klagerett han har, og at det er Fengselsstyret som treffer beslutning om refselse i form av frihetsberøvelse som ikke regnes med i anbringelsestiden. Departementet vil dessuten ta skritt til å få gjennomført en slik ordning at disse saker alltid blir behandlet hurtigst mulig.»

Jeg anførte at det hører under Fengselsstyret å treffe beslutning om særskilt frihetsberøvelse etter fengselslovens § 26, nr. 5, og at Fengselsstyret etter loven har adgang til å treffe beslutning i henhold til nr. 5, selv om direktøren har ilagt refselse for det samme forhold og denne refselse er utholdt.

At det gikk så lang tid før Fengselsstyrets beslutning ble truffet, skyldtes for en del at saken på ny var blitt forelagt for anstalten og rådet. Jeg fant forsinkelsen beklagelig, ikke minst fordi den naturlig måtte styrke forhåpningene hos den innsatte om at forholdet var oppgjort med den refselse han hadde utholdt. Etter Fengselsstyrets opplysninger syntes imidlertid forholdet ikke å ha hatt noen reell betydning ellers. Ved utmålingen av frihetsberøvelsens varighet hadde Fengselsstyret tatt hensyn til den lange tid som var gått.

Ved direktørens brev av 27. november 1963 ble den innsatte underrettet om den frihetsberøvelse Fengselsstyret hadde ilagt ham. Hensett til at det her gjaldt en beslutning av alvorlig karakter, ville det etter min mening vært riktigst at den innsatte hadde fått gjensvar av Fengselsstyrets brev om beslutningen, og ikke bare en meddelelse fra direktøren om hva den gikk ut på.

Med foranledning i denne sak har jeg tatt opp med Fengselsstyret spørsmålet om det kan anses gjennomført en tilfredsstillende koordinering når det gjelder utøvelsen av refselsesmyndighet etter fengselslovens § 26 nr. 4 og nr. 5. Jeg anførte om dette:

«Når direktøren utmåler en refselse med sikte på at den skal være en passende reaksjon for forgælsen, ligger det nær å anta at utmålingen kunne blitt en annen om han hadde forutsett at Fengselsstyret i tillegg til refselsen etter nr. 4 ville ilagge refselse etter nr. 5. Selv om Fengselsstyret ved sin beslutning tar hensyn til den refselse som direktøren har ilagt, kan det vel neppe utelukkes at forholdet med kompetansefordelingen i enkelte tilfelle kan få reell innvirkning på innholdet av beslutningene, i og med at den første refselse straks blir gjennomført, jfr. fengselslovens § 24. Av hensyn til formålet med refselsler, er det vel også nødvendig at de iverksettes uten opphold.»

Etter min mening er det viktig at Fengselsstyret, som anført i brevet av 16. januar d.å., blant annet vil ta skritt til å få gjennomført en slik ordning at disse saker alltid blir behandlet hurtigst mulig. Likevel er det vel ikke til å unngå at det vil kunne forekomme tilfelle hvor det treffes beslutning om frihetsberøvelse i henhold til § 26, pkt. 5, etter at refselse for det samme forhold i henhold til pkt. 4 er utstått. Jeg har funnet å burde henlede oppmerksomheten på dette forhold og ber overveiet om det kan foretas noe mer for å få gjennomført en koordinering på dette område og søke unngått at skadevirkninger oppstår.»

Videre har jeg bedt overveiet om det ikke bør bestemmes at innsatte som ilegges refselse alltid skal få avskrift av selve beslutningen og ikke bare en meddelelse i annen hånd om hva den går ut på.

51.0

Klage over at krigstidsrekvisisjon av lokaler fortsatt blir opprettholdt.

(Jnr. 1125/63).

En næringsorganisasjon klaget over at en håndverksbedrift, — A. — som var fratatt to rom ved tysk rekvisisjon i 1941, ennå ikke hadde fått sine lokaler tilbake, etter krigen var lokalene først overtatt av kommunen og senere av staten, fremdeles ved rekvisisjon.

I klagen var blant annet anført:

«Lokalene tilhører ikke Staten; den bør enten gi dem fra seg eller skaffe erstatningslokaler. Besiddelsen er en følge av okkupasjonen og så langt råd er bør disse virkninger fjernes. 18 år etter krigens slutt kan det ikke være naturlig hverken rettslig eller moralsk å påberope seg et nødsforhold — at Staten må ha lokaler. Forholdet er vel at vi ikke har noe rettssubjekt som er bedre i stand til

å bygge enn nettopp Staten med dens resurser når det gjelder kapital og administrasjon. I alle tilfelle finner vi at hensiktsmessighetsbetraktninger bør stå tilbake for den enkle kjensgjerning at nevnte lokaler tilhører A.»

Statens Bygge- og Eiendomsdirektorat anførte blant annet:

«Ved frigjøringen i 1945 ble en rekke kontorlokaler ledige etter okkupasjonsmakten.

De lovlige norske statsmyndigheter tok disse i besittelse.

Den rettslige hjemmel for rekvisisjon ved tvang forelå i provisorisk anordning senere avløst av en endring i lov nr. 4 av 29. juli 1918 om avståelse av grunn og bygninger til offentlige kontorlokaler og rettslokaler, jfr. nå lov av 23. oktober 1959 om oreigning av fast eiendom § 2 p. 23.

Det har forekommet tilfelle av ordinære leieforhold for staten hvor disse er blitt fornyet under henseende til statens adgang til rekvisisjon. Derimot har det etter frigjøringen ikke forekommet noe tilfelle hvor staten har tvunget noen privat person eller firma til fraflytting fra lokaler som de hadde besittelsen av, idet staten som nevnt har flyttet inn i faktisk ledige lokaler.

Dette forhindrer ikke at private i flere tilfelle har hevdet at de overfor gårdeieren ville hatt rett til å få sine leieforhold gjenopptatt så fremt de ikke var blitt beslaglagt av staten. Det er også blitt utbetalt flere til dels betydelige erstatningsbeløp til rammede private personer, institusjoner eller selskap.

Staten har søkt å avvikle rekvisisjonene ved nybygg, kjøp av eiendommer og ved leieboerinnskott i kontorbygg oppført av private.

For tiden har staten rekvirert anslagsvis 25000 m² brutto golvmeter kontorlokaler i Oslo.»

I tilknytning til dette har Direktoratet gjort rede for frigelser som er foretatt i den senere tid og gitt en oversikt over hvor stort areal som kan frigis når nybygg som nå er under oppføring, blir ferdige. Direktoratet uttalte at det ikke er noen mulighet for øyeblikkelig frigivelse av A.s rom, men at det er enig i at A. bør komme i betraktning i første rekke, når det blir aktuelt å frigi lokaler i den gård hvor bedriftens lokaler er. Direktoratet tilføyet at det «er villig til å forhandle hvis A. hevder og kan legitimere å ha lidt økonomisk tap som står i adekvat årsaksforhold til statens beslagleggelse og bruk av de to rom —».

Jeg uttalte at det var grunn til å beklage sterkt at rekvisisjoner fra krigstiden fremdeles må opprettholdes, men at jeg som situasjonen var, ikke kunne konstatere at dette skyldes feil eller forsømmelse fra departementets eller Direktoratets side. Det var ikke grunnlag for å kritisere at Direktoratet ikke hadde frigitt A.s lokaler.

52.

Spørsmålet om utbetaling av akkordavsavn under sykefravær etter skade i tjenesten (tariffbestemmelse).

(Jnr. 703/63).

En organisasjon klaget over at A., som hadde pådratt seg ribbensbrudd under arbeid i et av Statsbanenes verksteder, ikke fikk utbetalt akkordavsavn i henhold til pkt. 2 b i de spesielle bestemmelser om akkordarbeid i Statsbanenes verksteder for rullende materiell. Foreningen anførte at Norges Statsbaner i slike saker bygget på Rikstrygdeverkets avgjørelse av om det i det konkrete tilfelle forelå en «bedriftsulykke» i industritrygdlovens mening, i stedet for å vurdere om det i tariffavtalens forstand forelå «skade i tjenesten». Tilfellet var meldt til Rikstrygdeverket, som hadde avgjort at det ikke forelå noen bedriftsulykke. Avgjørelsen ble anket, men anken forkastet av ankenemnda for yrkesskadetrygden. Hovedstyret for Norges Statsbaner avslo deretter søknad om akkordavsavn.

Da saken ble forelagt for Norges Statsbaner, ba jeg bl.a. opplyst om Norges Statsbaner tolket tariffavtalens «skade i tjenesten» som ensbetydende med «bedriftsulykke» etter lov om industriarbeidertrygd § 10 pkt. 1. Videre ba jeg opplyst om det var så at Norges Statsbaner betrakter Rikstrygdeverkets standpunkt som en endelig avgjørelse også av spørsmålet om skaden er voldt «i tjenesten», ikke bare som en sakkyndig uttalelse til Statsbanene. M.a.o. om Norges Statsbaner selv unnlot å vurdere dette spørsmål, når Rikstrygdeverket hadde tatt standpunkt til det, og konsekvent la Rikstrygdeverkets resultat til grunn.

Norges Statsbaner svarte bl.a.:

«Det har ikke tidligere — før rub. sak ble reist — vært behov for å tolke uttrykket «skade i tjenesten» i forbindelse med akkordavtalen. Såvel tjenestemennene som deres organisasjoner har vært innforstått med den praksis som nå i mange år har vært fulgt, nemlig at RTV's eller Ankenemndas avgjørelser av om det foreligger «bedriftsulykke» i ulykkestrygdlovens forstand, har vært lagt til grunn for utbetaling av akkordfortjeneste under sykefravær.

Rent formelt er RTV i saker som gjelder skader eller ulykker i tjenesten kun å anse som konsulent for NSB og dets uttalelser er å betrakte som sakkyndige uttalelser. RTV's uttalelser er derfor ikke å anse som bindende for Statsbanene, men av praktiske grunner og fordi RTV representerer en nøytral instans i disse saker, har dets uttalelser av de lokale administrasjoner som behandler løpende skadesaker vært lagt til grunn også for utbetaling av akkordfortjeneste under sykefravær. Men formålet med foreleggene for RTV av skade-

saker har i første rekke vært å få fastslått om det foreligger erstatningsbetingende «bedriftsulykke» og få fastsatt invaliditetsgraden.

Rent språklig sett må man anta at uttrykket «skade i tjenesten» ikke uten videre er synonymt med begrepet «bedriftsulykke» og at det ellers ikke er ensbetydende med begrepet «bedriftsulykke» slik dette gjennom praksis er utviklet og fastlagt i henhold til industriarbeidertrygdloven. Det er imidlertid Hovedstyrets oppfatning at akkordavtalens uttrykk «skade i tjenesten» ved den fast innarbeidede og uimotsagte praksis som har vært fulgt gjennom alle år, har fått samme innhold som begrepet «bedriftsulykke» i industriarbeidertrygdloven.

Norsk Jernbaneforbund hadde på et tidligere tidspunkt understreket spørsmålet's prinsipielle karakter, og saken ble derfor forelagt for forbundet med spørsmål om det var på tale å bringe forholdet inn for Arbeidsretten. Forbundet anførte om dette:

«Forbundet har påny tatt den aktuelle sak opp til overveielse. På grunnlag av den praksis som hittil har blitt fulgt forsåvidt gjelder slike forhold som i A.s tilfelle, har ikke forbundet funnet grunnlag for å bringe saken inn for Arbeidsretten. En er av den oppfatning at forholdet i tilfelle bør søkes regulert gjennom endrede eller utfyllende bestemmelser i tariffavtalen».

Etter det som var opplyst om hvordan tariffavtalens bestemmelse har vært tolket i praksis gjennom lang tid, kunne Hovedstyrets standpunkt ikke kritiseres. Spørsmålet hører under retten, og jeg fant under de foreliggende omstendigheter ikke grunn til å gå nærmere inn på det.

53.

Spørsmål om etterbetaling av ytelser til vanføre for tidsrom som lå forut for søknaden om vanførehjelp.

(Jnr. 619/63).

En sakfører klaget på vegne av A. over at Sosialdepartementet hadde avslått søknad om etterbetaling av vanførehjelp til A.s datter.

Faren hadde i februar 1958 søkt om vanførehjelp til henne og Sosialdepartementet innvilget søknaden med virkning fra 1. s.m. Da det imidlertid var på det rene at hun hadde fylt vilkårene for vanførehjelp helt fra fylte 16 år, d.v.s. fra august 1949, søkte faren i 1962 om å få etterbetalt vanførehjelp for tiden 1949—1958. Det ble anført at hun først i 1958 var blitt oppmerksom på at hun hadde krav på vanførehjelp og derfor ikke hadde søkt tidligere. Søknaden ble avslått av Sosialdepartementet.

A.s sakfører anførte at det måtte antas at meldeplikten etter lov av 19. juni 1936 om vanføre ikke var overholdt og at det var grunnen til at spørsmålet kom opp så sent. Videre ble det pekt på at lov av 16. juli 1936 om hjelp til blinde og vanføre ikke inneholdt noen bestemmelse om foreldelse av krav på vanførestønning, og at lovens uttrykk om at «hjelp i alminnelighet ytes fra søknadsdagen» ikke kunne forstås slik at loven skulle være til hinder for etterbetaling. Det ble videre vist til de sosiale hensyn som har motivert vanføretrygden, og anført at tungtveiende billighetsgrunner måtte tilsi at etterbetaling helt eller delvis ble foretatt.

Sosialdepartementet uttalte blant annet:

«Etter § 12, tredje punktum i den nå opphevede lov om hjelp til blinde og vanføre av 16. juli 1936 skal hjelp i alminnelighet ytes fra søknadsdagen. Søkeren har således under ingen omstendighet rettskrav på etterbetaling av hjelp.»

På spørsmål fra meg blant annet om praksis når det gjaldt etterbetaling, uttalte Sosialdepartementet:

«I brev datert 16. januar d.å. uttaler Rikstrygdeverket:

«Av notatene vedrørende Blinde- og vanførelovens § 12 finner en ikke at det i noe tilfelle er tilstått stønning for et tidsrom forut for søknad. En finner ikke notert, og det kan heller ikke erindres, at spørsmålet om virkningen av manglende kjennskap til loven har vært reist i denne forbindelse.

I barnetrygden og forsørgertrygden for barn praktiseres som hovedregel at søknader om etterbetaling på grunn av manglende kjennskap til loven avslås».

Departementet viser til Rikstrygdeverkets uttalelse. Det anførte har stort sett også gyldighet for den tid disse saker hørte direkte under departementet. Det ville volde et helt uforholdsmessig arbeid å bringe sikkert på det rene om det i noe unntakstilfelle skulle være tilstått stønning for et tidsrom forut for søknadsdagen. Spørsmålet har visstnok aldri vært drøftet på prinsipiell basis.»

Jeg pekte på at etter § 12 i lov av 16. juli 1936 skal hjelp i alminnelighet ytes fra søknadsdagen, og anførte at det fremgår av lovens forarbeider at hensikten med bestemmelsen har vært å sikre søkeren mot tap, dersom sakens behandling skulle ta lang tid, Jfr. Innstilling II fra Sosialkomiteén av 1935 s. 18. Loven inneholder ingen bestemmelse om hjelp for tiden forut for søknadsdagen.

Sentralstyret for vanføreomsorgen har opplyst at man der mottok melding om tilfellet den 20. august 1947, noe som tydet på at det ikke skyldtes manglende melding at saken først kom opp i 1958.

Det var beklagelig at saken først ble tatt opp så sent, men etter det som var opplyst om praksis, kunne jeg ikke kritisere departementets avgjørelse.

A. var oppmerksom på adgangen til å søke om billighetserstatning av statskassen.

54.

Læreres opptjening av lønnsansiennitet under videreutdanning.

(Jnr. 380/63).

Lærer A. klaget over at han ikke har fått medregnet i sin lønnsansiennitet et år han har vært elev ved Statens sløyd- og tegnelærerskole. Han var ansatt som folkeskolelærer i Oslo og hadde søkt om permisjon fra stillingen for å gå på Statens sløyd- og tegnelærerskole. Søknaden ble imidlertid avslått av skolestyret, og A. måtte si opp sin stilling for å kunne skaffe seg tilleggsutdanningen. Grunnen til at året ikke ble medregnet i lønnsansienniteten var utelukkende at han ikke gjennomgikk skolen med permisjon fra lærerstilling. A. henviste til at de fleste av elevene ved sløyd- og tegnelærerskolen har permisjon fra sine stillinger og derfor får året på skolen medregnet i sin lønnsansiennitet. Han fant det urimelig at han skulle komme i en annen stilling fordi skolestyret nektet ham permisjon. A. pekte også på at en kollega av ham hadde fått et år ved denne skolen medregnet i sin lønnsansiennitet, til tross for at han hverken var i lærerstilling eller hadde permisjon fra lærerstilling.

Lønns- og prisdepartementet anførte blant annet:

«Reglene for opptjening av lønnsansiennitet for lærerne i folkeskolen og framhaldsskolen er fastsatt i lærerlønnsregulativets §§ 3 og 4, jfr. St. prp. nr. 124 for 1961—62, side 11. Som det fremgår av § 4 pkt. 5 er det bare når vedkommende er tilstått tjenestefrihet for å utdanne seg videre at utdannelses-tiden kan medregnes i lønnsansienniteten. Dette var også betingelsen etter det regulativ som gjaldt inntil 1. juni 1962, jfr. St. prp. nr. 135 for 1948, side 19 § 4.»

Om permisjonsspørsmålet anførte Kirke- og undervisningsdepartementet:

«En understreker i denne forbindelse at det er skolestyret som er tilsetningsmyndighet for lærere i folkeskolen, og at det følgelig også er skolestyret som avgjør søknader om permisjon. Gir skolestyret permisjon, og det også er spørsmål om å beholde opptjente alderstillegg og tjene opp ansiennitet i permisjonstiden (hvilket det etter gjeldende bestemmelser er anledning til under studiepermisjon) må det innhentes samtykke fra staten, det vil i denne forbindelse si skoledirektøren i

vedkommende distrikt eller Kirke- og undervisningsdepartementet.»

Kirke- og undervisningsdepartementet opplyste at lærer A. tidligere hadde tatt saken opp med formannen i Lærerutdanningsrådet, som hadde henvendt seg til departementet. Om den videre behandling av saken opplyser Kirke- og undervisningsdepartementet:

«Etter å ha innhentet uttalelse fra skoledirektøren i Oslo (— — —), la Kirke- og undervisningsdepartementet saken frem for Lønns- og prisdepartementet. I brevet til Lønns- og prisdepartementet heter det bl.a.:

«På bakgrunn av dette konkrete tilfelle kan man kanskje si at praktiseringen av gjeldende regler gir et uheldig utslag, og det vil neppe kunne sies å være urimelig om det ble gitt dispensasjon i dette tilfelle. — Vi tillater oss å spørre om dette departement kan ha en generell adgang til å gi ansiennitet i slike tilfelle.»

I Lønns- og prisdepartementets svar av 23. august 1962 heter det:

«Lønns- og prisdepartementet er enig i den avgjørelse som er truffet i Kirkedepartementets brev av 8. mars 1962 og finner ikke å kunne samtykke i at det gis noen generell adgang til å godskrive ansiennitet i tilfeller som det omhandlede.»

Lønns- og prisdepartementets avgjørelse ble meddelt skoledirektøren i Oslo i brev av 3. september 1962.»

På min anmodning gjorde Lønns- og prisdepartementet rede for hvilken adgang departementet har til å gi tjenestemenn personlige lønnstillegg. Departementet opplyste samtidig at slike tillegg ikke i noe tilfelle hadde vært gitt som erstatning for at bedret lønnsansiennitet ikke kunne tilstås etter de vanlige ansiennitetsbestemmelser.

Jeg anførte at etter lærerlønnsregulativets §§ 3 og 4 kunne tid som medgår til tilleggsutdannelse bare medregnes i lønnsansienniteten, dersom læreren var tilstått tjenestefrihet. Det var derfor på det rene at A. ikke hadde krav på å få sitt år ved Statens sløyd- og tegnelærerskole medregnet.

I hvilke tilfelle departementet skal benytte sin fullmakt til å gi personlig tillegg, er i høy grad et vurderingsspørsmål, hvor mange hensyn kan komme inn. Av opplysningene fra departementet fremgikk det at det tilfelle A. hadde henvist til, lå annerledes an enn hans. Det var på det rene at den lærer det der gjaldt, ville ha fått permisjon, men at han sa opp sin stilling i forståelse med skolestyret, for å gjøre det lettere for dette å få ansatt et lærer-ektepar ved skolen. Det var derfor saklig begrunnet når departementet hadde behandlet hans tilfelle annerledes enn A.s.

Jeg fant ikke at det var grunnlag for å kritisere departementets avgjørelse.

Derimot har jeg overfor Kirke- og undervisningsdepartementet og Lønns- og prisdepartementet reist spørsmål om de bestemmelser som nå gjelder for læreres opptjening av lønnsansiennitet under videreutdanning for arbeidet i skolen, er rimelige, og anførte blant annet:

«Etter regulativets § 4 nr. 5 er det bare når en tjenestemann er tilstått tjenestefrihet for å utdanne seg videre for arbeidet i skolen, han kan få tiden medregnet i lønnsansienniteten.

Av Kirke- og undervisningsdepartementets brev av 6. mai fremgår det at det er skolestyret som avgjør søknader om permisjon. Hvis det gis permisjon og det også er spørsmål om å beholde opptjente alderstillegg og tjene opp ansiennitet i permisjonstiden, må det innhentes tillatelse fra vedkommende skoledirektør eller Kirke- og undervisningsdepartementet. Jeg forstår det slik at hvis skolestyret avvislar, er avgjørelsen endelig.

Dette medfører at lærernes muligheter for å få tid som medgår til tilleggsutdanning medregnet i sin ansiennitet, er avhengig av den praksis som følges av de enkelte skolestyrer. En kan vel gå ut fra at skolestyrenes praksis langt fra er ensartet, og at behandlingen av lærerne på denne måte kan bli forskjellig.

Det synes ikke uten videre klart at det er rimelig at skolestyrenes standpunkt til søknader om permisjon på denne måten kan være avgjørende for lærernes muligheter for å få tid som medgår til tilleggsutdannelsen, medregnet i sin ansiennitet.

Jeg vil gjerne høre det ærede departementets mening om dette og om en endring i tilfelle bør overveies.»

(Jnr. 875/63).

Spørsmål om vurderingsprinsippene ved likningstakst over jordbrukseiendom med tomteverdi.

(Jnr. 875/63).

Gårdbruker A. hvis eiendom ligger slik til at den har en betydelig tomteverdi, klaget over at antatt salgsverdi var lagt til grunn ved likningstakst over eiendommen. Taksten kom derved til å ligge betydelig over gårdens verdi som jordbrukseiendom.

A.s sak hadde bare vært behandlet av de kommunale likningsmyndigheter, ikke av fylkesskattestyret eller Riksskattestyret. Saken lå for så vidt utenfor kompetanseområdet. Imidlertid hadde det prinsipielle spørsmål om hvordan skattetakstverdien skal fastsettes i tilfeller som dette vært innbragt for Riksskattestyret for så vidt angikk 5 andre gårdbrukere på samme sted. Det standpunkt Riksskattestyret hadde tatt var av de kommunale likningsmyndigheter lagt til grunn også i A.s

tilfelle. Under disse omstendigheter fant jeg å kunne ta klagen under behandling som klage over det standpunkt Riksskattestyret i den nevnte presedenssak hadde tatt til spørsmålet om skattelovens forståelse.

Jeg forsto Riksskattestyret slik at den verdi som etter Riksskattestyrets mening skal legges til grunn i henhold til landskattelovens § 37, a, jfr. § 36, er den sannsynlige salgspris for hele jordbrukseiendommen under ett, og at det da også skal tas hensyn til den innvirkning på salgsverdien som muligheten for tomesalg eller for hel utparsellering antas å ha. Det forhold at antatt omsetningsverdi, vurdert på denne måten, kan komme til å ligge betydelig over gårdens forrentningsverdi som jordbrukseiendom, gjør det etter Riksskattestyrets oppfatning ikke berettiget å fra-vike prinsippet om at verdsettelsen skal bygge på den antatte salgsverdi.

Det gjaldt her et lovtolkningsspørsmål som kunne fremby tvil. Det var under ingen omstendighet grunnlag for å fastslå at Riksskattestyrets forståelse av loven var uriktig. Spørsmålet var av så stor prinsipiell og økonomisk betydning at det naturlig måtte avgjøres av domstolene, dersom skatteyterne ikke ville bøye seg for Riksskattestyrets forståelse av loven. Under disse omstendigheter fant jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet.

(Jnr. 964/63).

Skattefri avvirkning av skog.

(Jnr. 964/63).

A. klaget over at han ikke fikk utnytte bestemmelsene i lov nr. 11 av 12. desember 1952 om skattefri avvirkning av skog, fordi avvirkningen ville komme i strid med skogvernlovens regler.

Ved overgangen fra prosentligning til direkte ligning av skog ble det bestemt at det som var skattelagt som inntekt ved kommuneskatteligningen for 1941/42—1954/55 uten å være avvirket i tidsrommet 1. januar 1940—31. desember 1953, skulle kunne avvirket skattefritt i inntektsårene 1954—63. Skattefri avvirkning kunne bare innrømmes for det som ble avvirket ut over den årlige tilvekst, tillagt det som etter 1. januar 1954 var avvirket mindre enn tilveksten.

A. hadde i samsvar med lovens avsnitt C nr. 4 fått ligningsnemndas avgjørelse for at han kunne avvirke 1200 m³ skattefritt.

Skogoppsynet la imidlertid ned forbud mot en så sterk avvirkning av skogen, og A. var enig i at skogoppsynets avgjørelse var i samsvar med skogvernloven. Grunnen til at han

ikke kunne foreta skattefri avvirkning uten å komme i strid med skogvernlovens regler var, etter hans egen oppfatning, at hans far hadde drevet skogen sterkt. A. mente at han måtte ha krav på å få tilbakebetalt det beløp som var betalt i skatt for de 1200 m³.

Riksskattestyret gjorde rede for overgangsbestemmelsene i loven av 12. desember 1952 og anførte videre bl.a.:

«Når ligningsmyndighetene etter disse bestemmelser har godkjent et kvantum til skattefri avvirkning må skattefriheten utnyttes i perioden 1/1 1954—31/12 1963. Etter lovens avsnitt II C nr. 3 kan skattefri avvirkning for det enkelte år bare innrømmes for det kvantum som blir avvirket utover den lignede tilvekst (eventuelt tillagt det som i tidligere år regnet fra 1/1 1954 er avvirket mindre enn tilveksten).

Det er den sistnevnte bestemmelse som har ført til at avvirkningen i de år den skattefri avvirkning pågikk, måtte være nokså sterk.

I de aller fleste tilfelle vil en slik sterk hogst være forstlig forsvarlig (og ofte ønskelig) i slike skoger det her er tale om. Under avvirkning under prosentligningen skulle normalt føre til et visst overskudd på hogstmodent virke ved prosentligningens slutt.

Det spesielle tilfelle som er forelagt fra X, må karakteriseres som et unntakstilfelle.

Hvis skattyteren skulle avvirke det innvilgede skattefrie kvantum i samsvar med bestemmelsene (jfr. spesielt avsnitt II C nr. 3 har skogoppsynet funnet at hogsten ville bli alt for sterk i relasjon til skogvernloven og har derfor nedlagt forbud mot slik hogst. Når forholdene i dette tilfelle ligger slik an at skattyteren av hensyn til skogvernlovens regler nektes å avvirke så meget at han kan utnytte skattefriheten, synes dette å ha sammenheng med en sterk avvirkning tidligere. Denne sterke avvirkning er etter det opplyste foretatt av skatteyrerens far, jfr. opplysningene i skatteyrers brev av 12. oktober 1963 til Dem. Forholdet antas da også å være at om man ser på beskatningen av skogen både under farens og sønnens eiertid, vil det neppe være skattlagt større kvantum enn det som er avvirket.

Landbruksdepartementet har forelagt spørsmålet om hvordan det skal forholdes når skogvernloven på denne måten kommer i konflikt med skatteloven. Finansdepartementet har i brev av 7. februar 1955 uttalt:

««Dette departement er enig i at reglene om skattefri avvirkning (lov av 12. desember 1952 nr. 11) ikke kan påberopes i den utstrekning avvirkningen ville komme i strid med skogvernlovens forskrifter.»»

Skattedirektøren skal videre bemerke at det ved beregning av skattefritt kvantum ikke ble tatt hensyn til eierskifte, jfr. overgangsbestemmelsenes avsnitt II C nr. 6. Det var skogens eier pr. 1/1 1954 som kunne fremsette krav om skattefri avvirkning etter bestemmelsenes avsnitt II C nr. 1. De tidligere eiers disposisjoner har derfor i mange tilfelle fått betydning ved ansettelsen av det skattefrie kvantum».

Jeg uttalte at jeg ikke kunne finne at loven av 12. desember 1952 var uriktig anvendt, eller at Riksskattestyret hadde adgang til å dispensere fra lovens bestemmelser. Spørsmål om nedsettelse av skatten på billighetsgrunnlag måtte i tilfelle sendes til Finans- og tolldepartementet. Jeg pekte i denne forbindelse på opplysningene om den tidligere overavvirkning, et forhold som kunne ha betydning for spørsmålet om det i det hele tatt var skattlagt et større kvantum enn det som var avvirket.

57.

Klage over at politiet i forelegg hadde inndratt ulovlig overpris for en tomt til fordel for statskassen i stedet for å bestemme at beløpet skulle betales tilbake til kjøper.

(Jnr. 729/63).

A. hadde kjøpt en tomt av B. og betalt kr. 7500,— for den, uten at pristakst var holdt. Da Statens pristilsyn fikk kjennskap til forholdet, ble det holdt takst, og lovlig pris satt til kr. 6500,—. Forholdet ble anmeldt til politiet, og merprisen — kr. 1000,— ble ved forelegg som selgeren vedtok, inndratt til fordel for statskassen.

Kjøperen klaget over at merprisen ikke var inndratt til fordel for ham. Han hadde krevd dette overfor politiet og fremholdt at han ikke hadde vært klar over at pristakst skulle ha vært holdt. Han hadde funnet den avtalte pris rimelig og mente at det som var betalt for mye, måtte bli refundert ham.

Etter å ha gjennomgått etterforskningsdokumentene forela jeg klagen for politikammeret. Jeg pekte på at A. i sin forklaring til politiet hadde forlangt overprisen tilbakebetalt og begrunnet dette nærmere. Jeg kunne ikke av dokumentene se om politiet hadde overveiet å innta i forelegget bestemmelse om at merprisen skulle betales tilbake til A. i medhold av prislovens § 59, første ledd, jfr. § 56, fjerde ledd, 1. pkt., og ba om nærmere uttalelse.

Vedkommende politifullmektig svarte at han nå ikke husket noe om saken, men at han ikke kunne «utelukke den mulighet at jeg, da jeg utferdiget forelegget, ikke har vært oppmerksom på bestemmelsen i prislovens § 59, første ledd, slik at spørsmålet om tilbakebetaling av overprisen til A. ikke har vært overveiet i det hele tatt».

Jeg forela deretter saken for Riksadvokaten og viste til politifullmektigens uttalelse om at man ikke kunne se bort fra at det kunne være gjort en feil av politiet. Etter underhåndsundersøkelser som var foretatt om praksis med hensyn til tilbakebetaling av

overpris, måtte det antas at vilkårene for tilbakebetaling til klageren var til stede i det foreliggende tilfelle. Jeg reiste spørsmålet om det var grunnlag for å endre foreleggets bestemmelse om inndragning, slik at beløpet ble betalt tilbake til kjøperen i henhold til prislovens § 59, jfr. § 56, fjerde ledd, jfr. lov av 9. juli 1948 nr. 3 § 15.

Riksadvokaten meddelte senere at det i nytt forelegg, som selgeren hadde vedtatt, var bestemt at beløpet skulle inndras til fordel for A.

Saken foranlediget etter omstendighetene ikke ytterligere bemerkninger fra meg.

58.

Klage over avslag på søknad om uføretrygd, hjelpestønad og grunnstønad.

(Jnr. 546/63).

A. klaget over at Sosialdepartementet hadde avslått hans søknad om uføretrygd, hjelpestønad og grunnstønad.

Han led av sukkersyke og anførte at han ikke kunne ta vegarbeid fordi han var avhengig av diett og måtte ha hjelp og tilsyn når han fikk insulinsjokk. Videre anførte han at han måtte ha rett til grunnstønad fordi sukkersyken medførte ekstra utgifter av betydning. Klageren hadde i 1959 en inntekt på kr. 4 600,—. Han hadde et småbruk på ca 40 da. med 10 da. dyrket jord.

Klagen ble forelagt Sosialdepartementet, som blant annet uttalte:

«Departementet fant under behandlingen av anken at appellanten etter det opplyste måtte anses i stand til å yte mer enn en tredjedel av normal arbeidsinnsats i et høvelig yrke, og at han således ikke fylte vilkårene for tilståelse av uførepensjon etter § 4 i lov om uføretrygd.

Heller ikke fant en at han som følge av uførhet kunne antas å ha så store nødvendige ekstrautgifter at han var berettiget til grunnstønad etter samme lovs § 3, pkt. 1.

Appellanten hadde også søkt om hjelpestønad. En fant ikke at han fylte vilkårene for tilståelse av denne ytelse, da han ikke på grunn av uførhet kunne antas å ha behov for særskilt tilsyn og pleie eller hjelp i huset.»

I sakens dokumenter var det i uttalelser fra helsesøster på stedet og trygdekassen bekreftet at klageren hadde ekstrautgifter på grunn av sin sykdom. Jeg forela derfor saken på ny for departementet og pekte på disse uttalelser. Jeg bad opplyst på hvilket grunnlag søknaden om grunnstønad var avslått og bad redegjort for hvilke retningslinjer som ble fulgt i slike saker.

Departementet tok ankesaken opp til ny vurdering forsåvidt spørsmålet om grunn-

stønad angikk, og meddelte senere at det på grunnlag av nye opplysninger fant at klageren fylte vilkårene for grunnstønad på kr. 600,— pr. år. Med hensyn til hvilke retningslinjer som følges, viste departementet til Sosialministerens svar på grunnlagt spørsmål fra representanten Hanna Berg Angell i Stortinget 17. januar 1964. Det heter her:

«Dei meirkostnadene som diabetikarane har til sitt kosthald varierar sterkt alt etter den føreskrivna dietten. I mange lettare tilfelle vil det vera vanskeleg å påvise at det er meirkostnader på grunn av dietten.

Etter dei reglar som no gjeld kan ein diabetikar få dekt meirkostnadene ved grunnstønad etter uføretryglova dersom han fyller vilkåra i § 2 i denne lova, og ved å få ekstra skatteklasse etter reglane i skatte-lova. Vilkåra er i begge tilfelle at dei faktiske utgiftene er såpass store at dei etter vanleg praksis vil gi rett til grunnstønad og skattelette.

På eit tidleg tidspunkt tok departementet opp til nøye vurdering om ein kunne få meir generelle reglar for å yte grunnstønad til diabetikarar, men kom til at det ikkje er faktisk grunnlag for slike generelle reglar. Det må difor til ei individuell vurdering i kvart tilfelle. Det går da for seg på den måten at legen gir melding om dietten. På dette grunnlaget vurderar så fylkesnemnda om det fører til meirkostnader og kor store dei i så fall er.

Er meirkostnadene større enn kr. 500,— kan diabetikaren få grunnstønad på kr. 600,— 900,— eller 1 200,—, alt etter kor store meirkostnadene er. Større grunnstønad enn kr. 600,— blir vanlegvis gitt berre i dei tilfelle der sjukdom fører med seg serlege komplikasjonar.»

Søknaden om grunnstønad var således innvilget, og klagen ga for dette punkts vedkommende ikke foranledning til noe mer fra min side.

Etter de foreliggende opplysninger var det ikke grunnlag for å kritisere at søknaden om uføretrygd og hjelpestønad var avslått. Klageren ble tilrådet å følge departementets anvisning om å søke kontakt med arbeidskon-sulenten.

59.

Klasseføring i trygdekassen og refusjon av medlemspremie til alders- og uføretrygd.

(Jnr. 103/63).

Lenmannsfullmektig A. klaget over klasseføringen i trygdekassen og refusjonsberegning for medlemspremie til alders- og uføretrygd. Han anførte i klagen bl. a.:

«Fra og med oktober 1962 økte premien min med ca. 100 % fra ca. kr. 40,— til ca. kr. 80,—

pr. mnd. Grunnen var at jeg hos min lønnsutbetaler, skattefogden i.h.t. Statens pensjonskassens regler — fortsatt stod i kl. 8 T med refusjon etter 8 T (lønn under kr. 25 000, — se dok. 7) mens jeg i trygdekassen ble flyttet opp i 9. T. (lønn + overtid) utgjør over kr. 25 000, — se dok. 4) uten å få refusjon etter 9 T men fortsatt etter 8 T. Jeg viser ellers til dok. 5.

Hadde min lønn hos skattefogden (ikke overtid medregnet) oversteg kr. 25 000, — ville jeg også der kommet i 9. T med refusjon etter samme og premien ville blitt kr. 42,50. Paradoksalt nok må jeg således opp i lønn for å få mindre premie. Hadde lønn uten overtid f.eks. vært kr. 25 000, — ville jeg kunne tjent f.eks. kr. 5 000, — i overtid og likevel hatt kr. 42,50 i premie, mens jeg nu med under kr. 25 000, — og en beskjeden overtid som i trygdekassen slår ut i over kr. 25 000, — kommer opp i en premie på ca. kr. 80, — pr. måned med andre ord et utslag som for mitt vedkommende helt eliminerer forutsetningen for fordelene ved å være statstjenestemann. Overtiden er tvungen så den må jeg utføre om jeg vil eller ikke.

Jeg tror at mitt og lignende tilfelle som jeg vet har oppstått i et offer for fall mellom stoler som Sosialdepartementet ikke forutså da bestemmelsen som er relativt ny ble laget. Men mine forsøk på å få en rettfærdig ordning strander på at Statens Pensjonskasse og RTV hver holder seg til sine retningslinjer, og der står saken uten utsikt for meg til å få noen ordning.

Jeg kunne ikke se at det var gjort noen feil av trygdekassen ved klasseføringen og av pensjonskassen ved refusjonsberegningen, noe heller ikke klageren gjorde gjeldende.

Med foranledning av klagen tok jeg imidlertid i henhold til instruks § 11, i brev av 30. januar 1963 opp med Sosialdepartementet spørsmålet om gjeldende refusjonsbestemmelser kan enses for rimelige. Etter å ha innhentet uttalelse fra Rikstrygdeverket uttalte departementet i svarbrev av 19. august 1963: «En er på det rene med at den nå gjeldende refusjonsordning ikke virker tilfredsstillende. Spørsmålet om å finne fram til en ordning som kan avløse den nåværende ordning for refusjon av alders- og uføretrygdpremie er derfor tatt opp til nærmere drøftelse».

Klageren ble orientert om det departementet hadde opplyst.

Sosialdepartementet har senere meddelt at spørsmålet om refusjonsordning for betalte trygdepremier behandles av et utvalg som er nedsatt for å utrede spørsmålet om pensjonsforholdene for statens tjenestemenn og arbeidere, og at innstillingen forutsettes avgitt innen 1. juni 1964.

At en bil var feilparkert, ga ikke politiet rett til å avskilte den.

(Jnr. 1148/63)

A. klaget over at politiet, etter å ha tauet hans bil bort fra gaten hvor den var parkert, hadde satt den fra seg ved en avfallsplass og tatt kjennemerkene av den. Dette hadde ført til at vognen ble betraktet som herrøls gods og ribbet for utstyr. Klageren hevdet at han var påført et tap på kr. 2 500, — som han mente politiet måtte være ansvarlig for.

A. hadde lånt bilen til en venn som bodde i X — 12 mil fra A.s poststed. Vennen reiste bort for 14 dager og etterlot bilen parkert i en av X's gater. Politiet fant at bilen var til hinder for ferdslen og henvendte seg flere ganger til A. gjennom lensmannen på hans hjemsted med anmodning om at bilen måtte bli flyttet. A. opplyste at han ikke hadde anledning til å komme til byen og flytte bilen, og ba politiet taue den bort for hans regning. Politiet lot bilen taue bort og plasserte den på en parkeringsplass hvor politiet setter biler som er borttauet. Parkeringsplassen lå ved siden av kommunens avfallstomt. For å sikre seg at eieren henvendte seg til politiet og betalte borttauingsomkostningene, fjernet politiet bilens kjennemerker. A. fikk skriftlig melding om at bilen var avskiltet og satt på plassen for borttauete biler.

Om fjernelsen av bilens kjennemerker anførte politimesteren:

«Eieren må i et slikt tilfelle betale de utgifter politiet har hatt med borttauingen, og for å sikre seg at eieren ikke uten videre fjerner vognen fra det nye sted, er det vanlig praksis at politiet tar vare på skiltene. En har da sikkerhet for at eieren henvender seg til politiet, når han skal hente vognen, og han må da betale de påløpne omkostninger før skiltene blir utlevert. En sådan framgangsmåte antas hjemlet i motorvognlovens § 10, a) idet bileieren vel må sis å ha gjort seg skyldig i «en grovere misferd i trafikken», når han hensetter sin vogn i en beferdet byggate til hinder for trafikken i lengre tid og ikke fjerner vognen trots gjengtagende henstillinger fra politiet».

Vegdirektoratet, som fikk seg forelagt saken uttalte om dette:

«Etter motorvognloven § 10 a kan politimesteren for å hindre fortsatt ulovlig kjøring forby all bruk av en motorvogn og fjerne kjennemerkene for så lang tid som han finner påkrevd, — likevel ikke utover 6 måneder — når eieren, eller noen som stadig bruker vognen med eierens samtykke, har nyttet den blandt annet ved en grovere misferd i trafikken. Så lenge eieren eller brukeren ikke er ilagt straff for kjøringen, kan politi-

mesteren likevel ikke treffe vedtak som nevnt for lengre tidsrom enn tre uker uten rettens samtykke.

Det synes å måtte bero på en uriktig forståelse av § 10 a i motorvognloven når politiet har inndratt kjennemerkene i det foreliggende tilfelle, idet det ikke kan antas å være adgang til å foreta slik inndragning ved vanlige parkeringsforseelser. Man viser for så vidt også til det som går fram av forarbeidene til paragrafen i Ot. prp. nr. 45 for 1956 og i Innst. O. nr. 118 for samme år. Særlig vil ifølge motorvognloven § 35 b kan politiet blandt annet om nødvendig selv fjerne eller ta i forvaring motorvogn som er satt slik at den er til hinder for ferdsele.

Jeg var enig med Vegdirektoratet i at motorvognlovens § 10 a neppe ga hjemmel for å avskilte bilen i et tilfelle som det foreliggende.

Når det gjaldt forståelsen av motorvognlovens § 35 b, anførte jeg at det syntes tvilsomt om politiets adgang til å fjerne eller ta i forvaring en motorvogn som var parkert til hinder for trafikken, også ga det rett til å ta kjennemerkene av bilen. Jeg pekte også på at en bil står alment tilgjengelige uten skilter, av utenforstående etter omstendighetene vil kunne oppfattes derhen at eiendomsretten er oppgitt, og dette kan igjen øke faren for hærverk eller for at deler fjernes.

Politikammeret hadde avslått klagerens krav på erstatning, og i henhold til instruksens § 5, første ledd, henviste jeg ham til i tilfelle å ta dette opp med Justis- og politidepartementet, som bl. a. også måtte vurdere om det var årsakssammenheng mellom avskiltingen og fjernelsen av utstyr fra bilen.

61

Beregning av lønnsansiennitet ved overgang til lærerstilling fra annen statsstilling - forskjellsbehandling.

Lærer A. klaget over at hans tidligere tjeneste som politikonstabel ikke i sin helhet var medregnet i hans lønnsansiennitet som lærer. A. hadde lønnsansiennitet som politikonstabel fra 1. februar 1952. Han tok lærerprøven i 1959 og ble fra 1. juli samme år ansatt som lærer i framhaldsskolen. Ved ansettelsen som lærer fikk han godskrevet lærerpraksis i «mellomåret» 1957/58 og fikk således lønnsansiennitet fra 1. juli 1958. Høsten 1960 søkte A. om å få godskrevet sin tidligere tjeneste som politikonstabel i lønnsansienniteten som lærer. Ved Lønns- og prisdepartementets avgjørelse ble han tilstått et antasipert alderstillegg med virkning fra 1. juli 1960 og fikk dermed lønnsansiennitet fra 1. juli 1956. A.

mente å ha krav på at hans tjeneste som politikonstabel helt ut ble medregnet i lønnsansienniteten og anførte blant annet at hans lønn som lærer ligger noe lavere enn den lønn han ville fått om han hadde fortsatt i politiet. Han viste også til at to andre lærere, B. og C., hadde fått godskrevet tidligere tjeneste som henholdsvis politimann og idrettsoffiser i sin lønnsansiennitet som lærere.

Klagen ble forelagt Lønns- og prisdepartementet og Kirke- og undervisningsdepartementet.

Lønns- og prisdepartementet bemerket:

«I Lønnsregulativet for lærere i folke- og framhaldskolen av 8. desember 1948 med senere endringer, som gjaldt inntil 1. juni 1962, heter det i § 3 pkt. 7:

«Tjenestetid en lærer har hatt før han har fått fullstendig lærerutdanning regnes ikke med i lønnsansienniteten i fullstendig post i folkeskolen. Tjenestetid en lærer, som ansettes i framhalds- eller ungdomsskolen, har hatt før han har fått den utdanning som godkjennes for vedkommende post, regnes ikke med i lønnsansienniteten.

Med virkning fra 1. januar 1958 ble det gjennomført gjennomgående lønnsansiennitet for statstjenestemenn (jfr. St. prp. nr. 73—1958, side 70 og 113), og § 4 i Defalms. lønnsregulativ for offentlige tjenestemenn ble endret i samsvar hermed. I de forhandlinger som gikk forut for dette lønnsoppgjør (pr. 1. januar 1958) ble partene enige om at prinsippet om gjennomgående lønnsansiennitet ikke skulle få direkte anvendelse på lærerpersonalet som har særskilte opprykksordninger, jfr. St. prp. nr. 73—1958, vedlegget s. 17, protokolltilførsel nr. 2.

I samsvar med ovenstående regler har Lønns- og prisdepartementet siden 1. januar 1958 fulgt den praksis at når statstjenestemenn utenfor skolesektoren har tatt lærerprøve eller høyere lærerutdanning og som følge herav har tatt stilling i skolesektoren, er de blitt innordnet på det lønnsstrinn på lærerlønnsstigen som har ligget nærmest over det lønnsstrinn vedkommende stod på da han sluttet i sin tidligere statsstilling. En har dog tatt hensyn til generelle lønnsrevisjoner i form av klasseopprykk som måtte ha funnet sted under utdannelsestiden.

Lærer A. tok lærerprøven i 1959 og ble fra 1. juli s.å. ansatt som framhaldsskolelærer i en 1140 timers post ved S. framhaldsskole.

Etter gjeldende regler fikk han godskrevet lærerpraksis i «mellomåret» 1957/58 i sin lønnsansiennitet og fikk med virkning fra tiltredelelsen lønnsansiennitet fra 1. juli 1958. Dette gav A. avlønning i daværende lønnsklasse 11/0 med nettolønn kr. 13.536,—.

Som politikonstabel hadde A. lønnsansiennitet fra 1. februar 1952. I denne stilling oppebar han pr. 1. 7. 59 (daværende) 1kl. 7 med tre alderstillegg netto kr. 12.878,—.

Høsten 1960 søkte A. om å få godskrevet sin tidligere tjeneste som politikonstabel i sin lønnsansiennitet som lærer. Ved Lønns- og prisdepartementets avgjørelse av 18. april 1961 ble han tilstått ett antasipert alders-

tillegg med virkning fra 1. juli 1960 (d.v.s. lønnsansiennitet fra 1. juli 1956), idet departementet ved avgjørelsen tok hensyn til det pensjonsgivende polititillegg på kr. 900,— som A. tidligere hadde hatt. Derimot ble det i samsvar med fast praksis ikke tatt hensyn til de øvrige særtillegg han hadde oppebåret som politikonstabel, nemlig uniformstillegg og patruljetillegget. A.s lærerlønn fra 1. juli 1960 ble følgelig lønnsklasse 12 med to alderstillegg, d.v.s. netto kr. 16 792,—. Som politikonstabel ville han pr. samme dato hatt kl. 8/4, d.v.s. netto kr. 15 162,— + polititillegget kr. 900,—, tilsammen kr. 16 062,—.

Fra 1. august 1961 søkte A. seg over i realskolen hvor han kommer inn på en ugunstigere lønnsstige, nemlig kl. 11 med to alderstillegg med fortsatt lønnsansiennitet 1. 7. 56. Lønnsnedgangen skyldes at han i sin stilling i framhaldsskolen hadde høyere timetall enn normalposten, som er på 1031—1130 timer. I realskolen er det ukentlige timetall 24 for boklige fag, d.v.s. ca. 960 undervisningstimer årlig.

A. har i senere søknader vist bl.a. til en avgjørelse vedrørende den lønnsansiennitet som hans kollega B. har fått, idet denne ved en inkurie fra fagadministrasjonens side, fikk godskrevet hele sin tidligere praksis fra politiet etter prinsippet om gjennomgående lønnsansiennitet. Denne avgjørelse kan etter Lønns- og prisdepartementets mening ikke gi A. noe krav på en tilsvarende lønnsansiennitetsberegning i strid med den praksis som ellers hadde vært fulgt.

Ved det nye regulativ for lærere i folke- og framhaldsskolen som trådte i kraft fra 1. juni 1962 er departementet i henhold til regulativets § 3 pkt. 4 gitt fullmakt til å godskrive annen tjeneste (enn lærertjeneste) av betydning for skolen i vedkommende lærers lønnsansiennitet, fra det tidspunkt vedkommende har oppnådd godkjent lærerutdanning.

Lønns- og prisdepartementet har i brev av 12. september 1962 til Kirke- og undervisningsdepartementet uttalt at dette departement ikke ville ha noe å merke ved at denne bestemmelse ble anvendt overfor A. såfremt Kirke- og undervisningsdepartementet, har imidlertid i brev hertil av 21. september 1962 uttalt at departementet er av den oppfatning at denne bestemmelse ikke kan benyttes i omhandlede tilfelle idet tjeneste som politikonstabel neppe kan sies å være av noen betydning for skolen. Det kan bemerkes at det enn videre bestemt i det nye lærerlønsregulativs § 3 pkt. 4 at en lærer bare har krav på å få godskrevet 2/3 av sin lærerpraksis før avlagt lærerprøve fra det tidspunkt vedkommende har skaffet seg slik utdanning.

Lønns- og prisdepartementet har således følt seg bundet av de særregler som har gjeldt både etter det gamle og det nye lærerlønsregulativ på dette punkt, idet særregulativets bestemmelser her går foran reglene i det generelle lønsregulativ for offentlige tjenestemenn.

Lønns- og prisdepartementet har hatt flere saker de siste år hvor forholdet har ligget slik an som i lærer A.s tilfelle. Det gjelder bl.a. tjenestemenn med tidligere praksis som befal før de gikk inn på lærerskolen. Alle disse saker har blitt løst på samme måte som det er gjort for A. Et endret standpunkt vedrørende A.s lønnsansiennitet vil således medføre visse konsekvenser.

Lønns- og prisdepartementet har imidlertid — før lærer A.s henvendelse til Stortingets Ombudsmann for Forvaltningen — (i brev av 11. oktober 1962 til Kirke- og undervisningsdepartementet) prinsipielt tatt opp spørsmålet om muligheten av en ny vurdering av den praksis som hittil har vært fulgt i lønnsansiennitetsberegningen for lærere i de ulike skoleslag. Dette for om mulig å komme frem til en bedre samordning på dette felt.

Drøftelsen herom med Kirke- og undervisningsdepartementet er ennå ikke avsluttet, men Lønns- og prisdepartementet vil komme tilbake til nærværende sak dersom en ny vurdering her vil kunne medføre en endring bl. a. av A.s lønnsansiennitet som lærer. Kirke- og undervisningsdepartementet har ført bl. a. følgende argumenter:

«Lønnsansienniteten for lærerne B. og C. er blitt fastsatt i dette departement henholdsvis 15. februar 1960 og 26. august 1960 i samsvar med Kirke- og undervisningsdepartementets rundskriv nr. 11. E 1959.

Dette rundskriv ble sendt ut 24. juli 1959. Den 23. november 1959 tilbakekalte Lønns- og prisdepartementet de reglene som var fastsatt.

B.s og A.s saker er parallelle. Lønnsansiennitetssaken for C. kan imidlertid etter vår oppfatning ikke uten videre sammenliknes med de to andre. Han har i sin lønnsansiennitet fått medregnet den praksis han hadde som idrettsoffiser etterat han hadde fullført statens gymnastikkskole. Denne praksis er mer relevant for en lærer i gymnastikk enn praksis som politikonstabel er for en lærer i boklige fag.

Etter Lønns- og prisdepartementets opplysning om at praksis med hensyn til lønnsansiennitetsberegningen for lærere i de forskjellige skoleslag var tatt opp med Kirke- og undervisningsdepartementet på prinsipiell grunnlag, ble klagesaken, i forståelse med A., inntil videre stillet i bero.

Senere meddelte Lønns- og prisdepartementet at A. etter nye regler som nå var gitt, ville få medregnet i sin lønnsansiennitet den tidligere tjeneste som politikonstabel med virkning fra 1. juli 1963.

A. opprettholdt sin klage forsåvidt angår tiden før 1. juli 1963.

Jeg anførte at bestemmelsen om gjennomgående lønnsansiennitet i lønsregulativet for statens tjenestemenn § 4, ikke får direkte anvendelse på lærerpersonalet, som har særskilte opprykksordninger (jfr. St.prp. nr. 73 for 1958, vedlegget side 17). Regulativet gav derfor ikke A. krav på å få godskrevet sin tjenestetid i politiet ved beregningen av ansienniteten som lærer. Lærerne B. og C. som A. hadde sammenlignet med, hadde etter det opplyste fått sin ansiennitet uriktig fastsatt, idet bestemmelser som ikke lenger var gjeldende, var lagt til grunn. Det berodde derfor på en feil at de hadde fått godskrevet sin tid-

ligere tjenestetid ved ansiennitetsberegningen, og forholdet kunne da ikke gi grunnlag for krav fra A.s side.

Jeg fant ikke å kunne kritisere at Kirke- og undervisningsdepartementet ikke anså A.s tjeneste i politiet for å være av slik betydning for arbeidet i skolen at han kunne godskrives ansiennitet for denne tjenesten etter § 3 nr. 4 i lærerlønnsregulativet av 1962. Jeg pekte i denne forbindelse på at det man her hadde tenkt på, var tjeneste f. eks. i skoleadministrasjonen eller skolekringkasting, eller tjeneste som idrettskonsulent, skolepsykolog, kurator o. l., jfr. innstilling fra lærerregulativkomiteen av 1960, side 11, jfr. side 13. Alt i alt kunne jeg ikke finne at det var i strid med gjeldende regler når A.s søknad om å få godskrevet sin tidligere polititjeneste ved ansiennitetsberegningen ikke var gitt virkning for tiden forut for 1963. Etter den endring som var foretatt i praksis ville det ikke bli noen varig forskjell i ansiennitetsberegningen for A, B og C.

Klage over behandling av ankesak om midlertidig leievognbevilgning.

Overretts sakfører A. klaget på vegne av B. over samferdselsmyndighetenes behandling av en sak om leievognbevilgning for 1962 i saken

B. hadde søkt om en av tre ledige bevilgninger, men hadde fått avslag i samferdselsnemnda. Han anket til Samferdselsdepartementet, men behandlingen av ankesaken i samferdselsnemnda hadde tatt så lang tid at departementet ikke rakk å få saken avgjort for bevilgingsåret var ute. Departementet fant det da ikke nødvendig å ta standpunkt til saken.

Overretts sakfører A. mente at det var grunn til å anta at anken ville ha ført fram om den var blitt realitetsbehandlet. I så fall ville vognen vært registrert som leievogn og vognkilometeravgiften ville blitt kr. 1620,50 lavere. Han mente at dette beløp, med tillegg av ca. kr. 350,- til juridisk bistand, burde refunderes.

Hovedpunktene i saksforholdet var følgende:

B's anke ble inngitt 25. mars 1962 og den 29. s. m. på A. om å få låne saksdokumentene for å gi supplerende begrunnelse. Samferdselskonsulenten sendte dokumentene 14. april til utlån og retur innen 1. mai d. å. Den 24. mai sendte A. dokumentene tilbake og la samtidig ved innlegg i saken. Samferdselsnemnda holdt møte 28. mai, men siden saken var kommet i retur så sent, ble den ikke behandlet på mø-

te. Neste møte ble først holdt 12. november s. å. og nemnda fastholdt da sitt tidligere vedtak. Samferdselskonsulenten har opplyst at det hadde vært berammet møte i mellomtiden, men at dette av spesielle årsaker var utsatt og omberammet flere ganger. Samferdselskonsulenten sendte den 15. november 1962 saken til Samferdselsdepartementet, som i brev av 6. mars 1963 meddelte at det ikke fant det nødvendig å ta standpunkt til ankene, fordi bevilgingsperioden forlengst var omme.

Etter det som forelå var det på det rene at A. hadde oversittet fristen for tilbakesendelse av dokumentene med over tre uker. Siden dokumentene med hans innlegg først kom til Samferdselskonsulenten like før møtet den 28. mai, og etter at dagsorden var oppsatt og innstilling i saken sendt medlemmene i nemnda, kunne det ikke kritiseres at bevilgningssaken ikke kom med. A. måtte derfor selv ta ansvaret for at saken ikke kom opp til behandling på møtet og også for mulig ytterligere forsinkelse som han kunne regne med at fristoverskridelsen kunne medføre.

Derimot kunne jeg ikke finne at det var påregnelige for A. at hans overskridelse av fristen skulle medføre at saken ble liggende inn på et halvt år hos samferdselsnemnda. I Samferdselskonsulentens brev til A. der fristen ble fastsatt, var ikke opplyst at møtet skulle holdes 28. mai og ikke nevnt noe om at det kunne trekke etter seg vesentlige forsinkelser, om fristen ble oversittet. Dersom vanskelighetene med å få holdt møte i nemnda var noe man kunne forutse alt den gang, måtte det ha ligget nær å gjøre oppmerksom på betydningen av at fristen ble overholdt.

Det var ikke opplyst hvilke spesielle årsaker det var som bevirket at det ikke lot seg gjøre å få holdt møte i samferdselsnemnda i tiden mellom 28. mai og 12. november 1962. Siden det her gjaldt kjørebilgning for dette ene året (1962) måtte det være klart at det var av vesentlig betydning å få en hurtig avgjørelse. Hvis forholdene gjorde det vanskelig i tide å få undergitt ankesaken forberedende behandling i samsvar med departementets forskrifter, burde spørsmålet om hvordan disse vanskeligheter skulle løses ha vært tatt opp med Samferdselsdepartementet. Ankeretten er fastsatt i lov og den ankende har krav på å få sin sak fremmet og avgjort. Jeg fant at det måtte kritiseres at de lokale samferdselsmyndigheter først sendte saken til ankeinstansen i midten av november, et tidspunkt som var så sent at ankeretten i realiteten nærmest var gjort illusorisk.

Det måtte beklages at det ikke lyktes å få avgjort ankesaken før årets utløp. Den vesentlige forsinkelse som var oppstått på det lo-

kale plan, gjorde det i seg selv sterkt ønskelig at behandlingen i ankeinstansen kunne gå raskt. Dessuten var dette av reell betydning for B., idet en avgjørelse i hans favør etter det opplyste ville medføre lavere vognkilometeravgift for 1962, et forhold som også A. hadde pekt på overfor departementet i brev av 13. august 1962. I betraktning av at saken kom så sent til departementet og hensett til de foreliggende arbeidsforhold fant jeg likevel ikke at det var tilstrekkelig grunnlag for å kritisere at departementet ikke rakk å få saken fram til realitetsbehandling i 1962.

Når avgjørelsen ikke kunne foreligge i bevilningsåret, 1962, kunne det etter omstendighetene ikke reises vesentlige innvendinger mot at departementet unnlot å ta realitetsstandpunkt i saken. Saken gjaldt året 1962 og en avgjørelse etter årets utgang ville ikke ha kunnet endre noe i de faktiske forhold.

A. mente som nevnt at B. ville ha fått medhold om ankesaken var avgjort og anførte at han da burde få refundert den delen av vognkilometeravgiften som oversteg hva han skulle ha betalt, dersom vognen hadde vært registrert som leievogn i 1962.

Samferdselsdepartementet uttalte at det anså det for klart at anken ikke ville bli tatt tilfølge om saken var avgjort i realiteten og begrunnet dette nærmere. Det som forelå i saken gav ikke tilstrekkelig holdepunkt for å reise innvendinger mot departementets vurdering av spørsmålet. Det var et skjønnsspørsmål hvilken vekt det skulle legges på det forhold samferdselsnemnda hadde bygget på, — om søkerne var tidligere bevilningshavere, men under enhver omstendighet måtte det være avgjørende at fire søkere etter det som fremgikk av dokumentene, hadde bedre leievognsansiennitet enn B.

63.

Klage over at politiet hadde henlagt to anmeldelser for ærekrenkelse uten å underrette anmelderne om dette.

(Jnr. 1183/63).

A. og hans hustru klaget over at H. politikammer hadde henlagt deres anmeldelser mot B. og fru C. uten å underrette dem om henleggelsen.

A.s anmeldelse av januar 1958 mot B. gikk ut på at B. hadde beskyldt ham for å ha drept en person som var forsvunnet — X — og kjørt liket bort i en bil. Anmeldelsen mot fru C. gjaldt beskyldninger om at fru A. hadde hatt noe med forsvinningen å gjøre.

Først høsten 1963, etter at C. hadde tilstått å ha drept X i januar 1958, fikk A. gjennom sakfører vite at anmeldelsene var henlagt uten

underretning 9. april 1960. Klageren hadde overfor politiet gjentatte ganger purret på saken uten at de hadde fått vite hva anmeldelsene hadde ført til. A. mente at det skyldtes ryktene om ham at hans økonomi ble ødelagt og mente at politiet måtte være ansvarlig for at ryktene holdt seg uten at han selv kunne gripe inn.

Klagen ble forelagt for Riksadvokaten, vedkommende statsadvokat og politikammeret. Dokumentene i drapssaken ble gjennomgått. Det fremgikk av de foreliggende opplysninger at etterforskningen i forbindelse med forsvinningen var lagt opp som en ettersøking etter savnet person, og meldingen til politiet om også en vanlig savnetmelding. Selv om det ikke forelå noen konkret opplysning som etter politiets oppfatning tydet på at det var begått en forbrytelse, ble denne mulighet forholdsvist tidlig tatt i betraktning og tatt opp til undersøkelse. Ved disse undersøkelser dannet den forsvundnes omgangskrets og andre hun kunne ha hatt forbindelse med, det naturlige utgangspunkt.

A. og hans hustru hørte med blant de personer som hadde hatt en utstrakt omgang med C. og fru C., som den forsvundne hadde bodd hos. Både politiet og påtalemyndigheten har presisert at man ikke kunne se bort fra muligheten av at A. kunne ha en eller annen befatning med forsvinningen.

Politiaidjutant D. anførte at A. og hans hustrus anmeldelser mot B. og fru C. måtte ses på denne bakgrunn, og uttalte videre:

«X-saken var da anmeldelsene kom fremdeles ikke oppklart, og politiet kunne fortsatt ikke utelukke muligheten av at A. og/eller hans hustru kunne ha hatt noe med hennes forsvinning å gjøre. Under disse omstendigheter skulle det formentlig ikke være grunnlag for å kritisere at de to ærekrenkelsesaker ble undergitt en noe summarisk behandling, og at de endte med henleggelse. Det ble imidlertid som dokumentene viser foretatt etterforskning i begge saker før de ble henlagt av meg den 9. april 1960.

Sakene ble henlagt uten at A. og hans hustru fikk noen underretning om dette, jfr. påskrifter av 9. april 1960 på de respektive saksomslag. Det er mulig at jeg burde ha underrettet de to klagere om henleggelsen, jfr. påtaleinstruksens § 24, 1. ledd, men under de rådende forhold fant jeg ut at så ikke burde skje. Påtaleinstruksens § 24, 1. ledd gir for øvrig ikke noe ubetinget påbud om at underretning skal gis i en hver sak, idet den bruker uttrykket «bor». Når jeg fant ut at underretning i dette tilfelle ikke burde gis, skyldes dette at det ville være vanskelig å finne den formelt riktige begrunnelse for henleggelsene slik situasjonen lå an da avgjørelsen ble truffet. En begrunnelse for henleggelsene ville faktisk innebære at politiet måtte ta et standpunkt i den verserende X-sak i den ene eller andre retning.

Jeg kan således ikke se at det ble begått noen feil fra min side, og med at A. og hans hustru ikke fikk noen underretning om resultatet av etterforskningen i ærekrenkelses-sakene.

Vedkommende statsadvokat anførte, bl.a.:

«For politiet måtte det fremstille seg som en selvmotsigelse å aksjonere i ærekrenkelses-saken mot B., og altså bygge på at injurien var usann, samtidig som det i X-saken ble arbeidet ut fra den hypotese at beskyldningene kunne være sann. Med det synet politiet hadde på saken, kunne den ha vært henlagt etter bevisets stilling. Men siden injurien var på det rene, ville en slik henleggelse innebære at politiet ikke turde betegne injurien som usann. En slik henleggelse ville bare bli til skade for A.»

Jeg kan derfor ikke finne at det er tilstrekkelig grunn til å konstatere at politiet begikk en feil ved ikke å fremme ærekrenkelsessaken. Men jeg antar at den burde vært holdt til observasjon så lenge X-saken var i en aktiv fase, og så tatt opp til avgjørelse når etterforskningen vedr. X.s forsvinner ikke ga noe resultat».

I Riksadvokatens uttalelse heter det bl.a.:

«Etter det som foreligger kan man etter min oppfatning ennå ikke anse saken for fullt oppklart. Jeg antar derfor at selv om de to injuriersaker som A.s klage gjelder, ikke har vært strafferettslig foreldet, hadde jeg for tiden ikke kunnet reise noen offentlig ærekrenkelsessak mot noen av de to anmeldte. Og det samme måtte gjelde i ikke mindre grad for politiets vedkommende da politiadjutant D. i april 1960 traff sin beslutning om henleggelse av sakene».

Og videre:

«I den vanskelige stilling politiadjutant D. befant seg med hensyn til anmeldelsene fra A. og fru A. hadde det formelt sett kanskje vært det riktige å stille sakene i bero i stedet for å henlegge dem. Men noen mere tilfredsstillende løsning for A. ville det neppe ha vært. På bakgrunn av hva jeg har anført kan jeg ikke se at det foreligger grunnlag for å uttale kritikk overfor politiadjutant D. selv om hans behandling av sakene er blitt noe uformell».

Jeg fant ikke at politiet kunne kritiseres for at det ikke ble fremmet ærekrenkelsessak mot de anmeldte. Så lenge politiet i X-saken ikke kunne se bort fra muligheten av at beskyldningene kunne være sanne, kunne det neppe sies at det var en feil at offentlig ærekrenkelsessak ikke ble reist. Jeg uttalte at jeg var enig med påtalemyndigheten i at politiet hadde stått i en vanskelig stilling og at det kanskje hadde vært mest nærliggende å stille anmeldelsene i bero i stedet for å henlegge dem. Når politiet imidlertid valgte å legge anmeldelsene bort og således avslutte behandlingen av dem, burde anmelderen på vanlig måte ha vært underrettet. Det var mulig at en underretning, slik påtalemyndigheten

hadde anført, ikke ville ha fått større praktisk betydning for anmelderen. Imidlertid ville underretningen ha gjort det klart for dem at de selv måtte gå til subs. privat straffesak, hvis de skulle få gjort noe med beskyldningene. Hvorvidt et slikt skritt ville være til noen hjelp for dem, fikk de vurdere selv.

Jeg uttalte videre at jeg var enig med påtalemyndigheten i at de to injuriersaker som klagen gjaldt, nå var strafferettslig foreldet. Jeg gjorde klageren oppmerksom på et mulig erstatningskrav for det økonomiske tap de mente å være påført, i tilfelle måtte rettes til Justis- og politidepartementet.

Spørsmål om klausul i skjøte var til hinder for gjennomføring av rasjonaliseringstiltak etter jordlovens § 14.

En sakfører klaget på vegne av fru A. over at et fylkeslandbruksstyre med tilslutning av Landbruksdepartementet hadde ervervet eiendommen X. fra B. for å selge den videre til C.

A. hadde solgt eiendommen til B. i 1954, og i det tinglyste skjøte var bl. a. bestemt at «Eiendommen ikke senere må avhendes til noen av A.s Familie». I 1961 meldte B. fra til jordstyret at han aktet å selge eiendommen, og jordstyret fant at eiendommen bare kunne komme i betraktning som tilleggsjord til C.s bruk. C. var brorsønn av A. og han erklarte etter en tids overveielse at han var interessert i å kjøpe eiendommen. Fylkeslandbruksstyret forela for Landbruksdepartementet spørsmålet om den nevnte klausul i skjøtet var til hinder for at eiendommen ble ervervet og videregjort til C. Departementet uttalte at klausulen ikke kunne være til hinder for et rasjonaliseringstiltak etter jordloven.

Fylkeslandbruksstyret kjøpte eiendommen og overdro den til C. Landbruksdepartementet fastholdt i brev til fru A.s sakfører at klausulen ikke kunne være til hinder for at eiendommen ble solgt til C. når salget måtte anses som et rasjonaliseringstiltak etter jordloven. Departementet føyde til at klausulen i tilfelle staten hadde benyttet sin forkjøpsrett, ville falt bort etter bestemmelsene i jordloven § 14.

Jeg forela saken for Landbruksdepartementet og anførte bl.a.:

«Jeg forstår det slik at det er det departementet i likhet med fylkeslandbruksstyret, har funnet det avgjørende at overdragelsen er skjedd i rasjonaliseringsøyemed etter jordloven. Bemerkningen om at staten ville hatt forkjøpsrett til eiendommen og at klausulen i så fall ville ha falt bort uten vederlag, går

jeg ut fra er tilføyet for å vise rimeligheten i forholdet og ikke gir uttrykk for at bestemmelsen i § 14, første ledd, siste punktum, uten videre kan anvendes analogisk på det foreliggende frivillige salg. § 14, 1, synes forøvrig å gjelde den avtale staten trer inn i, ikke heftelser eller tidligere overdragelser».

Landbruksdepartementet uttalte bl.a.:

«Etter departementets oppfatning kan klausulene i skjøtet til B., om at «Eiendommen ikke senere må avhendes til noen av A.s Familie» ikke være til hinder for et rasjonaliseringstiltak i samsvar med jordlovens § 1. Det er riktig at bemerkningen i departementets brev av 8. februar 1963 til overretts-sakfører D. om at klausulen i tilfelle forkjøp ville falt bort uten vederlag, er tilføyd for å vise rimeligheten i fylkeslandbruksstyrets kjøp og videresalg av eiendommen til C. — Det må — — — antas at jordlovens tvangsmidler (forkjøp/ekspropriasjon) ikke kan nyttes for å oppnå et bestemt rasjonaliseringstiltak, dersom samme tiltaket kunne vært gjennomført ved frivillig erverv.

Regelen i jordlovens § 14, første ledd er etter departementets oppfatning ikke begrenset til å gjelde de betingelser som er kommet til uttrykk i kjøpekontrakten, men antas også å måtte gjelde for heftelser som hviler på eiendommen».

Også fylkeslandsbrukssjefen ga uttalelse i saken.

Jeg uttalte at jeg etter det som forelå, ikke kunne kritisere at det var lagt til grunn at det var et rasjonaliseringstiltak etter jordlovens § 1 å slå eiendommen sammen med C.s bruk.

Jeg anførte at det kanskje kunne være noe tvilsomt om man uten videre kunne se bort fra den foreliggende klausul ved gjennomføring av rasjonaliseringstiltak etter jordloven, men fant ikke at det var grunnlag for å kritisere det standpunkt departementet hadde tatt. Spørsmålet hørte i siste instans under domstolene.

65.

Klage over behandling av søknad om lærerstipend for videre utdanning.

(Jnr. 151/63).

Lærer A. klaget over at en skoledirektør hadde forsømt å gi ham underretning om at hans søknad om stipend til videre utdanning av bevilgningen for 2. halvår 1960 var avslått. A. gikk ut fra at når han ikke hadde fått melding om avslag, betydde det at søknaden fortsatt var under behandling og at han derfor ikke behøvde sende ny søknad for å komme i betraktning ved stipendtildeling av bevilgninger for 1961. Han mener han ville ha fått stipend om han hadde søkt i 1961. Han fylte da de vilkår som var nevnt i kunngjøringen, og andre lærere hvis praksis m.v. var

den samme som hans, hadde fått stipend. Han har pekt på at Kirke- og undervisningsdepartementet i sine svar til ham har henvist også til krav som ikke var nevnt i kunngjøringen og som heller ikke var gjort gjeldende overfor andre søkere han har kjennskap til. Stipendene ble kunngjort i september 1960 ved følgende annonse:

«Stipend for lærere i Nord-Norge.

For 2. halvår 1960 er det gitt en samlet statsbevilgning på kr. 40 000,— til særskilt stipend for lærere i folke- og framhaldsskolen i Nord-Norge som tar tilleggsutdanning ved Universitetene, Norges lærerhøgskole, Statens sløyd- og tegnelærerskole, Statens kvinnelige industriskole, Statens lærerskole i husstell o.l. skoler eller tilsvarende kurs.

Bare søkere som har arbeidd minst 3 år ved skoler i Nord-Norge etter lærereksamen kan komme i betraktning, videre må søkerne forplikte seg til fortsatt tjenestegjøring ved skoler i de nordnorske fylker i minst 2 år etter tilleggsutdanningen.

Søknadsskjema fås hos skoledirektøren i vedkommende distrikt, adresse henholdsvis Bodø, Tromsø og Vadsø, og søknadsfristen er 1. oktober 1960.»

Lærer A. søkte stipend for å delta i et sløyd-kurs som ble holdt sommeren 1960 og sommeren 1961. Skoledirektøren sendt søknadene fra sitt distrikt med innstilling til Kirke- og undervisningsdepartementet den 8. oktober 1960. Den 8. desember 1960 rettet A. og en kollega, B., gjennom X. skolestyre en forespørsel til skoledirektøren om søknadene var avgjort. Skoledirektøren som på dette tidspunkt ikke hadde hørt noe fra departementet, opplyste at søknadene var sendt departementet til avgjørelse, men at han ennå ikke hadde fått melding om avgjørelsen.

I brev av 12. desember underrettet departementet skoledirektøren om sin avgjørelse av søknadene. Departementet skrev til slutt:

«Stipendiene må være utbetalt innen 1. januar 1961. Skoledirektøren bes underrette stipendiatene».

Ved sin avgjørelse av søknadene hadde departementet etter det som er opplyst, lagt til grunn at stipendene bare skulle tildeles søkere som hadde tre års praksis før de begynte sin videre utdanning. Dette tilleggskravet fikk ingen betydning for A. som i 1960 bare hadde 2 års praksis i Nord-Norge etter lærereksamen.

Skoledirektøren underrettet stipendiatene, mens de søkere som ikke hadde fått stipend, ikke fikk noen underretning.

I brev til Kirke- og undervisningsdepartementet av 4. januar 1962, sendt gjennom skoleinspektøren i X. og fra ham til skoledirek-

tøren, spurte A. om det nå forelå noen avgjørelse av søknaden. Skoledirektøren underrettet ham i brev av 12. januar om departementets avgjørelse.

Lærer A. mener det var en feil av skoledirektøren at han ikke med en gang fikk underretning om at søknaden var avslått. Hadde han fått slik underretning, ville han sendt ny søknad for 1961, og denne burde etter hans mening ha vært innvilget. I 1961 hadde han 3 års praksis. Kravet om 3 års praksis før videreutdanning ble påbegynt, var ikke nevnt i kunngjøringen og har heller ikke vært stillet overfor andre lærere som A. har kjennskap til. Lærer B. fikk stipend i 1960. Han hadde riktignok da 3 års praksis, men videreutdannelsen var påbegynt året før. I 1961 ble stipend tildelt lærerne C. og D. som deltok i samme «to-sommers» sløykurs som A. De hadde like lang praksis i Nord-Norge som A. og påbegynte sin videreutdanning samtidig med ham.

Klagen har vært forelagt Kirke- og undervisningsdepartementet, som igjen har innhentet uttalelse fra skoledirektøren.

Når det gjelder spørsmålet om underretning til dem som ikke tildeles stipend, skriver departementet:

«Det er skoledirektøren i hvert av de 3 nordligste fylker som får melding fra departementet om utdeling av stipendbevilgning til lærere i Nord-Norge som søker videreutdanning. Skoledirektøren har i skriv av 27. september, 1963, opplyst at det tidligere ikke har vært vanlig praksis at den som har fått avslag på søknad om stipend, får underretning om dette. For året 1962—63 har en imidlertid gitt samtlige søkere melding om hvorvidt de er tildelt stipend eller ikke.»

Med hensyn til avgjørelsen av stipendsøknadene, opplyser departementet at det kontor i departementet som har behandlet stipendsøknadene, ikke har vært oppmerksom på at lærer B. i 1960 og lærerne C. og D. i 1961 hadde påbegynt sin videre utdanning året før de søkte om stipend og bare hadde to års praksis da de påbegynte videreutdannelsen. Departementet anfører:

«Så vidt vi kan se har det vært praktisert slik at det har vært lagt vekt på 3-års lærer-tjeneste i Nord-Norge før vedkommende tilleggsutdanning ble påbegynt, uten at dette er kommet til uttrykk i kunngjøringene. Når det har forekommet unntak fra dette, skyldes det at en har lagt til grunn den tjenestetid som har vært opplyst fra skoledirektøren, uten å være oppmerksom på at vedkommende påbegynte tilleggsutdanningen det foregående år. Vi gjør i denne forbindelse oppmerksom på at tilretteleggingen og avviklingen av «2-sommerskursene» ikke har vært foreslått av det

kontor i departementet som har behandlet stipendsøknadene.

Når det gjelder spørsmålet om underretning til dem som ikke har fått stipend, pekte jeg på at det ikke hadde vært praksis at lærere som ikke ble tildelt stipend, fikk underretning om dette. Det var heller ikke i kunngjøringen stillet i utsikt at slik meddelelse ville bli gitt. Når Kirke- og undervisningsdepartementet i sitt brev til skoledirektøren bare anmodet om at stipendiatene skulle underrettes, kunne ikke skoledirektøren bebreides for at han unnlot å sende underretning også til de øvrige. I lærer A.s tilfelle kunne det likevel kanskje vært rimelig om skoledirektøren hadde gitt melding om avslaget, siden A. kort tid i forveien hadde spurt om resultatet.

Angående spørsmålet om underretning i sin alminnelighet om avslag på stipendsøknader bemerket jeg i brev til Kirke- og undervisningsdepartementet at det lett kunne virke forvirrende om det forholdes på forskjellig måte i de forskjellige skoledirektørdistrikter, eller om fremgangsmåten veksler fra det ene år til det annet. Det syntes derfor å være grunn for departementet til å overveie om det ikke var oppfordring til å instruere skoledirektøren om at melding om avgjørelse av stipendsøknader skulle gis, også til søkere hvis søknader er avslått.

Til klagerens anførsel om at den manglende underretning hadde ført til at han mistet muligheten for stipend i 1961, bemerket jeg at jeg ikke kunne se at søkeren kunne basere seg på å få underretning om at stipend ikke var gitt.

Etter det som var opplyst om departementets praksis, måtte det forøvrig anses sannsynlig at A. heller ikke ville fått stipend i 1961. At lærerne C. og D. fikk stipend i 1961 skyldtes, etter det som er anført, at departementet hadde fått mangelfulle opplysninger og ikke var klar over at disse lærere ikke fylte vilkårene for å få stipend. Lærer A. kunne ikke bygge noe krav på den feil som var begått.

I brev til departementet pekte jeg på at det etter de foreliggende opplysninger, i alle fall i tre tilfeller var gitt stipend til lærere som ikke hadde 3 års praksis i Nord-Norge da de begynte sin videre utdanning. Dette skyldtes at den praksis som var oppgitt av skoledirektøren, var lagt til grunn uten at det fremgikk at tilleggsutdannelsen var påbegynt året før. Jeg bemerket at det var uheldig at stipendsøknader ble avgjort på grunnlag av et kriterium det ikke forelå tilstrekkelige opplysninger om, med den følge at utilsiktet forskjellsbehandling fant sted. Hvis det på for-

hånd var fastlagt at det kreves 3 års praksis før tilleggsutdannelsen ble påbegynt, måtte det kritiseres at det ikke ble påsett at nødvendige opplysninger om dette forelå. Betingelsen burde også ha kommet til uttrykk i kunngjøringen.

66.

Klage over at etterlignede skatter ikke ble frafalt.

(Jnr. 215/63).

Et firma — A. — klaget over at det ikke fikk ettergitt skatt, ilagt ved en etterligning som firmaet anså for uriktig.

På grunnlag av bokettersyn hos firmaet for årene 1956—1960, hadde skatteinspektørens ettersynsrevisorer foreslått at regnskapene skulle settes til side og «skjønnsmessig» ansettelse av inntekten foretas både for etterberging av omsetningsavgift og for etterligning av ordinære skatter.

Etter nærmere forklaring fra firmaets revisor godtok skatteinspektøren for omsetningsavgiftens vedkommende regnskapet for årene 1958/1960, men fastholdt etterberging for 1956 og 1957, uten straffetillegg.

Ligningsnemnda og overligningsnemnda foretok skjønsmessig ligning også for årene 1958/1960, men frafalt straffetillegg. Etterligningsbeløpene utgjorde tilsammen kroner 15 000.—

Søknad om nedsettelse (ettergivelse) av de etterlignede skatter av billighetsgrunner, landsskattelovens § 85, siste ledd, og skattebetalingslovens §§ 41 og 42, ble avslått.

Firmaet anførte i klagen at man måtte kunne vente en ensartet avgjørelse både for omsetningsavgiften og for de ordinære skatter. Når regnskapet for årene 1958—60 kunne godtas som grunnlag for beregning av omsetningsavgift, var det inkonsekvent at det ikke ble godtatt også ved skatteligningen.

Jeg tok saken opp med Finansdepartementet som blant annet anførte:

«Departementet fant ikke at det forelå grunn til ettergivelse eller nedsettelse av skatene etter skattebetalingslovens § 41. Spørsmålet om den foretatte lignings riktighet kommer ikke inn under denne vurdering. Ved avgjørelsen av spørsmålet om berettigelsen av å fravike skattyterens regnskaper og foreta skjønsmessig ansettelse av inntekten, er ligningsmyndighetene ikke bundet av skatteinspektørens vurdering ved beregningen av omsetningsavgiften. Skattebetalingslovens §§ 41 og 42 hjemler ikke adgang for departementet til å nedsette de utlignede skatter (statsskatt og kommuneskatt) med den begrunnelse at skatteinspektøren har lagt en annen vurdering av regnskapene til grunn enn den som ligningsmyndighetene har funnet å være riktig.»

Departementet pekte videre på at nedsettelse bare kunne finne sted under ett for statskatt og kommuneskatt, og at departementet og kommunen følgelig måtte være enige hvis nedsettelse skulle kunne foretas. Samtidig meddelte departementet at det ville ta saken opp med kommunen spørsmålet om en minnelig ordning av tvisten. Dette ble gjort samme dag, og i brevet til ligningskontoret anførte departementet blant annet:

«— — — Departementet er enig med skatteinspektøren i at det er tvilsomt om svikten i bruttofortjenesten i årene 1958, 1959 og 1960 berettiger til skjønsmessig ansettelse av inntekten for disse år. En finner derfor at de etterlignede skatter for 1958, 1959 bør irasfalles og at de etterlignede skatter for 1960 bør nedsettes til hva de vil utgjøre når inntekten etter regnskapet forhøyes med kr. 2 373,—. — — —»

Denne siste forhøyelse hadde firmaet tidligere erklært seg enig i.

Etter at det var foretatt ny kontroll av firmaets varekonto, ble forslaget vedtatt også av kommunen.

Da saken således var ordnet i samsvar med klagerens krav, og det foreliggende spørsmål måtte anses for noe tvilsomt, gav saken ikke grunn til ytterligere bemerkninger.

67.

Spørsmål om forståelsen av overgangsbestemmelse i lønnsregulativ for lærere.

(Jnr. 322/63).

Lærer A., som i mars 1962 ble tilsatt i post i framhaldsskolen fra 1. juli samme år, klaget over at han ikke fikk personlig tillegg i henhold til nytt lønnsregulativ som trådte i kraft 1. juni 1962. Det nye regulativ medførte at lønnen for den post A. var tilsatt i, ble lavere enn etter det regulativ som gjaldt da vedtaket om tilsetting ble truffet.

Det nye lønnsregulativ for lærere fastsatte et annet prinsipp når det gjaldt lærerstillingenenes avlønning. Regulativet fastsatte en «enhetspost» som forutsattes likt avlønnet i folkeskole og framhaldsskole. Statens tilbud om lønsmessig plassering av enhetsposten var supplert med følgende bestemmelse:

«Eventuelle nødvendige ordninger treffes slik at nå tilsatte lærere ikke går ned i lønn eller får lavere pensjonsgrunnlag.»

Partene ble ikke enige om enhetspostens lønsmessige plassering, og spørsmålet ble avgjort ved kjennelse av Statens lønnsutvalg.

Om personlige tillegg uttalte Lønnsutvalget:

«For lærere som etter plasseringen av enhetsposten på enkelte lønnstrinn vil gå ned i lønn, er partene enige om personlige tillegg».

Bestemmelse om personlige tillegg ved overgangen til nytt regulativ var også tatt inn i lønnsregulativets § 2, nr. 2:

«En tjenestemann som er tilsatt før dette regulativ er vedtatt, skal ikke få mindre netto lønnsinntekt enn han hadde etter tidligere stortingsvedtatt regulativ, dersom mindrenteksten ikke er begrunnet i kortere arbeidstid».

I rundskriv av 19. desember 1962 fra Kirke- og undervisningsdepartementet heter det bl.a.:

- 1) Lærere med godkjent utdanning som var i ansiennitetsopptjenende stilling i skolen pr. 1. juni 1962 får, dersom lønnen etter gammelt regulativ (jfr. lønnstabell i rundskriv nr. 11-R-1962) var høyere enn lønnen etter nytt regulativ, et personlig tillegg til den lønn han har krav på etter det nye regulativ.
- 2) Det personlige tillegg utgjøres av differansen mellom nettolønnen i vedkommende lærers post pr. 1. juni 1962 etter gammelt regulativ og nettolønnen etter nytt regulativ».

Lærer A. fremholdt at det ikke var hjemmel for å tolke lønnsutvalgets kjennelse og bestemmelsen i regulativet innskrenkende, slik at bare lærere som alt var i ansiennitetsopptjenende stilling den 1. juni 1962, hadde rett til personlige tillegg. På denne måten ble lærere som var tilsatt, men ennå ikke hadde overtatt stillingen den 1. juni, avskåret fra å få den lønn som gjaldt da tilsettingen fant sted.

Klagen ble forelagt Kirke- og undervisningsdepartementet og Lønns- og prisdepartementet.

Kirke- og undervisningsdepartementet uttalte bl.a.:

«Læreren synes imidlertid å mene at det forhold at skolestyret fattet vedtak om tilsetting før det nye regulativ trådte i kraft, innebærer at de lønnsbestemmelser som gjaldt på tilsettingstiden må legges til grunn med eventuell kompensasjon etter det nye regulativ i form av personlig tillegg.

Til dette er å si at når det gjelder lærere, har samme betraktningmåte vært lagt til grunn som når det gjelder statens tjenestemenn, nemlig at en tjenestemann ikke er innehaver av stillingen før den er tiltrådt, og at det derfor her er tiltredelsesdagen (i det foreliggende tilfelle 1. juli 1962) og ikke tilsetningsdagen (8 mars 1962) som er utgangspunktet for lønnsberegningen.

Læreren har etter dette departements oppfatning krav på lønn etter det regulativ som gjelder på tiltredelsesdagen. Ordningen med personlig tillegg tar som nevnt sikte på å

kompensere eventuell nedgang i lønn for lærere hvis post før 1. juni 1962 hadde en gunstigere lønsplassering. Lærer A. oppbebar pr. 1. juni 1962 ikke lærerlønn, og har etter Kirke- og undervisningsdepartementets oppfatning heller ikke grunnlag for å kreve kompensasjon for nedgang i lønn».

Lønns- og prisdepartementet henviste til Kirke- og undervisningsdepartementets uttalelse og føyet til at en tjenestemann først hadde krav på lønn fra den dag han overtok den stilling han var ansatt i.

På bakgrunn av at det i statens tilbud til lærerorganisasjonene var tale om «nå tilsatte lærere» og at regulativets § 2, nr. 2, gjaldt for tjenestemenn som var «tilsatt» før regulativet var vedtatt, fant jeg at det ikke uten videre var klart at tiltredelsestidspunktet skulle være avgjørende for retten til personlig tillegg. I brev til Lønns- og prisdepartementet anførte jeg bl.a.:

«I og med at tilsettingen var endelig i orden, hadde A., såvidt skjønnes, rettskrav på å overta posten fra 1. juli og var vel på sin side også bundet til å gjøre det. Det synes da noe tvilsomt om staten, fordi om A. ennå ikke var tiltrådt, kunne ha fri adgang til å sette ned den lønn posten var tillagt ved utlysningen og ansettelsen. Meget kunne tale for at A., i og med at han var ansatt, måtte ansees sikret mot andre endringer i stillingens lønn enn dem også lærere som hadde tiltrådt sine stillinger under det gamle lønnsregulativ, måtte finne seg i. At en tjenestemann først har krav på lønn fra den dag han tiltrer den stilling han er ansatt i, kan neppe uten videre være avgjørende for spørsmålet om hvor stor lønn han etter sine ansettelsesvilkår har krav på når han overtar stillingen».

Jeg bemerket videre at det ville være av interesse også å få opplyst om den forståelse av regulativbestemmelsen som er lagt til grunn i A.s sak, er fulgt konsekvent overfor andre lærere i samme situasjon, og likeledes om den tilsvarende bestemmelse i tidligere regulativ er praktisert på samme måte og om man fra statstjenesten ellers kjente tilfelle hvor det i tiden mellom en tjenstemanns ansettelse og tiltredelse er foretatt endringer i arbeidsvilkårene som har medført reduksjon av den lønn stillingen var tillagt ved kunngjøringen, uten at forbehold om dette har vært tatt, og om praksis i så fall har vært at tjenestemannen har måttet nøye seg med den reduserte lønn.

Saken ble av Lønns- og prisdepartementet forelagt for Kirke- og undervisningsdepartementet, som uttalte:

«I lønnsregulativets § 2 nr. 2 heter det:

«En tjenestemann som er tilsatt før det-

te regulativ er vedtatt, skal ikke få mindre netto lønnsinntekt enn han hadde etter tidligere stortingsvedtatt regulativ, dersom mindreinntekten ikke er begrunnet i kortere arbeidstid».

Dette er av departementet blitt tolket slik at tjenestemannen måtte være tiltrådt sin stilling — være i ansiennitetsopptjenende stilling — for at han skulle ha krav på å få eventuell nedgang i lønn kompensert i form av personlige tillegg. Det er nå reist spørsmål om begrepet «tilsatt» som nyttes i den ovenfor siterte regulativbestemmelse tar sikte på selve tiltredelsen eller om det er tilstrekkelig at søknaden har vært behandlet i skolestyret.

Ordet «tilsatt» nyttes flere steder i regulativet, bl. a. også i § 3. I det sistnevnte tilfelle er det helt klart at det tar sikte på tiltredelsen. Det er videre klart at det ikke har vært hensikten å gi begrepet forskjellig betydning i de forskjellige bestemmelser i regulativet. Den samme uttrykksmåte er nyttes i regulativet for statens tjenestemenn (her nyttes «ansatt».) Ved å sammenholde §§ 1 og 3 er det likeledes klart at også dette regulativ tar sikte på tiltredelsen. Denne betydning ser det ut til at man la i ordet da domstolen i 1929 (Oslo byrett) tok stilling til om staten kunne nedregulere lønningene for de tjenestemenn som var ansatt før det nye regulativs ikrafttreden. Det ble i denne domsavgjørelse slått fast som sikker rettssetning, med hjemmel i gammel praksis, at en tjenestemann har rett til så lenge han bekler stillingen å oppebære den lønn som ved ansettelsen tillå eller seinere er tillagt en stilling, for så vidt det ikke er tatt forbehold om noe annet. Antitektisk må en av dette kunne slutte at tjenestemannen ikke oppnår denne rett før han bekler stillingen, altså før tiltredelsen.

Det gamle regulativ for lærerne i folkeskolen og i framhaldsskolen inneholdt den samme uttrykksmåte. Det foreliggende spørsmål har imidlertid ved praktiseringen av det gamle regulativ så vidt vites bare vært aktuelt når det gjelder de kommunale tillegg. Da disse ble forbudt ble det ansett for sikker rett at det bare var de lærere som var i stilling som fikk beholde tilleggene da bare disse hadde ervervet en individuell rett. Den samme tolking ble lagt til grunn da retten til nedsatt lesetid på grunn av alder (en rett som den enkelte kommune innrømmet sine lærere) ble stemplet som et kommunalt tillegg ved kongelig resolusjon av 1958.

En parallell til dette er reglene om lønn og opparbeidelse av ansiennitet under militærtjeneste. For å få slik permisjon må læreren være tiltrådt stillingen — det er ikke nok at han har fått melding om tilsetningen.

Den forståelse av regulativets bestemmelser som det her er gjort rede for har vært fulgt konsekvent i den art saker som lærer A.s klage gjelder.

Det personlige tillegg som det er tale om for lærere som var i stilling pr. 1. juni 1962, er i realiteten kompensasjon for den timenedsettelse som har funnet sted. Lærere i folkeskolen som var ansatt på f. eks. 36 timer pr. uke fikk etter det nye regulativ redusert sitt ukentlige timetall til 33. Den enhetspost som på denne måte ble fastsatt, ble ved den lønsmessige plassering sammenliknet med den lønn posten på 33 timer pr. uke hadde etter inter-

vallsystemet i det gamle regulativ. De lærere som imidlertid var i post med høgre timetall enn enhetsposten, kunne ikke få sitt timetall redusert uten lønsmessig kompensasjon. Det er derved også sagt at det er timetallet (og den lønn som følger av dette) i det øyeblikk det nye regulativ avløser det gamle som er avgjørende for størrelsen av det personlige tillegg. Når det gjelder lærer A. er det dermed også sagt at dersom han skal tilstås personlig tillegg, så må det bli etter en konstruksjon som man ikke har hjemmel for i det nye regulativ. Han var ikke i post, hadde ikke noe timetall (og derav følgende lønn) som kan legges til grunn for beregningen, pr. 1. juni 1962.

En slik konstruksjon ville derfor føre til at han fikk personlig tillegg for en post han faktisk ikke var tilsatt i og til tross for det gyldige forbehold i utlysningen om timereduksjon i samsvar med det nye regulativ.

En peker ellers på at herr A. da ansettelses-saken ble behandlet i skolestyret gikk på lærerskolen og at han således på dette tidspunkt ikke hadde den utdanning som tilsetningen forutsetter. Han kan etter dette ikke opparbeide rettigheter før han har fullført sin utdanning.

En vil ikke unnlate å peke på at de uheldige forhold en ville ha fått om gjeldende regler (og avtaler med partene) skulle ha forutsatt personlige tillegg i tilfeller som det foreliggende. For det første er det mange lærere som er i samme situasjon som herr A. (både de som kom fra lærerskolene dette år og alle dem som av en eller annen grunn hadde sagt opp sin post for skoleåret 1961—62). Det har hele tiden vært forutsetningen at alle disse lærere skulle lønnes direkte etter det nye regulativ. En slik praksis vil dessuten føre til store vanskeligheter. Er det selve utlysingen som er avgjørende, er det behandlingen i skolestyret, meldingen fra skolestyret til læreren eller lærerens melding om aksept av posten? Det første må være utelukket da man ikke kan få noe rettskrav fordi om en eller annen post blir lyst ledig. De tre muligheter som står tilbake vil alle føre til store ulikheter blant lærere som ellers er likt stillet. Et skolestyre var litt tidligere ute enn et annet, en lærer ventet noen dager med å bestemme seg og tok imot posten 2. juni fordi han ikke var klar over de følger dette ville få, nr. 1 tok ikke imot posten og nr. 2 rykket derved opp — kanskje en dag for seint osv. Når en slik praksis blir kjent vil kommunen videre kunne binde staten på en svært uheldig måte. Det er f. eks. helt på det rene at det vil bli bruk for en lærer i kommunen om en tid. En lærerskole-elev tilsettes straks mot å legge fram eksamensvitnemålet når så langt kommer. Kommunen har derved sikret seg lærerkrefter og eleven er sikret minst like gode betingelser som etter gjeldende regulativ. Endelig vil en slik praksis ventelig få følger for andre grupper da man har lagt den samme tolking til grunn når det gjelder regulativet for statens tjenestemenn.

Lønns- og prisdepartementet uttalte bl.a.:

«Stortinget traff 1. juli 1948 vedtak om nytt lønnsregulativ m.v. for visse offentlige tjenestemenn. Regulativet ble satt i kraft m.v. f. 1. januar 1948. Finansdepartementet har i rundskriv av 6. juli 1948 redegjort nærmere

for bestemmelsene i det nye lønnsregulativet. Ett eksemplar av rundskrivet vedlegges til orientering. En viser videre til Tillegg til budsjettinnstilling S. nr. 199 for 1948, side 9, 1. spalte, siste avsnitt, hvor Stortingets administrasjonskomité ved behandlingen av saken bl.a. uttalte følgende:

«Til gjengjeld har statens forhandlere forutsatt at ingen tjenestemann skal bli dårligere personlig stillet med hensyn til inntekt og arbeidsvilkår enn han er nå (protokolltilførsel, vedlegg 2, side 7). Heri ligger at ingen tjenestemann, som er ansatt før regulativets ikrafttreden, på noe tidspunkt skal gå ned i netto inntekt ved overgangen til det nye regulativ. Videre innebærer dette at det i den utstrekning lønnsøkningen ikke til enhver tid dekker den forlengede arbeidstid som er foreslått for visse tjenestemannsgrupper (se herom nedenfor under § 8), skal vedkommende tjenestemanns kompensasjon herfor i form av personlig tillegg.

Komiteen er fullt ut enig i de ovenfor nevnte forutsetninger og tiltrer disse.»

Etter at det nye lønnsregulativet var trådt i kraft kom det inn en del søknader fra tjenestemenn om tilståelse av personlige tillegg for ikke å gå ned i lønn.

Finansdepartementet samtykket, bl.a. til tjenestemenn som var ansatt i tiden 1. januar 1948, og til meddelelse om det nye lønnsregulativ ble sendt ut, og som derfor hadde fått sin lønn beregnet etter det gamle regulativet, om nødvendig ble tilstått personlige tillegg slik at de ikke gikk ned i lønn ved overgang på det nye regulativet. En viser til vedlagte avskrifter av notat av 1/2-49 fra Hovedstyret for Norges Statsbaner og Finansdepartementets påtegning av 15. september 1949 (jnr. 638/49 K).

Finansdepartementet avgjorde også at andre tjenestemenn som var ansatt etter kunninggjøring med lønn etter det gamle regulativ kunne velge mellom gammelt og nytt regulativ og dermed også eventuelt tilstås personlige tillegg for ikke å gå ned i lønn ved overgang på det nye regulativ. En viser til vedlagte avskrifter av Ringvoll sanatoriums brev av 20. oktober 1948 til Sosialdepartementet, Tuberkulosekontorets og Sykehuskontorets notater av henholdsvis 17. og 19. november 1948, og Sosialdepartementets påtegning av 9. desember 1948 og Finansdepartementets brev av 9. mars 1949 til Sosialdepartementet (jnr. 5708/48 K).

Videre viser en til vedlagte avskrifter av Samferdselsdepartementets brev av 6. september 1948 og Finansdepartementets brev av 15. september 1948 til Samferdselsdepartementet (jnr. 3823/48 K) angående lønn til den daværende veidirektør.

De avgjørelser som er referert ovenfor antas å være tilstrekkelig til å vise Finansdepartementets praksis med hensyn til avlønning av tjenestemenn i forbindelse med overgangen til lønnsregulativet av 1948. En gjør dog oppmerksom på at det i de tilfelle som her er referert i K. e. v. a. r. t. a. t. u. f. o. r. b. e. h. o. l. d. v. e. d. k. u. n. n. g. j. ø. r. i. n. g. e. n. Disse tilfelle kan derfor ikke uten videre sammenlignes med forholdene i nærværende sak, hvor

det ved kunninggjøringen av stillingen uttrykkelig ble tatt forbehold om regulering av timetallet (og dermed av lønnen) ved et eventuelt nytt regulativ.

Etter Lønns- og prisdepartementets mening er forannevnte tilfelle heller ikke forøvrig analoge med forholdet i nærværende sak. Ved lønnsrevisjonen i 1948 skjedde det nemlig ikke noen reduksjon av arbeidstiden, og den eventuelle lønnsnedgang i forhold til den lønn som gjaldt etter det tidligere regulativ, ble derfor ikke kompensert ved nedsatt arbeidstid eller ved andre fordeler. I lærer A.s tilfelle er imidlertid forholdet at lønnsreduksjonen i forhold til den lønn som gjaldt da lærerposten ble kunninggjort utelukkende skyldes nedsattelsen av det timetall som posten var tillagt.

Lønns- og prisdepartementet skal forøvrig bemerke:

Som det fremgår av vedlagte gjenpart av Lønns- og prisdepartementets brev av 14. mai 1963 til Justisdepartementet, Lovavdelingen (jfr. også gjenpart av Justisdepartementets brev av 20. juli 1963) er det nye lærerlønnsregulativ å se som en tariffavtale. Det er derfor prinsippene for tolking og utfylling av tariffavtaler som antas å komme til anvendelse. En viser i denne forbindelse til Kristen Andersens «Arbeidsretten og organisasjonene», annet opplag, 1956, hvor det på s. 132 bl.a. er uttalt følgende:

«I så måte er det i første rekke oppfordring til å påpeke at tariffavtalenes ordlyd gjennomgående må tillegges særdeles stor betydning. Det vil ikke si at man under alle forhold er henvist til en ren bokstavfortolkning. Hvis en slik fortolkning vil komme i strid med hva begge parter har tilsiktet og ment med sin formulering, sier det seg selv at den ikke skal legges til grunn (jfr. A.R.D. 1937, s. 1 og A.R.D. av 2. desember 1955, dissensen)».

Etter dette departements mening tilsikter bestemmelsen i nevnte protokoll av 14. mars 1962, III, nr. 3, å forhindre lønnsnedgang og nedgang i pensjonsgrunnlag for de lærere som hadde fått utbetalt lønn etter det gamle regulativ, og som skulle fortsette i skolen skoleåret 1962—1963. Det var også formodningen mot seg at man hadde til hensikt å innføre en bestemmelse som ville føre til store ulikheter mellom lærere som ellers stod likt (jfr. Kirkedepartementets brev av 9. august s. 3).

Som det fremgår av Norges Lærerlags brev av 23. februar og 5. mars 1963, er også Norges Lærerlag av samme oppfatning. På anmodning herfra har Kirkedepartementet foretatt en beregning av utgiftene dersom samtlige lærere som ble nyansatt i skolen (folkeskolen og framhaldsskolen) for skoleåret 1962—63 skulle få personlige tillegg. Disse beregninger fremgår av Kirkedepartementets brev av 18. september 1963 hvorav en avskrift vedlegges. Det fremgår at det dreier seg bortimot 2000 lærere, og at merutgiftene pr. år er beregnet til ca. 2,7 mill. kroner, stigende til 3,25 mill. kroner pr. år etter 10 år.

Siden departementet henviste til Norges Lærerlags oppfatning, fant jeg å burde innhente en uttalelse også fra dette. Norges Lærerlag uttalte bla.:

«I forbindelse med Statens formulering av tilbudet i protokoll nr. 4 fra 14. mars 1962 III. pkt. 3, gikk man nærmere inn på begrepet «nå tilsatte lærere». Det er klart at man fra organisasjonens side ønsket å få flest mulig inn under avtalen — også de som ville bli tilsatt i ny stilling før den gamle avtaleperiodens utløp uten å være stillingsinnehavere på forhånd. Det ble da fra Statens side fremholdt at tilbudets formulering innebar «tilsatt og tiltrådt», og at dette var i overensstemmelse med praksis for andre etater. Det ble klargjort at enhver som ikke hadde tiltrådt stilling før 1. juni, ville falle utenfor ordningen med personlige tillegg.

Forhandlingene ble imidlertid brutt uten at Statens tilbud var godtatt, og saken gikk som før nevnt til Statens Lønnsutvalg til avgjørelse for avtaleperioden. Statens Lønnsutvalg har i sin kjennelse sagt følgende om det forhold denne saken gjelder: «For lærere som etter plasseringen av enhetsposten på enkelte lønnstrinn vil gå ned i lønn, er partene enige om kompensasjon gjennom personlige tillegg».

Fra organisasjonenes side har vi oppfattet denne formulering slik at Statens Lønnsutvalg her bygger på de forutsetninger som lå til grunn for Statens tilbud med hensyn til spørsmålet om personlige tillegg. Siden vi her sto overfor en dom, avsagt av kompetent domstans, har vi ikke fra organisasjonens side nedlagt innsigelse mot den utforming departementsskrivene har fått, og har vært innforstått med den tolkning som der er gitt.

Jeg uttalte at jeg så det slik at en tjenestemann regulært vil være å anse som «tilsatt» når han har fått og tatt imot en stilling, selv om han først skal tiltre stillingen fra en senere dato. Normalt vil avtalen om ansettelse være avgjørende for den lønn han skal ha. Dermed var det imidlertid ikke gitt, at lærer A. hadde krav på kompensasjon for den lønnsnedgang han fikk etter det nye regulativ. Det måtte legges til grunn at lønnsregulativet for lærere konsekvent har vært tolket og praktisert slik at en lærer først regnes som «tilsatt» i regulativets forstand når han har overtatt stillingen. Det lønnsregulativ som gjaldt da posten ble utlyst, hadde samme bestemmelse om lønnskompensasjon som det nye regulativet hadde i § 2, og praksis var den samme. Etter det som var opplyst, syntes det også å være på det rene at partsrepresentantene under lønnsforhandlingene forstod dette på samme måte.

Hertil kom at det, som påpekt av Lønns- og prisdepartementet, ved utlysingen av den post A. ble tilsatt i, var tatt forbehold om regulering av timetallet. I kunngjøringen var om dette sagt:

«Løsetida, som for tiden er — — —, vil bli regulert i samsvar med eventuelt nytt regulativ — — —. Lønn etter statens regulativ.»

Det var på det rene at det var reduksjon av timetallet som gjorde at lønnen gikk ned.

Selv om det kanskje kunne gjøre seg noen tvil gjeldende om spørsmålet, kunne jeg ikke se at det var grunnlag for å kritisere det standpunkt departementet hadde tatt. Det var etter min mening rimelig at departementet holdt seg til den tolking som konsekvent var lagt til grunn i disse sakene. Jeg pekte på at spørsmålet i tilfelle naturlig hørte under domstolene.

Lærer A. meddelte senere at han var enig i mitt syn på saken.

68.

Klage over at staten ikke ville refundere omsetningsavgift som var etterberegnet for arbeider et firma hadde utført for vegvesenet.

(Jnr. 1097/63).

Et verksted klaget over at Statens Vegvesen hadde avslått å refundere omsetningsavgift som var etterberegnet for reparasjonsarbeider verkstedet hadde utført for vegvesenet.

Verkstedets ledelse hadde gått ut fra at Statens Vegvesen ikke skulle betale omsetningsavgift, som derfor ikke var beregnet. Skatteinspektøren holdt bokettersyn hos verkstedet og avgift ble etterberegnet av reparasjonsarbeidene. Vegvesenet avsto verkstedets søknad om å få etterbetalt omsetningsavgiften.

Verkstedet anførte at det for en del tid siden hadde fått en regning i retur fra vegkontoret med anmodning om å påføre regningen om det var beregnet omsetningsavgift eller ikke. Verkstedet påførte regningen «avgiftsfritt» og ba samtidig opplyst om vegvesenet skulle betale omsetningsavgift. Regningen ble betalt omgående, men vegkontoret besvarte ikke spørsmålet om hvorvidt vegvesenet skulle betale omsetningsavgift.

Klagen ble forelagt for Samferdselsdepartementet, som uttalte:

«Det har i den senere tid kommet en rekke søknader og krav om at vegvesenet skal betale tillegg til tidligere oppgjør til dekning av omsetningsavgiften. Det har vanligvis ikke foreligget grunnlag for rettslig krav på at vegvesenet skal etterbetale avgiftsbeløpet, men vegdirektøren har med samtykke av Samferdselsdepartementet etterbetalt avgift i de fleste tilfelle. En har da lagt vekt på at det kan virke lite rimelig at en statsinstitusjon avslår å etterbetale en avgift som blir pålagt den avgiftspliktige til inntekt for staten. Forutsetningen har imidlertid vært at den avgiftspliktige var i god tro med hensyn til av-

giftsspørsmålet og enn videre at den fastsatte pris var rimelig. I de tilfelle etterbetaling er godtatt har det hovedsakelig vært tale om avgiftspliktig vegarbeid som f.eks. bulldozerkjøring og kjøring med grus eller sand. Reglene om omsetningsavgift for disse sakene er til dels meget kompliserte, og en har funnet det unnskyldelig at avgift ikke var beregnet på forhånd.

Det har vært så vidt mange søknader om etterbetaling av omsetningsavgift at vegdirektøren har funnet det nødvendig å innskjerpe overfor vegsjefene at arbeidslederne måtte være oppmerksomme på avgiftsspørsmålet. Rundskrivene vedlegges.

Når vegdirektøren ikke fant å kunne gå inn for en etterbetaling til A. i de tilfelle firmaet klaget over, henger det sammen med at avgiftsreglene for materialleveranser og reparasjoner er så enkle og klare at de ikke burde skape noen problemer.

Det anses ikke særlig hardt om den ervervsdrivende i slike tilfelle selv må ta ansvaret for at han har regnet og avtalt en pris som dekker kostnadene inklusive omsetningsavgiften. Det ville være betenkelig om vegvesenet også i slike tilfelle skulle etterbetale avgiftsbeløpet når det viser seg at den ervervsdrivende ikke har innbetalt avgiften til avgiftsmyndighetene og hevder at dette skyldes at han ikke har vært oppmerksom på avgiftsplikten og ikke regnet avgiften med i sin prisberegning. Vegvesenet har jo i slike tilfelle ikke grunnlag for å bedømme opplysningene om at den ervervsdrivende ikke var oppmerksom på avgiftsreglene. Videre vil man ofte være kommet fram til en bestemt pris etter forhandlinger, og det kan etter at avtalen ble inngått være vanskelig å se hvilken pris som ville blitt fastsatt hvis den ervervsdrivende hadde vært klar over at det skulle svares omsetningsavgift.

Dersom man skulle utvide praksis med om-syn til etterbetaling av omsetningsavgiftsbeløp så langt at den kom til å omfatte det foreliggende tilfelle, ville det bety at vegvesenet kunne avslå slike krav bare når det kunne påvises at prisen lå så høyt at den måtte gi den ervervsdrivende dekning for avgiften. En slik praksis ville føre til at vegvesenet kom til å etterbetale mer enn rimelig, og at ervervsdrivende i visse tilfelle fikk direkte fordel av ikke å ha innbetalt pliktig avgift. Det ville også kunne gi slike ervervsdrivende en konkurransemessig fordel i relasjon til firmaer som oppga priser som inkluderte avgift.

Samferdselsdepartementet er derfor enig i det standpunkt som vegdirektøren har tatt til kravene fra A.»

Departementet berørte ikke den forespørsel om vegvesenets avgiftsplikt som A. hevdet at firmaet tidligere hadde rettet til vegvesenet. Saken ble derfor på ny forelagt departementet med spørsmål om departementet hadde funnet at dette ikke burde tillegges vekt.

Departementet forela klagen for vegsjefen som i brev av 23. desember uttalte blant annet:

«En har ved gjennomgåelse av journaler og arkiv så langt tilbake som til 1949 ikke

kunnet finne å ha mottatt en slik forespørsel som nevnt i A.s brev av 7/11 1963 til Sivilombudsmannen. Heller ikke kan en finne gjenpart av den angivelige påtegning på en regning med forespørsel om omsetningsavgift. Det er imidlertid ikke usannsynlig at en slik korrespondanse har funnet sted. Av arkivet før 1955 fremgår at Vegsjefen i en rekke brev til forskjellige leverandører har understreket vegvesenets rett til avgiftsfrie kjøp. Anteknelser fra riksrevisjonen i denne tid fremholdt også avgiftsfrie leveranser til vegvesenet.

Den 14. februar 1957 trådte nye bestemmelser om omsetningsavgift i kraft, hvorefter leveranser til vegvesenet skulle være avgiftspliktige. Dette ble ved rundskriv meddelt vegvesenets tjenestemenn, men forøvrig ikke meddelt andre private leverandører enn de vegvesenet fikk forbindelse med etter nevnte datum, og som direkte reiste spørsmålet om omsetningsavgift. Ellers synes det å fremgå av arkivet at vegkontoret ikke alltid har vært tilstrekkelig påpasselig på dette område. En rekke regningsbilag uten bemerkning om oms. avg. er utvilsomt betalt uten undersøkelser om beløpet var fakturert med eller uten avgift, og på den måte ha bidratt til å inngi den enkelte leverandør god tro om dette spørsmålet. Det har dreiet seg om ca. 30 000 regningsbilag i året.

Det tør formodes at vegkontorets funksjonærer ikke alltid har klart å følge med i bestemmelsene om omsetningsavgift. Skatteinspektørens firmakontroller skjer i stor utstrekning med 5 års perioder mellom hver gang, og først etter en slik kontroll er spørsmålet om omsetningsavgift blitt aktuelt i konkrete tilfeller.

Vegkontoret har eksempler på at oppsynsmenn, vegvoktere og andre i vegvesenets tjeneste har gitt feilaktige opplysninger om avgiftsplikt. Dette har ikke kunnet konstateres før mange år senere, og da nettopp ved skattekontroller. Vegkontoret har prinsipielt avvist en slik begrunnelse, idet undersøkelsesplikten har vært antatt å påhvile den enkelte leverandør og overfor de rette instanser. På den annen side har vegkontoret ofte valgt å legge større vekt på rene rimelighetsbetraktninger enn på det mer amorfe begrep god tro.

Vegsjefen henviste til en liknende sak hvor fylkesutvalget hadde besluttet å foreta etterbetaling.

Etter disse opplysninger besluttet departementet å dekke avgiften og gav beskjed til vegsjefen om dette. Klageren ble gjort oppmerksom på at han gjennom Skatteinspektøren kunne søke Finansdepartementet om frafal-lelse av renter.

Opplysningene i saken ga grunn til å anta at det i adskillig utstrekning og gjennom lengere tid var unnlatt å beregne omsetningsavgift av avgiftspliktig arbeid utført av private etter oppdrag av Vegvesenet. Dette hadde også vært tilfelle etter at de nye bestemmelser av 14. februar 1957 ble gitt. Forholdet var tatt opp av vegdirektøren bl.a. i brev til vegsjefene av 14. august 1962 og 28. mai 1963.

Det ble her understreket at det på bare få unntak nær skal betales omsetningsavgift ved arbeider som private utfører for vegvesenet, og at arbeidslederen ved utsetting av arbeid må passe på om avgift er beregnet. Det ble innskjerpet at Vegvesenets arbeidsledere må være «meget oppmerksom på dette forhold», og anført at etterkrav fremtidig ikke kan påregnes innvilget. Det ble videre opplyst at spørsmålet om det er mulig å få forenklet avgiftsreglene for disse arbeider er tatt opp.

Da den foreliggende sak var ordnet, og Vegdirektøren hadde tatt skritt til å få rettet på forholdene, ga saken ikke foranledning til ytterligere forføyninger fra min side.

69.

Klage over feil ved innleggelse i psykiatrisk sykehus.

(Jnr. 1071/63).

A. klaget over at han i september 1963 ble avhentet av politiet og ført til Oslo legevakt og derfra til sykehus, psykiatrisk avdeling for menn, hvorfra han først ble utskrevet vel en måned senere. Han hevder at det foreligger et overgrep fra politiets, legevaktens og sykehusets side.

Bakgrunnen for klagen er følgende:

Politiet ble tilkalt av fru A. A. ble ført til legevakt og undersøkt der. Den undersøkende lege fant symptomer som tydet på en sinnslidelse og anså innleggelse i psykiatrisk sykehus for nødvendig. Fru A. underskrev begjæring om innleggelse. A. ble ført til X sykehus og innlagt i psykiatrisk avdeling for menn. Det er opplyst at A. protesterte ved innleggelsen, men ikke senere. Overlegen opplyser at A. på dette tidspunkt bare var delvis orientert. Hans tilstand bedret seg raskt, og han ble etter 9 dager flyttet over til åpen avdeling. Han ble utskrevet vel en måned etter innleggelsen.

Klagen er forelagt politikammeret, legevakten og overlegen ved psykiatrisk avdeling for menn ved sykehuset.

Etter de innkomne opplysninger var det ikke grunnlag for kritikk mot politiet eller legevakten.

Etter lov om psykisk helsevern § 3 kan en psykisk syk holdes innlagt på sykehus i inntil 3 uker uten eget samtykke, når det begjæres av hans nærmeste, og en lege etter personlig undersøkelse av den syke finner det nødvendig. I dette tilfelle forelå det begjæring fra fru A. og erklæring om innleggelse fra lege som personlig hadde undersøkt A. De formelle betingelser for innleggelse var således til stede, og det var ikke grunnlag for å kritisere innleggelsen.

Etter lov om psykisk helsevern § 3 kan en pasient, dersom vilkårene etter § 5 ikke er til stede, ikke uten sitt eget uttrykkelige samtykke holdes i sykehuset utover 3 uker. A. var innlagt 31 dager uten at det forelå opplysninger om at han hadde samtykket.

Etter § 3, tredje ledd, skal en pasient gjøres oppmerksom på at innleggelsesbeslutningen kan innklages for kontrollkommisjonen.

Overlegen ved psykiatrisk avdeling for menn har uttalt:

«Som det fremgår av min redegjørelse var pasienten kun motstrebende i innleggelses-situasjonen — da han var akutt psykotisk.

På det tidspunkt å gjøre en forvirret pasient kjent med sin adgang til å klage til kontrollkommisjonen fortonet seg som lite meningsfull. Og pasienten ble ikke gjort kjent med denne adgang.

Da pasienten de følgende dager slo seg til ro i avdelingen og samtykket i de foreslåtte undersøkelser og behandling oppfattet vi pasienten som værende i avdelingen etter eget ønske.

I samsvar med dette ble han også den 18/9 1963 flyttet over til åpen avdeling — slik som anført i mitt skriv av 11/11 1963 s. 2. Det var da etablert en meget tilfredsstillende behandlingssituasjon som vi som en selvfølge gikk ut fra hvilte på et helt frivillig grunnlag.

Dersom A. på noe tidspunkt etter 12/9 63 hadde ytret ønske om utskrivning — eller kommet med den ringeste protest mot våre undersøkelser eller behandling, ville hans ønske selvsagt være blitt imøtekommet. Som et uttrykk for det etablerte samarbeide ser vi også at han fulgte vårt råd om et lengre tids opphold i kursted.

Det var under hensyntagen til pasientens tilstand og plass-situasjonen i avdelingen at jeg besluttet å utskrive A. Selv hadde han ikke bedt om det.

Vi har således betraktet A. som en frivillig pasient i avdelingen fra 12/9 63. Og A. har ikke gitt oss grunn til å oppfatte situasjonen annerledes.»

I et annet brev skrev overlegen:

«I forbindelse med en konkret klagesak har Ombudsmannen påpekt at leger, i samsvar med § 3, p. 3 i lov om psykisk helsevern av 21/4 1961, skal gjøre pasienten oppmerksom på at han kan klage «beslutningen» inn for kontrollkommisjonen.

Til Ombudsmannens orientering må jeg meddele at de psykiatriske klinikkavdelinger såvidt jeg vet ennå ikke har fått oppnevnt noen kontrollkommisjon. Ved X. psyk. avd. for menn har vi ingen ennå. Heller ikke foreligger det noen utarbeidet instruks for kontrollkommisjoner ved psykiatriske sykehusavdelinger eller klinikker.

Jeg er kjent med at Helsedirektoratet arbeider med saken.

Dette betyr ikke at pasienter ved psyk. avd. for menn tidligere har vært uten rettsbeskyttelse. I alle år har det vært praksis ved avdelingen at pasienter som er innlagt til observasjon har fått råd om og hjelp til å kontakte

juridisk assistanse når de har vært uvillige til innleggelsen, eller i protest mot denne.

Etter at Ombudsmannsinstitusjonen trådte i kraft, er pasienter som er innlagt etter § 3, og som måtte antas å ha noen forståelse av situasjonen, blitt informert om at de kan klage innleggelsen til Ombudsmannen dersom de ønsker det.

Jeg regner med at avdelingen her vil få en ordning med kontrollkomisjon i nær fremtid.

Av stor betydning for mitt samarbeide med såvel pasienter som kontrollkomisjonen vil tolkningen av p. 3 i helsevernlovens § 3 være.

Gjelder ordet «beslutning» såvel dette at pasienten «innlegges» og «beholdes innlagt», som dette å beholde pasienten innlagt utover 3 uker dersom betingelsene etter § 5 er tilstede. Eller er det bare i sistnevnte tilfelle (altså etter retensjon utover 3 uker når betingelsen etter § 5 er tilstede) at pasienten skal gjøres oppmerksom på adgangen til å klage beslutningen for kontrollkomisjonen?

Til overlegens spørsmål i siste brev har Helsedirektoratet i skriv til overlegen bl.a. uttalt:

«Pasienter som innlegges i psykiatriske klinikker etter § 3 i lov om psykisk helsevern av 28. april 1961, skal etter samme paragrafs tredje ledd gjøres kjent med at han kan klage beslutningen om innleggelsen inn for kontrollkomisjonen. Dette gjelder uansett om pasienten kan tilbakeholdes etter § 5 eller ikke.»

Inntil det blir oppnevnt fast kontrollkomisjon for de psykiatriske klinikker i Osloområdet vil kontrollkomisjonen ved Dr. Dedicens privatklinikkk midlertidig fungere som kontrollkomisjon for ovennevnte klinikker.»

Overlegens anførsler om at A. ble ansett som værende i avdelingen etter eget ønske, ble forelagt for A., som bl. a. anførte at det var inkonsekvent å betrakte ham som værende i avdelingen etter eget ønske når han protesterte kraftig ved innleggelsen.

Etter lov om psykisk helsevern § 3 er det nødvendig med uttrykkelig samtykke dersom en pasient uten at vilkårene etter § 5 er til stede, skal kunne holdes tilbake i mer enn 3 uker. Det er ikke tilstrekkelig at legen etter pasientens opptreden, går ut fra at han ikke har noe imot å oppholde seg i sykehuset. Det er av vesentlig betydning at både denne bestemmelse og andre bestemmelser som er gitt til vern for pasienten, nøye blir fulgt.

Det måtte kritiseres at A. hadde vært holdt på sykehuset i 31 dager uten at det var innhentet samtykke fra ham.

Som helsedirektoratet har anført, skal pasienter som innlegges i psykiatriske sykehus etter § 3 i lov om psykisk helsevern, gjøres kjent med at han kan klage innleggelsesbeslutningen inn for kontrollkomisjonen. Da

det på den tid det her gjelder, imidlertid ikke var oppnevnt fast eller midlertidig kontrollkomisjon for sykehusets psykiatriske avdeling, kunne sykehusets forhold på dette punkt ikke kritiseres.

Klage over feil ved innleggelse i psykiatriske sykehus, og over kontrollkomisjonens saksbehandling.

(Jnr. 666/63)

På vegne av A. klaget overretts sakfører B. over at A. hadde vært innlagt i psykiatriske sykehus uten at det formelle grunnlag var til stede og også uten at det var reell grunn til innleggelse. Han besværet seg også over at han ikke hadde fått låne sakens dokumenter, at den avgjørelse kontrollkomisjonen måtte ha truffet etter at A. hadde forlangt seg utskrevet, ikke var meddelt ham, og at han ikke var oppnevnt som sakfører for A.

Bakgrunnen for klagen var denne:

A. hadde tidligere vært innlagt i M. sykehus for kortere tidsrom i 1950 og 1951. Han hadde også vært begjært innlagt i 1954, men begjæringen førte den gang ikke frem. I februar 1963 henvendte to av hans voksne sønner seg til dr. C., en privatpraktiserende lege, som også hadde vært behjelpelig ved innleggelsen i 1950. På grunnlag av sønnenes opplysninger og opplysninger fra fru A. og lensmannen fant dr. C. at A. burde innlegges i sykehus, og skrev den 25. februar til M. sykehus blant annet:

«Under henvisning til tidligere konferanser vedr. sinnssyke A. (f. — — —), innlegges pasienten i M. sykehus påny.»

Jeg har hatt en rekke samtaler med 2 av A.s sønner, som har sine hjem her, og likeledes med fru A. Endel opplysninger har jeg også fått gjennom lensmannen i — — —, som et par ganger har vært tilkalt til ham.

Siden A. siste gang kom ut fra M. sykehus har situasjonen hele tiden vært ytterst vanskelig, og må i løpet av den seneste tid sies å være blitt akutt.»

Deretter følger en del opplysninger om A.s forhold overfor familien m.v. Til slutt skriver dr. C.:

«Ved innleggelsen medfølger de nødvendige papirer: Sinnssykeerklæring undertegnet av meg.»

Tutorerklæring undertegnet av 2 av sønne, samt garanti fra — — — kommune.»

De nevnte erklæringer har følgende ordlyd:

«Sinnssykeerklæring.»

Etter mitt kjennskap og min undersøkelse av A. f. — — —, erklærer jeg ham sinnssyk.

«Han trenger innleggelse i sykehuset for adekvat behandling.»

«Tutorerklaring»

Vi ønsker vår sinnsyke far A. innlagt i M. sykehus, og samtykker i at han der underkastes den behandling som overlegen finner nødvendig.»

På grunnlag av dr. C.s brev ble A. mottatt i M. sykehus den 5. mars 1963.

Den 6. mars skrev overrettssakfører B. til formannen for kontrollkommisjonen ved M. sykehus og anmodet om å bli oppnevnt som sakfører for A. Han bad opplyst grunnlaget for innleggelsen og begjærte å få være til stede ved parts- og vitneavhør.

Den 19. mars hadde kontrollkommisjonen møte på sykehuset. A. ble fremstilt for kommisjonen og forlangte å bli utskrevet. I brev av 20. mars gjentok overrettssakfører B. begjæringen. Kontrollkommisjonen bad overlegen om en skriftlig uttalelse, som ble gitt 22. mars og lød slik:

«Vår pasient A. møtte den 19. ds. for Kontrollkommisjonen og forlangte seg utskrevet av sykehuset.

En har vurdert den derav oppståtte situasjon, og er i henhold til Lov om psykisk nelsevern pa. 6, 2. ledd kommet til at det kan være tvil om hvorvidt utskrivning vil være til vesentlig fare for andres helse.

Jeg tenker da på hans hustru og et par av barna som har uttalt seg i den retning.

I henhold til pa. 5, 3 ledd, tør en derfor be om gjennom Kontrollkommisjonen å få innhentet vitneforklaring for nærmere å kunne vurdere om lovens betingelser for utskrivning er til stede. En antar at både hustruen og barna bør avgi vitneforklaring.»

Den 23. mars skrev overrettssakfører B. til overlegen og begjærte A. utskrevet «uten videre forhaling». B. anførte ellers blant annet:

«Jeg har intet imot at det innhentes vitneforklaringer som begjært av Dem — tvert i mot ser jeg meget gjerne at dette blir gjort, og på A.s vegne slutter jeg meg hermed til begjæringen»

I påtegningspart på gjenpart av brevet skrev overrettssakfører B. samme dag til kontrollkommisjonens formann:

«Jeg må på vegne av A. påny klage over enhver ytterligere tilbakeholdelse. Jeg tillater meg å bringe i erindring at jeg i brev av 6. 3. 63 har bedt om oppnevning som sakfører for A. samt bedt om opplysningene (dokumentene) i saken.»

Den 26. mars fikk A. anledning til å reise hjem på et 7 dagers besøk for å ordne forskjellige ting på gården sin. Etter overrettssakfører B.'s råd vendte han ikke tilbake til

sykehuset, og har heller ikke fått noen anmodning om å vende tilbake. B. hadde den 29. mars skrevet til kontrollkommisjonen og bedt A. fritatt for å vende tilbake. Han bemerket videre:

«For endelig en gang å få ro om dette mener jeg kontrollkommisjonen ubetinget bør ta til følge overlege K.s begjæring av 22. ds. om vitneavhør, tiltrådt av meg 23. ds. Jeg fastholder forøvrig min påtegning av 23. ds. til kontrollkommisjonen (om utlån av samtlige dokumenter og oppnevning).»

Overrettssakfører B. har gjort gjeldende at det ikke forelå formelt korrekt grunnlag for innleggelse, nemlig skriftlige opplysninger fra lege basert på en personlig undersøkelse ikke lenger tilbake enn 30 dager fra innleggesdagen (vgl. res. av 16. 6. 1961 pkt. 3). Han har anført at A. de siste måneder før innleggelsen ikke engang hadde sett dr. C. og på 10—12 år ikke snakket med ham, langt mindre vært undersøkt av ham.

Når det gjelder saksbehandlingen har overrettssakfører B. blant annet anført at hverken han eller A. har hørt et ord fra sykehuset eller kontrollkommisjonen etter 26. mars 1963 til tross for at det av overrettssakfører B.s brev av 29. mars fremgikk at de ikke anså saken for avsluttet.

Klagen har vært forelagt for overlegen ved M. sykehus, for formannen i kontrollkommisjonen for sykehuset og for Helsedirektoratet, som etter min anmodning har innhetet uttalelse fra dr. C.

Overlegen har blant annet anført:

«A., f. — — —, ble for 3. gang innlagt i M. sykehus den 5/3-1963 med legeerklæring fra dr. C. (vedlegg 1) og etter forlangende av den sykes sønner, — — — og — — —, (vedlegg 2.) Dr. C.s skriftlige legeopplysninger i anledning innleggelsen vedlegges (vedlegg 3). I henhold til det foreliggende fant en det formelle og reelle grunnlag i orden for å kunne motta A. i sykehuset, hvilket da også ble gjort. Ved undersøkelsen i sykehuset frembød A. de samme vrangforestillinger som tidligere.

Han mente imidlertid at innleggelsen var ubeføyet, og han fremsatte krav om utskrivning. Han ble som vanlig fremstilt for Kontrollkommisjonen i dens første møte, nemlig den 19/3. Kontrollkommisjonen utbad seg en skriftlig uttalelse fra meg. Min uttalelse vedlegges (vedlegg 4).

A. falt etter hvert til ro, slik at en ble enig med ham om at han den 26/3 skulle få reise hjem på et 7 dagers besøk for å ordne med forskjellige ting vedrørende gården. Avtalen var at han så skulle komme tilbake, og at vi da skulle ta opp spørsmålet om den videre behandling. Dette unnlot han.

A.s siste opphold i M. sykehus strakte seg over 3 uker (fra 5/3—26/3 1963). I denne tiden hadde jeg en rekke samtaler med ham. Vi

diskuterte frem og tilbake om hans lidelse, hans familieforhold, den aktuelle situasjon, og om hvordan fremtiden best kunne legges opp både for ham selv og familien. A. syntes, som også tidligere nevnt, etter hvert å være falt mer til ro. Da han ikke vendte tilbake fra besøket fant en å kunne skrive ham ut.

I henhold til forestående kan jeg ikke se at sykehuset kan være gjenstand for noen berettiget klage, og jeg finner derfor å måtte avvise klagen som ubeføyet.

Kontrollkomisjonens formann har henvist til det som er anført av overlegen og videre blant annet uttalt:

«Som det fremgår av bilagene 1 og 2 til overlegens skrivelse, var innleggelsespapirene i orden og da også sykehusets lege fant at A. fremdeles var sinnsyk og trengte pleie, kan det ikke reises noen kritikk mot sykehuset, fordi det mottok og beholdt A., jfr. loven om psykisk helsevern §§ 3 og 5.

A. ble fremstilt for kontrollkomisjonen i dens første møte den 19/3—1963. A. klaget da over innleggelsen og forlangte seg utskrevet. Spørsmålet ble straks drøftet med overlegen som ga uttrykk for at han ville ta underoverveieelse å skrive ut pasienten. Overlegen ble også bedt om å komme med en skriftlig uttalelse til kontrollkomisjonen.

En slik uttalelse fikk kontrollkomisjonen den 23/3-63 (bilag 4). Overlegen ber her om at det gjennom kontrollkomisjonen må bli innhentet vitneforklaringer fra en del navngitte personer, jfr. lovens § 6, 2. ledd smh. med lovens § 5, 3. ledd.

Det hadde vært kontrollkomisjonens mening å etterkomme overlegens anmodning, men så ble det etter avtale med pasienten ordnet med permisjon, og da han ikke vendte tilbake etter den fastsatte tid, ble han utskrevet.

Etter dette fant ikke kontrollkomisjonen det lenger aktuelt med noen bevisopptak eller iøvrig noen fortsatt behandling av klagen.

Når jeg som formann for kontrollkomisjonen ikke fant å burde oppnevne sakfører for A., var det fordi jeg ikke fant en slik oppnevning påkrevet, jfr. lovens § 9, 4. ledd.

Første anmodning kom som nevnt i brev dat. 6/3-63, altså innleggelsesdagen, og da kjente jeg overhodet intet til saken — og da det senere utviklet seg forholdsvis raskt dit hen, at utskrivning ble overveiet, fant jeg heller ikke på et senere tidspunkt at oppnevning var påkrevet.

Hadde det imidlertid blitt til ordinær klagebehandling med bevisopptak, ville sakfører blitt oppnevnt.

Når det hevdes at den syke ikke er gjort kjent med alle opplysninger i saken, er ikke dette riktig. Både i møte med kontrollkomisjonen den 19/3-63 og i tidligere samtaler med overlegen var A. gjort kjent med både innleggelsespapirene og andre opplysninger. Disse ville også hans sakfører ha fått ved henvendelse til sykehuset. Jeg mener forresten å ha referert det vesentlige av disse for d.r.sakfører B. i en telefonsamtale jeg hadde med ham på et meget tidlig trinn av saken.

Som det tør fremgå av det som er anført foran, foreligger det ikke her noen ulovlig

frihetsberøvelse av A. Heller ikke foreligger det noen feil ved saksbehandlingen.

Av dr. C.s uttalelse til Helsedirektoratet fremgår det at det er riktig at han ikke hadde foretatt noen undersøkelse av A., men bygget på opplysninger han fikk fra fru A., to av A.s sønner og lensmannen. Hvis han hadde møtt opp for å undersøke A. ville denne ha, skjønt at det kunne bli tale om innleggelse, og dette mente dr. C. kunne medføre fare for familien.

Helsedirektoratet bemerket blant annet:

«Formelt sett er det ingen tvil om at det er begått en feil av innleggende lege. Når legen vurderte situasjonen slik at han anså det nødvendig å yte hjelp til innleggelse i psykiatrisk sykehus, selv om han på grunn av hensynet til sikkerheten ikke fant å burde foreta en personlig undersøkelse av pasienten, synes dette å bygge på overveielser som Helsedirektoratet finner det vanskelig å foreta noen vurdering av.»

For så vidt det formelle grunnlag for innleggelsen angår, uttalte jeg at når et sykehus mottar en pasient etter lov, om psykisk helsevern § 3 eller § 5, jfr. forskrifter fastsatt ved kgl. res. av 16. juni 1961, skal det som grunnlag for innleggelsen foreligge legeopplysninger avgitt av lege eller personlig undersøkelse av pasienten. Opplysningene skal være utførlige og også omfatte vedkommende leges vurdering av nødvendigheten av innleggelse etter § 3, henholdsvis § 5.

Jeg pekte på at Dr. C.s brev av 25. februar 1963 ikke inneholdt opplysninger som hadde sitt grunnlag i en personlig undersøkelse av A. og heller ingen opplysninger som ble angitt å ha sitt grunnlag i en slik undersøkelse. Det var overhodet ikke gitt opplysninger om funn dr. C. skulle ha gjort ved undersøkelse av A. Jeg kunne ikke finne at dr. C.s brev oppfylte de krav som forskriftene av 16. juni 1961 stiller til grunnlaget for innleggelse og sykehuset burde derfor ikke ha mottatt A. på grunnlag av brevet. Det gjelder her rettssikkerhetsbestemmelser, gitt til vern for pasientene, og sykehuset hadde ikke adgang til å gå ut fra at dr. C. hadde foretatt en slik undersøkelse som forskriftenes avsnitt 1. og 3 fastsetter, når dette hverken fremgikk av brevet eller av andre opplysninger i saken.

Det måtte kritiseres at A. ble mottatt i sykehuset på det foreliggende grunnlag.

Hvorvidt A.s tilstand var slik at det reelt sett var grunnlag for innleggelse var et spørsmål av rent medisinsk karakter og jeg fant etter de foreliggende opplysninger ikke grunnlag for å ta det opp.

Når det gjaldt kontrollkomisjonens saksbehandling påpekte jeg i forbindelse med ut-

taelsen fra kommisjonens formann om at overrettssakfører B. ville ha fått alle opplysninger og blitt gjort kjent med innleggelsespapirene ved henvendelse til sykehuset, at det ikke forelå noe om at formannen tidligere hadde henvist overrettssakfører B. til å søke opplysninger ved henvendelse til sykehuset. Det måtte kritiseres at dette ikke var gjort, når formannen ikke selv ville oversende B.s anmodning til sykehuset.

Jeg anførte videre at når overrettssakfører B. i brev av 29. mars 1963 fastholdt at det burde holdes vitneavhør m.v. for kontrollkommisjonen burde han fått meddelelse om at kontrollkommisjonen ikke fant å ville foreta seg noe mer med saken.

Med hensyn til spørsmålet om oppnevning av sakfører for A. pekte jeg på at overrettssakfører B.s brev av 6. mars neppe kunne betraktes som en formell klage over innleggelsen, og at slik klage først ble fremsatt av A. i kontrollkommisjonens møte den 19. mars. Da A. deretter forlot sykehuset før vitneavhør var berammet, — uten å ville vende tilbake — og kontrollkommisjonen under disse omstendigheter fant å kunne avslutte saken, var det neppe grunn til å kritisere at B. på dette tidspunkt ikke ble oppnevnt som sakfører for A. Derimot burde B. fått underretning om at kontrollkommisjonens formann ikke fant det påkrevet å oppnevne sakfører etter lovens § 9, fjerde ledd.

Spørsmålet om i hvilken utstrekning kontrollkommisjonen har plikt til å avgjøre en klage når dette ikke kan skje før pasienten har forlatt sykehuset, er etter gjeldende bestemmelser ikke klart, og jeg har tatt det opp med Helsedirektoratet på prinsipielt grunnlag.

71.

Klage over manglende bilruteforbindelse.

(Jnr. 820/63).

Småbruker A. klaget over at Samferdselsdepartementet ved ankebehandling hadde av-

slått å forlenge bilrute (melkerute) 2,8 km fra E. bru frem til Nes, som er endepunktet for vegen. Klagerens bruk er uten vegforbindelse. Herredsagronomen har opplyst av det er god taubane fra gården og ned til Nes, og at melken kan sendes med banen Men klageren kan ikke få melken sendt videre med melkeruten, medmindre han går til Nes og transporterer melken ca. 3 km frem til melkerutens endestasjon ved E. bru. Av den grunn har han i det hele tatt ikke kunne levere melk. Også en annen gård sokner til Nes og begge bruk har i følge herredsagronomen forutsetninger for å øke melkemengden.

Jeg foranlediget innhentet nærmere opplysninger fra billaget for å få bedre oversikt over utgiftene med å forlenge melkeruten frem til Nes.

Samferdselskonsulenten uttalte seg også om denne side av saken og fremholdt at trafikkgrunnlaget på den bilrute strekning det gjaldt var tynt for samtlige ruter. Han opplyste at billaget i tidsrommet 1951—1963 hadde fått tilsammen kr. 213 000,— i driftstilskott fra staten.

Jeg pekte overfor Samferdselsdepartementet på at etter de omkostningsberegninger som nå forelå ville merutgiftene ved ruteforlengelsen bli atskillig mindre enn etter de beregninger som var stillet opp da departementet traff avgjørelse i ankesaken.

Hertil kom at også de siste beregninger for flere posters vedkommende syntes å regne med for høye utgiftsbeløp. Jeg ba under disse omstendigheter saken overveiet på ny.

Departementet har senere opplyst at det har bedt billaget om å kjøre den kombinerte ruten frem til Nes annen hver dag. Departementet har sagt seg villig til å gi øket driftstilskott for 1964, dersom billaget kan dokumentere at denne ruteordning medfører ekstra underskott sammenlignet med driften før ruteforlengelsen.

